శ్రీ॥ రామ
కృష్ణ
వ్యాఖ్యా
దినకరీ
వ్యం
౧

శ్రీమహాగణాధిపతయేనమః । శ్రీలక్ష్మీనృసింహాయనమః ॥ శుభమస్తు శ్రీసాంబాయనమః ॥
హరిః ఓం లక్ష్మీపాదయుగం ప్రణమ్య పితరం శ్రీబాలకృష్ణాభిధం భారద్వాజకులాంబుధిం
విధుం విద్వద్గౌరవాన్వితం బుధానాం జ్ఞాతాఖిలశేషమతం విలిఖనవచసాం సిద్ధ్యై తదయుక్తాం ప్రసా
ధ్యార్థాంస్తనుతే ముదా ధీమహాదేవః పరిష్కృతిం ॥ తత్రాద్యేవద్యాం పరిష్కారాః
మాప్యసంచికీర్షుః శ్రీవిశ్వనాథపంచాననో నిర్విఘ్నపరిసమాప్త్యర్థం కృతమ్మంగల్యశ్యశని
బద్ధమం శిష్యశిక్షాయై వంశారవ్యమితి శిష్యశిక్షాయై నిబధ్నాతి । నూతనేతి శ్లోకం నూతనే
యత్రబహూనాం మతైక్యం తత్రాధిక్యం బహిర్దేశీయం నాతః సమాప్తిప్రత్యూహో నరాంతఃప్రత్యూహో
హః ॥ తస్మాత్తస్మాద్వైతమితి బహూనాం మతైకరణం కిం తదర్థమాత్మభక్తిలయాం ౧

కారణమిత్యాశ్చర్యం నిరాకాంక్షప్రతిపత్తి సత్సంభవతీతి తత్తత్పదవిశేషణ
సంక్షేపవిశేషణాన్యుపయోగ్యాభావాన్నోపమితేర్దూష్యః। ఉద్దిష్టేష్వితి విశేష
ణోక్త్యుపయోగ ఏవ తత్ప్రసరాదితి॥ తలయోస్తాం తదపంస్వత్వం తత్స్వ అభిజ్ఞాయ త్వర్థః॥
అనేకస్య త్వవిశిష్టత్వాదేవ విధియతయో అర్థాః భవంత్వితి సూచితం॥
సను భూషణారహిత తత్రాపి। చూడామణిశ్చైతి॥ అచూడామణిః చూ
డామణిస్సంపద్యమానా చూడామణీకృతః। చూడామణికృతః విద్య
సత అభృత్యర్థః। వలయీకృతేతి। అవలయః వలయః సంపద్యమానః కృతః వలయీ
కృతః। వలయీకృతః వాసుకిః ఏతేన నస తదభృత్యర్థః॥ శేషవర్ధనాం యస్ప్రతిజానీతే। నిజ
నిమిత్తేతి। నిజేన స్వేన నిమిత్తం ఇతి। అత్యంతం సుష్ఠు
శబ్దసంక్షేపేణ అతిసంక్షిప్తః చిరంతనానాం

జ్ఞప్తీనాం వాహాః ఉక్తవాసః పవానాం సవచః ప్రతిపాద్యాః యయుక్తః తాభిరహం వినదీశవాం
అప్రకమేకరూణాం వాత్యర్థః। నను లీలావత్యాదిప్రాచీననిబంధనాద్యుపాయనైవ తారికావచ్ఛ్రుతి
పాదితార్థనాం గ్రంథాద్యుపయితి చేన్న భవత్పు తవిశదనిబంధనే తత్ర తయుక్తం। అతిసంక్షిప్తత్వాత్॥
తథా చ లీలావత్యాదిప్రాచీననిబంధనేషు గ్రంథబాహుళ్యేన బహుతరదుఃఖప్రాప్తేః ప్రతిప
త్తికాలాయాసేన బాలానాం ప్రవృత్తిరతి భావః। స్వల్పత్వే క్వాపి లక్షణానాం అయుక్తే నాద
రణీయతాం నిశ్చితం విశంత తత్త్వయుక్తం। నన్విత్యవధారణే। కుతః కాదితి తత్ర్యర్థః। ఇతి కల్ప
గ్రంథకరణే క్లేశాభావః పూర్వం చితః। స్వల్పగ్రంథకరణం ప్రవృత్తానివిం తత్ర పరాహ। రాజీవ
తి। రాజీవ ఆనందదాయీ కృపాతయా వశం వదన్ప్రదధీన యతత్యర్థః॥౧॥ నను గ్రంథాదౌ శాస్త్ర
ప్రవృత్త్యర్థం ప్రయోజనాదికం వక్తవ్యం తదభిధానం కృత్వాచార్యలక్షణోపయుక్తైకగ్రంథ
పుస్తకాదివాక్యశంకాన్వివిష యప్రయోజనసంబంధాధికారిణః స్పష్టం చయతి అతిసంక్షి

పితాపాదితత్త్వం దృష్టపూర్వకాలపదార్థప్రతిపాదకత్వమిత్యర్థం బాలవ్యుత్పత్తిరిత్యాశంక్యా ।
హ । ఏతత్త్వం దృష్టపూర్వకాలపదార్థప్రతిపాదకత్వస్య దర్శనానుపపత్తేః । అత్ర [illegible] అత్ర దూ
ష అత్ర బుద్ధిప్రతిపాదనే నాస్తి । అత్ర తత్త్వపర్యవసానం । తత్ర తత్త్వ [illegible] దర్శనానామితి భ
గవదుక్తేః । ఏవముక్త్వా [illegible] స్వరూపం ధర్మం [illegible] భగవతి బాణే । అత్ర [illegible] త్వేన వృత్తాంతం [illegible]
త్వం ధర్మానాం । నిబద్ధాతి । [illegible] తి । [illegible] ః । సమానం । అయుక్తా । ప్రతిపాదకత్వం । [illegible]
రూపసం । భూతా । అయుక్తా । సతాం । [illegible] వేదానాం । పం । దానాం । [illegible] జ్ఞాపకానాం బాధకా ।
సజ్జాతిరూపం । సం । వాసనాం । [illegible] నిత్యానాం । వా । అపః । తైర్మర్యాదితా । అదర్శనం । తిసో
వాసనాన్యవిశేషనిత్యమిళితా । అత్ర [illegible] నిత్యమిళితం । నిత్యసంబంధః । అభావప్రకారకః ప్రా
గభావాదిభేదవత్త్వలక్షణం । తత్ర [illegible] ప్రకాశకానాం । ఏతాం బుద్ధిస్థితిః । తదుక్తా
వళిభక్తాం । తాం । ఏవముక్తాః । తాసాం । [illegible] ః । సంజ్ఞః । [illegible] । అత్ర [illegible]

౨ వక్షస్తా విశ్వజిత్ ।౨ క్షిత్యం పర్తాం ప్రాంశ్యతినాం ఖండితానాం మనస్వినాం మదంషం ఆంప్రం
చిరంబు పరాక్రమం వితసుతాం విస్తారయంతు వైభవార్థాః । సము యుక్తానాం మసత్యప్రత్యర్థం విజయ
పేం సంతతాం మహిమ్నాం హాస్యద్భక్తిరితి సంత్యః ఉయుక్త ఉతరాం యజ్ఞాం పాం తత్త్వం మయస్త్వా
వర్షేసాం ద్రవ్యశైలం చక్రం దిద్రవ్యాదిపదార్థా వర్తే యచ్ఛాం తత్రాపి మయస్త్వా వర్షే సద్రవ్యాసాం ధర్మత
ఉభయాం ద్రవ్యవత్ తద్ద్రవ్యసాం ధృతి ఉభయాం వర్ణసాం నాం విధద్రవ్య గుణితాం వా । సమవాయసాం త్రయాం
గుం జాతాం ప్రపంచాం ప్రసంశతాం తినాం పుం న్యాయవతాం ఉభయాం నిపుణం శుభమిం చేనాం నిజోగవద్ద్రజనా
దిశాం పాం గుర్కర్తా గుణత్రయం బాంధికాం ప్రసత్తామూర్త్యం సవిబాచేనాం జాతి: విశేషాం మహాత్మ
నిర్మలతాబిడి: తాంబూలం నిత్యం అనవరతం మిబితాం సం బద్ధా । అభ్యాం వైజాం బాం వై అం
ధనాం రససత్త్వ కాలగుణా యద్భూతాం । అధర్మప్రకాంక్షితి ఉభయాం వర్ణద్రవ్యాదిసకలపదార్థ ౨

వతే ఽరుధాప్రసక్తే రుయక్తాం వ్యతథా ఽరుం గ్రంథి జాంపీతి। అత్ర వయుక్తాం వ్య తావ్యక్త్వాని దుర్నష్ఠత్వే
షటాం చిత్తం। ద్రావ్యదిపదార్థప్రతిపాదకత్వే ప్రదర్శనేన ద్రావ్యద ఠరూం విప్ర ఠరూం ఉక్తాః। ప
దార్థతత్త్వవధారణం ప్రయోజనం। సాంబితా। సంబంధః ప్రతిపాద్యప్రతిపాదకభా
వః। పదార్థతత్త్వావధారణం కామం అధికారి ——॥ గ్రంథారంభే నవ ఠ కర్తవ్యత్వం సం
న్యతం నిబంధనస్యై ఠరు ధర్మ్యే పరూం శంకర్త్వ ఫలం దర్శనయతి। విఘ్నవిఘాతం ఠాతి॥ ప్రార
బ్ధం ఇష్టస్య గ్రంథస్య పరిసమాప్తిః। ఠరు దృష్ట్యత్వపూతపదస్య ఉత్పత్తి సుదభావపరత ఠరూం విప
దసు సధర్మ విపత్తిప్రతిభాతి। తథాపి విఘ్నస్తాం బహూనాం పదానాం పతిప్రత్యక్షవిశేషణావాచ
కపదసమవధానే విశేష్య పరూం త్వపరతాం ఠరూం స్వర్ణ బద్ధ పరూం గరు తపూం గాం గరం దైర్ఘ్య
త్రే భక్తాం దేశాం వల్లు షష్ఠ్యర్థ సం త్వని లాం ధృతాం యువ గీతాం శాం ఖ పరూం రు తపూం గాం గరం

౪ ద్రవ్యవిశత్త్వైరాంబాం ధర్మే చక్రపదద్రవ్యత్వత్వా వ్యాసా తపదం అభావపూర్త్వరం ద్రవ్యత్వం॥
భా॥ నను విష్ణులతాపన్నం నభూం చరణవు రమిత్తం (నచవిష్ణు లవ్రుతవ అభిధ్యం । తన్యాథలవిశ=
తశూం నవల్లూతం తునాం సాధనాదిత్వభిత్రి రతం గాశం శ్రీ ఉ (న్యైతి । వం నభన్యకా శగాత్వ
భాం ఉవ్యతిరేక వ్యభిచారఠాం తుపూం పూం । విరాంపతి । నివిరుష్ణు వరిహ పూంప్తతి । (నివిరుష్ణువరిన | విశుద్ధత్వం స ప్రవేశాః
నూం పౄరిత్వధా ।నచబన్యాంతలీ రవ్యపూంనభంశలూనాన్యవ్యభిచార ఋతిరాంభ్యం । భూ
నాధినాంపవిష్ణునాం శహం ॥ ఉనచన్యాంతలీ రవ్యపూంనభనం ఉరుం నవ్యభిచారణం శరచు
నం భౌరాంజ ♰ ఉవ్యభిచారణం శరంపువ్యతాం పూవ్యనం శరంపు రూంపత రశూం శారణాంతాను
త్వైకే ఎవస్రుతిబంధకత్వం । నత్వనుమితౌ । తనలతత్రానురూం లత్వాం విత్వభిత్రిం రతంగా
వం నభం పనూం పౄనిలనంనపూం ప్రత్యనాప్తిలనల్లూనలనవ్రిలతాచదితిపరిశ్రీం నురూం (న ౪
అత్రేకాంశం బిత్యాదిగ్రంథే మంగళపరత్వపిపనూం ప్రతపన్న(ర్త్రే)న అన్వయం వ్యభిచారత్రాం పి కారణం మోం త్వత్వ॥

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

౭ త్రాం ధర్మాత్తత్స్వతః సంభవతీతి। తథా చ తత్ర ప్రవృత్తిః సంభవేన అప్రవృత్తిః కల్ప్యా ఇతి భావః। నను తథాపి
విశ్వజనీనవ్యవహారేణ స్వర్గస్య సత్త్వం కల్ప్యతాం ఇత్యత ఆహ। యద్యపీతి। ప్రత్యక్షం కల్ప్యనిర్ణయం చ
విరహాం ప్రత్యక్షం ఇతి స్కంధాదౌ స్వర్గశ్రుతి ప్రయుక్తానామనావిరోధాత్ విశ్వసనీయత్వం స్వర్గప్రవృత్త
వ్యుత్పత్తిశ్రుత్యాది తత్త్వార్థః। కల్పయతి అనావిర్భావిత్వే। అతిశయం స్వర్గశబ్దస్య ప్రత్యక్షేణ
అనువాదత్వం ప్రయోగానాం। స్వతః ప్రమాణమితి శ్రుతిః। ఇదానీం తస్య అధ్యాసపూర్వం విశేషణ
కాలం యత్ర భోగాదేః అవాధ్యత్వాదితి సూచితం। వ్యాపకతయా తత్కాలం తాదృశ ప్రత్యక్ష
విషయాన్వయేన అనుపపత్తేః కల్పనా హి తారతమ్యం గమయతి। యత్కించిదితి। స్వర్గశబ్దస్య స్వపదేన
అర్థోపపత్తేః। తథా ప్రత్యక్షేణ తత్ర సంభవేన తథా। కల్పయతి అనుమానాద్యుపపత్తేః। తథా హి
తదా పదార్థాన్వయే ఇతి భావః। ప్రమాణం శబ్దేన ప్రత్యక్షం శబ్దమాత్రే ప్రత్యక్షం తత్ త్వయి తారతమ్యం ౭

హంసః ప్రతిబంధకాభావం మంగళస్య విఘ్నధ్వంసం బాధ్యక మంగళత్వేన కారణత్వే తథాచ తత్ర విఘ్నం ఇతి భావః। అత్ర చ విఘ్న మంగళ సంబాధ్యక మంగళత్వేన
తత్ప్రత్యక్ష సంబాధ్యక మంగళాత్ విఘ్నధ్వంస సంబాధ్యక విఘ్నధ్వంసస్య ఫలతః ప్రాచుర్యేణ తత్ర సమాప్తి జాయతాం మంగళాభావాత్।

యస్య కారణతానుమితా వృత్తి బంధకతా వివేకా వ్యభిచారనిరాసం యస్యాభావా
దితి భావః। నన్వేవమపి అన్వయ వ్యభిచారజ్ఞానం కారణతా గ్రహవిరోధి జాతివిపత్తి ప
రితాపి శంక్యం అన్వయ వ్యభిచారం నిరస్యతి। యత్రేతి। యత్ర కాదంబర్యాదౌ బల
వత్తర విఘ్నం తత్ర। నన్వేవమపి కాదంబర్యాదౌ కుతో న విఘ్నధ్వంస ఇత్యత ఆహ ప్రచు
రత్వేతి। ప్రచురత్వం మంగళస్య ఉత్కర్షః। బలవత్తర విఘ్ననివారణా బలవత్తరాది విఘ్ననివా
రణే తత్ర ప్రచుర విఘ్నస్యాపి పరిగ్రహః। నను తథాపి కాదంబర్యాదౌ విఘ్నధ్వంసాభావా
జ్జాయతాం సమాప్తిః పరం జాయతాం మంగళ విఘ్నధ్వంసాభావాత్ తదిత్యా
శంక్యాహ। విఘ్నధ్వంసస్యాపి తథా బహువిఘ్నధ్వంసం సంబంధిన మంగళాభావాన్న స
మాప్తిరితి భావః। గ్రహీతి ప్రత్యక్షరణాజ్ఞానేన। తత్త్వేన తు విఘ్నధ్వంసద్వారా మంగళస్య

౬ మింతుత్వం నను: భవతీతి (న్రావ్యకాది గ్రంథసమూహే ప్రా స్వభావాంతా భేదస్వ్యజనకావిషస్య ద్వస్య న్రా
త్వ వృత్త్యవచ్ఛేదకతాసంబంధేన సమూహేపి. ప్రతియోగిజనకవిషస్య ద్రవ్యం. సావచ్ఛేదకతాసంబంధేన సమం.
నభవస్యాపి తత్తాదాత్మ్యప్రతియోగినాం నివేశనీయానాం న్యూనాధికవృత్తిమత్త్వసంబంధేన సమవాయి.
ప్రతియోగి(ప్రం)యతాసంబంధేన సమం. నభవస్యాపి తత్తాదాత్మ్యబన్నా. తత్ఌయసమం. నభవాభ్యనయో
నస్వభావాంతరత్వే తిపాంచ్య. తథాపి తిబన్నాం. తత్ యయసమూహేపి ఘట్టిశబ్దబన్నా. తత్రసమం. న
కారణాదిపత్త్వ:(స్వప్రతియోగినాం నిచ[illegible] రసమవాయిన్వయవచ్ఛేదకతాసంబంధేన సమూహేపి. ప్రతియో
త్పత్త్యవచ్ఛేదక[illegible]జాతియతాసంబంధేన సమం. నభవస్యాపి తత్వస్వాం వ్యతయయాంనాపి నా
శత్ర స్వభావాంతరస్యదుపాదానత్వాభావస్య వివక్షిత్వా కాపనాది కారణవిరహాంధ:(సహా. కార్యం. త
రాం. సహవర్తవ్యక్తే[illegible]హాం. కార్యత్వాదావివక్షిత్వా సఫలస్యతత్తుల్యాః. తితత పి ౬

పౌంత్ర

దివితా ప్యేం। తత్ర పుత్రీ పుత్ర్యాం వసన్తార్చనే। ఇహ తు శక్తి బాధా సమంత శ్రుత్యాయం। ఏ
సౌ వి హిం కస సమా ప్రాగవధలతావే। శబసౌ వ వధదశా వది ష్టస్తతి పౌరం। నిక త్సౌ వ ప్యవహిం
తేగాత్ర రక్ష ణౌరం ప్రత్తి క లాక్ష్య భం తస సంబం ద్రి నవం। సపు బనపి ప్రద్యం ప విశిష్ట్ర నహం
పి త్వస్యవం। సపుగాం శ్రతాం వ పై దర[illegible] పృ వై భి బాం రఇతి తాం ప్యే। కారరణం స్యాం శ్రతాం వద్ద ద
కతావ శబ్ద్యప నమం। తా। అతవి వరాం శ్రీ వర రణాం సప్ర. కి రి శ్యక్త శ్రీ త్యం। తేగ। తేప ంబమా వ్యః ప్ర పౌరం
జస త్ర ప్యప వణాంగి సం। శ్రం దేశతేకాం। ఘం। న భ్రత। అనవధాం తత్రాం ఘ రాం శ్రీ వర రణాం వి శిష్ట వయు కిం। ప్ర
తి కాం శ్రీ వర రణాం సౌం తవ త్యస్య నిదగ శ్రిత ర యాం। త్రస్రాం వవణాం గ నవ సం। గ తం। శ్రీ పే తా। అథ తద్రం వం।
వి ఋ తాం వతి వ ప్ర త్వ ప్రంతి నాం న యః పం। ధాం వి శ్వత్ర యజనాం యజం భీ శ్రీతా వ్య త త్ప ఙ్ఞ నస వ యుక్తేషం తవ త్వం।
ప్రతి పాదితం। తత్రైకాం శ్రీ వర రణాం స్య వయు క్తి మాం తవ ప్రసనం। భవతి। కాం। శ్రీ వర రణాం। జనప వయుక్తా తత్ర

౨ జ్ఞానస్య వ్యభిచారప్రసంగాత్ । అతః కాశీమరణస్య న ముక్తిజనకత్వం । అపి తు తత్త్వజ్ఞా
నద్వారా ముక్తిప్రయోజకం జనకత్వమితి గ్రంథకృతాం తత్ర పంచవాక్యైః ప్రయోజకం జనకత్వాపేక్ష
ణం నేం । నతు కారణం స్వకార్యతావచ్ఛేదకతాబద్ధత్వం పరం న సంభవతి తదుక్తం అస్త్వం కారణం స్వ
కార్యతావచ్ఛేదకత్వం అస్త్వం చన్నం వ్యక్తిత్వవతం గృహీతవిశిష్టత్వం సవిశేష్యవత్వం వ్యక్త్యస్య
కార్యతావచ్ఛేదకత్వేన సాధ్యకశరీరవ్యభిచారవారణం । ఏవం చ బహూనాం గవాదీనాం శబ్దవిశిష్టత్వం
సత్వం వా పరిసమాప్తా వ్యక్తిత్వ ఇతి తత్పూర్వప్రవృత్తితానేన విశిష్టత్వం । న చైవం గవ్యక్తి లతా
సత్వం స్వప్రపంచ ప్రతిః । ఏవం గవ్యవహారకత్వం దురాపదమేవ । న చ వ్యాపకం వ్యాపకం వి
కార్యతావచ్ఛేదకత్వమితి వాచ్యం । తత్ర వ్యాపక వ్యాపకః ప్రమాణం బాధితకారణతాదివా
హేతుః వ్యాపకస్య కారణత్వం కల్పితం । తథా లతాం సప్తవ్యక్తి సమాప్తం తత్తాని వా ౨

౧ప ౧౩

హరింహ అప్యం పరం శక్తి ప్రవాహ్యపాంశ గాంవాహ్యపాం రి రాం రాం సంబద్ధాం నిద్ధిరశత । వరాం శ్రీ హరిణాం
స్వతత్త్వజ్ఞానైకసముత్పత్తి అసంబద్ధాం నిత్యత్వమితి ప్రవాహం జగత్పర్యవసితం రాం శ్రుతిసమర్థనం సం
గ్రహాత్ర ప్రకృతి చ ప్రతిబంధకాభావ సంభవాం త్త్వ వరాం త్రిహా తుంతాం రాం ః వరం న భవసంభవాం రాం
తాం విశాం ప్రకృష్ట ప్రత రాం రాం వరం న భవ్య అసంబద్ధాం నిత్యం దుష్పరిహరరేవేతి విష్ణుత్వం సత్యదాపి
రత్వ విజ్ఞాతాం రి ప్రా భాం వలవి విష్ణుత్వం సత్యకార్యతావ వశ భ గత రాం రాం విజ్ఞాని వర్తేత తాం విం
తి కాం వసు రాం రాం వరం న భవం భరణానచ విష్ణుత్వం స । వపులమితి వదతాం । తాం వసుణి శ్రీ=
తాం వసత వసాం హరి । సవాహ్య ఇతి । విష్ణుత్వం వశాం రాం గాంస వరాం ప్రవ్య వక్షోదః । ఫలం ప్రవృ
త్త్యుద్ధి ఔభం । సాను సవరాం ప్రవ్రవ్య హృత్ -త్యాదత్ర హరి । సవరాం ప్రవ్యతి । బుద్ధిజ్ఞానం ప్రతి
భాం తద్విశేషః । సంప్రత్యాత్మ్యః ప్రతిభాదీత్యాదీనాం విష్ణుసంసగార్జ్ఞావపరిగ్రహః । అన=

ణత్వం పరిత్యాజ్యాకారేతి న్యాయేన అపగ్రహాణి వృత్తిరితి వచనం । వ్యక్తిస్తు స్వాకారణాదేవేతి బోధ్యం ॥
ఏవం పేపం గృహస్య విష్ణుధ్వంసం ప్రతి జనకత్వేఽపి తత్ప్రసిద్ధే విష్ణువిరహవతి త్వివిష్ణుత్వం । త్వం తా=
భావవతాం । నను నిష్ఠాతప్రవృత్తిర్ ఉపకారమత ఆహ । విష్ణుశంకేత్యాది । సంశయనిశ్చయాత్
ధారణా విష్ణుజ్ఞానస్య ప్రవర్తకత్వమితి భావః । తదాచరణాత్ సంగ్రహాచరణాత్ । నను విష్ణుపం
శయానస్య సంగ్రహాచరణం బాధ్యమత ఆహ । తద్భిన్నేతి । శిష్టాచారాదితి । విషయతా
సంబంధేన సంగ్రహ ఇతి శేషః । నను నిర్విష్ణుపరిసమాప్తిసంగ్రహయోరుభయోరపి వ్యభిచా
రేణ విష్ణుధ్వంసం ప్రతి సంగ్రహస్యాకారణతా బాధితా । తథా చ బాధితార్థబోధకతయా
ద్వయస్యాప్రామాణ్యమితి చేన్న । శ్రుతేః కారణతాబోధకత్వం న సంగ్రహస్య
నిర్వత్యేతి । నచేతి । తస్య నిర్విష్ణుపరిసమాప్తిసంగ్రహస్య । తద్భిన్నేతి । సంగ్రహవిష్ణుధ్వం
సఫలం సంగ్రహకారణబోధకశ్రుతేః । ఇతి విష్ణుయితి । తథా చ ఉపదర్శితశ్రుతి

ణాం నిరూపకారణాభావేన విశిష్టధ్వంసరూపకార్యస్యైవ అనుపపత్తేః కారణతా అణూ
బాధితత్త్వేన న కారణతాబోధకేంద్రియ దాంప్రామాణ్యమితి భావః । అత ఏవ నానాం ప్రతిప్రతి=
అణూం నినః కారణతావచ్ఛేదకత్వాభావేద్రి దాంప్రామాణ్యమితి ప్రాచాం శ్రీత్రశిఖరాపనాశక-
త్వాబోధకేంద్రి దాంప్రామాణ్యమితి శ్చేత్ । నను పుంసభుం స విశిష్టధ్వంసకారణం । వినా అను కా-
ష్ఠ వపుం తాదిజన్య విశిష్టధ్వంస వృత్తి బాంధవా । వినా యథా కాష్ఠ వహ్ని పుంస భ్రాత్రా తదను యూం
లకాంతరాం లాక్ష వృత్తి పూంతరూపపదృత తాపతస్య పుంస భతాపఖావాత్ । నను విం తకతాసం
బ ఉద్దేశ వినాం అను కాష్ఠ వ ఏవ విశిష్టనాశకః పుంస భద్రాద్రి తి కవృత్తి బాంధవ ఇతి వాచ్యం
సద్వేష విఘ్నః శపుం అణూం తే తాల్పదినాం తతాపితస్య విశిష్టనాశకత్వాబోధనాత్ ప్రౌఢయుక్తి
త్రబనభ విఘ్న ధ్వంస వృత్తి బాంధవా చిత్తతత్త్వప్రహా । పుంసభుం బ్రాతి శ్రు వపుం తాదిరితక్లే

దినాశ్యస్తాయాజ్ఞత్వాదిసంగ్రహః। తథాచ వసంతభస్మస్యావ్యవహితోత్తరక్షణావృత్తి కస్యకావయ
కాదికారణాం స్వప్రాగభావసంబంధేన వసంతభవిశిష్ట విశిష్టధ్వంసత్వం విశేషతోయా విశిష్టధ్వంసత్వం
వాకాంక్ష్యాం వగ్రదకం ఏవం వినా యామకస్వవిశిష్టాదేః దర్శితసంబంధేన వినా యామకా
కారాదివిశిష్టవిశిష్టధ్వంసత్వం విజాతీయస్యవిశిష్టధ్వంసత్వం కాంక్ష్యతా వనాదకామితి కస్యచి
దాశయ ఇతి భావః। కేచు విశిష్టధ్వంస ఏవ యాదివసంతభస్మఫలం తదావ వసంతకామస్య పురట
పస్యవసంతప్రవృత్తిః కాశ్యప్రాదకవసంతసాధనవిశిష్టధ్వంససాధనతావళ। వసంతప్రవృత్తిః వాక్య
తప్రసవసంభవతి। ప్రతక్షిడ్ధవిశిష్ట విరహాత్ స్వవిశిష్టధ్వంసస్య వసంతసాధనతాభావా
దితాపకంకాంనిరవతి। ఏవం చ తత్ప్రతిబంధకత్వేతి। సంసర్గాభావఫలసంసర్గాభావత్వేతథావవి
శిష్టసంసర్గాభావత్వేన తత్తాప్యక్షిప్తాత్ ప్రావక స్యచి దాశయ ఇతి భావః। అతతత్త్వద్విప్రాభావ
సద్వివమవసుగమః అతోయాసుకాలేకోంస్ప్రేతార్థాత్తమిదం ప్రయోజకం। సం సర్గాభావసల్

ప్రసిం తుతా గతు విశిష్టాభావత్వం ష॥ ప్రతి ప్రసంగాభావాదినా ప్రతియోగిత్వం ప్రతిసమయా ప్రసంగాదితి
తి బోధ్యం । అత్ర తత్త్వం సకం విశాంపసవరాం పి॥ తత్ర విశిష్టత్వం సాంభాం వవతి ష వరాం ప్రదర్శనాంతాన్యతి ఉక్త
వ్యభిచారవారం శాం కర్పనికల్పతి । ఆయుక్తం గతి । ఇతి తద్భ్యం సకల్పంత తజ్జనకభయం సం గరకల్ప ఇత్యాశా
దాం శాప్రతిపత్తిరితి । అత్ర తత్త్వం సకేవలత్వాపసవరాం ప్రసంద్యోశతత్ర తత్త్వం సకాం ద్వి విశిష్టత్వం ప్రాభావతవ
వచ్ఛేదవరాం ప్రభావస్తు విశిష్టోభాం ఆపేక్ష త్తత్త్వం సకాం నం త[illegible]రాం త్వం సవిషయప్రత్వాపది అపం ౪।
అధసవరాం పి విశిష్టత్వం సపరం అకాంశాత్రనిష్ఠ ఉదరా రాధాం కార్యకారణభావ ఆయతి రాదు ష్టలత ।
ప్రత్రితి ఉదరాం నిప్రఉదరాం ఘకత్వసం ఖం ధ్రిసచారవవ శాం ద్యం సరరాం పసవరాం పి ప్రతి వేశ్యతా హ
బం ధ్రిసవిశిష్టసం పకాంక్షా వత్త్వనాం తత్త్వం । రాస్తు తస్తు । ఆహం అరితృనిసూం నితాం సన్యధాం బద్ధిం తత్త
ఘ ఆయతి । కవచిద్దైతి । విశిష్టత్వం తాం భాం వవవైశ్రానా ఉపాం విశిష్టత్వం సస్య తదావరకవం సప్రసంగాత్ప్రతిబద్ధః ।

౧౦ ఘటాభావసాధనే సమానాధికరణ్యస్య వహితపూర్వవృత్తి, తదభావాన్నిశ్చితః తథా చ తత్రైవ వపుం గవృత్తి అత్యంతస —
మాప్తినివారణాయ ఏవం గృహ్యత ఇష్టసవిశిష్టధ్వంసస్య చ అసంభవాత్ [illegible] ద్ధిః। ధ్వంసప్రాగభావయోరాశ్రితత్వం
తాభావనవిరోధి ఘటానాం భావానాం ధ్వంసప్రతియోగిత్వం తాభావవత్త్వాదితి భావః। నను అన్యోన్యాభా
వభిన్నాభావత్వేనైవ లాఘవాత్ [illegible] తత్తాన్యత్ర అత్యంతాభావ। ప్రతిబంధకసంసర్గ తి ప్రతిబంధకత్వావసం
బంధాంతరావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావస్య [illegible] తావత్త్వాదేర్వ్యాప్తిర్వారణాంగతత్త్వ
సంసర్గావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వేన హి తత్త్వస్య వ్యాప్యత్వ సద్ధ్వంసస్య సహితతా। తస్య సంసర్గ
వచ్ఛిన్నత్వే [illegible] ఘటానాం భావాదితి భావః। దురితధ్వంసః దురితధ్వంసనాశ [illegible] ప్రయోజకః స్వతన్త్ర
ద్విధాదురితకారణాభావప్రయుక్తః। ఏతేన విశిష్టధ్వంసస్య తదత్యంతాభావస్య సమానాధిక
తతా విచారస్య అప్రకృతత్వం తత్త్వవస్తు ప్రకృతానుపయోగాత్। ఏవం ప్రతిబంధకాభా
వకూటస్య హి తత్త్వప్రాగభావధ్వంసయోరంగదవస్త్రం అనౌపపత్తి సంభవే నైకదా కాల [illegible] ।। ౧౦

పూర్వాంశే వ్యక్తేః తత్త్వేతత్ర త్వం సమానాధికరణ్యం సప్రతియోగికాత్యన్తాభావప్రతిబంధకాభావవిశేషణత్వే త్యర్థం
సప్రకారకాభావయోరసంగ్రహాపత్తేరితి దూషణాన్నిరస్తం యత్కృతిశాత్యప్రతిబంధకాభావద్వయప్రవేశాశ్రయణాత్త్ర
హింతు తావదితి ॥ (శ్రీ) ——— ॥ ॥ సమవాయిత్వావచ్ఛిన్నవతః సంతానస్థితానాం స్వాంశే సంబంధసత్త్వమహా । సమవాయేన్ద్రియా
ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమహిమాహేతి సూత్రేత్తత్ప్రకారకజ్ఞానమాన్యవతేయం ఇతుం సాధ్యాదౌ సంయోగమూలకహేతుయుక్తా
వచ్ఛేద్యం సంసారవాదేతి చేదత్ర సమవాయాయాకారణత్వం ఆశ్రయాంశే బాధిత మతదోహానిమిత్తేతి ।
సమవాయాంశే తు సమవాయసంబంధేన సమవాయాయుక్తం ఆయాంశే సమవాయాంశభావాత్ తత్ర
ప్రత్యక్షం ప్రమాణం । అత్రాపి ప్రత్యక్షబాహ్యప్రత్యక్షావిశేషాత్ తాదాత్మ్యేన సమానం । పరాత్మనః ప
రిణామనసా ప్రత్యక్షానాకారణయ । ప్రత్యక్షప్రత్యక్షః ప్రతిపరాత్మప్రాప్త్య విజాతీయస్య మనస్సంయోగాంశత్వైన
హింతు ప్రత్యక్షవశత్వకాలయోః ఆయాంశే తస్యాభావాత్ ననుచ ద్వాభ్యాం ఉపావిరోధకసయోగేనైవ ఏకజ్ఞా

౧౧ త్యాదిశ్రుతిభిరప్రమాణం। శ్రుతేనావినాశ్యత్వాజ్జగత్తన్నైరాత్మ్యాప్రమాణ్యాదీశ్వరసంబంధేనశ్రుతిప్రామాణ్యం
బ స్యాత్సందిగ్ధత్వాదతత్పరోక్షా। ఏతేనేతి ప్రమాణమనుమానం నరాణాం ప్రమాణం। తథాహి। తత్ర కరాదిక
మపి తి। సర్వజ్ఞం పక్షతావచ్ఛేదకం సత్తావత్త్వమితి త్వం। అంకురాదికరూపకార్యత్వాన్నపృథక్కర్తృజన్యం దానాన్నా
రస్యాత్కార్యతా। కింభూతిత్యనామానాధికరణ్యేనసాధ్యసిద్ధిరుద్దేశ్యత్వాదృష్ట్వాం। తత్ఘటాదాం। శతః
సిద్ధసాధనం। అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనతద్వ్యాప్తిసాధనాన్నాబాధః। జన్యకర్తృత్వం పక్షతావచ్ఛేదకత్వే
రపతేజన్యాదకార్యకత్వప్రసిద్ధిః। తత్రఅంకురస్తేతరభావాత్। జన్యత్వస్యతద్భావత్వసంభవ
త్వేనపక్షతావచ్ఛేదకత్వం ప్రత్యక్షత్వస్యవ్యభిచారేణ। సతతవాయు। అవత్వపక్షతావచ్ఛేదకత్వం లాం
ద్రికార్యత్వసంగాదితి। వాక్యప్రమాణసంబంధవిశేషరూపప్రతిబంధకత్వాభావఃపక్షతావ
చ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకసాధనాన్ని త్వమాపాకార్యత్వంప్రత్యక్షత్వేనతదభావోద్దేశ్యత్వాభావా శా।౧౧

సాధ్యం చ స్వసాప్యసామానాధికరణ్యం చరం పరామర్శజ్ఞానవిశేష్యతాకత్వేతి చన్యం కార్యవత్వం స్పృతి కర్తృ
త్వ అన్యయవ్యతిరేకాభ్యాం సంతత్త్వేన తజ్జన్యజ్ఞానవిశేష్యతాయా స్తత్త్వాన్యధాసిద్ధత్వేన తత్తత్ =
వ్యాప్యత్వాత్ తదుభయసాధ్యతత్వబాధాత్ దృష్టాంతే పక్షసాధ్యయోర్వ్యాప్తిగ్రహాభావేన తద్ఘటిత =
సాధ్యసామానాధికరణ్యసాధ్యవ్యాపకత్వాత్ స్వతత్త్వప్రయుక్తవ్యాప్యసామానాధికరణ్యవత్వతత్త్వా
నారాయణాకార్యజనకత్వవదదతత్వాత్ తదవచ్ఛిన్నసంబంధావచ్ఛిన్నకార్యతావచ్ఛేదకత్వేన తత్ర
తానాం నిరూపకతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నకార్యత్వం తేన లక్ష్యత్వాదాపాదనం అపి తు వ్యాప్యత్వేతి
చన్యత్వస్య ప్రసజ్యత్వేన సిద్ధిసాధనం యది చ కార్యతాత్రయవిత్త్వేన లక్ష్యయ వ్యతిరేకాభ్యాం జ్ఞా
నత్వేన యుజ్యాత్వేన చ [illegible] వ్యక్తిం యత్ర తదా తాదృశజ్ఞానజన్యత్వే ఇష్టాం చన్యత్వం కార్యజన్యత్వం వా
సాధ్యమస్తు యత్ర తత్కార్యజన్యత్వమేవ సాధ్యమితి తం న కార్యతాత్ర [illegible] నం తత్త్వం

౨౨

నాం భావాత్ । లాఘవాత్ స్మృతిత్వేన తత్ర ప్రమాతృత్వాత్ । నను కార్యం విశిష్టతాః సంబంధాః సంబంధో వృత్తి
నియామకత్వేన స్మృతి నిష్ఠ జనకతానిరూపక తద్విషయతా ప్రసంగాభావ ప్రతియోగి తావచ్ఛేదకత్వ [illegible] కాలత్వం । తత్ర
చ ధ్వంసప్రకృతా [illegible] విశిష్టతా సంబంధావచ్ఛిన్న జనకతానిరూపక [illegible] సంబంధా
వచ్ఛిన్న జన్యతా [illegible] ఇతి చేన్న । సత్త్వావిశిష్ట జన్య [illegible] సవ్యావృత్త
[illegible] జనకతా [illegible] । [illegible] త్వాదికార్య [illegible] జన్యతా [illegible]
[illegible] సత్త్వే విశిష్ట [illegible] విశిష్ట [illegible] జన్యతా [illegible] ధ్వంస [illegible]
స్మృతి జన్య [illegible] కార్య [illegible] స్మృతి జన్య [illegible] ఇతి చేన్న । తాదృ
[illegible] జన్య [illegible] జన్యత్వ [illegible] ధ్వంస [illegible]
[illegible] స్మృతి జన్యత్వ [illegible] ఏవం [illegible] సత్త్వే విశిష్ట [illegible]

నాంశ । ఏవం ధ్వం॰ ప్రతియోగి వృత్తి లక్ష్యవృత్తిజన్యత్వ సాధ్యనిరాబాధకలాలంకాం ధ్వసంత్రైకవృత్తి జన్య
త్వప్రవాదం స్వరూపసమ్బన్ధ ఇతి । సాధకవృత్తిజనకత్వమాత్రస్య సామాన్యలక్షణ ప్రత్యక్షత్వాదాపరాహ. విశ్లే
షిణాం పరమక్షిది లక్ష్యవృత్తిజన్యత్వమాదాం లక్ష్య వ్యద్ధిసాధనమితి వాచ్యం । లక్ష్యస్తోదాపరక-
త్వైకవృత్తిజన్యత్వాం లరాం: పక్షే లక్ష్యతావద్ధి ॥ తాత్పర్యానుమితౌ లాఘవత్వాప్యాసమ
కాలీనజ్ఞానేచ్ఛాకృతివిషయనిత్యత్వాదేకత్వం చ భావాంశ ఇతి । నిత్యైకత్వాన్వయః । అథ లయాం వ్యక్తజ్ఞా
నాందార్క్షప్రత్యక్షకత్వం అనుమిత్యావిషయలాయాం లాభం । సాధ్యత్వం స్వార్థరూపం । సంగ్రహ
సంకరాకాల । సాధనిత్యజ్ఞానసమ్భూతి వైదత్పత్తి లాయాం నికాసమధికత్వరూపం పల్లకత్వం తద్వ్యాపకత
లయతి వాచ్యం । ఏతాం వ్యాపకత్వస్య నిత్యజ్ఞానానుమితౌ: పూర్వం అనుపపత్తేస్తత్త్వసమానాధికరణ
తాం జ్ఞానానం । చరాంశ ॥ లయతి ఏతదకృత్యే లాభాం సమానాధికరణ్యసం వం । ప్రకృతైవజ్ఞానాం దావాప్య
లసతతవేకత్వమనుమితాభాసత్త్వ । ద్వితీయసమానాధికరణత్వరూపం స్వసాకత్వం తద్వ్యాపకలస: ॥

౧౨ న చ జీవేశ్వరగతద్విత్వస్య వర్ణనాధికరణత్వసంభవం యోగీశ్వరజ్ఞానాదేః సత్త్వాపద్యాదయ ఇతి వాచ్యం। యతః స్వ
వదవృత్తిత్వేన తత్తద్వ్యక్తిత్వవిశేషణే రూపతావచ్ఛేదకసమవాయసంబంధేనేశ్వరగతద్విత్వస్య వర్ణనాధికరణత్వసంభ
తత్రసత్త్వాపద్యాద్యయితి వాచ్యం। అత్రైవాత్మవృత్తిజాతిత్వేన విశేషణే రూపతావదితి వాచ్యమః। తత్ర శ్వర=
జ్ఞానత్వరూప స్వేనాప్యేతాదృశవర్ణత్వభానసంభవాన్ అనన్తాపత్తిరితి। అస్తు తర్హి స్వాధికరణవృత్తి
వృత్తిత్వజ్ఞానకర్తృత్వేన ఏకత్వ యోగీశ్వరజ్ఞానాదేరవ్యాప్తిదోషత్వం। నచైతాదృశజ్ఞానస్య
తత్తద్వ్యక్తిత్వాంతర్భావేనాతద్వ్యక్తిత్వేనైవ సాధనే గౌరవాద్వాచ్యం పరస్య బాధాత్। యోగీశ్వరాద్యవృత్తిరితి ద్రష్ట
వ్యం। అప్రయోజకత్వాదితి। అనుకూలతర్కాభావాదిత్యభావః। యదపి లక్షణం। ప్రకారతాశ్ర
య్యతాప్రకారతాశరీరఘటకావిశేషణాన్యవ్యాసక్తిప్రకారకత్వేన వ్యర్థత=
రూపతద్విశేషణేనావచ్ఛేదకవ్యాప్తిప్రసంగాదిసమవాయవృత్తిత్వప్రవేశ్యా ద్రష్టవ్యం। నచ వ్యర్థ ౧౨
[illegible]

తే శ్వ గా న్ముఖ్యధికారాత్వా [illegible] న గ్రహణే సత్త్వాత్ తద్బుద్ధే స్సత్త్వా త్సంపృజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వాభావానాం భావా
దితి వాచ్యం । తథా హి ఘటఘట ధర్మ నిత్యత్వ ధర్మత్వయో [illegible] ఘటత్వం । ఘం । ధితా వా ధర్మ । రూపం వాచ్య
త్వా భావే తత్ర వ్యాప్యత్వాత్ [illegible] దిత్త తద్దుత్త్వా [illegible] త్వా । ఎకావచన్ద్రిం । పరిహారకత్వం
ద్యుతే ఉరుపత్తి తిత్తి । కృత్యానాం [illegible] త్యానాం వ్యాకరణ భావ [illegible] తి । గుణ లక్ష్యం వ్యత్రికా జ్ఞానం
ఘటత్వ వ్యాప్యత్వం । సంప్రతి గల లాం లాం దికార్య తిత్త్వాన్ని [illegible] తత్వ్యాప్య । ఎతాం ద్విశక్తా వ్యాకరణ జ్ఞాన [illegible]
నాం భావ [illegible] తి నాయ్యం । ఘటత్వ పటత్వ దిఘి దేశ ఉకం । తత్ర వ్యాకరణ భావ నకల్ప నాపక్ష ఉరూం
కార్యత్వా వ్యాప్తిః । ప్రతి । కార్యత్వ సమూంతం వ్యక్తి [illegible] ఉదిత తృప్తి । ఉవ ద్విశ్వ ఫలితా । తిత్తి నాయ
తెం నకా వృత్త్యం । తత్త్వ భావ్యం । నాం వాం కార్యం వ్యాకరణ భావ వస్తుల తస్యాం తాపవ । గవతా వృత్త
తెహా నిష్పన్నం [illegible] త్వాం । కార్యతా వ్యాప్యం । స్వభావ లత త్త్వ త్వ భాః పశ్చాత్ప్రత్తాం జ

౧౪ కత్రైకల్పనే నారదాంతార్వతిరావవభిన్నభావస్య కస్యప్రయోజకత్వలాఘవాదితి దృష్టచిత్రపరం
స్త్ర కాశ్యత్వం కర్తృతః కార్యతావచ్ఛేదకం తథాచ హూలతావచ్ఛేదకభిం సంప్రతి కర్తృత్వేః కారణం తరాం
సకారాదికారాతేసధు తాదికం వర్షేకర్తృత్వఘటత్వప్రాంతుకారాంసకత్వకత్వసాధనే జీవాంనాం బాధా
లోయాం శ్వేరసద్ధిరితామ్యహాం ః। ఛేదితికర్తృత్వం కార్యతావచ్ఛిన్నంప్రతికర్తృతేరసహేతుత్వాపఘటత్వా
౨౦ వృవభిం సంప్రతికర్తృతే హే ంతు తాం ఒరూం [illegible] ఉఛప్రాం త్వెం త్రా ం ప్రాంత్యం కర్తృతేరాం వశ్యకత ఒరూం
తదాం క్రియల్యసయాం శ్వరసద్ధిరితామ్యహాం ః। సర్వా సంతి తాళ్ళఘుపాదిశలాంలాంది చెత్తయాం ః
అస్వయం వృత్తి లే కాఖ్యాం కార్యతావచ్ఛేదకభిం క్ష్ం ప్రతిచెష్టాం తావదినా మాం తుతాపత్ । అం కంతా
దవ్య వత్త్ర ఫాంర్యం చేష్టాసంలాంధిసయాం శ్వరస్య నిత్యశరీరవుపసిద్ధిరితి చెన్న ॥ తాం దృశాం స్వాం తు
వృత్తిలేకాంఖ్యాం కార్యతావచ్ఛిన్నం ప్రతి క్రియాం త్వేరూం తాం తాపత్ తత్రాప్తిహే త్వేసభాంతా ౧౪

త్వరూనాం ఛాయావాన్ ద్వ్యణుకారభ్యనుపరమాణు ఉపకస్య । అస్తు నిత్యత్వేనాభిమతం త్వం అస్తు చ తదనంతరం
ద్వేన యోగ్యత్వేన నిత్యశరీరం । తేషాం పరిత్యక్తస్య ఇతి దిక్ శరీరత్వసిద్ధిః । పరమాణూనాం తేన తత్ శరీరత్వ
పరమాణ్వాది యోగ్యత్వనిత్యచేతనత్వసిద్ధిః పరమాణూనామప శరీరేతి తత్త్వతత్త్వసాధ్యగుణానాముత్ప
త్తిః పరమాణుగుణక్రియాణాం యోగానాం చేతనత్వానాం పరికల్పనాత్ । శరీరలక్షణాత్ । తత్త్వవాన్
నిత్యత్వనిమిత్తాచ్ఛ పరమాణూనాం శరీరత్వానుపపత్తిః స్వకానాం పరమాణూనాం శరీరత్వ
కల్పనాకారణాత్ । ఘటవత్ తత్త్వ ఇతి తత్ శరీరత్వసిద్ధానాం । తేషాం శరీరసంబంధం తత్త్వ ఇతి నిత్యత్వం
సాధనాదానాం ప్రత్యేకానాం భావనానాం నిగమనం తత్ప్రతి ఘటశరీరాణాం తాదృశతాదృశానుపపత్తిః అయుక్తం ఏవం
రత్నానాం ప్రత్యక్షాదృశతానుపపత్తి ఇత్యలం పల్లవితేనేతి । యత్తు పూర్వోక్తప్రమాణాసిద్ధౌ శరీ
రత్వ కల్పత్వమితి । తత్త్వజ్ఞానేన విషయతావత్ । అకారాదీనాం చక్షురాదీనాం తద్విషయతాత్
సహా । కరణానాం తత్త్వతత్త్వానాం ద్రవ్యత్వ । ద్రవ్యాణాం ప్రత్యక్షసాధ్యసత్త్వం కరణానాం ప్రత్యక్ష

౧౭ ధిత్వనిష్ఠయం యితి వాచ్యం। తథాపి సంజ్ఞాక్షటితాధిత్వస్వధం వా కతత్వవిశేషణయం త్వశ్రుస దేహ
హేతౌ శ్వబ్భాకన దేహః పక్షే న్యాయ్యశ్వబ్భాకన దేహ ఎవస్య సప్రతిబంధకం యితి వాచ్యం।
పక్షతత్త్వం యం: శ్వబ్భాకన ంశం ఎంసప్రాప్యప్రతిబంధకత్వాత్ తత ఎవ అనుగుణాం లక్షణవిర
హదశాం జం పక్షతరత్యః। ఏ దిగ్రస్తాపాధి లక్ష్యబద్ధానం క్రం ధరృతాం గం గ్రాహ్యం యితియాగా
తంస్తూనా శ్వత్వేక స్వత్వత్వేకా న్యూనాధికాభావరూప సత్వజ్ఞకూల లక్షణస్వసత్వేకాన్యత్వరూపప్రం
లాక్షణ్యధర్మావచ్ఛిన్న ప్రత్యయం నపాధర్మావచ్ఛిన్న ప్రత్యేక ప్రతియోగితాకతద్భావద్వ పక్షత్వే న ప్రత్యయం దితి॥
ఎవం యత్ర గుణా జాతి నయం శ్యతనద్రా తద్భవస్థితి తత్రైక దశ్యప్రసాధారణ్య ఇత్యుపాధ్యం లోకే ఉ
ప యం శబ్దప్రపంచం గామితా శ్యహం॥ దార్శ్యవాంకూపం మిథం యిత స్వదం తం యిత శ్యదినా ఇ
శ్చరణు పంచత (ంకర్ణ) సంజ్ఞః సమనవిశే (ంహ స్వభాష్యనయం తపః ప్రాం కాను ంజాతి తా ౧౭

దీనాం॰ పరిగ్రహః। తార్క్ష్యపక్షానాం సురూణాం చ యుపలక్షణం॰ గగనాంతర్యాంతి కద్వ్యాగంబ కప్రంచేమాం బృత్తం
కాయప్రంచయ త్త బత్త్వం॰ ।కార్యతాం వ్యాహ ।కు కుల్యాకతాం॰ పతనాం బాం వః పతగప్రతిబంధ కప్రంచయత్త యుత్త్యః
ర్గోతి తాపత్ప్రం బత్త్వం దనాంశః ప్రంచయ త్తబకబః కాశతాపత్ప్రయపద వ్యాకతకః ప్పతం॰ త్రపుకు షప్ర
చయాంబ్యః వ్యాసహాకతాపహ।దేధు॰ కకల్పత అపిత్యుదికల్పితే దబగ్వ్యప్రాం కత్రి॰ చయధాం ధ్యకబ్దాక
బగ్వ్యశాం జప్రసాం తాప్యోజ్వేదః లగ॰ సాం రిపుకుపప్రసీరః వేదతాపహ।వేదః పాకుభ్రంచయః నాశ్యో
తాపహా।ద్యేవ్యయు కపరిసాం॰ గుంబనికృష॰ ఖ్యాప్యల బ్రహ్మ ఖుద్ది బగ్వ్య। ఒకతాబ్యుక॰ బ్యాప్యతాపహపయత్త్యో
శుసాం సాం॰ తరాం బ్యప బబ్బిన్ప్రాపర॰ పరంచయాం వాం యాం ప్యరసాంధకాని బాంధాప్యే।వేదుబత్తం॰।కాంత్యో
చకాంబ్యద్ధ్యే త్యుత్రేః పదాం త్రుతబ్యయా తత్ప్రీతేః।కాం తావ్యమ్మోం బ్యాపుదిర్పుత్రీం జ్ఞసాం ద్రుగ్వ్యాపు ఇష్పు ఇదప్యయాంజ
తివేయచాంబగ్వాం కసాంసద్యుత్రే।కర్యుత్రే చేరే తిపదాం॰ వ్యాకహాకయుతిసంప్రోపః॥ శ్రీ ——— శ్రీ॥
శ్రీ॥ గయాం తెశ్ణెవ్యకధాం నాం చయప్రతీ ఇాం నేత్రే ద్రవ్యం కుర్యయుతి॥ కరాం వ్యం తత్తతి శ్రీప్రః॥

౧౬ సం యోగేంగాద్యుత్పన్నం యజ్ఞానం శ్యలాభం ప్రతిబద్ధత్వం నాస్తి త్రిభుతాం షణ్ణాం తం నిరాకృతం తత్ర తత్ప్రత్యక్షం ॥
యథా సంశయః ప్రమాపదార్థః తథా శబ్దాప్రత్యర్థః । అభావో అధికరణాత్మక ఏవేతి ప్రాభాకరమతం
దూషయతి తం ప్రసఙ్గః తత్ప్రత్యక్షం । యథా కిం చ అన్యత్ర వస్తు వృత్తి । యద్వా విభాగ వాక్యస్య సన్న్యాయాధిక
సంఖ్యావ్యవచ్ఛేదకత్వం ఉపదేశస్య వ్యాప్యలక్షణా । తథా పదార్థ ప్రమాణం సప్తపదార్థం । కిం చ సప్తపదార్థేతి
సతోరాత్మనా జ్ఞేయత్వం యథోక్తం । కేచిత్తు ఇతి ॥ తథా ద్వైతే అభావ అనేకపదార్థాః సప్త ఏవ । కేచిత్
దిశం ప్రత్యక్షం తథా అనుకృతాదృశి భావః । శక్తిసాదృశ్యం ప్రత్యక్షం పదార్థాః ఇతరత్ర భావ
ఇతి నిరూపితం । తత్ర ప్రత్యక్షలక్షణం అనిరూప్య తద్వత్ త్వన్మతే శబ్దవ్యాపారః । యథా జ్ఞాన విధ్యాం సత్త్వం తద్వ్యా
ప్రతి అన్యత్ర సమానం యత్ ఏకార్థసమవాయం సంబన్ధ సమవేత త్వం ఇతి భావత్వం అభావత్వం తదభావః
నంతి ప్రోక్తం । అర్థాత్ ప్రత్యక్షప్రమాణ ఉపనీత్య ఇతి భావః ప్రత్యక్షరూపజ్ఞానం ఇత్యర్థః । ప్రత్యక్షమి ౧౬

३:खौ॥श्री रत्नप्रमाणपत्रे वस-नावद ... नसि धांत अ वयवक कनिर्णय वेदज भाव ... माला

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

౧౨ పురుషార్థం తత్రతావత్ప్రశంసం రాజాం నరూం పస్పృగునాః పురుదుః ఖసంత్రపనస్వరూం పస్పృయు ఖ్యాపక లస్యగునా । శాం గా
పుఖ్యసాంధారణాం బసర్వమాత్రస్వరూం పస్పృబద్రావ్యదిష్వు । పదాం ల్లక్షణాస్య దుః ఖస్యగంనా । అపవగనస్తు అత్యం త
కేదుః ఖనివృత్తిః దుః ఖాని శరీరం షదిం ద్రియాణాం నిషద్విష రూం ః షడ్వృద్ధయః పురుఖం దుః ఖం చైత్రేకావిం శ
తిః । తత్రదుః ఖత్వజాతి శూన్యశరీరం దాదుః ఖసం ఖండితయాం జ్ఞాణాం దుః ఖత్వం స్వర్గాదిసుఖస్యాపితం
నాశజ్ఞానదుః ఖసంబంధిత్వమవ్యాహతమవగనత్తైకవింశతిదుః ఖాం తసంకరాం ః పునః శ్రవణం రాం ః ని
త్యతాపక్షద్ధం నాశయితవ్యం । తదపూర్వవిశిష్టశబ్ద శ్రవణం స్వజ్ఞానదాహరాం దుః ఖహేతుతరాం దుః ఖ
త్వం । తద్పూర్వవాస్యకానశష్టాం లాభః నాన్యానవిశిష్టశ్రవణం ద్రితరూం పదుః ఖనాంశానాం । ఏతం ఆత్మపునః స
రాం నరూం పవ్యాప్తిం కర్మ్యాదిస్వగణాం జ్ఞానదాహరాం దుః ఖస్వరూం పతరాం వ్యాపారనాశేన తద్విశిష్ట
పునరాం రూం పదుః నాశసంభవాం దితి ॥ దుః ఖనివృత్త్యా వాత్యం తికస్వం పస్వజ్ఞానాంనాథకారణదుః ఖా ౧౨

సమానానాం తేషాం। స్వేతాన్యాద్విశేషః బుద్ధ్యంశస్య యుక్తిత్వక్తథా। తత్త్వజ్ఞానస్యాద్యన్తాత్స్వేతి చేదిష్టం। తత్త్వజ్ఞానే
సతి మిథ్యాజ్ఞానజన్యానాం సంస్కారాణాం నాశః। నాన్యనాశాభావాదినాశస్య వాసనానాం విశేషస్యతాన్నాదర్శభావః। విశేష
భావే విశిష్టాభావాత్। తాద్విశేషాణాం సత్వాప్రయోజ్యత్వే జన్మప్రవృత్తిదోషాణాం దృశ్యరూపాణాం యోగాః। అభా
వేనానుప్రవృత్తిః। తదనన్తరం ప్రారబ్ధకర్మాదీనాం సహస్వదేహసంబన్ధరూపజన్మాభావః। మిథ్యాతత్త్వజ్ఞానా
భావే ప్రారబ్ధతత్క్షణం కర్మనివృత్తిరితి। జన్మాభావే దుఃఖానుత్పాదః। తథా చాత్యన్తసమానాధికరణదుఃఖా
సమానానాం తేషాం పూర్వపూర్వనాశే తత్త్వజ్ఞానస్య ప్రయోజకత్వాత్ తత్త్వజ్ఞానస్యాద్యత్వం। తథా
చోక్తం। దుఃఖజన్మప్రవృత్తిదోషమిథ్యాజ్ఞానానాం। ఉత్తరోత్తరాపాయే తదనన్తరాభావా
దపవర్గ ఇతి। అస్యార్థః। ఏతేషాముత్తరోత్తరాణాం అపాయే తదనన్తరాభావాదపవర్గ ఇతి। హి
తత్పూర్వాభావాత్। తథా చ తత్త్వజ్ఞానేన మిథ్యాజ్ఞానస్య నాశః। తేన దోషాణాం నాశః। తేన ప్రవృత్తిర

సంతాపదః। తేనజన్మనా సంతాపదః। తేనదుఃఖానుసంతాపదమితి। పూర్వోక్త ఏవార్థః। పర్యవసితః। ఏకవింశ
తి దుఃఖానాం శబ్దస్పర్శాకారణానాం ... తత్ర తత్ర తత్వజ్ఞానేనాపవర్గలాభం చ ... వదంతి। సర్వస్యాపి ... స్య విభా
విశేషణం గుణానాం ... ఆత్మనో ... గుణానాం కారణత్వాత్ ... ఉత్పత్తేరేవాత్యంతం ... వదుఃఖధ్వంసరూ
ప మోక్షస్య ... తత్ర తత్వజ్ఞానాద్భవతి। దుఃఖపదం దుఃఖసాధన దుఃఖ ... వ్యాఖ్యేయం।
... ఇతి। తం శరీరాపవర్గః ... తత్వజ్ఞాన
స్య ... తథా చ ఏకవింశతి ... ప్రభేదభిన్నం ... సుఖం దుఃఖం చ ...
షడింద్రియాణి ... షడ్బుద్ధయః ...
... షడ్విషయాః ...
... జన్మ ... నాం ...

ణ్యేప్యర్థాపత్త్యా వ్యర్థానాం పక్షతయా న్యాసనాత్ । నను సాధ్యసాధనాత్ । తత్త్వజ్ఞానాభావాత్ । కథా
రూపవాదవాక్యస్య । ఇతి నిగ్రహకథారూపవ్యవహారస్య । స్వపక్షస్థాపనాదిన కథారూపవి
తండాలక్షణస్య । అన్యమితి తత్త్వనిర్ణయప్రతిబంధకం యథార్థజ్ఞానవిరోధి స్వరూపం
నాం ప్రతిపక్షాణాం యథా యథం ప్రపంచ్యతే । అపి చ విప్రతిపత్తౌ ప్రతిపత్త్యా యుక్తా
తరం పరికల్పితానాం వ్యాఖ్యాతానాం । అపరం తద్విరోధి జాతిస్వరూపం ।
ఏతాసాం వ్యర్థానాం నిగ్రహస్థానానాం యథా యథం ప్రపంచ్యతే । తత్ర సూత్రం : నిగ్రహస్థానాని ప్రతి
జ్ఞాహానిః । ప్రతిజ్ఞాంతరం ప్రతిజ్ఞావిరోధః ప్రతిజ్ఞాసన్న్యాసః । హేత్వంతరం అర్థాంతరం నిరర్థకం ॥
అవిజ్ఞాతార్థం అపార్థకం అప్రాప్తకాలం న్యూనం అధికం పునరుక్తం అననుభాషణం । అజ్ఞానం ।
అప్రతిభా విక్షేపః । మతానుజ్ఞా పర్యనుయోజ్యోపేక్షణం । నిరనుయోజ్యానుయోగః ॥

౨౫ అపసిద్ధాంతః । ప్రాతిభాసికాత్యుక్తౌ । అత్ర చకారేణ అనుక్తసముచ్చయార్థః ॥ తత్ర వృత్తీనాం తత్తదర్థే
కాలాద్యుపాధీనాం పరిగ్రహః । తత్ర విశిష్టప్రతిజ్ఞాతార్థస్య స్వప్నాదేః పరిత్యాగరూపస్వప్రతిజ్ఞాహా
నిర్ఖాన్తపరోక్తదోషోద్ధరణే ఉక్తానుక్తవిశేషణావిశిష్టతయా ప్రతిజ్ఞా
తార్థసాధకసాధనరూపస్వప్రతిజ్ఞాతాంతరస్య కథనం ప్రతిజ్ఞాంతరం స్వసాధ్యవిరుద్ధహేతూపదేశః సాధనరూపప్రతిజ్ఞా
విరోధః స్వకథనానంతరం ఉక్తసాధ్యాదేః పరిత్యాగే తత్సాధ్యాపలాపరూపప్రతిజ్ఞాసన్న్యా
సః । హేతౌ పరోక్తదోషోద్ధరణే పూర్వోక్తహేతుతత్త్వావధారణాదిరుక్తహేతుతత్త్వావధా
రణవిశిష్టకథనరూపహేత్వంతరం తత్ర సంగతం । ప్రకృతానపేక్షితాభిధానరూపమర్థాంతరం తత్ర సంగతం
అవాచకపదప్రయోగరూపం నిరర్థకం తత్ర సంగతం । పరిషత్ప్రతివాదిబోధనానర్హం శబ్దప్రయోగవిశిష్టవా ౨౫
క్యప్రయోగరూపం అవిజ్ఞాతార్థం తత్ర సంగతం । అభిహితపదార్థానన్వయరూపమపార్థకం తత్ర సంగతపద

రూపవత్ అపి ఘటేఽసత్త్వాత్। సమవాయసంబంధవిషయాయా ఘటాంతర్కథాప్రమాయా విశేషత్వం ... అ

భిధానరూపస్య అప్రాప్తప్రాప్తేః అసత్త్వాత్। యత్ర తు చిత్రవాయుశరీరం స్యాత్ యత్ర వా అభిధానరూపసత్త్వ

స్యాసత్త్వాత్। అధికరణభేదవ్యభిధానరూపసత్త్వేఽపి తత్త్వాత్। పునః అభిధానరూపసత్త్వే పునఃశక్త్యస్య

సత్త్వాత్। ఏతేన దాత్రీ ఇతి తత్త్వస్య ప్రత్యక్షప్రామాణ్యస్య సత్త్వాత్ అభావాత్ ఏతేన విజ్ఞాతార్థస్య

వృత్తిరభిహితత్వస్య విజ్ఞానరూపసత్త్వాభావాత్। యత్రాపి సంప్రదాయం యథా వా యత్ర తత్ర అప్రతిపత్తి

రూపాయాః అప్రతిభాయాః అభావాత్। అనేన తత్త్వాత్ తత్తత్కార్యాణాం సముదాయవ్యవహారవిశేష

రూపస్య విశేషస్య అభావాత్। స్వపక్షసాధనస్య అభిధానరూపస్య తాత్పర్యజ్ఞానాయాః

సత్త్వాత్। నిగ్రహస్థానసంప్రాప్తిమతాం నిగ్రహస్థానానభిజ్ఞానరూపస్య సత్యపక్షస్య పరాజయస్య అభావాత్।

నిగ్రహస్థానాసంభవాత్ తత్ నిగ్రహస్థానాభిధానరూపస్య పరాజయస్య సత్త్వాత్। కథాయాః ం

౧౦ స్వీకృతసిద్ధాంతప్రత్యక్షరతాం పక్షే అపసిద్ధాంతస్య అభావాత్। ఉత్పత్తిభావానాం ప్రాగభావప్రతియోగిలక్షణానాం చ ద్ర
వ్యాదిత్వం తథాభావేఽయితి॥ (త్రి)—౪॥ భావత్వస్య లక్షణత్వవతాం శంక్యసంగ్రహేతి గ్రాహ్యం ద్రవ్యం గుణానాం చ ద
తివయాం పా। అత ఏవేతి। సంసర్గాభావస్య అవచ్ఛిన్నేతి। స్వస్మిన్ సాధారణత్వాత్ తథాభావాత్ సంసర్గాభావాదేః కారణ
విఘటకత్వరూపప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకం। సంపిండితప్రతిబంధకరూపం శక్తిరూపకారణవిఘటకత్వ
త్వానవసరస్వాంతేతి సంసర్గాభావాదేః ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకానుపపత్త్యా సిద్ధాంతరూపశక్తేః ఉపదేశానాం తథా ౮
తత్పరే। అతిరిక్తత్వమిత్యపదార్థానుప్రవేశితా ఇతి ప్రామాణ్యం యుక్తమిత్యభిప్రాయం ఆశ
కః శంకతే। న స్యాదితి। అతిరిక్తశక్తిసిద్ధాంతేతి అతిరిక్తత్వే। అతిరిక్తపదార్థత్వే వస్తుకల్పనాగౌరవమితి। తథా
హి తత్త్వాదినా సంసర్గాభావత్వాదినాం సంగ్రహాదేరపరిగ్రహః। నవ్యమతే అవృత్తిత్వం। నను సంపిండి
తరూపకారణాభావాదేరేవ ప్రతిబంధకత్వమితి॥ సంసర్గాభావాదేః ప్రతిబంధకత్వం। అతః సమవహితేన సంపిండితేతి। ౧౦

దాహేతరాన్వాంతరం త్రుత్రిః। ప్రాంశ్యరూపపరావృత్తిర్వా। సంసర్గవ్యతిరిక్తస్య ప్రతిబంధకత్వం ఖండయతి॥
తద్వ్యాన్యాయేతి। మణిసమవధానకాలీయకృత్యర్థః। ననుసం పక్షేఽయదిదాహానుకూలా శక్తిః తదా మం॰ త్రా
దిసత్త్వేఽపి తదా న దాహస్తత్రాహ। తత్రేతి। ప్రాశస్త్యవ్యక్తేరయముక్త్యా శక్తినష్టావిత్యర్థః। దాహానుకూలేతి। అత్ర
చ అనుకూలత్వం కారణత్వం కారణతా తావన్నైదగ్ధేన్ధనాదేః। తేన శక్తేః కారణతావచ్ఛేదకత్వేఽపి నక్షతిః॥
నాశ్యతయా ఉత్పాద్యతయా చ త్వత్సాధ్యత్వం॥ తథా చ మం॰ హిరణ్యాదిశక్తితాపవహ్నిసంప్రతి మణిత్వేన నాశ
కత్వస్వీకారే సమసమవధానదశాయాం శక్తిరభావాద్దీపనదాహ ఇతి భావః। ననుమం॰ త్ర్యాదివ్యాధిశక్తి
నాశకత్వం అత్యంతకృష్టత్వేఽపి మాన్యాదావుపనీతే దాహానాపత్తిరిత్యతఆహ। ఉత్తేజకేతి।
మం॰ త్ర్యాదిపస్యర్భేరత్వత్తే చరమం వాకారార్థః। న చ దాహం ప్రతి మం॰ త్ర్యాభావత్వేన హేతుత్వకల్ప
నాం॥ సమసమవధానకాలేదాహ ఉత్పత్తిరితి వాచ్యం। మం॰ త్ర్యాభావత్వేన కారణం ప్రస్తతం త్రుహాతుత్తా
కల్పనే కారణానాం। వలక్షణశక్తిమత్త్వేన సంప్రోః కారణత్వే కల్పనే గౌరవాదిత్యభిప్రాయః॥

౨౧ సర్వేషాం శక్తిపక్షే తస్యాతిరిక్తతాపత్తేరత్ర । ఉక్తేఽపి దాహత్వస్యైవ తద్ధర్మత్వం తత్తాపత్తౌ । తథాపి । సతాం వహ్న్యా
త్తిరూపా శక్తిః కులాదివ్యక్తిత్వాపత్తే । అత ఏవ వక్ష్యమాణాం త్రిరూపాం రూపత్రితయాం నవాం వహ్న్యాదివ్యక్తిభేదవత్తయా
వా । ఉత్పత్తి వికల్పేన తదితరాం శక్తిత్వాదితి । ఏవమతిరిక్తాం శక్తిం స్వీకుర్వతాం మతే సర్వస్య సాధ్యత్వం అతిరిక్త పదా
ర్థానాం వ్యవస్థాపనమితి । ఏవం తత్త్వాదినా । అతిరిక్తం యత్ శక్తిపదార్థాతిరిక్తత్వాదికం । వహ్న్యా
నాం తద్భావే తత్త్వానేకభావానాం తద్భావే తత్తాపత్తౌ తథాఽపి శాంకరాదౌ త్వం । తత్ర స త్వం తాపశక్తిం నర
వ్యక్తి । తర్హీతి । తత్సాధ్యత్వం హి ప్రమాణం । సాధనాపేక్షత్వే । సాధనానైయత్యతత్త్వాపత్తే త్వే సతి సాధనాపేక్షత్వే త్వా
దిత్యర్థః । తత్సాధనాపేక్షత్వే సత్యపి బాధకః । వ్యక్తిభేదేనేతి విశేషణోపాదానం తాత్పర్యవ్యభిచార
కః । భావత్వే చ ద్రవ్యాదిషు తత్త్వేఽపి తద్వ్యక్తిగతం తత్సాధ్యస్య సతాపత్తౌ వ్యభిచారశ్చేతి । అధి
తి । అనుమితి సాధ్యత్వం ద్రవ్యాదౌ వహ్న్యాదౌ తద్భావే తం । తదా ద్రవ్యాదేః సాధనానాం వ్యక్తి త్వేన అనుభావ్యా
త్వం నిత్యం తథాఽపి అవ్యక్తసాపేక్ష్యాదివత్ప్రతిబంధస్యాదికృష్ణాధికః । అభావ ఏవ తద్భావే తత్వసాధ్యం సాధ్య ౨౧

॥ నిరాకాఙ్క్షాపత్తి। అనుద్భవప్రవృత్తిరిత్యాభావానంగీకారే వర్తతః ప్రాభాకరస్య ప్రత్యక్షేణ భానే ఉభాభ్యాం అంతర్భావ
తద్వ్యభిచారాశఙ్కా భవతీతి। తథా చ పరమతే తద్భావ్యభావ్యవిరోధాచ్చ నిరాకృతమితి భావః। సత్త్వేన భావత్వేన స
తే ఽస్యానాత్వాపత్తేః। అనాద్యభావ ప్రతియోగిత్వాదిత్యర్థః। సామాన్యతథా నజ్ఞాతానవం పిణ్డానాం =
హుహావారణే ఽప్రాభాకరేణ శోధితా ఽశక్తిం దుర్వారమపసతి। సామాన్యాభావాదితి। అతిరిక్తశ
క్తికల్పనాయాం గౌరవాత్ శక్తేః కల్పనాయాం భావకల్పనాం చ లాఘవం ఙునాం ప్రాహ తత్ప్రతిబంధకం
ప్రతియోగి సామాన్యాభావవిశిష్టత్వం పిణ్డత్వేన ప్రతిబంధకత్వకల్పనము చితమితి భావః। ఘటాదికమిత్యాదిప
దార్థానాం పిణ్డానాం సంగ్రహః। సామాన్యత్వం ప్రతియోగిత్వప్రత్యక్షః తథా చ। సామాన్య ప్రతిబంధకసత్త్వాత్సదా
హాపత్తిరితి భావః। నను ఘటపటాదౌ ఘటాభావే సామాన్యాభావవిశిష్టత్వం పిణ్డాదౌ హాపత్తిః కార
ణతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న కారణత్వాద్విశేషాభావో వ్యాప్తిరితి॥ అత్రాపి సాకల్యాద్ధ। సామాన్యాభావవిశిష్ట
త్వం పిణ్డత్వం పిణ్డవిశిష్ట సామాన్యాభావత్వం కారణతావచ్ఛేదకమిత్యత్ర విశేషణాంశే ప్రాప్త్యాభావ ఇతి॥

న పునా విశేషేణానయో రుభయోః కార్యకారణభావద్వయంయోః పత్రే త్రైత్యతేల పరా । సంబంధ్యభావాంద
ఇతి । తథా చ ప్రతిబంధకత్వం కార్యానుకూలధర్మవిఘటకత్వం । భావ ధర్మానపి అనుమితి ప్ర
తిబంధకతావచ్ఛేదకాభావాపత్తిః । కించ తదుత్తరకాలే భేదాభావాపత్తి జనకత్వం । తద్వదుత్పాద్యాభావస్య
ఏవ తదత్యు ఏవోత్పాదాపత్తిః । సత్త్వం తిరిక్తశక్తిస్వత్వం యుత్పాదః । సత్ప్రతిబంధకత్వాదృష్టశక్తికార
ణాభావః తథా స్థిరత్వం స్వాభావప్రతియోగిని అన్యథా లతి వ్యాప్తిః । స్వప్రతియోగభావప్రతియో
గిని ఘటాదౌ ఇతి తస్య । తాదాత్మ్యేతి రిక్తసంబంధావచ్ఛిన్నా కారణతా తదా త్రయాణాం
తథా భావవిశేషాణాం అత్యంతాభావత్వప్రతియోగిత్వస్య విశిష్టతతాపత్తేః కారణ
కారణతా విశేషణానాం సంబంధాత్యంతాభావత్వత్వస్య ప్రతిబంధకతాపత్తిః
పరాస్తా । విషయతాయాం తత్సంబంధేన ప్రత్యక్షం తుల్యతాపత్తేః । సప్తమపక్షవత్తావ
భావతత్వాదేః । తతదుత్పత్తి అతిరిక్తశక్తి కల్పనావశ్యకత్వాత్ తయోరుక్తి

లాఘవాదిత్యత ఆహ। అన్యే త్వితి। దాహాదికం ప్రతి మణ్యభావాదేః హేతుత్వకల్పనే నైవ త్వద్భిః
సామంజస్యే సమనియతసమవధానదశాయాం దాహవారణౌ। ప్రాగభావసమానాభావాదాహ। ద్వే
త్రేతి। యద్యపి లక్షణం ప్రతి ఉత్తేజకం నిష్ఠం ఉత్తేజకం శక్తినాశవత్ మణ్యాదేః శక్తిమణ్యుపసర్గా
ఉత్తేజాశ్రయకార్యకారణభావకల్పనాపత్త్యాదితి భావార్థః। ఉత్తేజకాభావేతి। తథాచ ఉత్తేజకవదను
గినస్త్రప్రతిబంధకః। కింతు ఉత్తేజకాభావవిశిష్టమణిః। తదభావసత్వాత్ ఉత్తేజకసమవధా
నేఽపి తత్తత్ప్రతీతి సర్వ్యాఖ్యాం రక్షితి భావః। అధికం న్యాయదిక్షు ఉక్తం దాహం ప్రతి ఉత్తేజక
స్త్రైవాభావం తు తాన్త్రవాదినా। తస్యైవ సత్వ సతతా ప్రాప్యా। తదభావకాలే విశిష్టమణ్యభావసత్వస్య నియత
త్వాత్। ఉత్త్రెదం బోధ్యం। అభావే ఉభయవిశిష్టతాసంబంధేన దాహత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి ఉత్తే
జకాభావవిశేషణతా స్వవిశేష్యసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక ఉత్తేజకాభావా
నాం సమానాధికరణ్యేన ఉత్తేజకవిశిష్టం తత్తదభావం సర్వం మణ్యాదేః ద్వైతవిశేషణము డెర్

౨౨ తాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య అభావే వ్యాప్యవిశేష[illegible]ణతాసంబంధేన ప్రతియోగిత్వవిం
తి। తత్సంబంధేన సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాసంబంధ్యాభావసత్వతత్త్వం యుక్తిపిండతాపక్షదా
హేతుత్రితయసమానాధికరణవహ్నిత్వప్రకారకం। తథాహి। వహ్నిదాహసమానాధికరణత్వం ద్రవ్యత్వం
ధూమసమానాధికరణాయోగ్యహేతుతావదితి। వహ్నిత్వప్రతియోగికసమానాధికరణ్యం జలత్వపక్షే
నిష్ఠసమానాధికరణవ్యభిచారిత్వనిష్ఠప్రతియోగిత్వం సమానాధికరణత్వం దాహవృత్తితి। వహ్నిత్వవ్యాప్తి
సమానాధికరణయోగవ్యాప్తివదాత్మసంయోగాభావాదారణాభావాదభావత్వం
వ్యాప్తితి। వహ్నినిష్ఠాప్రసక్తశక్తిమానదారణాభావతం ద్రవ్యత్వం తి నిష్ఠ। విపక్షబాధకతర్క
విరహేణ అనిత్యసమానాధికరణ్యత్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావత్వం। యదనుపలబ్ధేః। దాహజనకత్వరూప పక్ష
తత్సత్త్వవ్యాప్తినిరుక్తసాధ్యాభావసత్వమేవ తేషాం। దాహజనకవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకత్వవి
శిష్టత్వరూపజనకతాలక్షణవహ్నిసాధ్యతావచ్ఛేదకత్వసమానాధికరణ్యసిద్ధిరూపతయా ౨౨

తద్వైదకాం వస్త్రే దినల అసుమితిం ప్రతిప్రతిబంధకతాభావాత్ తత్ర దోషవారణాయ యదా హసు కూ తత్త్వ
స్వనిరూపకతాపన్నత్వేలం అధికనైత్యపబాధ్యం। కేచిత్తు షం హి ప్రతిత్వగుణఘటత్వాదిరసం అతో కాది
నాం త్వగుణఘటత్వాదిరసం అతో నత్వాదిరూపగుణకారగుణతాం తరూం: వ్యభిచారాల్లేపం జ్ఞానాదతిరి
క్త శక్తిసిద్ధిః। నచ త్వగుణఘటత్వాదిరతం: అరణినిమంథనం అతో: మణితరణి: కరణ తతో స్త్రైషం
బంధ[illegible] వ్యజనభితాం వాపైదకం వం హి వృత్తి నైజాం త్వేత్ర తరుకల్పితాం విరతి నైవ్యభిచారయితి వాచ్యం।
తద్భిన్నతాం వస్త్రే కద్రైజాత్యత్రయోః కల్పనాం గుర్వతాం తత్తత్పుంబంధానాం ఏకశక్తి పరిత్యజ్య కారణత్వ
కల్పనాం యథా ఏవలఘుత్వే నాన్యయోః తాబదితాత్యహంత: తత్తత్పుంబంధ నాధారణ ఏకజాత్రవ
అన్యత్వేన వహాం తా। నచ అతో త్వత్తి జాంత్ర: అతో వృత్త్యప త్రిరితి వాచ్యం। దోషవిశేషణా శక్తి
రివల అతో స్వత్వకల్పనాం ల నచానోం దనతాపది నాం షం కరం। తనిష్కదోషితా వ్యత్। ఉనభితపత్త్రినకాం
రణతాం షంభవాం త్ర। నచా స్వతమత్వ కటకాదానాం విభూ విశేషణ విశేషభావా ద్వివిసినసా

౧౪ విరహేణ కారణతావచ్ఛేదకభేదాత్ కారణతాబాహుల్యమితి వాచ్యం। కారణతావచ్ఛేదకా
నాం సమనియతానాం ప్రత్యేకం కారణతావచ్ఛేదకత్వకల్పనే జాత్యాదీనాం స్వరూపతయా అవచ్ఛే
దకతాయాః సంఖ్యేవ న తు గౌరవం తస్మాత్। తదా అవచ్ఛేదకవిశిష్టకారణనిరూపకసంబంధేన తదా అవచ్ఛేదకవిశిష్టే ప్రతి
కారణకారణసంబంధేన అవచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగితాయాః తత్కార్యత్వవ్యాపకత్వాదీనాం అవచ్ఛేదకత్వం వక్తవ్యం। తథా చ అ
వచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకాచ్ఛేదావచ్ఛేదకభేదః। తద్భేదే చ కారణతాభేద ఇతి వాచ్యం। స్వరూపస ౨
బంధరూపా యా అతిరిక్తా యా కారణతా సా అవచ్ఛేదకభేదే భేదాదిత్యత్ర విస్తరః॥
ప్రతియోగ్యాదిసంబంధకాలీనతాయాః సంయోగాదీనాం వైశిష్ట్యమాత్మత్వేన తత్తాదాత్మ్యా
తాద్రూప్యః
దినిరూపకాభావాత్ శక్తిసిద్ధిరితి భావః। యదా శంకితం సాదృశ్యమపి అతిరిక్తపదార్థ ఇతి
తదపి నిరాకరోతి సాదృశ్యమపీతి। తద్భిన్నత్వే సతి యదంశే సాదృశ్యనిరూపకప్రతియోగితావ్యాప్తి
వాచకానాం యదవచ్ఛిన్నతాసంబంధవిశిష్టం తన్నిరూపితం వా। తద్గతభూయోధర్మవత్త్వే ౧౪

విలతి। తత్ర సాధారణ్యే సతి ద్యుపమానాం లింగభేదం వచనం వచనం ధర్మాః తద్వ్యత్యయ ఇత్యర్థః। సంఖ్యాదం గణం
సంగానాం కారం సాంగరః సాంగరూపమలంకారం రూపం ఉపమా రూపకం ఉపమాలంకారం ఉపమాలంకారం। ఇత్యాద్య
దాలంకారాస్తత్ర ఇతి వాక్యే। తద్వృత్తి ధర్మా త్రయస్తత్ర విపక్షే తథా ప్రాయ ఉపమా విపక్షం రూపకం ఉపమాదిత్వాప్
దాః। అత ఏవ ఉపమావిపక్షా రూపకం ఇత్యుపమాలంకారః। అనన్వయా అనన్వయాలంకార ఇతి।
యుక్తమలంకారోక్తిః సాదృశ్యమూలకధర్మస్త్రీకృత్య జ్ఞాతి రూపకః రూపకం ఘటసదృశః పటయ
త్వాదా స్మృతి రూపకం ఉపమా రూపః ఉపమాత్వం। తథా భ్రాంతిరిత్యాదా ఉపమా చంద్రవంద్ర ముఖమివ
త్వాదా। ఉపమా దిత్యాదితి। అతిరిక్త శబ్దార్థ ఉపమా దితి। సామ్యమత్ర సాదృశ్యమతిరిక్తం ఉపమా తి
రిక్త త్వేప దార్థ విశేష సామ్య రూపకమయి త్వాద్యం। తస్య సాదృశ్య తత్పరం పరమా తత్ర ఉపమా నామ =
రూపం నిపదార్థ ఉపమా తత్ప్రకారాః। ఏవమలంకారాంతరాణాం తద్భేదం ఉపమా నామ ఉపమానాదిత్వ దర్శి

౨౯ కుండసంయోగానవచ్ఛిన్నత్వేన కుండే బదరమితి వ్యపదేశే కుండనిరూపితత్వాపత్తిం యోగానస్యైవాత్। ఏవం ప్రతి=
యోగానిత్యపదార్థత్వాభావః (సాదృశ్యలక్షణం లక్షణయోగాంగం యతి। యద్ధేతి॥ మూలే॥ ప్రయోగాజ్ఞాని
తినస్త్రేవిహితేతిప్రత్యయం యోగం తత్పితి శబ్దస్యప్రయోగా వాచకతాపత్తిస్తిపదస్య ప్రకృతౌ పయోగా
నినమర్థవాం హా। ఉక్తిః పృథివీ। అప్స్వ ప్సు అప్సుక్షిత్యాది పాణినేః ప్రయోగాత్ శబ్దపరత్వాద్దాంహా। అనే
క్రియాంచలానీతి। ప్రత్తాపస్యాప్రత్యయః శబ్దానాం వృత్తాపత్తి ప్రకృతత్వేచ పదార్థం ప్రదర్శయతి తత్త్వావ
ప్యర్యర్థః। ఏకవిశేషస్యాపి మరుప్లుబ్ధానాం వృత్తాపత్తి ప్రకృతౌ పయోగానినమర్థవాం హా। మరుదాపి
యయుతి తిప్రాణ్యాయా శబ్దస్య చేద్యపోప్తా గమ్య యోగానాం దాంహా। ప్రాణ్యమర్థికాశయం యతి కాల శబ్దస్య యోగ=
మబోధకత్వాద్దాహా। కాలః సమయ ఇతి। దిక్శబ్దస్య దిశాంతిసమాసంయతి ధాతునాం దాంనార్థక=
తాపత్తిరాశంకితి దేహ విశిష్టార్థానాం దేహ శబ్దార్థవిషయం యమానాం ప్రసక్తి తారాంహా। దేహంశక్తేతి॥ ౨౯

అథ శ్వేతసంభవ హింసాం పద్మిన్యా అనంతభాగపాత్రత్వం దృశ్యత్వమితి చేన్న। దృష్టాః ఖలు తాదృశాః నైర్ధారాంశ శతయో
శ్వేతత్వ శబలత్వయుక్తం తి। సంసార్యదృష్టస్తథా ఛేదనం ఖండిత త్వాత్। అత ఏవాంశ్వరసాం దాహా। ఇత్యేతి। పృథివ్యా
స్త్రైణాం వాంఛాప్రత్యక్షసంయుతి పంచైవ దృష్టాన్। త్రైకావసాం ఉదితశ్చేరాంత్ర్యంకే భవాం। తభాగవాంక్ష నానస్త్రా। నవ
ఇతభూతం తం తభాగవాది తినవినా ఉపాంశ। తం ఖ్యతం నిరాకృతం నాంశం ఖ్యాఖ్యాం ధ్రువపదపుంరసానే అర్ధనామ
హ। ఏతాని నర్తైర్నేతి। త్రైవ్యాస్తః స్రావత్వ జ్వాలాయం తాపత్రిద్ధిః। నాచాగవతే ఏవ దృష్టాజ్వాలాయం త్వం। ప్రత్యక్షం
జీవానాం దాం ఉరు విని నవనాం విరహాల్। నవజీవానాం పరాం శ్రేయస్త్రైశబ్దవాం సహా వింతి ప్రత్యక్షాపత్తి
అదృష్టవద దారా న్యత్వాత్సైశకల్పనాత్। కాలది భాం స్వం ఏ తస్య స్వభావపఠః ఖలు శూన్యాం బిని ధూమంయ
తాత్పర్యనుగతాం కారప్రత్యయా న్యతనస్వ అనవ్యాఇతభూతం తత్వ్యాపాది। వాదిత్రగఙ్గ గాసాం నాం దాం ఉరు విని నవ
నావిరహ యతాత్పర్యం ఉరుః। అథ నవసా దృష్టిభాతి భావిష్యతి। యథా తద్రవ్యాణి తి ద్రవ్యపదం ద్రవ్యత్వజాతి
విశిష్టా ధర్మం। నత నగరాం శ్రయం దృవ విశిష్టో ధర్మం గాం రవాల్। యుక్తా వధ్యాప్యం కం ప్రవాహం గా విం తి॥

౨౬ కిం శబ్దః ప్రశ్నే। ననుద్రవ్యం ద్రవ్యమితి ప్రతీతేర్ద్రవ్యజాతిసాధకాభావే పృథివీత్వత ఆహ। సహేతి। తత్ర ద్రవ్యత్వ
జాతౌ ప్రమాణమితి। తథాహి క్షిత్యాదిషు నవసు రాశిషు ద్రవ్యత్వజ్ఞానం ... సకలద్రవ్యసాధారణం ద్రవ్యత్వ
జాతిసిద్ధిః సంభవతీతి భావః। కార్యేతి। కార్యత్వం ప్రాగభావప్రతియోగిత్వం। సమవాయికారణత్వం తత్వైకవి
శేషణీయత్వేనాభాసాత్ తత్ర చ కార్యసమవాయికారణతావచ్ఛేదకత్వం కారణతావచ్ఛేదకత్వం। ... త్రమమ
వాయికారణత్వం తత్ర తాదాత్మ్యేన ద్రవ్యమితి। ... ననుబసత్వ కార్యత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి
తాదాత్మ్యేన ద్రవ్యత్వేన కారణత్వే ... భావః। సమవాయికారణత్వంతు తథాచ ... త్వ
... వచ్ఛేదకత్వం। ... సమవాయసంబంధేన ... తద్ద్రవ్యత్వసంబంధేన ...
త్వం ... తాదాత్మ్యేన కార్యత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి కారణతాసంబంధేన ... తత్రాపి ...
... పృథివ్యాదిగుణానాం సకలద్రవ్యసా
ధారణ్యాభావేన ద్రవ్యకార్యత్వ ... సకలద్రవ్యవృత్తి సంఖ్యాదిత్రయస్య ... ౨౬

త్రిసంఖ్యావిత్త్వంయాన్యూనానతిరిక్తసంయోగత్వావవభిసంప్రతి ద్రవ్యత్వసమవాయికారణత్వవతాం నా
భావః। తత్ర ద్రవ్యత్వే సమవేతసత్తాసహితం సత్త్వంప్రతి తత్ర ద్రవ్యత్వే సమవాయికారణత్వస్యావచ్ఛేదకత్వే
యోగ్యగుణాదౌ తదుత్పాదాసంభవ ఇతి వాచ్యం। కార్యమాత్రవృత్తిజాతేః కార్యతావచ్ఛేదకత్వమితి
నియమేన తాదృశకారణత్వస్యావచ్ఛేదకత్వాత్। నిత్యానాం యోగ్యానాం నిత్యమతసాధారణ్యాత్॥
విభాగస్యేతి। ద్రవ్యత్వసిద్ధిః జాతిరూపద్రవ్యత్వసిద్ధిః। కార్యమిత్యత్రైవోపాధిః। అత్ర చ యద్యపి గుణత్వేన
వృథాసిద్ధిః భవతి। తథాప్యత్ర త్వంబంధధర్మబాధకసత్త్వానువృత్తేః పరంపరాసంబంధవిశేషణ
కత్వమితి భావః। యద్యపి లక్షణం ద్రవ్యవతి ద్రవ్యత్వం తదానుభూతత్వే సమవాయేన ద్రవ్యత్వస్యప్రతి
బంధకత్వం కల్పనీయమితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతయా ద్రవ్యత్వసిద్ధిః। ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకం చ
ప్రత్యక్షాదివితుత్పత్తియమమాత్రవృత్తిభూతత్వం వనిత్యావ్యవతత్వాత్। తథా తత్త్వస్యప్రతిబంధకతా
వచ్ఛేదకత్వే తు వయం తత్త్వసమతథాత్వమాదాయ వినిగమనావిరహాపత్తిః। ద్రవ్యత్వస్యప్రతిబంధకతా
వచ్ఛేదకత్వం తు కాలికగుణప్రమాణసిద్ధం। న చ తత్త్వాగగనాదివృత్తిత్వమనాభావ ఇతి వాచ్యం

౭౨ భూతత్వేన తుల్యవ్యక్తివృత్తిత్వాపత్త్యా । విగమనావిశప్రాణాం గగనాదిపంచవృత్తితాపభూత్యపగమాత్
నచ భూతత్వేన తుల్యవ్యక్తివృత్తిత్వాకారణాం యుగపదేవ వృత్తిత్వదుపపద్యవృత్తిత్వేకల్పవృత్తాం । గగనాది
వృత్తిత్వకల్పనాం కారణాత్ । గగనాదివృత్తిత్వకల్పనాపి యథా తత్త్వేన తేషాం కార్యకారణాం యుగపదేవ వృత్తి
త్వప్యుపపద్యతే తాపదితి వాచ్యం । తథా సతి యథా తత్త్వేన తాపద్వృత్తిత్వతుల్యవ్యక్తివృత్తితాపత్తిః
నను దశమద్రవ్యస్య తమసస్సత్తాపక్షే నవద్రవ్యాతిరిక్తత్వం అయుక్తం । ఇత్యభిప్రాయేణ నిరాకరోతి । శంకా
తే । నన్వితి ॥ నను తమసో ద్రవ్యాన్తర్భావాదేవ నైయాయికమతే శక్తిఃకృతమసః సాధకప్రత్యక్షప్రమాణం
హి ॥ తద్దీతి । తథాహి ప్రత్యక్షః ప్రత్యక్షేణ చక్షురింద్రియేణ । నను తమసి ద్రవ్యత్వం ద్రవ్యత్వేన మాన
విత్యాశంక్య । కిం కార్యసమానప్రమాణం మానమాహ । తద్యతి । తమసః ఆయత్వర్థః । నీలరూపద్రవ్యత్వమిత్యనే
త్యేతి । తథా చ తద్రూపాద్రవ్యం రూపవత్వాదిత్యనుమానం తమస్సద్రవ్యత్వప్రమాణం సూచితం । అయం భావ
లక్షణం । పరతాపరతాదిత్యబాధ । ఇదం తమః పరమపరమితి ప్రతీతేః ప్రమాణం తరమాహ । కర్త ౭౨
నను తమసి రూపమేవ నాభావః । నచ నీలం తమ ఇతి ప్రతీత్యా తత్సిద్ధిరితి వాచ్యం । ప్రతీతేర్భ్రాన్తిత్వాదతో

రతాపాదితి। కార్యత్వం చ సమవాయసంబంధేన విశిష్టం। తేన చ స్వరూపాత్ సమవేతానాం తేన సంబంధేన కార్యత్వేఽపి
న వ్యభిచారః। న చాన్యథా తాంతాం సిద్ధిః॥ చలతీత్యాదిప్రతీత్యా కార్యత్వసిద్ధిః। తమసః స్వప్రత్యక్షం తమ-
భాగేన నిరాకరోతి। తమ ఇత్యాదినా। సంధ్యేతి। సంధ్యాభావస్య ప్రతి తు తేజోఽభావస్యాపి ఘటసంబంధప్రతీతిరితి। ని-
తాంతాభావసంబంధోఽపి ఘటే వ్యభిచారః। అతః ఘటాంశే స్వత్వోపయుక్తం ప్రతి తు ప్రతీతిరితి నివృత్తికారణం ఇ-
సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావాద్ తేన చ వృత్తిః కాలికేన హి సంయోగసంబంధావ-
చ్ఛిన్నసంబంధాభావవతి వ్యభిచారః। నీలరూపవతి। అనుగతైర్నైవ నీలరూపప్రతియోగితుల్యేన జలాద్వ్య-
వృత్తేరిత్యాదిసిద్ధిః। వ్రతాభావత్వానుమానం పాకజవాదినాం అనుగతానాం ప్రతియోగిత్వాపస్యాసః॥
జలాదికమిత్యాదినా। తేజః ప్రభృతిద్రవ్యసంగ్రహః। తథా చ నవద్రవ్యేషు అంతర్భావాసంభవాదతిరిక్తం
తమసో ద్రవ్యత్వసిద్ధిరితి భావః। తదుక్తం। తమః ఖలు చలం నీలం పరాపరవిభాగవత్। ప్రసిద్ధద్ర-
వ్యవైధర్మ్యాన్నవభ్యో భేత్తుమర్హతీతి॥ నను తమసో ద్రవ్యత్వే ఆలోకనిరపేక్షచక్షురింద్రియగ్రాహ్యత్వం=

స్త్రయోగస్యాపి ద్రవ్యగ్రాహకాలోకసాపేక్షచక్షురింద్రియస్యేతి హేతావాదిత్యత ఆహ॥ తత్ప్రత్యక్షమేవేతి॥ త-
స్య: ప్రత్యక్షమేవేత్యర్థః। తథాచాభావస్య ద్రవ్యాత్పృథక్ ప్రత్యక్షం సంయోగసంబంధేన ఆలోకసత్త్వసహకారిణం తావదభా-
వనాదితి భావః। ననుచక్షుషా తమసో భానేనేతి ప్రతిష్ఠాపయతి ఉపలభ్యత్వాత్ ననుభూతో రూపవత్త్వజన్యత్వవత్త్వేనా-
భావ ఇత్యర్థః। అంధకారాభావవత్తమః కిం నస్యాదితి ఉపనయేన వ్యక్తం। దృష్టస్పర్శాభావస్య రూపబుద్ధిః అనుప-
పత్తౌ ఇతి ప్రమాణాభావం దర్శయతి దం। ఉపపత్త్యా తత్ర ద్రవ్యవహారానుపపత్తౌ। నను తమసి నీలరూపభానాత్ తస్య
రూపవత్త్వప్రతీతిః కథం। అభావే రూపాభావాదిత్యత ఆహ। రూపవత్త్వేతి। నను రూపవత్త్వప్రతీతేః భ్రా-
ంతిత్వే చలతీతి ప్రత్యయస్య కర్తృవత్త్వేన తస్యాపి తమసి ద్రవ్యత్వం స్యాదిత్యత ఆహ। కర్తృవత్త్వప్రతీతిరపీతి।
నహి ద్రవ్యే అన్యోన్యాభావకారణప్రతీతిరితి భావః। నను ప్రతీతేః భ్రాంతిత్వం తత్త్వావస్యక్రియతే। ఉచ్యతే। ఉత్తరత్ర
కాలే బాధకజ్ఞానం స్యాదితి చేత్। తథాచ చలతీత్యత్ర కాలాబాధజ్ఞానాభావాన్న కథం ప్రతీతేః భ్రాంతి-
త్వం। అతో అదాంషణాం తదవయవా స్యాదా తథాచ ఉయతి। అవయవావాదిత్యాదినా ఉత్పత్తిధ్వంసపరిగ్రహః

రసత్వాత్ రూపత్వం నీలరూపం తమసి ఇతి కందల్యాం ఉక్తం । తన్న । యహానుభూతం ధకార రప్రతీతేర రప ఆరోప =
తాపపత్తేః । తమసాం నీలం నతు నీలిమేంతి ప్రత్యయానాం శ్రుతేః । తమసో నాతిరిక్తత్వేన వసనాన్యతిరిక్తతాయాసత్వా
ద్రవత్వాభావాభావాత్ । తదభావాత్ త్వగ్గ్రాహ్యత్వమపి । సమవాయసంబంధేన । త్వక్త్వాత్ । తేజోనిరూపణ అభావేన రయి తత్ర చక్షుః ॥ నీలం
రక్తమితి । రూపం రసగంధస్పర్శాః సంఖ్యా పరిమాణం పృథక్త్వం సంయోగవిభాగౌ పరత్వాపరత్వే బుద్ధిః సుఖ
దుఃఖ ఇచ్ఛా ద్వేషః ప్రయత్నో గురుత్వం ద్రవత్వం స్నేహః సంస్కారః ధర్మాధర్మౌ శబ్దః ఏతే చతుర్వింశతిగుణాః । చక్షుర్మాత్ర
గ్రాహ్యో గుణో రూపం । తచ్చ శుక్లనీలపీతరక్తహరితకపిశచిత్రభేదాత్ సప్తవిధం । తత్ర పృథివ్యాం సప్తవిధం । చతుర్విం
శతి గుణా ఇతి వ్యవహారాః । గుణత్వవ్యాప్యజాతిమత్త్వం గుణత్వం జాతివిశేషః । తత్ర ప్రమాణం నామాభావా
దిత్యత్రాపి । తత్ర ప్రత్యక్షత్వాభావాత్ । అత్ర గుణో నిరూప్యతే రూపాది చతుర్వింశతిగుణా ఇతి ॥ ద్రవ్యకర్మభిన్నత్వే సతి
సామాన్యవతీ ఇయం తార్కికానాం గుణలక్షణం చక్షుర్గ్రాహ్యజాతిమద్రూపం । యత్ర సమవాయసంబంధేన గుణత్వజాతి
ప్రమాణం రూపత్వం నిష్ఠా వా । ఏతద్రూపం తత్ర వాక్యస్య అర్థవివృతిః ప్రత్యక్షసిద్ధమితి । బలవాన్ కారణానామ్ సత్ప్రత్యయావ

దైత్యర్థః। అధికృతత్వాంతి। శబ్దవిభాజకోపాధిభిః అనుగతావధిభిః। యుతి గమనం శవేతి। అద్వైతం ఉక్తి
పతాంధీనా వచనగమనాదివలాభ ఉక్తిసంగతావధిభిరవిభాగ్రాల అసుబితః। సహి ఉక్తి పగాంద గమన
త్వంగానుభావికం। పూర్వమత్రప్రష్టిప్తా లోత్పాదావర్ణంగచతే అధికానుప్రత్తిప్రత్యంచాదితి చేన్న। ప్రతం
త్రిజ్ఞప్త్యచయేనేన విరోధాన సర్వసంయోగాసహితావధితి॥ తన్నిష్టైస్తాం వ్రతి॥ లక్షణప్రయాణం చ సం త్వితర
భేదస్య వ్యవహారస్య వాసిద్ధిః। సా మానవం యితరభాష్యభిద్యత సామానవమితి వ్యవహారవిషయాణాం
వాం। నిత్యత్వసత్యనేకసమవేతత్వాదితి। యస్మైవం తస్మైవం। యాదృగ్వ్యమితి। ఏవం లక్షణానాం తత్ర
పూర్వం। అనేకేతి। అనేకత్వం చ ఏకభిన్నత్వం। బలపరమాణుపరమాణ్వాదావతివ్యాప్తివారణాయ
ఉక్తం రూపాం విశేష్యభాగః। తత్ర సమవేతత్వఘటకసమవాయస్య ఫలమాహ। నిత్యత్వసత్వేసతి
త్వమితి॥ సమవాయం నిత్యసంయోగాదిల అతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం॥ తస్యనిరన్తరత్వాదితి ఉక్తేరాహిత్యాత్

ంయితి చేన్న॥ ద్రవ్యనిరూపితసంయోగనిష్ఠకార్యతావచ్ఛేదకత్వం ప్రాజన్యత్వనిర్వక్తుంకారవాచ్యః॥ ని
త్యానాం సంయోగానాం నైకత్వేన సంయోగసంయోగత్వస్య త్వప్రత్యక్షత్వేన కార్యతానవచ్ఛేదకత్వాపత్తేః। తుల్య
ంయుక్తావ్యనిత్యవిభాగస్యాప్యవ్యాప్యత్వాపత్తేః। నను ఆకాశత్వరూపజాతావవ్యాప్తేః। తస్యానేకసమవే=
తత్వాభావాదిత్యాశంక్య అభిప్రేత్యాహ। వ్యక్తిమాత్రవృత్తిరపరా। ఏకవ్యక్తిమాత్రేతి వ్యక్త్యైక్యరూపబాధ
కసత్త్వాదితిశేషః। అనుగతధర్మాణాం జాతిత్వే జాత్యభావాదితి భావః। నను వ్యక్త్యైక్యాదే
స్య జాతిబాధకత్వమేవాసిద్ధం। నిత్యానామనేకత్వేన తత్త్వసమవేతత్వస్య జాతిలక్షణా=
త్వాదిత్యత ఆహ। తథా చోక్తమితి॥ ద్రవ్యకిరణావళ్యాం ఉదయనాచార్యైరితి శేషః॥
బహూనాం ప్రత్యేకం ధర్మాన్వయసమవేతత్వం జాతిత్వం। ఏకవ్యక్తౌ జాతిరనుపపన్నేత్యతి=
భావః। వ్యక్తేరభేదః ఏకవ్యక్తికత్వమాకాశాదిజాతిత్వబాధకం। తుల్యత్వం తుల్యవ్యక్తికత్వమితి

త్వం। ఘటత్వకలశత్వాదీనాం జాతీనాం ఘటాదేర్వ్యక్తేస్తత్తత్తుల్యత్వం తుల్యవ్యక్తివృత్తిత్వం। వ్యాప్తిం సజా
౭౦ తీయమనేయంకా తత్త్వమితి యథా వరా। తత్ర జాతిత్వబాధక ఇతి గ్రంథో యం। సంకరశ్చ పరస్పరాత్యంతా
భావసమానాధికరణయోర్ధర్మయోరేకత్ర సమావేశః। భూతత్వమూర్తత్వాదేః జాతిత్వబాధకం తత్త్వం
విహాయేయమస్మాస్వరత్వమానస్య భయోర్ఘటత్వపటయోర్ఘటత్వం విహాయేయ మనగ్రహత్వమానస్య భూతత్వస్య
పృథివ్యాదిచతుష్టయే సత్వాద్యోగస్య । కార్యస్య జాతిబాధకత్వే కిం మానమితి చేత్। తస్య సమానా
ధికరణ్యాసంభవాత్ సమానాధికరణోర్వ్యాఖ్యేయత్వాత్ సంభవాదిసజాతివిశిష్టే జాతితాప్యవశ్యమేవ సత్వ
సమానాధికరణాభావప్రతియోగితాభావపరిత్యాగస్య స్వీకర్తవ్యతాప్రసంగ ఏవేతి॥ తాదృశని యతేమసమా
నాభావాన్నస్య కార్యం జాతిబాధకమితి తస్య వ్యాప్తేః। అనవస్థేత్యేవం జాతేః జాతిమత్త్వే। తథాహి
ఖిలజాతిష్వేకైకజాత్యంగీకారే తద్వ్యాజాతేరప్యన్యజాత్యంతరాంగీకారే తత్త్రథాపి నిఖిలజా
తిష్వేకైకజాత్యంగీకారే తద్వ్యక్తేరప్యనంతజాత్యంతరప్రసక్తేః ౭౦

త్వేనవక్తా బాంధ్యా। రూపహానిరసంబంధో జాతిబాధకసంగ్రహః॥ విశేషస్య జాతిమత్త్వే యో
దాచరూపస్వస్వతో వ్యావర్తకత్వస్యభంగః। తత్ర జాతిస్వీకారే తదాత్మవ్యావర్తకత్వం వ్యర్థం। సామా
న్యాశ్రయస్య సామాన్యవత్త్వే అనవస్థా। ఘటత్వాదేః సాంకర్యాదసంభవః। సమవాయస్య సామాన్యవత్త్వే
ఽపి తత్త్వం సంభవతి। వృత్తిబాధకాత్। తాదృశసమవాయాసంభవాత్ పరస్పరాభావసామానాధికరణ్యాత్ తత్త్వ
సిద్ధ్యసంభవాత్। తస్మాదభావసాంకర్యాదసంభవాత్ సమవాయస్య జాత్యుపపత్తిరితి తదాశయః॥
అసంబంధః ప్రతియోగినా అనుయోగినా సమవాయసంబంధేన సంబంధాభావః। అభావానాం
భావరాహిత్యం జాతిమత్త్వం ఇతి॥ తదప్యుక్తం యథా ఇతి॥ సత్తాద్యుక్తం యథా వ్యుత్పత్తిః। సత్తా జాతిః ద్రవ్య
త్వే సతి గుణకర్మాన్యత్వే సతి సత్ప్రతీతిర్భవతి। అత్ర ప్రమాణం। సదితి ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వ
మేవ। అత ఏవ సామాన్యాదిష్వపి సదితి వ్యవహారః। సత్త్వాతిరిక్తా ద్రవ్యాదిత్రికవృత్తిః సత్తా భాతి జాతి

౨౧ ఇతి తేన పరమపరం ద్వివిధం సామాన్యం పరం సత్తా తిన్నైశ్వక-విభాగానాం వ్యక్తి-తాప్యదసాదేంసా
ంయి తాత్త్వికం। తదస్య ద్రవ్యం స...కారణతా వస్త్రదశ-తంతూనాం సత్తా జాతి సిద్ధిః॥ అస్తు ప్రతియోగినితా
సంబంధేన ద్రవ్యం గుణత్వత్త్విః తత్ర తాదాత్మ్య సంబంధేన సద్ధితి సామాన్యాద్ధిక-కర్త్యప్రత్యక్ష్యత్వ కార్యతా కర్త్రే
ణాభావాదేర్ వస్తు సఖ్యాదే వ్యాప్తి బాధకః। సమవాయేన సత్తా విశేష ఇతి వాచ్యం। సమవాయవృత్తి ప్రతియోగి
నితాభిః ప్రతియోగినితా ంస్యం కార్యతావచ్ఛేదక-సంబంధ తాపత్తేః విషయతాసంబంధ తాదాత్మ్య సతాపత్తేః ప్రతితా
దాత్మ్యేన ద్రవ్యత్వేన కారణతం ఆస్యం చ కార్యతావచ్ఛేదక తంతూనాం సత్తా జాతి సిద్ధిః। తాదృశ కార్యకారణ=
భావ ద్వయానాం భావయితి తస్య సాధ్యత్వ సమవాయ తత్త్వ సంబంధేన నీలాద్యైః నీలాదావపి సత్తాపత్తేః। తే
ద్రవ్యత్వపత్తివాదరణాం అస తాదృశ కార్యకారణ భావ సత్త్వ అసత్త్వ తాపత్తేః సత్త్వ సమవాయసమవేత
త్వవిశిష్ట ద్రవ్యత్వ సంబంధేన నీలాదిహేతుతంతూనాం సతదాపత్తి ఇతి వాచ్యం। తాదృశ సమవేతత్వ ౨౧

విశిష్టద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నాః । విశేష్యగావిశేష్యభూతేచేద్గుణానాం విశేషగుణత్వంజాతిం యత్ర వృత్తిః । తే
త్వేనభావానాం వ్యాపకసంబంధస్యాశ్రయత్వాన్నామ దర్శితాం నామ దర్శితాపూర్వేణ తత్ర యథా । నిత్యానాం ధర్మిణాం
పక్షతావచ్ఛేదకత్వప్రతియోగిత్వనః । స్వత ఏవేతి । స్వతోఽవ్యాప్యవృత్తిత్వం చాన్యత్రాంశతః సమవాయవిశిష్టస్య స్వ
స్యాంశతో వ్యాప్యవృత్తిదానసమత్వవిషయత్వం । సాక్షాత్త్వం చ పదార్థవిభాగేన తదా పాదభేదః పుత్రేణ । తత్స్థ
పాదదర్శనాదాత్మనో వ్యాప్యవృత్తిత్వావిశేష్యస్య స్వాదిశూన్యసత్త్వేన తదపి దానసమత్వవిషయత్వప్రవాప్యదేశ
ప్రతియోగితావదినా విశేషణజాతీయత్వపర్యాప్తిః । నిత్యద్రవ్యవృత్తిరితి విశేషణానాం విశేషాంశ
తం లక్షణప్రవిష్టం ప్రయోజనాభావాత్ । తత్ర విశేషవ్యాప్యవృత్తిత్వాన్ని తత్ర యథా గుణాదావయవాన్ వ్యాప
కస్య చ విశేషంతి । కిం విశేషణేన తద్విత్యు । అవ్యాప్యవృత్తిత్వం చ సవిశేష్యవ్యాప్యవృత్తిత్వవ్యాఖ్యానాత్ । తత్రావ్యాపక
కాం తదా ప్రత్యక్షం అనవస్థానాత్ సవిశేషణత్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం । తద్వ్యభిచారేణ కారణానాం విశేష
తయా వ్యాపకతాత్వం సామాన్యమాదిః । సంబంధత్వదర్శనాత్ విశేషాః సవ్యాప్తిః । తద్గుణానాం సంబంధవిశేషణం తః

౨౧

శ్రోత్రం సమవాయేన విశేషగ్రాహకం తేషాం వ్యావృత్తత్వాత్ [illegible] । శ్రోత్రం సమవేత విశేష[illegible] సమవాయవ్యావృత్తత్వేన
విశేషత్వేన భావాదితి భావః । యథా శ్రోత్రం నాశ[illegible] నిత్యజ్ఞాన[illegible] వ్యావృత్తత్వేన భావాత్ త
త్ర విశేష[illegible] భావః । ఇత్యాహుః । సర్వానర్థ । విశేష ఇతి [illegible] అభావః । సర్వత్రైవ విశేషాణాం స్వవృత్తి
[illegible] వ్యావృత్తత్వం । తథా నిత్యద్రవ్యాణాం పరమాణ్వాదీనాం [illegible] ద్రవ్యేషు [illegible]
[illegible] సంబంధ ఇతి [illegible] విపరీతత్వా
త్ । అవయవావయవినోః । జాతి[illegible] నిత్యద్రవ్యేషు విశేషణసంబంధేన వర్తత ఇత్య
ర్థః । నిత్యద్రవ్యవృత్తయో విశేషా ఇతి ॥ [illegible] సమవాయ[illegible] నిత్యసంబంధ ఇతి
సంబంధత్వాత్ సంబంధి[illegible] ఆశ్రయాదిస్వరూపసంబంధినాం [illegible] । సమ
వాయ[illegible] సంబంధత్వాత్ [illegible] ॥ తత్ప్రత్యక్షం [illegible] । క్రి
యా[illegible] జాతి పరిహారః । [illegible] । ప్రత్యక్షం [illegible] ఇతి ౨౧

నంయపదాదితి భావః। అత్ర సమవాయసంబంధేన తాప్యపక్షే సంప్రతి తాదాత్మ్యేన తత్ తత్త్వేన
తత్ర ప్రభాకృతాన్వయదర్శనసంబంధవిధయా సమవాయసిద్ధిః। సమవాయస్య స్వరూపసం
బంధం నిరవయవకారణకారణాభావః కల్పనే లాఘవమితి ధ్యేయం। తథాపి సమవాయస్య వర్ణితం కార్యసమత్వ
ద్యోతనాయ తాదృశసమవాయకారణత్వస్వీకారే నైయాయికసమవాయసంబంధం కార్యసమత్వదర్శితత్వా
యకారణమితి తదవాప్తిరితి ధ్యేయం। కపాలఘటసంబంధస్య తద్యం సంప్రతి కపాలనిష్ఠసమవాయకార
ణత్వప్రసంగాదిత్యర్థః ప్రసిద్ధసాధనమితి। అన్యయితి స్వరూపసంబంధ ఇతి
తేః పరత్వేతి శేషః। అథాంతరంగేతి। సమవాయస్య ధర్మప్రవృత్తానాం సమవాయకారణానామితి
షః। నను తథాపి సమవాయస్య వైశిష్ట్యం కిం నవిరుత్తేతి లాఘవాదితి। తథా చ సమవాయస్య
త్వం ఘటాదివిశిష్టతత్త్వసమవాయాశ్రయాలాఘవాదేః ఏవం సమ్యగితి తథా సమవాయ ఏవ తత్త్వ
తః। రూపవత్త్వాబుద్ధిరితి। రూపవత్త్వాబుద్ధేః ప్రసంగాత్ ప్రసంగ ఇత్యర్థః। స్వీకారే సమవాయ
రూపసమవాయస్య ఏకత్వాదితి భావః। తత్ర నాయం సంబంధో వా దితి॥

౭౭ న చ రూపసమవాయసత్త్వేన సంబంధేన తత్ర కథం రూపాభావః। సంబంధసత్త్వేపి తేన సంబం-
ధేన సంబంధిసత్త్వావ్యాప్యవృత్తిత్వాదితి వాచ్యం। రూపనిరూపితత్వవిశిష్టసమవాయస్యైవ రూపసంబం-
ధత్వేన తాదృశసమవాయతదభావాత్। వైశిష్ట్యస్య అతిరిక్తత్వే తు విశిష్టసమవాయత్వేపి వాయ-
వ్యాప్యవృత్తిత్వం వాచ్యం। రూపనిరూపితత్వవిశిష్టసమవాయనిరూపితాధికరణతాయాం ఏవ రూప-
సంబంధత్వాత్। తస్య సమవాయస్య ప్రాణాత్ప్రతియోగ్యం సంబంధస్య సమవాయత్వేన సకలయుతిత్వాది-
ప్రతీతేః సమవాయస్యైకత్వమితి తత్సమవాయస్య సంబంధాంతరం అతిరిక్తపదార్థమితి శేషః। నను
అతిరిక్త దిత్వసంబంధాంతరాభావాదితి। ఏవం వైశిష్ట్యపక్షేయం రతిక్రమః। తద్ధాతం నిత్యవత్త్వం విశేషరతాపద్య-
ఘటాభావాభావః। తేన భూతలే విశిష్టభావతత్సత్త్వే ఘటాభావసమయసద్భావాత్। తత్ర ఘటాభావాభావ-
వివక్షా ఘటాభావబుద్ధిరతోపహా। ఘటాభావత్వేతి। తత్ర ఘటవతి భూతలే తత్రేతి। ఘటాభావ-
స్యైవ్యధికరణః। అసద్భావఘటాభావస్య నిత్యత్వాదేవం తత్ర ఘటధ్వంసాదివిశిష్టత్వధర్మః। ఘటత్వావచ్ఛిన్న-
భావస్య ఏకవిధత్వాదితి భావః। వైశిష్ట్యస్యేతి। వైశిష్ట్యస్య నిత్యత్వాపత్త్యుపన్యాసపక్షే యత్నాదిః ౭౭

తత్ర ఘటానంతరేణ ఘటవతి । న చ ఘటవతి న ఘటాభావబుద్ధిః । ఘటవత్తాజ్ఞానస్య ప్రతిబంధక
స్యైవ తాపదితి వాచ్యం । ఘటవత్తాజ్ఞానవిరహదశాయాం ఘటాభావబుద్ధిః జాయమానాయాః
ప్రమాత్వప్రసంగాదిత్యభిప్రాయాత్ । న చ సిద్ధాంతి నైయాయికమతే పక్షే సత్త్వే ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
యాస్య తాపత్ । ఘటత్వావచ్ఛిన్నవత్తాబుద్ధిప్రసంగయిత్యత ఆహ । సమత్వేతి । ద్వితీయాద్యాంశ
మైత్రైవత్వేత్యతి । న చ మైత్రైవత్వే భాస్యసంశయాః ఘటాభావఘటాంతరాంశః సంబంధస్వరూపమి
తి చేత్ । తథా సతి ఘటశూన్యదశాయాం ఘటవత్తాదశాయాం చ భూతలే ఘటాభావబు
ద్ధిః తదవచ్ఛిన్నస్యాత్ । ఘటాభావఘటాంతరాంశః తత్స్వరూపసంబంధస్య తత్త్వేన తాపదితి ...।
తత ఆహ । ఏవంచేతి । తత్తత్కాలేన మితి । ఘటాభావవద్భూతలప్రమాయాః కాలేన మిత్యర్థః । తత్తద్భూతలా
దికమితి । యత్ర భూతలే ఘటాభావబుద్ధిః తద్భూతలాదికమిత్యర్థః । తత్తద్భావానామితి ।
యస్య యస్య ఘటాభావవిషయబుద్ధిః తస్య తత్త్వమిత్యర్థః । స్వరూపసంబంధః । కిం త్వద్ధ్వ ...

౨౪ పవిశేషణంయితిశబ్దాంశేనావ్యక్తృప్రసంగంయితిభావః।సామాన్యస్యవైశిష్ట్యంపదార్థానాంతదభేదేవభావాత్తలం
ఘటాంభావవదితిప్రత్యయంజాత్।స్వరూపసంబంధరూపంభావ్యప్రతియోగ్యభావాధికరణతద్వృత్తిత్వం
దఖాదతావన్మాత్రవిషయకజ్ఞానాదికమాదాయనసానిసమనాదిరహంయిత్యాహుః।——ప్రాహ్యాదిష
ష్టేనైన్యూనాన్యూనాభావంయితి।ఇహచద్రవ్యత్వావదికంనప్రతియోగితావచ్ఛేదకం।అనేనసమానాధికరణం।తుతత్ర
తత్వఘట్టసంఘైవ।ప్రతియోగితావచ్ఛేదకంద్విప్రతియోగితావచ్ఛేదన్యూనాద్విత్వంతద్వింయం।నన్వ
తేయాంభావత్వంసత్వేనతథాబోధకం।అత్రైకవిజ్ఞానవ్యక్తిత్వన్యూనాభావత్వరూపంపత్వేభావత్వరూపంపవిశే
షణజ్ఞానస్యానంనచ్యానతాఘట్రానాస్తీతిప్రతీత్యనాపత్తిః।ఏవంచన్యూనాన్యూనాభావత్వస్యాభావసత్త్వేనైవస
వక్తృవృత్తంయంఅభావత్వసత్యఅన్యూనాన్యూనాభావసత్త్వేఅన్యూనాన్యూనత్వంయంపత్తిః।ఏవంచభావత్వ
స్యాభావభావసత్త్వరూపంపత్త్యభావప్రాంనభావంయితివాచ్యాద్యభిబోధానుపపత్తిశ్చ।యద్విశిష్టాభావ
దర్శవిధియరయోంకైన్యాదితి।తత్సాదఖండాభావంకిందరసయోగితావిశిష్టాభావత్వంతిన ౨౪

దంతి । అత్ర నవ్యాః । అభావత్వమఖండోపాధిత్వే ప్రమాణాభావః । కిం తు భావభిన్నత్వం । సమవాయాదు
సామాన్యాధికరణ్యాన్యతరసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాన్యత్వాభావవత్త్వం । తజ్జ్ఞప్తావాన్యసంపత్తిత
ముప ప్రకారకః । ఏవం చ ఘటాభావపటాభావప్రతీతీనాం అభావాంశే అనుగతత్వమప్యుపపద్యతే । నచ విషయతయ
తాం సమవస్థా । సత్తాత్వంతాభావవ్యక్తిత్వరూపత్వప్రకారకత్వాపత్తిః । అత ఏవ సత్తాత్వరూపప్రతియోగి
నిజ్ఞానం వినా ఘటాదౌ నాస్తీతి బుద్ధ్యా సప్రకారకః । అభావత్వప్రకారక ప్రత్యక్షే ఏవ ప్రతియోగ్యాదిజ్ఞానాపే
క్షేతి । అన్యథా ఘటం తపి ఇతి ప్రతీత్యనాపత్తిః । నచ సత్తాభావవత్త్వం పక్షే అభావత్వస్య అనుపపత్తిః తస్య
ప్రకారత్వే విశేషణాదిజ్ఞానాపేక్షత్వస్యావశ్యకత్వాదితి వాచ్యం । విశేషణాదిజ్ఞానాపేక్షా తు తాదృశాః । ఇ. స్తత్వేన
తత్ర తత్త్వే తు తాదృశపదార్థానాం అభావత్వేనానుపస్థితేః । ఇతి ప్రాహుః । సంసర్గాభావాన్యోన్యాభా
వభేదేన ద్వివిధః । తత్ర సంసర్గాభావాన్యోన్యాభావయోః ప్రతియోగిత్వే తద్భేదకం ఉక్తం
సంసర్గాభావత్వం సంసర్గాదిత్వమేవ । సంసర్గాభావ ఇతి । ప్రాగభావధ్వంసాత్యంతాభావాః

౨౭ లక్ష్యతావచ్ఛేదకసంసర్గాభావత్వమితి। అన్యోన్యాభావే అతివ్యాప్తివ్యాప్తివారకాణాం ఏవ అన్యోన్యాభావ
భేదేతి। ఘటత్వాదావతివ్యాప్తివారకాణాం ఏవ అభావపదం।। ఏవమత్రాపి। ప్రతియోగ్యవృత్తీతి। ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వేన తా
దాత్మ్యవద్వృత్తిత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం విశిష్టం। తేన సంయోగాదిసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య
యోగ్యవృత్తిత్వాభావేనాతివ్యాప్తిః। ప్రాగభావస్య లక్ష్యతావచ్ఛేదకం ప్రాగ్వినాశ్యభావత్వమితి। అత్ర ధ్వంసేతి
వ్యాప్తివారకాణాం ఏవ వినాశీతి। ప్రాగభావసత్త్వే కిం మానమితి చేత్। ఉత్పన్నస్య పునరుత్పత్తివారణాయ త=
త్రిత్వమితి ప్రాగ్భావః। కాలత్రయే ఘటో నాస్తీతి ఘటత్వం నైవ ఘటధ్వంస ఇతి ప్రత్యక్షబలేన సామాన్యాభావ ఇతి
రిక్తేతి। సత్యప్రాగభావః। అయం దోషః। ఘటప్రాగభావ ఇతి లోకానాం ప్రత్యయోఽయం భావాభావః। ఘటో
ఇదానీం తత్తత్కాలవృత్తిత్వం తత్ప్రాగభావత్వవ్యాపకత్వేన ఘటప్రాగభావత్వవ్యాపకత్వం ॥
ప్రాగభావానాం నానాత్వేఽపి ఉత్పత్తిరితి వాచ్యం। ... ప్రతియోగితయా
...సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాత్యన్తాభావత్వం ... ౨౭

సచఘటస్య ప్రాగభావస్య చ ఘటప్రాగభావ ప్రతియోగి కాలీనాం వృత్తి ధ్వంసానాం భావస్య హేతుత్వం ఇత్యత్ర వినిగమనా విరహాణాం
తాదృశప్రాగభావస్య తాదృశప్రాగభావానాం చ కారణతావచ్ఛేదకత్వే లాఘవాదేక ఏవ ప్రాగభావో హేతు: =
తే: కల్ప్యత ఇతి వాచ్యం ప్రాగభావ కల్పనైవ తత్త్వాలోక వృత్తి కానాం తత్పదార్థానాం తేషాం నితాం కానామనంతా
నాం వినిగమనా విరహాణాం హేతుతా ఆపాదనీయా దుర్వారత్వాపత్తే: తథా చ ప్రాగభావస్య పదార్థాంతర కల్పనా గౌరవం
స్వీకరణీయమితి స్వీతిత్యాహు:| అత్ర వదంతి| నాపి సత్యేకత్ర అనుగతం తత్తత్ప్రాగభావ వృత్తి వారణాయ అనుగతం
తత్కల్పకత్వే బహూనాం తత్తత్కాలీనానాం తత్తత్ప్రాగభావానాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేన హేతుత్వ కల్పనాపేక్షయా క-
ప్రాగభావస్య హేతుతా లఘు ఇతి| అథైవమపి వృత్తి చత్వారిత్వం అనుగతత్వం తేషు అనుగతత్వం తత్క-
ప్రాగభావత్యాపత్తి:| సచ చరమస్య తత్తత్ ప్రవృత్తి: తద్వ్యక్తిత్వేన హేతుతా పత్తిరితి వాచ్యం| తథాపి తత్సత్వే
తత్కారణం తత్స్వరూప చరమస్య తత్తత్కాలీనాం వాద్యప్రాగ్వృత్తి వారణాయ ప్రాగభావ కల్పనానామపి
తత్స్వరూపతే చరమస్య తత్తత్కాలీనాం అయుక్త తత్పదార్థానాం ఇతరేతర వ్యావృత్తత్వేన హేతుత్వం

త్వం తత్ర విషయతాయాం తాతెం న ప్రత్యక్షా త్వతాత్పర్యత్వవిషయతాయాం తాతెం నవిరవంశం తాతెం గాభావే నవ్యభిచారాత్ పత్త్యేనమ
౨౬ వాం యసంబన్ధేన తత్త్వటతావచ్ఛిన్నం ప్రతి విరహేణ త్వం నను తాతెం గవృత్తేః తత్సంబన్ధేన ప్రతియోగితావా
చ్యా । తథా చ స్వానధికరణం తత్తత్ప్రతియోగిక తయోః విరవంశం తాతెం కస్తావత్ప్రత్యక్షత్వ త్రివారణాయ
ప్రాగభావవృత్తి తత్ర వృత్త్యంశ విశేషణతావదితి । ఏవమప్యనేకత్ర అతిరిక్తః పదార్థః । తథా తదన్యవృత్తి తాతెం ని
తాం తత్త్వప్రతియోగ్యభావత్వం తత్త్వం । ధ్వంసాన్యత్వలక్షణాభావత్వ మితి ప్రాగభావాదావ
తివ్యాప్తివారణాయ పదలేతి ॥ అత్యన్తాభావత్వలక్షణాభావత్వమితి ధ్వంసాదావతివ్యాప్తివారణాయ
నిత్యపదం । నిత్యత్వం తాభావత్వ నిత్యత్వఘటితాయనాన్తరసంబన్ధం తత్తత్ప్రతియోగినాన్తరీతి ప్రతీత్యాపత్తిరి
త్యత ఉక్తం । అత్రత్యేతి । తథా చ సంబన్ధాభావాదేవ ఘటాయనాన్తరసంఘటాభావబుద్ధేరితి భా
వః । కాలవిశేషవిశిష్టస్వరూపస్య సంసర్గతాయాం ఘటస్వరూప ఏవ ఘటవతి ఘటప్రత్యనాస్తీతి ప్రత్యయాభా
వాపత్తాచత్వర్థసంసర్గాస్వరూపాభావయత్స్వరూపః । ఉక్తరీత్యా నిరూపితః । నను స్వరూపస్య ౨౬

ఘటకాంతరఘటత్వంతాభావబుద్ధిః ఘటాంతత్రః ప్రాక్కాలేతు సత్వాదిత్యాశంక్యాహ। అత్రేత్యాదినా। ననుత
హి। తత్కాలేప్రాగభావాదికాలావచ్ఛిన్నత్వమవచ్ఛిన్నధ్వంసాధికాలావచ్ఛిన్నఘటకాలేకాలత్వంతత్కాలాంతస్యాభావాన
౮ స్తీతిప్రతీతిః। ధ్వంసప్రాగభావాదికాలావచ్ఛిన్నత్వంతాభావస్యఅసత్వాదిత్యతఆహాశ్వ్యాదఘటయతి। తత్రేతి। ధ్వం
సప్రాగభావయోరిత్యర్థః। అత్యంతాభావేనైవసమాతిరేకః। తథాచసప్యతేఘటాత్యంతాభావఃతుమి
త్తాసత్రేతిభావః। యద్యప్యత్రతత్కాలావచ్ఛిన్నఘటాభావప్రతియోగిత్వమవచ్ఛిన్నత్వంఘటత్వావచ్ఛిన్న
నాస్తీత్యాకారకప్రత్యయః తస్యసామాన్యాభావవిషయత్వాత్। నచయావత్ప్రతియోగికత్వమ
ధ్వంసాద్యవచ్ఛిన్నకాలావచ్ఛిన్నత్వమధ్వంసప్రాగభావతిమద్రక్తికాకారప్రత్యయప్రసంగా
దితి। నచతత్కాలావచ్ఛిన్నంసప్రతియోగితాకత్వంధ్వంసప్రాగభావయోరవ్యాప్తిప్రసంగః తదత్యావ
చ్ఛిన్నత్వాదిత్యప్రత్యయస్యదాధ్వంసప్రాగభావయోః సామాన్యావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వస్వీకారాత్
నతుఘటాభావకత్వమధ్వంసాదివతిరిక్తతత్రతదాతదనభ్యుపగమాదితివాచ్యం। ఇనిగమనాదిరహి

గాపదార్థాన్తరత్వం సప్రకారభావవదాధారవితత్త్వాకారత్వప్రసంగేన ప్రకారతా తాదృశత్వం తత్త్వం తా భావవత్త్వం త

౨౨ త్వ్యాపకాదాసంబంధకల్పనేలాఘవాదిత్యత్రవిస్తరః। ననుఅభావత్వస్యద్విధత్వాదివిభాగానుపపత్తిః అభా

వానాం భావాదిత్వేప్రకారతాభానాకారకః శంకతే నన్వితి। అభావత్వ అధికరణాత్మకత్వ్యాకారత్వం ప్రదర్శయ

ఇయతాం అనంతత్వాపత్తేః అతిరిక్తేతి। అభావాతిరిక్తత్వర్థః। అభావస్యాధికరణాత్మకత్వే అనాధారాదియ

భావానుపపత్తిరత్యాహ అనాధారాభావాదిషు నానాప్రమాణేషు తత్రైతన్మతేఽపి। ఏవంచేతి। అధికరణాత్మకత్వే అతిరి

క్తత్వాభావాదిత్యర్థః। నన్వభావాధికరణాత్మభావస్యాధికరణాత్మకత్వే ఘటాభావ అదాతాది ఇష భావాభావపత్తిః తథా

సతి ప్రత్యక్షత్వం తదా అంశతరవాహాఏవం చేతి। అభావత్వా అభావస్యాధికరణాత్మకత్వే। ఏతేనవక్ష్యమాణ

నా దోషేణనప్రకారధర్మస్య సంశయస్య పదార్థాన్తరత్వమపరత్వ రహితకత్వం జ్ఞాపయితుమాహ గౌరవాదితి

ఇయదానమితి। పదార్థాన్తరాంతరసమానంతరమిత్యర్థః। తదనన్తరం పరాత తత్రపదార్థాన్తరఘటితత్వత్తే

త్రిదార్థభేదధర్మత్వాభావానాం దర్శనవిశ్వానాం ప్రకృతే భావాదిభావః। ప్రమాణాభావాధర్మః సాధర్మ్యవైధర్మ్యేభావః ॥ ౨౨

సాంధర్మ్యం। వైధర్మ్యపదార్థానాం ప్రమాణాభావే ధర్మాణాం ప్రమాణాభావాధర్మాణాం సమీక్షణమితి॥

కేవలాన్వయిత్వాదితి విషయతాఘటాదేర్విషయతాయాః ఘటాదేర్జ్ఞానవిషయతాత్వేన విషయతాత్వేన యాః
కేవలాన్వయిత్వమస్త్యేవేతి । ఏవమగ్రే ప్రమేయత్వాదికమపి తత్తద్విషయతాపదార్థాంతర్భావేన యతి । ఏవమభిధేయత్వేతి ॥
అభిధేయత్వం అభిధావిషయత్వం అభిధా చ శక్తిరూపా వృత్తిః అభిధాపదార్థస్య తదిదం పదార్థానాం ॥ శక్తితత్త్వ
న్తర్గతానాం సమభిధానాం పదార్థానాం భావానాం చ ఏతదవసంభిధేయత్వసంభావ్య యత్నాః । ప్రమేయత్వాదికమపి తత్త్వ
జ్ఞానాం అస్తిత్వపరిగ్రహః । అస్తిత్వం చ కాలసంబంధిత్వం । ద్రవ్యాదీనాం షణ్ణాం సాధర్మ్యం భావత్వం వృత్తిమత్వ
మద్రవ్యత్వే ద్రవ్యాదిషు నానాం సాధర్మ్యం వయం చేత్పదంచితం । ద్రవ్యాదయః ఇత్యాదినా । అనేకత్వేనేతి భావత్వమితి ॥
ఏవం చ పదార్థానాం ద్రవ్యాదయః షట్ తత్త్వైకత్వసంభావానేకంయతి వదేయః పదార్థం । అతఏవ భావత్వం
భావానామిత్యుక్తం । సత్ప్రసంభవానాం వృత్తి । అనేకభావవృత్తీత్యాది । అత్ర చ అనేకభావవృత్తిత్వం స్వప్రతియోగి
వృత్తిత్వస్వసామానాధికరణ్యోభయసంబంధేన ఘటాదవిశిష్టత్వేనేతి భావవృత్తిత్వం । తేనోక్తసాధర్మ్యం రూపా
విశ్వ అనేకత్వస్య అభావేపి నక్షతిః । భావత్వరూపం ప్రతియోగిధర్మావచ్ఛిన్నా యస్య సా అతివ్యాప్తివారణా
యానుపదార్థవిభావకథ్యమానందీతి ॥ యేషాం ధర్మాత్ వర్ణయామాసుః స్వరూపసంబంధాన్ సర్వతరసంబంధిత్వేన

తశ్చాంబరాదేస్సద్భావస్సత్తాం ప్రకాశయమానోఽవసత్త్వేనస్ఫురతి ॥ సమాగతౌ సమాసంధిగ్ధావత్త్వవత్త్వగోత్వసంవటా సాక్షాదావర్తి వ్యా
౨౫ ప్తిః సాక్షాదతథాత్వానాం ప్రత్యక్షం ॥ అనవతరత్వఘటకస్ఫురణం పం తం తాం అకాసం ... ధర్మం సంగ్రాహ్యం ॥ తేనసద్భావ అతివ్యా
ప్తిః ॥ అత్రపక్షమంత్రతమత్రతత్ప్రవృత్తిపదార్థవిభాగమం వాం ఇవత్వం ద్రవ్యాదివత్ ... సాంధర్మ్యం ... ॥ ఉద్దే
శ్యవాం సంపదసంప్రతవమయవాదానవ ఉయుక్తమతైవం తాం బసంతం తదర్థం ప్రదర్శనమితి ద్రవ్యగు
ణత్వస్యావితి ॥ న గుణ ... యతివిషయం ॥ తదర్థం ... గుణ ... త్వం తథాభావత్వం ॥ తేన గుణ ... నై
స్వభావవత్తాదాం ... గుణ ... దోషా వ్యాప్తిః ॥ ... గుణత్వ ... వాం ... వి ... వ
త్వమాం సంతత్వసర్వగుణ ... గుణ ... త్వమితి వ్యాప్తిః ॥ ... తత్త్వం ... 
నం ... వాం ... ద్రవ్యత్వ ... త్వపత్తాం సాక్షాదితి వ్యాప్తం ॥ యుక్తోపపత్తిః ॥ తథాప్తి ॥ గుణవత్త్వ ... వాం ... న
తేనాం ... గుణవత్త్వ ... ప్రవృత్తిః ॥ గుణ ... తత్పదార్థం ... సత్త్వతిః ॥ గు ... వదవృత్తిత్వం ... వాం ... 
వాం సవ్యతరసంబ ... తత్తన ... గుణ ... వదవృత్తి తాప ... దాం ... తాం ... ద్రవ్యత్వ ... విశేష్యత్వ
స్యద్రవ్యసతాపదతి వ్యాప్తిః ॥ అథతత్త్వైవతద్వ్యాప్త్యం వాం ... ॥ తదాసావం సాక్షాదావ వ్యాప్తిరితి పరాం ... పదార్థః ॥ ౨౫

విభాజకోపదర్శ్యస్యత్వ పరంపరా। యోశాశకతాదికం త్రైతి। కేవల పదవృత్తి యోశాశత్వేరం ప్రాం పాధిపత్యేకం
శ అవ్యాప్తి ప్రకారాణాంరావ తత్పదమితి భావః। జాత్యాదీనాం పరమ్పరయా ధర్మత్వమవాయుత్వం ఖం ధనత్వం పరమాణ్వత్వ
తానాం పరమాణ్వపరిమాణాం తుయతి। పరమాణువయోఽత్ర మిత్యత్రావ్యాప్తి। పరమాణ్వాదికారణత్వమితి। తథాచ
పరమాణ్వనిరూపితాదికారణతానాం పరమాణ్వభేదాత్ కార్యత్వపరమాణ్వాదికారణతాని పరమాణుకార్యత్వ॥
భావాత్। యతి భావః। అప్రసిద్ధతాపత్తా పరిమాణ్డల్యపదార్థాన్నివర్తిత్వం। పారిమాణ్డల్యమితి। తద్భిన్నానాం
పారిమాణ్డల్యభిన్నానాం। తను ద్వ్యణుకపరిమాణాదిస్వకారణతాభావాత్ తత్రావ్యాప్తి రతశ్చ హపా
రిమాణ్డల్యపదం ద్వ్యణుకపరిమాణాదిసాక్షాత్ లక్షణం। తత్ర సతి తస్య లక్షణత్వమిత్యభిప్రాయేణాహ। అ
ణుపరిమాణం త్వితి। పరమాణుద్వ్యణుకయోరాధారస్యాణుపరిమాణం త్వితి ద్వ్యర్థః। పారిమాణ్డల్య
స్యాకారణత్వప్రదర్శనం పరా తద్ధేతి। అణుపరిమాణం హి త్వర్థః। తథైతి। చత్వారి అత్రహి అణుపరి
పరిమాణాన్యేవ। స్వసమానజాతీయారంభ। సంయోజాతస్మాత్ పరిమాణువిభాగజర్తారంభ ద్వ్యం
అణుకస్యేతి। ఉత్పత్తిం చ అణోరరణుతయోర్భవతి భావః। సచ అణుకస్య అణుతరత్వమస్తి

౭౯ కిం బాధకః । ఇతి వాచ్యం । తథా సతి త్రుటిరూపాణుత్వప్రసంగాత్ । నను తర్హి గ్రహణ్యణుకాదిపరమాణూనాం
ప్రకృతిం జనకత్వం ఇతి చేత్ । సం శైలవేత్యేవేహి । ప్రకృతిభావిప్రకృతి వేదపఞ్చపరిశిష్టాత్ । ఏవమూలప్రకృత్యన్యత్వం పరిమా
ణతి । ఏవమితి బాధ్యత్వమిత్యనాప్రయం । నన్వారభణానాం తిబాధ్యమిత్యర్థః । ఇంద్రియకారణానాం పఞ్చమహాభూత
సామాన్యకారణాం కిం సవిశేషం తా ప్రకృతిభ్యః ప్రత్యక్షేణ మూలప్రకృతి పరమాత్మపేంద్రియత్వేన మహావిశేషణాత్ । న తద్యథా
సు కారణాం నిప్రత్యక్షేణ పరిణామం దీర్ఘత్వపరిమాణం అవిభాగం కారణాత్ తత్పరిణామం దీర్ఘత్వం న్యూనా
ధిక్యత్వం కార్యే న తల్లభతే । ఇదమపి । యథా కారణాత్ మహత్త్వం కార్యేషు ప్రత్యక్షం తథా
విద్యమానవిశేషం కార్యప్రత్యక్షమపి ఇతి భావః । నను అణుత్వం పరమాణుత్వం సర్వప్రత్యక్షత్వేన
అణుత్వానామణుత్వాన్నమితి కారణాణుత్వపరిమాణం దీర్ఘసంమానం సర్వలక్షణం బహుత్వం అనన్త
మితి బహుకారణం తత్పరిమాణం దీర్ఘత్వం న్యూనాధిక్యమిత్యాదిలక్షణం తదిహ అణుత్వం పరమాణు
తి । అత్ర పరమాణుత్వమితి విశేషం తదణుత్వం తో కార్యప్రత్యక్షం వదతి । తస్మాత్ పరమాణుత్వం పరిమాణం తత్త్వ
దితి భావః । అదృశ్యమప్రత్యక్షయిత్వా ప్రత్యక్షవిత్ । తథా పదార్థ స్వరూప అత్ర కార్యమహత్త్వ ౭౯

ఠేరాః ఖఠేరా శ్రుతావత్ప్రతిపక్షం నను భవతి తాదృత్త్వమానస ఇత్యుక్తం। కించిత్తు కారణత్వమనపత్రపా
రిమాణం దిలాల్యాదిఖ్యాః। యుక్తం భాష్యే। అధిష్ఠానే ల్లేపరమమహత్త్వం స్పృశ్యత ఇతి వదతాం అభా
వ్యాణాం అత్రపరిమాణం మపి నశ్యచిత్తార్ణ్యమపి తాదృశఠేరాలభ్యతే। నచ తత్ర పరమమహత్త్వం
అత్రప రిమాణాంతిరిక్త పరమమహత్త్వ శమితి వాచ్యం। మనాభావాదితి తస్య తం దూషయితుమపి
స్పృశతి। తస్యాపతి। అత్ర మహత్త్వపరిమాణం సాపేక్ష్యత్వధర్మం జ్ఞానాతిరిక్తం ప్రత్యక్షమితి। కారణత్వం చాజ్ఞాత్వ
ధర్మం తరకార్యాపేక్షం ఠేరాం యత్తాపాన్యత్రం ధః। జ్ఞాతృధర్మే జ్ఞానాదయుక్తః। తదతిరిక్తభావకా
ర్యం ప్రతికార్యత్వం పారిమాణం దిల్యాణాం నానాం సాధస్త్వమిత్యర్థః। ఏవం చ పారిమాణం దల్యమిత్యాది ప్రదేశ
పరమమహత్త్వం స్పృష్టతా మహాం చార్వాణాం మహం శరాత్యాణాం ఐమాణం దిల్యత్వపరమమహత్వాదీనాం
భావకార్యే చాజ్ఞానాతిరిక్తప్రతిసంసారగుణత్వం నతు కారణత్వనాం మహాం సాధ్యాభావః। తదనుమతయితి। అత్ర అచార్యైః భావః
పారిమాణం దిలాల్యదిత్యాది పదార్థేషు సుఖదుఃఖాద్రిరజనితానాం మయవిరహాం పాదః సాకల్యపర

౪౦ మాణాం రూపాదిప్రత్యక్షగణానాన్తత్త్వేన లక్షణత్వానుపపత్తేః । ఏవం చ తత్ర జ్ఞానాద్యతిరిక్తభావకార్యత్వ
లోపధానం యత్కార్యత్వం తదవచ్ఛేదకత్వలక్షణాన్యత్వం అవ్యాప్తిః । పరిభాషాం ధ్వంసస్య తద్వ్యక్తిత్వం ప్రాగ్భావ ఇతి భావః ॥
శ్రీ ॥—॥ నయం చ అసంబధ్యాపత్తేరితి ॥ ఏ ॥ దండత్వాది జన్యతత్వం న వర్తతే యత్ర ఘటత్వాదవ్యాప్తిః ॥ అత్ర
దసంబద్ధాపత్తిశతం సంగచ్ఛతే । తద్ధటత్వాదవచ్ఛిన్నసంబద్ధతేః కల్పన్తి యత్ర ... త్వాద్యసంబద్ధాపత్తిర్దత్త్వాత్ ఘటత్వా
వచ్ఛిన్నే అసంబద్ధాపత్తి తద్వ్యాపారాత్ అతివ్యాప్తిః వారణాయ నిర్యత్రేతి । నియత పూర్వవర్తిత్వాది జాతీయత్వాత్త్వ
ర్థః । అత్ర చ అకార్యత్వం దండాదావపి స్వరూపసంబంధేన సత్త్వాత్ అతిః । జాతీయత్వం చ నియత పూర్వవృత్తితా వ
చ్ఛేదకదండత్వాదిమత్త్వమతి । యత్ర చ తదితి । యదవచ్ఛిన్నం సంస్కారత్వావచ్ఛేదకం యద్ధర్మావచ్ఛిన్న
సమవాయసంబంధేన వృత్తిః । తద్ధర్మావచ్ఛిన్నం సంప్రతి తద్ధర్మావచ్ఛిన్నసామాన్యధర్మః । ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నం
హిం స్వకారణతావచ్ఛేదకకపాలత్వావచ్ఛిన్నసమవాయిసంబంధేన వృత్తే ... ఇవ తత్ర ఘటత్వావచ్ఛి
న్నం ప్రతి కపాలత్వావచ్ఛిన్నం సమవాయికారణం । స్వకారణతావచ్ఛేదకత్వం త్వన్ర్పతియోగితావచ్ఛేదకః ఘ ౪౦

పాదిసమవాయికారణతావచ్ఛేదకత్వమితి । తత్రాసంభవమితి । యదం వాప సమవాయికారణోదావతివ్యాప్తివా
రణాయ అసమవాయికారణతం తస్య సమవేతతం తత్త్వాదావతివ్యాప్తివారణాయ జన్యత్వమితి । తం తత్త్వ
స్వధానిష్ఠత్వేనానవధానిష్ఠన అత తస్మాం వర్ణ్యాత్త్వతాం అతోకాః అఖాద్రిసనాం తివ్యాప్తిప్రసంగః । వయుక్తావళ్యాం
అత్రాయద్యపి తే । తత్ తం తస్య అనేకాసమవాయి ప్రతి కారణానాం సమవాయికారణత్వమితి తేనాంశం కనే
అర్థ్యం । తత్ తం తస్య అనేకానాం స్వపటనాశాపత్తిః । అసమవాయికారణనాశ స్వద్రవ్యనాశజనకత్వసంభావా
తేనేవ అసమవాయికారణనాశజనకద్రవ్యనాశకాల్పప్రసంగో భావాదితి వాచ్యం । ద్రవ్యగుణకర్మణాం సర్వధా స
పపత్తి । రసవతం సమితి । నచ తం తస్య విశిష్టత్వవినై వాసమవాయికారణం తద్రూపవ్యయం ప్రవృత్తితి సాధ్యదితి వా
చ్యం । యిష్టాపత్తిః । కారణం తరణల్పనే కారవాత । అద్రవ్యాసమవాయినాశాదాం కార్యం ప్రతి తత్ప్రతి తస్య
న్యావయితి చేదత్రాహుః । ప్రతి అసమవాయినాశద్రవ్యనాశకత్వ వహ్నిం నంప్రతిష్టప్రతి అసమవాయిసమవేత
తత్త్వశా అన్యవిశేషణతాం చఖండనం అసమవాయిత్వేనాపి తత్ర విద్యతి । ఇహ హంకాం అన్య సంబంధ ప్రత్యక్షకారణత్వా

౪౭ సాజ్ఞద్యక్షసంబంధత్వేషు పాదేష్వప్యభికర్తాపపత్తిః । అతోఽస్పృష్టప్రతిరూపాణాం నిపాతానాం యోగ్యతావచ్ఛేదకత్వమితి । స్పృష్టప్రతి
రూపాణాం నిపాతత్వసంబంధస్తద్దండనాశ్యాద్యుపనాశాపత్తిరుద్ధృతః ఖాదినాశపాదాదావతివ్యాప్తిర్నాశ
కోఽపి రూపాణి కర్మసంబంధప్రాదేశః । అధికర్మపాఠాపవర్గసంరూపాణాం కర్మానాం ఘటనాశాపత్తిరపి పదవ్యా
వృత్తిర్విభాష్యతే । తదాఽస్పృష్టప్రతిరూపాణాం నిపాతత్వస్పృష్టప్రతిరూపాణాం నిపాతానాం యోగ్యతావచ్ఛేదకత్వాంశే విశేష్యాంశే తత్త్వ
తోఽస్పృష్టసంబంధనామాన్యకత్వసామాన్యతయా వ్యుత్పాద్యాః । తత్రైవ తద్వ్యవహితత్వం తు న । రూపాణాం కర్మాణాం ఘటనాశాపత్తిరి
త్యాశయః । తదిదం తత్సంరూపాణాం కర్మవ్యపదేశప్రతిపాదకత్వాత్పాపానాం ప్రవర్తి । కిం చ తద్వ్యాపకం రూపాణాం కర్మసంబం
ధేనేతం తన్నిష్ఠేతి పటజనకత్వేతి తత్ర లతాప్రసంగాభావాత్ । ఏవం చ విశేషలక్షణే దోషః తదిదం తత్సంరూపాణా
దిపదార్థానాం సప్రతియోగికత్వాదుపపత్తేః ఘటపటాదిప్రతియోగికత్వాత్ । స్పృష్టప్రతిరూపాణాం నిపాతానాం యోగ్యతావచ్ఛేదకత్వాంశే
విశేష్యాంశే పదార్థానాం తత్త్వసంబంధసామాన్యకత్వసామాన్యతయా వ్యుత్పాద్యాః । తదిదం తత్సంరూపాణాం కర్మనిష్ఠత్వం చేత్ ౪౮

సమవాయాంతి । నతం నానైకపటనాశయత్వసత్త్వదిష్టాశ్శః । రాగాదినామిత్యాదినాప్యశపరిగ్రహః । అభిఘా
తాదిత్యాదినానైరాందసపరిగ్రహః । జ్ఞానాదిత్యాదినాంయుష్మాపరిగ్రహః । యుష్మాదిత్యత్రప్యప్రత్త్యః పరిగ్రహః । తం
తంసమవేతత్వాదితి తులితం తుసం । తంతూనాం శ్యసత్త్వసతిపటకారణత్వం । సమవాయికారణత్వ — సమవాయికారణత్వ
లక్షణం వక్ష్యతిత్యాహ । తథాపీతి । వస్త్ర తస్య తంతీతం తుసం । తంతూనాం సతాపవభిన్న ప్రతి తానానితా
పటా కాద్యాదష్ట సమవాయి లక్షణం ఘటకతయా గ్రంథకృత్రైనాభిప్రేతః ॥ అపి తు తంతుభిన్న సమవేతత్వ
భిన్న ప్రతియోగితాకాభావ ఏవ । అనయథా హి స్యాత్ తంతుసంయోగాదిభేదానాం పృథక్ప్రవేశాపత్త్యా భేదకూట
నివేశే గౌరవాదితి ధ్యేయం । అత్ర నతం తు సమూహత్వేన సమవేతత్వనివేశే న్యూనపపత్త్యా తులితం తుసంయోగానాం నైవ
త్వనివేశనమసంభవమిత్యపాస్తం । సమూహత్వపదస్య వ్యర్థత్వాపత్తేః । ఏవమిష్టాం ద్రవ్యసమవాయికారణలక్షణా
శిత్వసమూహత్వసమవేతతాభావభిన్న ప్రతియోగితాకాభావ ఏవ నివేశ్యః । న తు సమవేతత్వాభావభిన్నత్వాదయ ఇతి బోధ్యం
తథాపీతి । ద్రవ్యవిధప్రతియోగిసత్త్వవిశేషణావత్వధర్మః । ఫలితార్థమాయతి । ద్రవ్యవిధప్రతియోగితాకత్వాదితి శేషః । పర్య
సమవాయిక్ష్యై

౪౨ వని తవం సమవాయికారణలక్షణం ఘటం పటం యుక్తం చేతి। కారణైకార్థప్రత్యాసత్తిః సమవాయిసంబంధః
కారణైకార్థప్రత్యాసత్తిః స్వసమవాయిసమవేతత్వసంబంధః। తథా చ స్వసమవాయిస్వసమవాయిసమవే
వేతత్వాన్యతరసంబంధేన కారణత్వమితి ప్రత్యక్షవిశేషణం గం సాధ్యత్వం శబ్దం న్యత్వాల అసమవాయికారణ త్రి
మిత్యర్థః। అత్ర ఘటసమవాయికారణస్య తంతుసంయోగస్య పటం ప్రతి సమవాయికారణస్య
తంతురూపస్య చ సంగ్రహః। సమవాయిస్వసమవాయిసమవేతత్వసంయోగః ప్రవేశః। ఘటరూపం
ప్రతి ఘటస్య సమవాయికారణతావారణాయ తాదృశాన్యతరప్రత్యాసత్త్యా కారణత్వాపన్నం తాదృశా
వసం। ప్రత్యక్షవిశేషగుణో నాఘటం క్వచిత్ తం విశేష్యభాగః। ఆత్మత్వ కార్యనాశజనకనాశప్రతియోగిత్వం తత్త్వమితి
తంత్ర॥ ద్విత్వనాశప్రయోజకనాశప్రతియోగినో వ్యావర్తక ఋద్ధా వ్యాప్తిరితి। అవయవవిభాగత్రయ =
యోగాదిత్వం ద్రవ్యాసమవాయికారణత్వం తంత్ర్యత్యాదివిశేష్య ఉపలక్షణం నివారణం। అఖండోపాధిరేవ వా తద
త్త్వ నైర్। భిం సంకారణమితి। అత్రేదం బోధ్యం। ద్రవ్యసమవాయికారణతావచ్ఛేదకత్వం చ నిమిత్తకారణత్వం॥
తేన తంతుసంయోగసంప్రతి తంతుతంతుసంయోగస్య సమవాయికారణత్వేపి న తస్య పటం ప్రతి నిమిత్తకా ౪౨

సమవాయికారణత్వ

రణాత్మకత్వేతి ఇతి । యద్వా ర్థ్యం ప్రతీతి యద్ధా వర్ణం వ్యాప్తిం సంప్రతీత్యర్థః । తెవ నరుణా ప్రకాశతే । యద్వా ౄపోం వ్యాప్తిం
ప్రత్యర్థః । యద్వా బత్ద్ధా వహం వ్యాప్తిం ననరుణాపి తని యత్ తస్యాంశ్ప్రత్తి త్ర స్ర హం నిశ్చితాం వస్తై దకత్వేనతి తద్వహా
వ్యాప్తిం సంప్రతిప్తేంత్రాం స్తోయవృత్తి(రేఖ-శాం సర్వత్రం । తద్ధి వహం వ్యాప్తిం సంప్రత్యసర్వధా ఋ ద్ధత్వం ప్రథమమిత్యర్థః । ద్వితీ=
యస్యాం సర్వధాం బద్ధదం దరుణ పాదివారణం యస్య త్వేంతం । రేఖా లసం యతోయాం గయాంఘ మభ్యాం వ్యాప్తితాదిప్రభా ర
పాంలసాం వ్యాపతాం త్రసని(శ్వితాం వస్తై దరేత పత్రత్రాతివ్యాప్తిం వారణాం యది శైవ్యదర్శం । కిం తుకాం రణా మితి । కారణా
త్వం బాం త్రి ఫ్రథ సర్వం యద్వ్యతి(రేఖాం లత్వం । (ఉసనాం త్రాణి యః । నచ తేం త్రిభణా తత్రాశ్యనరుణాం బహాత్యం యద్వృతి(
రేఖాం సర్వత్రప్రసతి తత్రార్థ్యకారణం వస్తై సస్యనిస్త తత్రార్థ్యనియత రుపం వ్యాప్తిత్రి త్ర స్ర హం నిశ్చితాం రం యత్తత్ర శ్యం ప్రత్యేక్ష త్ర
దాం బద్ధం । రేఖాలసం యతోయాం గుమభ్యం వ్యాప్తిత్వ తాల్యాది పూర్వం వ్యాప్తిత్రత్ర సహం నిశ్చితాం యగాం ః రేఖాలసం =
యతోయాం గనిత్రాం యథాం ః రేఖాలాం వ్యాప్తిం సతి భత్ర పాంలసం యతోయాం (అతివ్యాప్తి వారణం యసత్వేంతం । దండతాపదివా
రణం యద్ని శైవ్యమితి ॥ అత్రేతరాం స్వయం వృత్తి(రేఖ-ప్రయుక్తాస్తం యద్వృతి(రేఖాం లత్వమితి త్వక్షా ప్రథమవ్యాప్తేం యస్తా
సర్వధాం నిదివ్యాప్తిం సం ప్రత్యోపజ్ఞాదనాం స్వధాం బద్ధాం ఘటం యప్ర దర్శనం సం ప్రయుక్తి(ద్వితీయ స్యాద్ధర్మమితి త్ర్యయం । అస్తాం=

౪౨ ప్రతీతి। ఘటాంశే నసంసర్గాంశే ప్రతీత్యుత్పత్తేః। తత్ర సంసర్గాంశే అవచ్ఛేదకతాసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం నాతివ్యాప్తిః
సంసర్గే। శబ్దే శ్రీధర ప్రకారే। అన్యాంప్రతి తాదృశ ప్రతీతియోగ్యసంబంధావచ్ఛిన్న ఇతి భావః। ఏవం చ విశేషణే। అవచ్ఛేదకతా
వచ్ఛేదత్వ నరాతి వ్యాప్తిః వ్యధికరణ ధర్మాదౌ శబ్దాది ధర్మావచ్ఛిన్నస్య తాదృశ సంబంధే తన్నిరూపకత్వ కార్య [illegible]
కారణ భావ గ్రహణం తథాచ వాచకతావచ్ఛేదక సంబంధ విశేష [illegible] వృత్తితా నిరూపకతాదృశ సంబంధావచ్ఛిన్న
త్వం తత్త్వం నను విశిష్టత్వ ప్రతీతి నరాంశే ఘటత్వ రూపావచ్ఛిన్న విశేష్యతా సంబంధావచ్ఛిన్న రూపావచ్ఛిన్న తత్త్వం
ప్రతీత్వే తత్ర ఘట విశేష్యతా విశిష్ట ప్రతీత్యా వచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న ఘటత్వం తదా స్వసంబంధ విశిష్టత్వం
ధాంశే ధర్మస్య అభావ ప్రతి యోగి అవచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న స్వాశ్రయత్వ ప్రతి యోగి వృత్తిత్వం [illegible] ప్ర
మాణ విశేష్యతా రూపావచ్ఛిన్న సంబంధానుపపత్తేః సామాన్య ధర్మావచ్ఛిన్న సంయోగ దండానాం అన్యత్వం
ప్రతియోగి వృత్తిత్వ ఘటిత సంబంధ సంయోగ సంబంధత్వం తత్ర తత్ర సంయోగ తత్ప్రతి సంబంధావచ్ఛిన్న ఇతి తా
దృశ వృత్తిత్వ సామాన్య ధర్మ సంయోగ సంయోగ్య వృత్తిత్వ ఘటిత సంబంధ సంబంధ్యభావ ప్రతి సంబంధా
వచ్ఛిన్నత్వం సంయోగ ప్రతియోగితా అవచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న ఏవం విశిష్ట వృత్తిత్వ ఘటిత విశిష్టత్వ ౪౨॥

త్వేనననసేత్యసంబంధాసిద్ధత్వాచ్చ తదఘటితశబ్దాత్ప్రయుక్తత్వేనప్రాం తత్త్వత్వేత్యస్య సంబంధాసిద్ధ్యసంభవయి
త్వప్రత్యయః । శబ్దాత్ప్రయుక్తతావచ్ఛిన్నప్రత్యయత్వ ఇతి కృద్వృత్తి విభక్తిరసనశబ్దఘటితప్రతియోగితత్త్వేపి వృత్తేర్యా
వాం సంబంధాసిద్ధిః । అసంబంధ ప్రతియోగి వృత్తిత్వానుపపాదకత్వం యః ప్రతియోగి వృత్తిత్వం స్వవృ
త్తేయివృత్తేస్స్యాత్ ॥ నాప్యాశ్రయం ప్రతియోగితాసత్త్వం సంబంధాసిద్ధి ఇతి నిత్యా । తవ వచనం ఇతి వినిగమనాత్
భావత్వేనవిభావానాం పదార్థానాం తారతమ్యాత్ పరం భావత్వేనాకాంక్షణాం ప్రమాణాంతరేణ తత్త్వా
ప్రాంతం ॥ విశేషపదార్థాంతర్గతత్వేన తాదాత్మ్యసంబంధేన ప్రతీతి । అత్ర సంబంధప్రతీత్యభిధానే వృత్తేరస్య
తద్భావ సంబంధాసిద్ధ్యాదీనాం ప్రమాణఫలానామనుగమం త్వేనాపి విశేషణతావచ్ఛేదకత్వ
భావేనాభిధానేన ప్రతిభాసంబంధః । తత్ర విశిష్టబుద్ధిర్విశిష్టవ్యవహారకారణం ఇతి । అవశ్యక్లుప్త
త్వం సంబంధ ప్రత్యేకశక్లుప్తత్వేన సంబంధాంతరేణ సంబంధ త్రితయం భావత్వేన తత్త్వం తదభావ ప్రమాణా
వారితానాం సంబంధప్రత్యేకసంబంధాసిద్ధ్యా । ఏవం ఘటాభావేన ప్రతి అవశ్యక్లుప్త వినాశం తద్భావా

౪౪ వృత్తిభిః దండాదిభిరేవ ప్రాప్తత్వాత్ సంభావే రాసభాసవిధానర్థంయ త్వర్థః । సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నయత
ఘటావవృత్తినానాపంచరూపప్రాగభావే సంభవప్రాగభావవిశిష్టసవిధానేన విశిష్టః । యత్రఘటత్వ
సమవాయకల్పత్వంయ తత్ప్రకారాభావాత్ప్రత్యంగస్యానుయత్వేదత్రాహుః । లఘునింగతపూర్వవృత్తిత్వరూ
పసమవాయకల్పత్వమిహ ఖాద్యం । లఘుత్వం చ శరీరకృతవయపి కృతిత్వతంషంబంధకృతం చాతత్రప్రథ
మమనేకద్రవ్యత్వమేవాన్యథాసిద్ధం పుత్రత్వం వృత్తిత్వం సంధంప్రతిరూపప్రాగభావాద్యన్యథా
సంధప్రాగభావే సంధాత్మకప్రతియోగి । ఇత్యాకేనచిత్రశోధితం తదుపస్థితౌ త్వంత్యం దండత్వం
దండరూపాలక్షం రూపదశావిశిష్టం దండత్వం వాగాదిషు పితపరంపరాంగం కులతాప
దితి । నను నిబంధాం తత్ప్రత్యక్షత్వకల్పత్వ ద్రవ్యత్వం తత్త్వమాత్రావశ్యకల్పత్వతి కృతమతః తస్యపలవాహా
అతమవేతి । అకల్పధామహత్వస్యానేకద్రవ్యతా । దసకల్పప్రనింగతపూర్వవృత్తితాపభావేన తస్య
కల్పధానర్థిమన్యహంత్వనసస్యాదితిభావః । అత్రానేకద్రవ్యత్వం నానేకద్రవ్యానురతత్వం । తస్యద్రవ్యత్వ
వినత్వసద్వికల్పకస్యత్వక్షాపత్తిః । సమవేతసమవేతత్వం తదిత్యపినకల్పతనితస్యాభావేనకల్పప్ర ౪౪
ద్రవ్య

త్యేష్ఠా సుపపత్తేః। కిం తుల అణుఖిం స్త్రైశ్వర్యమితి బోధ్యం। తేనైవాభిం దం దత్త్వాదం దరపాం పిం కాం శ్రా
కులాం లబ్ధత్వాన్నాం అనేనోం చమాం స్వధాం స్త్రైనచరితాం శ్రుత్యోః। శ్రుతం ఇ। అనం తరం సభాది
వాం కర్తణాం యం న ం త్రైత్యాది। నచ అనం తరాం సభాద్రైః। సం చమాం స్వధాం స్త్రైత్వాప్త। త్రైనావా
కర్తా నంతరపదం త్రైధర్మం తివాం ప్యం। స్త్రీస్వాం స్వధాం స్త్రైశ్వర్య ఏకస్యాభాం త్రైనం యంత్రం యంత్రైప్రావమాం గిత్యా నామస్వధాంప
త్తైశ్యమహాకః। త్రైధ్యదస్యాన్త్రైశనే యస్యతం యమాం న యం త్రైషద్రైనవరాం సభాద్రైః। వాం కలా త్రైధ్యదస్యస్త్రైవత్వా
దిత్యభిప్రాయం మాం। పూర్వస్త్రైత్తి, త్వం బాం స్వమహాం తత్పూం స్పష్టం త్తి, త్వం। త్రైనస్వమహాం తత్పూం స్పష్టంత్తి, త్వచ్ఛదాం నః।
అతఏవ యం నా దిః స్వనకాం కలాంతాపసుపపత్త్య అపూర్వకల్పనా యం అపూం స్పసం ఆం ధ్రైన అన్యవ=
హిం తత్పూం స్పష్టత్తి త్వాం మాత్సాం దాం సం స్త్రైం ధర్మత్వం। సం నచ త్రై। అనవధ్యాం యం నశ్యాయాన యం తత్పూం స్పష్టత్తి=
తాచబాం ధనన అపూం స్పకల్పనాం నస్యాదితి। నచైతాం స్పకత్యకాం కలాంత్వా న్యత్రైక స్యాం స్యాం అజ్ఞానన న యం
నాం। కత్రైభ్రైత్రా హ్యాభాం వాం వనాం హిం తయం వి త్రైం దిత్రైస్త్యస్వం యం స్వయ బాం కత్రయాం నన కథం కాం కలాం

౪౭ తాం స్వరూపసంబంధిత్వం తి వాచ్యం । శ్రీహర్షసప్తత్యాదవచ్ఛేదకధావచ్ఛిన్నత్వజ్ఞానస్య రావాం జనకత్వాత్ । తదితరనిఖిల
తత్తద్వ్యక్తికరణత్వతత్తద్వ్యక్తిత్వేన ఽసు ద్వ్యతిరేకాతిస్వావచ్ఛేదకస్తు ఽసు తత్పూర్వవృత్తిత్వా ఽవచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్నత్వజ్ఞానాత్ । నవ్యాస్తు కారణత్వస్య అవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ఽసు తత్పూర్వవృత్తిత్వావచ్ఛేదకధర్మవత్త్వప్రతిబంధకాభా
వస్య తత్తద్వ్యక్తిత్వేన తత్తాపత్తేః । ఽసు తత్తత్సకారణత్వావ్యవహారః । తద్విదతాం మవత్త్వం తద్వసత్వేన
ఽసు । తత్తద్వ్యక్తిత్వాదీనాం అవత్వసంభవాదినకార్యావచ్ఛిన్నా రావాం ఽసుం ధర్మః । తత్త్వం తదిత్యపనయుక్తం । తస్య
సంబంధత్వనందకతాతత్త్వకారణత్వం పదార్థాంతరవేనవేత్యాహుః । తదనిమాకారణత్వస్వనివృత్తిరిత్యత్వేత్యేవం
తాదాన్యనదాకతత్త్వవృత్తిత్వాపత్తేః । నవీనాః సర్వధావచ్ఛిన్నత్వతత్వాదిధర్మనిష్ఠాప్యం జన్యతిచ్యాం వ్యాప్యం । తా
దృశధర్మజ్ఞానస్య స్వవృత్తివ్యక్తికారణతాం స్వరూపసంబంధాభావనిత్యాహ । అన్యథా దండత్వాదీనాం ఽవ కా
రణత్వం ఘటాదికార్యసంబంధితం ఽసు తద్భిన్నత్వధర్మసత్త్వం జనతాపత్తిః । ఏవ తద్వకారణత్వ
ఽసు వృత్తిరేకాం పూర్వకాలావ్యం ఽసు వృత్తిరేకా అత్యంతం తథ్యాపాస్తః తదయుక్తం । అత్తాదానం
కార్యోత్పత్తి పూర్వకాలత్వాద్యపకాలవృంఽసు ప్రతియోగిత్వేనతిరాకవ్యక్తితరేకపూర్వకాలత్వావ్యవృత్తిరేకప్రతియో
మూలం । నిత్యంబిత్వధర్మః । అత్రాద్యాత్ ఽసు దరద్యాత్ ఽసు వృత్తిరేకః స్తోకభూవదర్ఘం పత్తి ॥ ౫ ॥

అవచ్ఛేదకః దావిశిష్టైర్ఘటత్రితత్వైదాంతాదాత్మ్యాప్తేః

మందిరాం రాజ్ఞః సభాం వరూం పవృత్తి త్రిదశానాం సంజ్ఞానాం వ్యాప్తిః ॥ [illegible] ॥ యుతేన గుణకృతం త్రవృత్త్యనవసాం యుక్తా
రణాం తమిత్యుక్తం । తద్రూపం యుక్తం । ప్రత్యక్షస్య గుణసాక్షం అవ్యాప్తిః । అతోన్యైః ద్రవ్యపరత్వం యదా వర్ణం చ వ్యాప్తి
అనవచ్ఛిన్నం యోర్కార్యత్వమితి । సాంద్రవ్య [illegible] ద్రవ్య [illegible] యుక్తం ఇత్యాశంక్య [illegible] నాహ । అ [illegible] తి
సత్తాభిన్న ద్రవ్యత్వజాతిమతి ద్రవ్యే అతివ్యాప్తి వారణాయ పృథక్త్వం తం । తత్ర సత్తాజాతిమత్వాదాయ అతి
వ్యాప్తివారణాయ సత్తాభిన్నేయతి । తత్ర ద్రవ్యేషు ద్రవ్యత్వ [illegible] కర్మత్వ [illegible] ఆదాయ తద్వ్యాప్తి
వారణాయ జాతేతి । ప్రతిత్వం జాతిత్వం [illegible] నవ [illegible] తంతే [illegible] ద్రవ్యత్వ [illegible] అ
[illegible] తా [illegible] ద్రవ్యత్వ [illegible] అతిమానాంతాదిస్తాం [illegible] ద్రవ్యనాతివ్యాప్తిః । [illegible] సవద్రా
[illegible] తిద్వ్యవహారాః ఇత్యద్రవ్యద్రవ్య [illegible] అపి సంబంధేనాం [illegible] తత్వత్తా [illegible] ద్రవ్య [illegible] యుతి
యుక్తం యుక్తమత [illegible] ప్రకృత తత్త్వమితి ॥ సమవాయాం [illegible] సంబంధేన [illegible] యావ
[illegible] అనేకసంబంధాతిరిక్త సంబంధేన [illegible] తయోత్తా । [illegible] అవి [illegible] తయోత్త్వ [illegible] । [illegible]
[illegible] వ్యాప్తి ఇతి [illegible] లక్షణ [illegible] దక్ష ॥ [illegible] ద్రవ్యపరవమా [illegible] వృత్తిః పరమాణాం వతివ్యాప్తిః ।

౪౯ తత్త్వం యోగ్యవృత్త్యా నిరూపకతావచ్ఛేదకత్వాదీనాం నానాం త్రితయానాం లక్షణస్య శబ్దైకసామాన్యితమకర
ప్రకటయతి । యదా నవింతి నసుధా ఋద్ధిక్రియా తత్రాతివ్యాప్తిప్రసంగ యిత్యతఆహ । కృత్స్నవత్త్వమితి ద్రవ్యత్వ-ద్రవ్యసం
విశిష్టతయాం: పరతాపరత్వయోరుభయం తదవయవస్య పునర్వృత్తి వృత్యప్రయోజకత్వః । కాలకృతపరతాప బంధిత్వం
రత్వయోః హేతుః అయం పూర్వాపర లక్షణ సంబంధ యిత్యుపపత్త్యా బుద్ధిస్థం యుక్తం అసంత్వం తత్ర పర
తాపరత్వయోః అకతావచ్ఛేదకవ్యాప్తి మాం శంక్య నిరసయతి నవేత్యాదినా । ఆత్మనవతి వ్యాప్తి వారణాయ
సమవాయేన నాధికరణం త్వం । తత్త్రి సత్త్వాం పంచం యోతివ్యాప్తి వారణాయ యత్ర వృత్తిత్వ వ్యాప్త్యితి । యత్ర వృ[illegible] తాపేల
[illegible]త్వే నాపి విశేషణే యోగ్యతనసంవృత్తిత్వ వృత్తిత్వ సాంద్రం యోతివ్యాప్తిః అప్రకృష్టేతి । అవిచ్ఛి
వృత్తి పరిమాణాయ మిత్యర్థః । తత్ర పరిమాణాం నానావ్యాప్తిః । క్రియా బసకతా వస్తు దర్శితం యోగ్యతా తస్య
జాతి రిత్యపిత్రి ఇతి తదన్తి నిరుక్తవయాంతరత్వం పూర్వార్థః । ద్వితీయార్థః పూర్వ విత్రి । పరతాపరత్వనివా
నాధికరణత్వాది రూపితవిషయా తాత్పర్యవిత్యర్థః । తాం తాదాత్మ్యం దాత్రం కేవల శంక్య పారాశనయాంతి
తి । అహం వాహనితి ప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదక మాత్మత్వ సనప[illegible] [illegible] దిసాధారణ్యాజ్జాతిత్వ

సంఖ్యా [illegible] పరిమాణానాం [illegible] ఉపలక్షణమితి । [illegible]

పరిమాణ [illegible] పరిమాణానాం [illegible] ఇతి । [illegible]

దావతివ్యాప్తి [illegible] తథా [illegible] । బహిరింద్రియేతి । [illegible]

[illegible] వ్యాప్తివారణాయ [illegible] పదం । బహిరింద్రియ [illegible] జాతిమత్వం [illegible] తిలాదా

వతివ్యాప్తివారణాయ విశేషేతి । విశేషగుణత్వం [illegible] జాతిమ

దావతివ్యాప్తివారణాయ [illegible] ఇతి । [illegible] ఇతి [illegible]

[illegible] తజ్జన్య [illegible] ఇతి భావః ।

[illegible] ఇతి । [illegible]

[illegible] ఇతి । [illegible]

[illegible] ఇతి భావః ॥

౪౧ సేనం చక్షురింద్రియం రూపాదివిశేషగుణానాం అనుద్భూతం తత్త్వసహితం ఇంద్రియం రూపగ్రహణం రూపాణాం వ్యక్తాప
ప్రత్యక్షరాదాపవ్యాప్తిమానం శం కృతం ఘటచిత్రాపహం। అథవేతి। అత్రైకత్వైకవిశేషపరత్వాపరత్వాభావానాం తు నస్త్య
తివ్యాప్తివారణాయ రసనేతి। స్పర్శవత్త్వం నవతా ఆత్మనస్తత్త్వసమవాయ ఇక్షురసాత్యాది। తత్రాదిమవాదా
యసనకేనాతివ్యాప్తివారణాయ ద్రవ్యత్వవ్యాప్యేతి। ఘటాదౌ శరీరాణాం విద్యుత్ప్రమాణం తేజోరూపం పరమాణుత్వ
పరమాణు తాదృశానాం మహా। ఘటాత్మనాం వింతి॥ లక్షణలక్షణం సమయతం శబ్దజన్యానాం మవ్యాప్తిప్తి
త్వక్షత్రికత్వం వాయుపమీదయతి। ఘటాదిరూపత్వాదినాం లక్షణికవిశేషగుణసమవాయికారణం దాహ। లక్షణికా
త్వాదేతి। ఘటాదివ్యాప్తిర్త్రయాణాం ప్రీత్యవ్యక్షణావృత్తేతి। స్వపదం నావ్యవ్యాప్తానాం ఆవతపరం। తదుత్తరవృత్తేతి।
వృత్త్యవ్యక్షణావృత్తి, రూపాదివిశేషగుణానాం నాం శబ్దాదితి త్వర్థః। అత్రాపి సత్త్వప్రతి రూపాదితానం చం
ధనరూపాన్యవిశేషగుణానాం శః తత్ర స్పర్శవతాం నామ ఇతరవ్యాప్తి స్పర్శవత్వాహ తస్యాం స్పృత్తితావ్యాప్తాయా పం
చం ధనరూపాన్యవిశేషగుణాయతిసామానాధికరణ్యసంవాశత్వం వాయుత్వం। కాత్యా వస్తురూపాంత్యేత్వా
పమీదనసోయం రూత్వాదివచనావృత్తేనావిశేషం భావకః। రూపాన్యత్వం రూపవిశేషతాత్త్వవిషయం సుశకల్పతా ౪౨

సర్వతరత్వాసత్తేం ద్రియజ్ఞాత్రిశూ సర్వత్వం వా। రూపాదీనాం శ్రీవృత్తిబాధకాంధకం యవిభ్రుత్తి। సంయోగాదీనాం శ్రి
వృత్తిబాధకాంధకం యవిశ్రుత్తి। కాలత్వాదావ్యాప్తి దర్శనయోగాస్యవిశేషణత్వయోగాంధకం దానాప్రవృత్తేంర్యా
ప్తేంరాయోం త్వేనప్రవృత్తిసిద్ధం యోగాదీనాం వృత్తేంర్యాప్తే అదృష్టబుద్ధ్యాదీనాం చ। తేనావానాధికరణ్యసంబంధానవ
గాం ప్రమాజ్ఞాదీనాం వృత్తికరణానాం యజ్ఞాదీనాం నాశః। తస్యావ్యవహితసంబంధవృత్తిత్వనిరూపజ్ఞానాదీనాం చ వృ
త్తీనాం [illegible] తద్రూపాదీనా నాశః। ఏవ తత్పర్యప్త్యవృత్తిత్వదృష్టతత్రదృష్టిపరిదర్శనం యత్తుం రూపం తత్ర దృగ్గుణానాం సర్వతత్ర దృగ్గుణానాం
నాశకః। అదృష్టబుద్ధ్యాదివృత్తేప్రతియోగిత్వమితత్యాహుః। పరే తు ఏతద్గుణానాం వృత్తిత్వకరణానాం వృత్తికారణవిశేషగుణానాం
వచ్ఛిన్నానాశ్యతా। ఏతద్గుణానాం త్వచరణానాం వృత్తిత్వావిశిష్టగుణానాం త్వేనానాశకతా। అదృష్టబుద్ధ్యాదిస్వవృత్తిత్వం వి
శేషణానాం పూర్వాశ్రయన అదృష్టబుద్ధ్యాదిత్తర్కగుణనానాం స్వనాం ప్రత్యేకం తథైవ నశ్యతీతి। పరేతు జ్ఞానాదీనాం తు యత్ర వృత్తి
ప్రతిత్వావిశిష్టం స్వయంవేదనానాశకం। ఏతద్గుణానాం వృత్తికాలవిశేషగుణానాం సాధారణం చేదమితత్యాహుః। శబ్ద
నాశ్యతావచ్ఛేదకవృత్తిత్వవిశిష్టగుణత్వే ఉపపాదకజ్ఞానాదీనామపి తదుపపాదయతి॥ ఏవమితి ప్రకృతనిరూపదసంబంధాద్యతు
త్వాక్తిలక్షణానాం వ్యయానాం ఇచ్ఛాదీనామపి। యుక్తమేవేతి। అన్యాపవృత్తిత్వకమితి। సర్వాంశే చేదానాం పి

౪౮ ఆకాశావ్యాప్యవృత్తిత్వాత్త్వత్తథా తదాభరణాయ ఇతి వాచ్యం। అవ్యాప్యవృత్తిపదేనైకదేశావ్యాప్యవృత్తిత్వస్య వివక్షితత్వాత్। విశే
షగుణాంయత్వేప్యుక్తమితి। విశేషగుణాస్తు। బుద్ధ్యాదిషట్కం స్పర్శాంతాః స్నేహస్సాంసిద్ధికోద్రవః। అదృష్టభావనాశ
బ్దాంయతి। వ్యక్తస్వభావానాం లక్షణం। తు సుగుణానిరూపణావక్షణత। అత్ర అవ్యాప్యవృత్తివిశేషగుణవత్త్వం యో
గ్యే అవ్యాప్యవృత్తి పదార్థానాం వ్యాప్యవృత్తిత్వాభావాత్। తస్మాత్ అవ్యాప్యవృత్తిపదేన అవ్యాప్యవృత్తి వృత్తి గుణత్వవ్యాప్య
జాతిమత్త్వస్య వివక్షితత్వాత్ తథాచ తత్ర [illegible] వృత్తి గుణాని జన్యాని ఘటాదిని తదవృత్తి వ్యాప్యజాతిః జ్ఞానత్వాది
త్వదావ్యాప్యవిశేషగుణానాం జ్ఞానాదిః తద్వృత్తిస్వవ్యాప్యతయా దానితావల్లక్షణసమన్వయః। అత్రావ్యాప్యవృత్తిత్వం స్వసమానాధి
కరణ త్వస్య వివక్షితం। తథాచ సంయోగాత్రతా [illegible] జ్ఞానత్వస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వాభావేన ఇతి। వృత్తిత్వం తు జ్ఞానత్వాదిః జ
వృత్తిత్వాభావ సంయోగారణాంయ తదర్థతావదితి గ్రీష్మ [illegible] విశేషగుణవత్తాపదార్థానాపదిత్వర్థః। వస్తుత్వ ఇత్యర్థ
త్రిత్వాయుపస్థితపతు దర్శనాం వృత్తిత్వసక్తం తానుద్ధాం [illegible] సద్రవ్యయాం జనాభావః। వస్తుత్వ వాచ్యత్వాయాం
లాంఘవత్వాంశవివరణానాం వతుష్టాం పాదాద్రయమ్యైనియాం మితి వాచ్యం। ప్రథమాం పక్షేతస్యలాంఘవ
త్రితయేనం భావాదతథాహ। ఆపన్నాయుక్తమితి॥ తథా త్రిత్వాం వృత్తిత్వమితి విశేష జ్ఞానత్వాదయః స్వసమానాధికరణ్యాదితివాశ్చ ౪౮

ఫల

చతుర్థ్యర్థాన్వృత్తిజనకప్రవృత్తిత్వేన ఫలవిషయాం ఫలం పరతాపాదికం త్విత్తి। తదప్యదాసః ఫలాపవత్వప్రవృదాన్వః
తథా చ ఫలాప్రత్యుజాతిమద్విశేషగుణవత్తిషు పాదాన్వతివ్యాప్తిరిత్యభావః। జనకత్వేన ఫలమాం హాయ్య
రూపాం శ్రుతిరాం తి। శరీరాన్తానిష్టత్వేనయుక్తిశరీరాదన్వయరూపం ధానాక్షిప్తాతాధకే తాత్పర్యప్రయాణం తాం హా। రూపతి
తి। నను జనకతావచ్ఛేదకజాతిత్వేన త్వన్మతేన త్వజ్జాతేనాం చతుర్థ్యర్థాన్వృత్తి అప్రవృత్తితాప్రభావాత్ ఫలం లక్ష్య
ణాన్వయస్యం రూపయత్వేన హా। ద్వేష తాపాదికం తి। అదినాం శబ్దత్యాపదర్శహః। విశేషపదఫలం కర్తవ్యమాం హా
పరమసుఖత్వాదిత్యతి। తాదృశసుఖాతాపాదితి। చతుర్థ్యర్థాన్వృత్తిజనకప్రవృత్తిజాతిమద్గుణతాపాదిత్వ=
ధకః। నను పరమసుఖత్వం న జాతిః। అపకర్షానాన్తరం రూపరమాణాన్వితత్వేన్యత్రం। తథా చ తదాన్వయ
నాతి ప్రసంగం తయత్వేన హా। చతుర్థ్యర్థాన్వృత్తితాపాదినాం మితి। రూపదావజన్యపదాదానపరమసుఖత్వేన బత
తుర్థ్యర్థాన్వృత్తి తాపేత్। నను పరమసుఖత్వం దాన్వయరూపాం తాదాన్వతివ్యాప్తిరతహా। చతుర్థ్యర్థాన్వృత్తి
తాపదినామితి॥ తథా తపతి॥ తాదృశజాతిమద్గుణతాపాదిత్వధకః। ప్రథమాం పక్షితలాఘవముక్తం
ధారూపం హా। త్రికష్టాత్తి। చక్షురాదీనాం మితత్వాదినాం స్వప్రకాశపరిగ్రహః॥ తత్రాపి చక్షురాదిష్వప్రవృత్తి=

౪౯ తచ్ఛబ్దాంద్రవత్త్వాద్వృత్తిత్వ్రయుపపాదయంతి। ఘృతజత్విత్యాదినా। ఆయాంనిప్రత్యక్షవిషయత్వస తచ్ఛబ్దాంపరా
అతివ్యాప్తంవతి। ఘృతాంవాంయుయాంనితివా అవ్యాం శయపనీతభావాత్వస ఘటవిశ ష్వస భావ్యవతివిషయం
వాయయువృత్తిద్రవ్యత్వప్రాప్యాయుత్వజాతివతివాంయంవతివ్యాప్యాప్రావాశనేంయ లాంశతి। సుశుత్వవతి
శీతి। సుశుత్వశక్తిశేవాంషకతాంలికతాద్యదితి। యదయువిలక్షణాంపతనవత్త్వవితిబాధ్యం। పతనత్వంసుశు
తావ్యపవాంయకాంశణాశవాన్యత్వం। లక్షాంపతఃతత్వాదిస్రంఆరాంనస్య లాక్షిణశకః। నస్యతస్య నశుతావ్య
సవావాంయన్యాంశణాంకవాన్నత్రైతపతనత్వంజాంతివిశిష్ఠ ఎవనస్యవస్యాంసాంధ్యప్రాణాంజాంపత్వంతత్వసవిశిష్ట
వ్యాప్యవితావ్యశకాంయయాంహ। వైయుతవ్యదిశంపిహయితి। వాంఆరాంనద్రైకాందశసలిజగాంసుశంబాలక్ష్మతన్య
ణాంభూతాంపతదసదిక్రాల ఆరాంపంపప్రైవవాంబశివయాంశ్రశ్రీమనసశ్రీప్రైవచేతిబ్రాయనభ్యాక్ష
స్వాహాసుసప్రత్యాం ఆరాంనేవద్దేశాంహ। యుఅస్యశాంబరాంప్తాంవిత। పంభ్వాపవయాంణాప్రత్యక్ష
సంయిరాంనవిభాంనవశతపశత పనప్రాప్తావనాభ్యప్యాంప్రతిశస్తితివావాంసుణాంయత్వాశః। శ్యిశాంసు
ణాంనాంహప్రశాంశ్రేప్తాంవితి। అవిాంసుణిశంహ। ప్రశాంబరాంప్తాంవితి। బ్రిధాత్మాంసుశానాహాయ ౪౯

గ్రహణీయాం యతి। ఏత ఉక్త్వా హితప్రం (శ్రుతి) ప్రోక్తాః ఉక్తేనైవ సంగ్రహణార్థం। యదా వ్యాదిశ్యత్రమితి। యుక్తిమంత్రాదత్ర
సిద్ధాంతైర్వ్యత్వ యతనాః సంగ్రహ్యాదిపం వక్తుం సంగ్రహ్యాపతితం గ్రాహ్యత్వం తావంతా నవిభాగానాం యోగ ఉదిత్యాత్రేషు గ
నాత్మైంక్యార్ద్రైనాం హాఖం సంగ్రాహ్యాదిపం వక్ష్యంతి। ఉత్తాశకిభసుల్లాం నాం హా। శబ్దస్తిత్తి। తథా వక్షణ్యాత్ర శబ్దసంగ్రా
దయాః పంచ్రైవంప్రత్యగ్రయుక్తిర్థః। ఏయాం శ్వుకవిభసు ల్లాం నాం హాహం సంగ్రాహ్యాదిపం వక్ష్యమితి। ఉక్తసనాప్తః యాం
ర్ప్యవతివాం ల్లాం నత్రైత్రవాం ల్లాం భాగాదః। నవస్త్రప్రవృత్త్యైనతదనుసారం నమితివాచ్యం। ఉత్త్రతావాం ఉక్తావేళ।
యాం శ్వర్ప్యస్త్ర స్వత్త్యేవాం నాం భాగావాప్త। ఉతో తత్ర సంతావాం నవిభాగం నం తావాం శస్త్రప్రవాం నా భాగదః। ప్రత్త
స్త్రశ్రుత్యగ్రాం త్యాం పనిరక్షం। యథా యాం శ్రుతిసఖం తథా ఉక్తవ్యాప్తౌ। ఏవం వక్షం సంగ్రహ్యబుద్ధ్యా యత్నాధి
మాంనివం ధైర్యశ్వరశాస్త్రసంల్లాం యత్నాధికః॥ శ్రీ ॥ ఇతి శ్రీభారద్వాజభట్టి బాలక్రీడాయాం ఋషి
పాదరభాష్య ప్రత్తాం సమాప్తో ఉత్తరార్థప్రథమపాదః॥ శ్రీ ॥ శ్రీలక్ష్మీనృసింహాయ నమః॥ శ్రీ
శ్రీ ॥ సరళచరణారవిందాం భాగ్యం నమః॥

౫౦ శ్రీ ॥ మహాగణపతయే నమః ॥ శ్రీలక్ష్మీనృసింహాయ నమః ॥ ॥ హరిః ఓం గంధప్రాగభావత్వం కాలాదావతి
వ్యాప్తం గంధవత్వస్య యోగ్యత్వాత్ ॥ గంధవద్వృత్తి ద్రవ్యత్వవ్యాప్యజాతిమత్త్వమిత్యర్థః ॥ అత్ర నను ఘ-
టత్వాదిజాతేః కాలాదౌ వృత్తిత్వాన్నావ్యాప్తిః ॥ వృత్త్యంతైన న కాలాదావతివ్యాప్తిః ద్రవ్యత్వవ్యాప్య ... న తత్ర
సత్త్వం న నానాత్వమితి వాచ్యం పృథివీత్వస్య గంధవద్వృత్తిత్వాత్ । గంధవద్వృత్తిత్వం
చ సమవాయేన గంధవతి వర్తమానత్వమ్ । సంబంధో న వృత్తిమద్భిన్నత్వాదిమతి
పృథివీ ... సంబంధానవచ్ఛిన్నవృత్తిమద్భిన్నత్వాదిమతి కాలాదౌ నాతివ్యాప్తిః ॥ ద్రవ్యా-
ణాం ... పృథివీత్వ ... ప్రత్యక్షత్వం ... తథాపి ... ద్ర-
వ్యాంతర ... పృథివీత్వ ... తద్వ్యాప్య ... తద్భావః ॥ ... సంప్రతి పృథివీత్వ-
... సంయోగేన ... ఇత్యర్థః ॥ తథాపి ...
... గంధవత్త్వం ... సంప్రతి పృథివీత్వ ... త-
త్ ... భావః ॥ ... పృథివీత్వమితి బోధ్యం ౫౦॥

ప్రత్యక్షాత్ర్యా।ప్రతియోగం౨ తాంశంబాధేనలక్ష్యయాసాం శ్యా బనభరాంపక్షతావచ్ఛిన్నా సంప్రతిపన్నవరాం యత్ర
దైశిక తాత్పర్యవృత్తి జాం పత్తాంప్రత్యయరాపం లక్షణవిలక్షణత్రిబన్ధ। తదాంసత్త్యనబనకతావచ్ఛిన్నా। వృత్తికర్తృ
సృతాం వృత్తాం శబ్దనక్తాంసహేదక్-సంబంధమభక్తాంపూర్త।లక్షయసాంభత్స్వభరాంపనాంత్రిప్యభిచారావారణాయ
యథ అపనాప్యంతవిశ్రిత్తాం।సుషాద్విసం తదాంత్రగ్రపభూరాంపనాం స్వాపత్త్రాంకరణాం యసనత్రత్తత్వాంతస్వాంశ్లో-
తాంవద్రెసక్త ~~[illegible]~~ పాంతాంశబ్దార్థప్రపక్ష్యేః।త్రిసంబపాకాంతాపదితసంభవద్ధిః పాంపాంనాం వంయసుద్రిత్రవత్పక్షసాధ్య
రంప్రేః।ప్రకంద్రత్రత్రేత్రవరాం పాంలాంరంభయంతి।అసభధాతక్షవృత్తితాభ్యసంక~~[illegible]~~ తిపరాంప్రం।తథాసత్యపంతు
కేప్రణాంపర్యాపాం పాంతాంప్రభివత్వేనధాపత్రసంధాంనపరాం నసంభవాందితి।యద్రవ్యత్వంతి।అత్రభేత్తృంకృత్య
త్రైక్షేషుప్రాంపాంవాంనాం సహంశరవాంవ్యభిచారవారణాయ ద్రవ్యత్వపదం।అథవాంమిత్యంసబసభరాంప
ద్యంప్రవ్యభిచారవారణాయంశతా।కుధాపుజ్యసత్వంనబనభరాంయత్వాద్రవ్యభిచారవారణాయదృతే
యాంద్రవ్యపదం।కర్శనవంత్ర ~~[illegible]~~ దస్యరాంపదందప్రాంకభాంవత్వంసబనభసుత్రవ్యభిచారవారణాయద్వేయాం
ద్రవ్యపదం।ప్రతిబంధక-ద్రవ్యత్వంతాంభాంవబనభద్రవ్యత్వేభిచారవారణాయద్రవ్యంపపదం।ద్వంపత్రైనసహం

జై

౫౦ సం॥ యా॥ శప్రత్యక్షం వ్యాప్తిః సం॥ బ సపం॥ జ్ఞా సం॥ సహ ద్రవ్య తం వ్యాప్తి దపత్ర॥

సం॥ బం॥ ధప్రతి శః॥ ప్రవృత్తిరూపే ప్రతియోగితాసం॥ బం॥ ధసత్తా పృథక్త్వపసాం పత్తిరార
ణాం లయ తద్భుటకత లయ ప్రభేదత్వప్రతి శః॥ స్వసరా సాధికరణ రహస॥ ధాదాప్తి లరూ
నితాసం॥ బం॥ ధసతా పృథక్త్వపసా భావప్రత్తి రారణాం లయసప్రవృత్తిరూపత్వసత్తా శక
తాదధదక సం॥ బం॥ ధప్రతి శః॥ ప్రవృత్తిత్వం॥ బకా లికవిశిష్టసత్తలయా బాధ్యం॥ ప్రస
మా యప్రభేద వేష వడత త్వవిశిష్టరూపత్వసత్త్వసం॥ బం॥ ధత్వరూపత్వవిశిష్టసత్తమా
లయ సమ నితత్వమా దా లయ విశేషణా విశ్లేషణా నా శ్యమా శక భా॥ సప్తలయా పత్తి
లితతత్వబిత శ్యసః॥ విశేష కసంధతజనకారణ త్వలయకు బాధ్యం సురభావ
విసం॥ దాదా లలయ సతసురభావ దిశలయా మనత్వసం॥ ధత్వ ప్రభేద త్వరకాన్వ ౫౦

సాంకర్యాభావేన సాక్షాత్ పృథివీత్వం జాతిరితి ప్రత్యక్షం। గంధవత్త్వం పృథివీలక్ష-
ణమిత్యేతావతా [illegible] గంధ [illegible] త్వాభావేనా [illegible] వ్యాప్తిరితి వాచ్యం। [illegible] త్వాదిగా [illegible]
లాంఛనాపి పృథివీత్వేన [illegible]। గంధసమానాధికరణ [illegible]। గంధాభావవతాం [illegible] ఘటాదౌ గంధ [illegible]
ఉపలంభాత్ [illegible] త్వాదిత్యస్య [illegible]। అనుపలబ్ధిర్నివృత్తి। అనుభూత [illegible]। అనుద్భూత [illegible]। [illegible]
[illegible] పృథివీత్వమేవ సమానాభావేన నేతరం। తదర్థం గంధవత్త్వమిత్యత్ర పృథివీత్వసాధ
[illegible] భూతాని కార్యాణి ఘటాదీని। అవయవ [illegible] పృథివీత్వ
[illegible] తద్ద్వారా [illegible] పృథివీత్వాభావ [illegible] లక్షణత్వం [illegible]
గంధవత్త్వలక్షణం నావ్యాప్తమితి [illegible] గంధసాధనాయ [illegible] తథాపి [illegible]
[illegible] గంధః ప్రత్యక్షసిద్ధః [illegible] పృథివీత్వం [illegible]
[illegible] పృథివీత్వం [illegible] వ [illegible]
[illegible] పృథివీత్వ [illegible] ఇతి [illegible] తదేవ [illegible] తి॥
[illegible] గంధాపత్తి [illegible]

లక్షణాపేక్షయా [illegible] పృథివీత్వమేవ [illegible]

౮

౭౧ జనకత్వం విశిష్టతం । తన్నిష్ఠాం వహ్నిప్రతిబంధకసంసర్గాభావత్వన తత్స్వరూపం తదుత్పత్తిః అద్యం జనక-
త్వం చ అదృష్టాద్యభావవిశిష్టతం । [illegible] స్వరూపత్వం [illegible] స్వరూపవాచకః । న చ దుష్టత్వం న చ దృశ్య
దగ్ధిదుష్టానంతరం విజనకత్వస్వప్నాది దగ్ధిన్నా విదుష్టతాపత్త్యదుష్టానంతరాత్ దధిన జనకత్వేయుక్తం ఇత్యర్థః ॥
తథా చ దధిస్వభావానామయుక్తం । దధ్యః స్వభావముక్తాతిరిక్త దుష్టత్వం న జనకతావిప్రకారా [illegible]
[illegible] దుష్టత్వం న జనకత్వం తత్సన్నికృష్టస్వభావానాం । తదుత్పాదానుపత్తేః జనకత్వేన దధిసత్వా
[illegible] దుష్టత్వం జనకత్వేన దధ్యాదినా విదుష్టతాపత్తిరితి నాత్యం । ఉపపాదకాభావదుష్టతా [illegible]
[illegible] స్వప్రవృత్తిస్వభావాంతః ఉపపత్తేః స్త్రీత్వసామాన్యాభావాత్ । అనవధాన [illegible] స్వభావ
ఉదుష్టజనకత్వేన దధి దుష్టతాపత్తిర్వారణసంభవాత్ । విధిత్వదుష్టత్వ [illegible] ఉపపాదకాభావ
తిసంకీర్ణసంభావ [illegible] ప్రవృత్తిబాధార్థం ప్రవృత్తి [illegible] ప్రవృత్తించై తదితి । [illegible] తేనానా [illegible]
ఉపపత్త్యం లక్షణాంతరముక్తం । తల్లక్షణంపరివితివాందయతి ॥ ఇత్యాదితాత్పర్యదినా [illegible] లక్షణాన్తత్వం ప్ర
తిపాదయతి । [illegible] రూపద్వయం తి । రూపద్వయం చ వ్యాప్తిసత్తారూపం ప్రయోజనంతి మతి [illegible] ౭౧

ననుయత్రనాగారసౌ నొత్పన్నస్తత్రా వ్యాప్తిరత ఆహ। అత్రాపీతి

తిన్యాప్తినాంశనాంయ వృత్త్వత్వాన్యాదిబళతి। వృత్తిత్వాన్యాప్తిబలతాపదిమతి। బలాదావతి న్యాప్తినార
ణాం యం శూంపద్వం యత్వత్తితి। బలప్పుధిన్యసళతరతాపదిశూంపధమన వసాందాం యబలాందావతి
న్యాప్తినాం రణాం యం జాతతి। అధిక్షాయుద్ధి వి శేషవిషయం యత్ర శూంపద్మితాపదిఘుపితత్రైన నారవా
దాహా। శూంపనాంశతి। అత్రాపిప్రతిపదన్యాప్తిః పూంవనవద్యాంధశ్చ। సద్విధక్ష రణసప్తిరితి వయూంలః
త్రంషద్విధత్వస్ప్రాశంయతి। నధూరత్యాదినాం నసవయూంరసంధప్రద్వివిధిరాపతంయత్యానవద్వి
ధనంధనప్తంప్రధిన్యాః లక్షణాంప్రదశితం। తదయుక్తం ద్విత్రిధాన్యం శనభద్రయధార్యసతఆహా। నవప్త్యేతతి
నప్తనతాన్యనంధస్ప్రద్విధప్తతతిసూంవయతాయుక్తం। నసలక్షణద్విధత్వస్య ప్రపతశంయవృత్తః॥
సంధద్వివిధంప్ర[illegible]యతిద్విత్రిధావతి। అనుపన్నాంతత్యనశ్చ వ్యభాన్యదాహ। యథాదితి। సాంశబస్పృశ
నత్వసాంభ్రాంత్యా వైత్యధర్మః। న్యాయమతిపాంశబస్పృశనభాష్తతిపటిమైశ్చ సామతేపాంశబస్పృశసావ్యప
శవసాంయుష్టవవిధ్యమాంనతప్వల్। అనయంవినిభాంగాంసద్విమంశం శ్వాప్తిధయతి। యథ్యల్తి। సాంకజ

౫౭ స్పృశతీతి। స్పృశత్వాదాం ఏతద్వ్యాప్యదిషడస్యై తైపక్షవంత ఇవంయవ వాంత్రుపరిగ్రహః। సత్వాత్ శాపజాంతి వాందాం
యా నననందాంవతి వ్యాప్తిప్రాకారకత్వం యాద్రవ్యత్వవ్యాప్యత్వతి॥ ద్రవ్యత్వసవాం సాధికరణసత్వాద్వాందాం యాం
తి వ్యాప్తిప్రాకారకత్వం యావ్యాప్యత్వాభావసః। స్పృశన వాంసాధికరణం బలతాదికవాందాం యాజలాందాంవతి
వ్యాప్తిప్రాకారకత్వం యాపాంకజతి। పాంకజద్రవ్యత్వసవాంసాధికరణం తేజస్త్వసాందాంయాతేజస్వతి వ్యాప్తిప్రాకార
కత్వం యాస్పృశతీతి। జలస్పృశత్వ సత్వతరత్వవాందాం యాజలాందాంవతి వ్యాప్తిప్రాకారకత్వం యాజాతేతి। అత్రపక్షధ
ర్మత్వలక్షణతావచ్ఛేదకతావచ్ఛిన్నత్వం సప్రయోజనవత్త్వం తత్వరితాపనః। వస్తుతస్తు పక్షధర్మతాయాం తిరపక్షధర్మ
లక్షణం సమవ్యాప్తేరసాపహాయాం వ్యాప్తేర్వసప్రయుక్తంయతాభావాకవనత్రిపక్షతావచ్ఛేదకస్య
సమితుత్వమితివాంప్యం। మిత్రుసాంధర్మసవాంసాధికరణయతి। జ్ఞానేనమితుసంసాంధ్యాంతి =
బాంధ్యస్యాపజనితత్రసపక్షతావచ్ఛేదకత్వబమితుతాపవిశాధాం వ్యాప్యతాకవ్యాప్తిః సవకృత్వం యాం
సుతరాం। అయుత్వసవద్దృవయుద్రవిసతావదాం హా। పరమాయుకత్వమితి। బాధ్యః శంకత్రిసవిశేతి। సత్యం యాం
షుపయతాపదిప్రతితత్రవతత్రమాంసాంఖ్యావిష్కృతవ్యభిచారిహా। పరమాయుప్యం క్రైరతి। విలక్షణసం ౫౧

ష్ఠో న తి శేషైః పరమాణుభిరారభ్యత ఇత్యర్థః। ఉపపత్తిరితి। అంశాంశి యత్ర ద్వ్యణుకాదిప్రతీతిరుపపత్తిరిత్యర్థః॥
తత్త్వయోర్మహత్త్వపరమాణుత్వయోర్మహత్త్వ। తత్ర దృష్టాంతమాహ। ఉదధీతి। తత్త్వయోర్మహత్త్వశరీరస్య యో
మహత్త్వ। అనుపపత్తిరితి। పరమాణూనాం మహత్త్వాభావప్రసక్తేరితి భావః। యతిరుపపత్తిః। తత్ర
అణుత్వాదానయోర్మహత్త్వశక్తావదేకోయితి ప్రతీతిరేవం అనేకత్వాత్ తద్రూపత్వవతో మహత్త్వరూపత్వా
సమహత్త్వమితి ప్రతీతిస్తథా పరమాణుత్వజాతిమత్త్వాభావః ప్రత్యక్షత్వగ్రాహ్యతేతి। తథా చ స్వభావతో ఆరంభకానాం
పరమాణూనాం పరస్పరసంయోగే సమవాయిత్వానుపపత్తేః సమవేతత్వాభావః। ఇదానీం కష్టమేవం భావ
తోనాంతే చిరంతనయుక్తిదర్శనకృద్దృష్టాంతం తత్స్వైర్దేశదృశ్యమితావదాహ। ఇదానీం కష్టేఽప్యాహ। తత్ర్యేతి। అనవధానాం కష్టే
ఇశనల్పే [illegible] ప్రతిపత్తాత్పదిశ్యర్థః। తథా చ ఇదానీం కష్టేఽప్యనల్పప్రతిబంధకతాప్రత్త [illegible] యాం వ్యప్రత్యక్షత్వే
ఖ్యం। తత్త్వసద్భావాదీనాం ప్రత్యక్షత్వమితి భావః। అణ్వంశాదితి [illegible] ఖండానాం వాప్రవర్త
ణూనాం। అవృత్తిత్వాత్ స్వరూపాదితి భావః। అనవధానే దోషం [illegible] తత్రానన్వయ
మహత్త్వప్రత్యక్షత్వే వేదం తః। పాంతి [illegible] ఇతి తత్త్వైరా॰ ఆః [illegible] స్వభావా [illegible]

ఏవకారశ్చేత్యనుష్ఠి ప్రకృష్టేస్వసన్నిధానప సమప్రాస్యతిత్వాప సన్నిధానత ఏవత స్యా [illegible]

అదృష్టాంతరసాపేదితి | ప్రతిబంధకసహకృతాః | తదభావేతి సహకృతాదృష్టాంతరసాపేక్ష్యాభావే తదభావాది
౫౨ తి | సహకృతాభావాదిత్యర్థః | అత్రాన్నిసంయుక్తానసంయోగాయినః పరమాణురవిభక్తపరమాణూనాం సహ
కృతాభావాదప్రత్యక్షత్వేన పరమాణోరసంయుక్తానాం ద్వ్యణుకానాం త్ర్యణుకాప్రత్యక్షబాధకాభావః | సహకృతా ౫౪
భావేన బాధక ఇతి వాచ్యం | పరమాణువిలక్షణానాం సంయోగానాం స్వజనకసహకృతాయాప్యప్రత్యక్షత్వేన తథైవ | న చ పర
మాణూనాం నిత్యతాదృష్టోపాదానసంయోగాః ప్రత్యక్షసాపేక్షత్రితివాచ్యం | తన్నతేపదార్థ=
న్తరాత్ నైరపేక్ష్యాత్ సంయోగపరమాణూనాం ఉత్పత్తినాశసంయోగాః స్వీకారాంగీ | న చ పరమాణువృంజి
షు ఘటితావంశేకాంశకపాలాదృష్టయితిప్రత్యక్షసాపేక్షత్రిః | పరమాణూనాం కపాలజనకతాభావాం
దితివాచ్యం | తన్నతేకపాలస్యాపి పరమాణువృంజనకాంపతంయోం ఘటకాంపవృంజ్ఞేషుకపాలకాంపవృంజ
జనకత్వస్వీకారాంగీ | వృంజాత్వంజాం వృత్తిరితితేషాం సత్వాం తతాపదిత్యాపాంః | తేంగః ఘటయితాదిప్రతీతి
విషయంయతాంయాం | అనేకపరమాణుషుకల్పనేనాంరవాంగీ | అతిరిక్తావయవినిత్యద్దైరితి ఇత్యగీనేం తంజ్ఞప్తియో
రపతి | అదృష్టానాం వ్యాప్యసంగయితత్వాత్తరంసంబంధ్యత్రే | తన్నత్యత్రణుకసత్పానాం సంయుచానాం రజ్ఞోతాపృష్టహతాపపత్తిః ||
సమయుక్తేయంత్రిసాంయుతాం పరమాణూనాం తాంరతవ్యాదితిభ్నేవః | పరమాణూనాంరలోభ్యాంతాంయాః అత ౫౨

ంసువక్ష॰ భావ్యంసాః ఏభంసత్వేన॰ వస్త్వదితి భావః॥ నచవెంవక్షసంసురాణాం॰ ప్రసేనా॰ వంసువానాం॰ చాక్ష దివు
రాంవిశేషాద్విశేషం యితి వాచ్యం॥ నవ సంసువసద్విశేషాంవ సంసువసాశాం రత్వేనం॰ తాంవంసువత్త్వనతత్త్వదివాం రాంతా
రతవాచ్యభావస్వాచ్యస్వోపాంధనేంసు తావల్॥ నచద్రుసన్నప్రశ్న సాంశాం రవంసువనత్ప్రవంసవా ఖల్వశేం॰ సాంశాం నవిశే
షాంత్వద్విశేషం యితి వాచ్యం॥ ప్రాచ్యంయువిశేషస్వాత్యబస॰ భావ్యవిశేషనింసువర్ణత్త్వనష॰ భావ్యవిశేషా॰ భావాద్విశేషానస
పవాత్రిరితి॥ నను తథాపి విశ్వాంసాం శ్రంసస్యనిత్యత్వసానాం భావాదిత్యత్ర పఠ॥ సంత్రమిత్యతి॥ అనస [illegible] వితరాం శౌర్య
త్రితిరితి॥ అనసుద్రుభావనా॥ శౌర్యత్త్రిత్రి ప్రసం॰ నంయు త్వర్థాః॥ నను తత్త్వనిత్యత్వానద్ధా వస్వాల్మత్త్రేకిం వసాంనవి త్వత
ఠహా॥ పవ్తాత్రిదివసాం లాతి॥ భూపుష్పద్వవ్యవదితి॥ అత్రాత్మనిత్యత్వభావాతవాం తలాంసు భూపుష్పవదం॰ ఘటపా॰ భా
వేవ్యతిభావాతవాంతలాం సుత్రవ్యవిదం॰ తదవంసు వణద్యాం ద్వ్యతలాఖ్యానాం వంసువసద్యాం విత్యర్థాః॥ తదసిద్ధిరితి॥ అవంసు
వధారాంయాం॰ ఉపపత్తిదిత్యర్థాః॥ అత్రసవాచ్యః శ్రవణలాసాం తవంసువాః॰ సాం వంసువాః॰ యితవిత్యాసావసాం
నయెసాంరుక్తాంసాం తస్యయెసాం జవత్త్రేనత్త్రి పాంద్రవవిశ్రాంసః॥ నచభూపుష్పం ప్రతిపహత్త్వం॰ రాంతలాం॰॥ శ్రుపే
సుహంత్వవసాం [illegible]॥ తద్భావంసు వక్ష॰ భావ్యబనఖసత్త్వవంసు॰ విసాంనైంపవద్యతయి త్వనుకూలంలతకేసత్వా
నవిప్రయేసాంబ [illegible] తత్వాం॥ ద్రవ్యలాయకసాంధకాంనుసాంన ద్యవితా చ్యం॥ శ్రవణలాను పహంత్తస్వా నిత్యత్వస్వభా

తన్మతే కృతేనానేకత్వాన్తరాలేనైవాణూనాం వ్యవహారసిద్ధ్యణూపరిమాణానాం నిబంధకత్వం తదాకృత్యయా ద్వ్యణుకాదిరా

౯౪ నకల్పితా వ్యం। తస్మాత్ [illegible] కల్పిత పరిమాణానాం నిబంధకత్వం [illegible] పరిమాణత్వం [illegible] వ్యవహారాణాం నైవైతం త్రి

పరిమాణానాం [illegible] వ్యవహారయతి తావ్యం। [illegible] పరిమాణత్వం [illegible] ప్రత్యయప్రసంగా నైవైతత్=

వృత్తిప త్వం వచనాన్న ప్రత్యక్షతత్త్వం ఘటత్వం ఘటద్రవ్యమిత్యాదిప్రతీతౌ [illegible] తద్గ్రాహకతావ్యం। సంభవతి [illegible]

[illegible] పరం పరాంగం [illegible] కల్పితా [illegible] ఇతి [illegible] పరిమాణానాం [illegible] నద్రవ్యం

తద్రూపత్వం। [illegible] పరిమాణానాం [illegible] ద్రవ్యాణాం [illegible] తద్రూపం [illegible] ద్రవ్యాణా

[illegible] పదిత్యనేన [illegible] ద్రవ్యాణాం పరిమాణానాం [illegible] ద్రవ్యాణాం [illegible] ద్రవ్యాణాం

[illegible] కల్పనాం [illegible] ఇత్యేకత్వం [illegible] పరిమాణానాం [illegible] పరిమాణానాం [illegible]

[illegible] ద్రవ్యాణాం [illegible] పరిమాణానాం [illegible]

[illegible] ద్రవ్యాణాం [illegible] కల్పనాం [illegible] పరిమాణానాం [illegible] ద్రవ్యాణాం [illegible]

[illegible] పరిమాణాన్ [illegible] ఘటాదిత్రయాణాం [illegible] ఇతి [illegible] ౯౪

పరత్వం సామాన్యం తు ముఖ్యానాం ప్రాణినాం కాశ్యపానామితి। రామాణిజం। శుక్లశోణితపరస్పరయోగస్య పృథక్త్వం। తద్ద్వి
నపుంసకానాం। బలాయుబలమితి। గర్భవృత్తేః స్వస్యైవ ప్రకృతం బలాయుః। రసానుసారేణానామిత్యాదినా
పశుపక్ష్యాదీనాం పరిగ్రహః। ఏతేషాం జాతీనామిత్యాదినా విహంగపరిగ్రహః। స్వేదజయదాహరతి। క్రిమిదంశాద్య
ఇతి। తత్ర శరీరాణాం ప్రవృత్తిః అదృష్టవిశేషసహితభూతేభ్యో జ్ఞేయా నిర్మాణాదితి భావః। ఉద్భిదామిత్యా
దినా దేహాదిశరీరపరిగ్రహః। తత్ర శరీరాణామపి ప్రవృత్తిః అదృష్టవిశేషసహితభూతేభ్యః అయం జ్ఞేయా నిర్మాణాదితి
భావః। త్రైవిధ్యం యోనీనాం విశిష్టానాం సర్వేషాం ప్రాణినాం సమానాశయః పుత్రాయిత్యాదిః ప్రమా
ణం। యోనీనాం విశిష్టశరీరపరిచ్ఛేదం విధానక్రమం యోనిపదం గర్భాశయానాం త్రిపదం। శరీరపదం సుప్రవృద్ధేహ
పరం। గన్ధాదీత్యాదినా శరీరపరిగ్రహః। స్వేదజానాం స్తూపాదేరిత్యాదినా శుక్రశోణితాశయపరిగ్రహః। స్వేదః ప్రస్రవణం
స్వేదయతీతి రసానాం పరిపాకః। ఔష్ణ్యమితి రసానాం పరిపాకేన శరీరస్య బంధః స్వప్రవృత్తిః సాధారణం ప్రాణాః పరం వృత్తిః
అనుమీయతే। అనుమానాత్ స్వభావస్య పతనః। ఉత్పత్తిః క్రియతాం। అదృష్టవిశేషేణ ప్రాదుర్భావః ప్రాణానాం దేహస్య ప్రతిబంధః। ననుసు
కథం తత్ర శరీరోత్పత్తిః। శరీరం తదుత్పత్తేరుపాదానం యత్తత్ర సహితమేతి। శరీరస్య పృథివ్యాదిసాధనైః స్థూలం గ్రాహ్యం। న చ ఉత్పత్తౌ
శరీరోత్పత్తిం ప్రాప్నోతి తస్య ప్రత్యక్షప్రకారాం గమనం ప్రత్యేకం సాధారణం భవతి। కేవలం తదుపకారాం పరస్పరసంబంధః।

తదుపభోగసంతత్పురుషస్య దుపభోగసంత్రసత్త్వవిలయాదికార్యస్య తత్పురుషప్రాంప భోగసాంధనత్వస। నైర్గుణ్యం చ
౭౨ తద్గుణపరిషదుపతాపేన। శరీరం ప్రయతి షడుపాధిక్రీడాస్వభావాత్ప్రవిద్యం నశ్రద్ధాదయః। శరీరం ప్రయతి రోగాదితి
(శ్రీ) ఇతి ప్రదీప్తం గతస్య వేదాంతే॥ (శ్రీ) లక్ష్మీనృసింహాయ నమః॥ (శ్రీ)॥ జలత్వజాతాం ప్రవాహం ఇవ హి॥ ఇతి
కారణతావదేదస్తేయం ధర్మసిద్ధ్యై బాధనాం భావానాం। తస్య జాతిత్వాయత భావః। నిత్యవృత్తి ధర్మసంబంధికార్య
తావదేదకత్వభావే సత్త్వహేతుత్వ కార్యకారణ వదేదకత్వం సంభవతీతి శంకతే ఉపద్యోతి॥ తథా కార్యతావదేదకం
వస్తుతస్తు నిత్యానాం ధర్మసంబంధ్యకార్యతావదేదకత్వం ప్రతియోగి భావాత్। సదుపదం నైయాయికాః తను యథా
ఘటత్వకారణం దండం ప్రతి సుపద్రావయవకారణతావదేదకం తదా దండత్వం జాతిః। తథా ఘటత్వాభావవిషయీత్వ
హేతుత్వతి॥ దండాదిః స్వరూపసంబంధేన కార్యతావదేదకత్వాదితి। తస్య అనిత్యత్వ సంబంధాయ కార్యభావాదితి భావః॥
జనకజలత్వజాతిః జనకజలత్వాత్ప్రవృత్తిః తదవచ్ఛిన్న జనకజలత్వజాత్యవచ్ఛిన్నత్వః। న తైలం జలాం తాదృశజలత్వ
లత్వం సన్నిధిదానాత్। జలస్యాం తాదృశత్వాభావాదనుపపత్తిః జనకజలత్వస్య వక్త్రి ప్రాప్తి సమవాయసంబంధేన సత్త్వహే
తుకారణత్వమస్తు। అంతరిక్షజాతర్వ్యవధానయా లాఘవాదితి తత్రజలత్వస్య ప్రాప్తిసంబంధేన కారణత్వం తస్య
ప్రమాణత్వం ప్రసనా విరహ దతి రిక్షజాతి నిత్యస్య భావాదితి సమవాయినా విరహ భావాదితి చ దర్శ ౭౨

వాదినాం ప్రత్యక్షేణాధికారః కారణత్వం నిర్వివాదం। ప్రత్యక్షం వజలసంయుక్తత్వం జలసంయుక్తం ధర్మిత్వసంయుక్తం ధర్మసంయు
క్తజలత్వసాకారణత్వమితి వృత్త్యనిరసనా విరహాజ్జలత్వధర్మిత్వసంబంధే [illegible] కారణతావచ్ఛేదకత్వం జలత్వజా
తినిష్ఠ [illegible] వ్యాపారః పరంతు స్వాలజలవృత్తి [illegible] జలత్వరూపజాత్యవచ్ఛిన్న [illegible] సంయుక్త కారణతావచ్ఛేదకత్వం పర
[illegible] కారణతావచ్ఛేదకత్వం [illegible] నిరసనాదౌ కారణతావ
[illegible] కారణతావచ్ఛేదకత్వాదౌ [illegible] ప్రత్యక్షత్వం విరహాత్। నిత్యసంబంధ కారణత్వ
[illegible] తత్త్వతి। పృథివ్యాదావతివ్యాప్తి [illegible] రూపవత్వలక్షణం [illegible] తదిత్యభి
దాం [illegible] పృథివ్యాదావతివ్యాప్తి [illegible] కారణసంయుక్త [illegible] రూపవద్వృత్తి। పృథివీత్వజాతి
[illegible] వృత్తిత్వాభావ [illegible] ఇతి। పటాదావతివ్యాప్తి [illegible] ద్రవ్యత్వసాక్షాద్వ్యాప్య
[illegible] కారణతావచ్ఛిన్న [illegible] ఘటాదౌ [illegible] తత్ర [illegible] రూపవద్వృత్తి [illegible] రూపవత్వ
[illegible] వ్యాప్యద్రవ్యత్వ [illegible] తత్ర [illegible] రూపవత్వసాక్షాద్వ్యాప్య [illegible] సంయుక్త
[illegible] ఘటాదౌ [illegible] కారణం [illegible] ద్రవ్యత్వసాక్షాద్వ్యాప్య
[illegible] తథాపి [illegible] ఘటత్వ [illegible] తల్లక్షణం [illegible] తద్ఘటితలక్షణం [illegible]
[illegible] తథా [illegible] జలత్వజాతి [illegible] జలత్వ [illegible] ద్రవ్యత్వవ్యాప్య [illegible]
[illegible] జలసంయుక్త [illegible] పృథివ్యాదావతివ్యాప్తి [illegible] ఇతి। [illegible]

ఏవం వచవత్ప్రత్రి శ్రాస్త్ర శక్లె శరయాం ప్రతత్ర

పరయాంయాం శ్నౌ

త్రీతి పాఠః। శుక్లపదం యాం పపదం వా సంపాతాం యాం తం యాం వచ్ఛత్రి దృష్ట్యత్ర త్వాదావచ్ఛిన్నత్వ ధివక్త్రజాతి మాం దాం యుప్పు ద
వ్యాసతి వ్యాప్తి వారణాయ అభావ్యశుక్లతరయాం పాంపయాం నాధికరణాతి చలత్ప్రత్యాశుక్లయాం పసమానాధికరణవ్యాధ
సంభవ వారణాయ శుక్లతరతి। తత్తజ్జాతివయాం దాం యత్రబాధ్యతి వ్యాప్తి వారణాయ అభావ్యతతి శతతి యవృత్తి
నాం యితి శుక్లాంగత్రాం బితాం తథాం పవిత్ర్యాభిఖత్వ శశిఖ్యాతపత్వ గతాం వశ్యాభక్త్యాం శతాం విదిత్వాః శుక్లయాం పవి
త్వాహాం శుక్లపదపత్ప్లే బత్తేతి। ద్రవ్యత్వాభ్యప్ప్రధివత్త్రజాతి యాం దాం యప్పధి వ్యాసతి వ్యాప్తి వారణాయ ● తి ● క్తవదవ్య
త్రీతి తత్వజాతి యాం దాం యత్రజపలతి వ్యాప్తి వారణాయ అధురచవత్త్యే తి। శేషం దళకృత్యదిశా అవశేయం। నను బలనల
యాం పాం భ్యాశకథం లయాం పవృత్తిః। అతత్వకార్యం దత్తి పృథగయం వాయం యాం గపం। సమవపత్తం భుక్తపాధికభాగ
కతేపలయాం పవృత్తి తెః కార్యం తబలాం దాం తి భావః। అతఎవ తి। అపిదకతిసం ఖం భత్వభలంనవితి వృత్తిత్వాయాం సకతా
తత్వత్వధర్మః। యత్తి। అత్రదపదకతిసం ఖం భావ తకం యాం గనా శాతి భావః। తత్త్వతి। తపల। వృధురత్వ। యాం ధు
ప్రాపల। అనబధాం ప్రత్యయాంపాధి సంకాభ్యాంత। ఇత్యాంబకతాబదితత్వత్రయం పాంతతక్షత్రతాం త్రకంప్రత్యేకాం యాం భత్వ
సలం భాం దితి ప్రాంశక్యం। కావ్యనాం కారవాం దితి। అయంయవరజాం బసత్పధివికరణత్వత్వ సం యాంగసాం ధ్యా త్వదశరనాతతి
దను తాం ధవయాత్రతాం బలసం యాం గప్తాత్వ ప్రధివికత్వాం తాం దకర్తత్వనా రాదతి తకాం భ్యాం రణభావపయాంత క్షా సంధుర
రనత్యాశ్రయకారవాం దితి భావః। నన్వత్ర బత్రవధులయాం రక్షః బం భరబు యాం దొత్రత్వప్తి త్వవల భక్తరక పత్వబ స్త్రాం తబాం

టీకాభారయిత్యత్ర హృదిరోపపత్తి (శిరస్థానాదిబన్ధనానాం వైకదేశత్వాదితి (అసధ్యపృథిర్త్యస్య భవస్థానాదిబన్ధనానాం వాచ
కత్వాదిత్యర్థః బన్ధనానాం వైదకత్వస్యత్తి తాత్పర్యం। తథా చ హారీతతప్తభక్ష్యాణాం తత్రం తద్రు పవధ (రూపలక్షైః తత్ర వధః క
రసత్వవచ్ఛేదకతాబచ్ఛిన్నాపవధం ప్రతీతిం తత్త్వం కల్పయతీతి భావః నను బన్ధకత్వ అలాందోషం వస్త
పత్యక్షే తబలాత్వసత్వం వస్తురసా పతల్యవద్ధతత్వం సాద్యతరకం బన్ధరరసాం దావితి (ప్రసవప అయథం తాదాత్యన బన్ధకరసత్త
త్వం వస్తురసస్తతేతి సద్గతబల అయత్వార్థః (శుద్ధబంధక త్వం వస్తు స్త్రితే తత్త్వం వస్తురసాత్యవచ్ఛేదకత్వేన తద్గతబలోపరం పరాత్తి
తేతి హారీతతప్యం తత్పద ధర్మరసస్తే (ప్రభాభావాత్ (న హారీతతప్తనతే పరాధర్మస్యబల ద్రితేతి ఇతి భావః (తత్తతభక్ష్యాణాం త్రీ
రబలపానేతి తద్రసస్య ప్రభావాత్ తత్ర రసానాం బల ద్రవ్యదితి తతస్త ద్రవ్యబలపాకానాం తన్యనసమపదాకం పోష్యం తిత్తర
సాంపలక్షైః తత్తతభక్ష్యాణాం రసానాం ప్రపత్తి (తత్ర పాదితరయ్యాత్రతద్రసానాం పలక్షైః ద్వైధ్యర్తి నక్షత్రపక్షు (రసప్రత్యాంనిదాఘప
తేతి తన్నపలక్షణసాబలనాం ధర్మద్వయనాం (నపభావన ద్రవ్యగపలాం పాంసాం భావా (పాంధర్మప్రయత్నం। ఏతత్ర హారీతప్యాది
బలసాం అవాం (నపాధర్మ్యమదయతి। తాన నకల్పసాం తాపరసం (పరం తద హారీతప్యం తన పాటల తత్త్వధర్మరసానా ప్రపత్యం పాత్ర
తప్యం బన్ధః బలసాం తాదానాం నః నతుతద్గతరసాం తరప్రబలబలాతాంసాదిపవిత్రరూపపదతాత్తరసనామాభావాతన్నవితా
దినక్షీరారహారీతమరసప్రీతేతి స్తం అరం అసమ ప్రపరసనతత్త్వ ద్రిరంపరయాతతత్వ ద్రవ్య (రద అస్తు బలపం అపాకః హారీతప్యస్తాదప

౫౬ తద్వ్యాప్తి। నవశరావసంధౌ కబళాన్నపూర్ణ త్ర్యక్షర్గః। సమదంతం న। నవశరావసంధౌ వృంబకబలం శతసంఖ్యరసాభిర్వృంజితః। తత్ర
బలవజ్రప్రభవేన కాంతయుక్తేన వృంతం। పర్ణాంతర్యాపాదివిషయం తయోః సహస్రశతసప్తరసాం తాం రాజా వృ
త్యపిచార్ద్ర తత్కాల నవశరావసంధౌ వృంజకబలం బలవద్వృంజకతాం వక్త్రదకబలవృష్యపుష్పదళపర్ణం తత్ర
తిరశ్చి నాస్త్రి ద్రవ్ర నలాం ఘనాంధాం హేం। రసద్రుతి। తదాంధాం ద్రవ్యస్తాం తత్రాం హేమాం తత్ర వనత్రతి। యథాస్త్ర
భాంధ్యం। తాం వాం వృష్యం బకత్రయనతి త్రీవ్యధీం తుత్థంతత్రాం ఛిద్యం। శర్కరా వృం బకత్ర్యపతి సంధ్యం వృం బకత్ర్యనిభ
నవశరావసంధీ వృం బకబాంధకేన వృషభవాం దళాం తత్ర సంధౌ తు నాస్త్ర వృంతావృభాం వాం లో। తత్ర్యప్రాం తంతుఃరసం
ఖరాం సంధ్యం వృకాం నాంచరక్షయరవృం విశ్లేషణాం। నవభిస్త్రధమధ్యాం నవశరాం వసంధకవృం బకబల వృష్యభాం
రశిలయా స్త్రాశ్వరసవసరుం పవృం బకతావృతాం। నవభక్తి రవృప్రాంతాం తత్ర వృష్యభాం రః। ఏతదవ్యరసనాభ
రసద్రుతి విశేలాపం తరప్రణాం రసనాం లో। తత్రాం బపర్ణం వృ త్య నవేషణాం ఘుటిత రుహం తుత్థం రసం తత్ర
హస్తాం తం త్రియపంనిమధ్యమాయం త్రిరసత్వం సజాతిః। త్రిబద్ధాపదినాం నాం। తాత్ర్యాస్తే। తు శస్త్రతత్ర తావృదినాం
నత్త్వబతాం నాం। భాంధ్యం। నవవిధిరసత్వం నజాం తిః। నాం నాం నావృదాంశితా ఖదతన్ని ఖధ్యాణాం వం హేం। యపవృ
రతి। యద్వృభనాం కాంద్రివ్యా నవీం ధనత్వ ద్రవ్య ణాయు నాంధాం నావృస్తిం। పరం పరయాం భాస నవాంధ నత్వం। ౫౬

పరత్వాం గ్రాహ్యతి వ్యాప్త్యా, ఇతి ద్వ్యణుకాదిబ్రహ్మాండాంతత్వం ఇతి స్కంధవిరోధః। తథాచ సాక్షాత్పరంపరాసాధార-
ణంభూతస్వాధత్వం వివక్షితం। పరత్వాణుకలవిషయం ఏవ। కార్యత్వాం పప్రథివ్యా ఏవ ప్రత్యక్షాత్ గ్రాం విభజనాత్॥
కార్యత్వాం పప్రథివిషయం ఏవ। ద్వ్యణుకే అయతాభ్యాదిసాం ప్రదర్శితమితి నతత్ స్కంధవిరోధః। అతఏవ ఉక్తం సాం-
క్షాత్పరంపరయోః సాధారణ్యం తత్రైతి కార్యజాతమిత్యత్ర ప్రభాతపదం సాక్షాత్ పరంతం। అదృష్టాధీనమితి
అత్రాపి కార్యమాత్రం ప్రతి అదృష్టస్య హేతుతాం సాక్షాత్ స్వసమవాయసంబంధేన ఘటాద్యుత్పత్తికాలే ఘటంలా-
తాం సమవాయేన తదభావ్యాభిచారాత్। స్వప్రయోజకసమవాయం గ్రహం రాతి సాక్షాత్ అదృష్టం కార్యత్వం ప్రతిహేతుః
ఇతి తత్సంతి। ఆత్మత్వం పరంపరాభ్యాధికరణత్వేనైవ అదృష్టస్య సమవాయం యస్య సమవాయేన తద్వ్యాభిచారాత్। స్వ-
తం స్వప్రసమవాయం యస్య సంయుక్తసంయోగేన తత్స్వహేతుతాం బాధ్యాత్। యత్ తు బాధ్యం। అదృష్టస్వహే-
తుతాం సాక్షాత్ సంహింసాయం సమవాయేన అదృష్టవిలంబాత్ కార్యవిలంబాత్ అదృష్టః। యేన సాక్షాత్ తద్ధేతుసాక్ష్యతా॥
పరం తు సామగ్రీషు సాధకత్వం యస్యాం ప్రాయః పరంపరయా సత్తదపి యోగః। స్వప్రతిసంబంధేన సా-
క్షాత్ప్రతిబద్ధత్వః। అకల్పితా సామగ్రీషు సాధకం స్వప్రతిబద్ధం అనుపపత్తి ఇతి। ఏతదర్థమేవ సాక్షాత్పరంపరాసాధార-
ణభూతం అదృష్టసమవధిమపదసుచితం। యదదృష్టాధీనం తత్పురుషీయం అదృష్టాధీనం తత్ తత్కార్యత్వమిత్యర్థః॥

౫౭ ఉపలక్షితాన్యైక్యైకస్యైవాంగాదానత్వం చతుష్టయానాం నియతత్వమితి భావః । కించ ఋత్విక్త్వేతి ఋత్విక్త్వం జాతి విశేషః । ఋత్వి
క్త్వప్రత్యక్షో విశేషః । న చ జాతిరత్ర వ్యవహృతిత్వాద్వ్యాప్యజాతిః । ఋత్విక్త్వం చ తత్ర జాతిత్వమితి వాచ్యం । వృ ఢితో
దినా సంకరాపత్తేః వృఢితో వదివ్యాప్యజాతిత్వే చ జాతిరత్నసంకరాదాపత్తిః । అధ్వర్యుత్వేతి । అధ్వర్యుత్వానాం యుక్తా
నాం మధ్యే జాత్రి । తత్రైవేతి । అష్టప్రత్యేతి । అష్టప్రత్యక్తయోః వ్యాసాదిశ్లిష్టయోః సమ్బాహనాం । అసాది
నాం వైక్షికసంగ్రహః । వైక్షిక వర్తయుక్తానాం పచనయోః । తదుక్తయుసానాదితి । అధ్వర్యుత్వానాం యుసంబంధానమ
త్రః । ససభక్షత్రితసంగ్రహం వివిధవిధయోగానాం యోగానాం సంప్రాప్తకానాం సంఖ్యానయుతి ప్రష్ట । నసు వాదాం తీర సంజ్ఞా
తపరభాం బుక్రనసందతేః । ఋసుదాతానాం యుగసంస్కారం ప్రత్యయాం తిపరసం । నతిం । నసు రుం । త్వం । రాల్యే=
హుం । తత్త్యావత్సంనిజాత్యానాం దతః । ప్రకృతానాంవైతాం యుతేక్షుః । సం । త్రప్రకృతా వీతేయుతావదాన్యనసప్రాల్పన
తత్రసాంనతావత్ । ఉ । త్వవయువిప్రవత్త్వి । ప్రమాణానాం తం భక్షప్రత్యయత్ర వృత్తిః । పృథక్ తత్రవిష్టాయోః అభా
వనఅన్యాప్రప్రతాహా । అర్థకతి । ఋథప్రాసాం దాంయపుష్టి అతిదైవిక్రాంగణానాం యుష్టాపదితి । హసాదా
వతిదైవప్రవానాం తరల యుగంతాస్థపయుతీతి । నవహింసతాపదితం । నసాంతిః । వృఢితో వదివాసాంతరాపాది
తిహాస్తాం । వృఢితో వదివ్యాప్తినాం నాహంసతాపం । గిరాంతారాత్ప్రవృఢిపై వృత్తరూపాం పతాదృశ్యానాం తిపుతి వృషా ౫౭

దాశతి వ్యాప్యుపలక్షణం తదసాంకర్యం । అంతర్భవయంతి । అంతర్భావయంతి సూత్రవృత్తి వృత్తి సర్వవృత్త్యాదిజా
తివృత్తిదాసః । దిష్టాంవవృత్తి వృత్తిగుణతాదివృత్తిదాసః । దిష్టాం చహితాం పాతస్మాపసరిహరాం సుకాలం త్రి
లకోం న్యాయ్యా । నతు స్పందపాత్రం । ఘపాందాం పాపసతాపశ । నేనస్ముదతాదిశాంపజాం తిపాందాం లలన్త్రి
ణాం సమస్యంతే యిత్యాపమౌ । బతింతేభ్యతి । ఉదతృస్తాన్యు । అపినాం స్త్రీణాంపాం త్పపరిత్రపాం ః జాతితత్వభావాది
తి । జాతినాం శాస్త్రాదిలిభావః । నాంశవృక్ష్య అడయం షత్వైద వత్య్వశరరతాపదినాం నాం జాం త్యం శ్చాం । దుదతృశరరత్వ
జాతిమాదాం లతలక్షణాం సమస్యంతే ఇతి ద్వియంతం । రాంపాదిసమృద్ధ్యయితి । శసనంధన్వశాం సః । అదిపదాం ధాం సః
శసశరాం వసంధత్వం బశ జలమసనబవ్యాభాం శవాం శణాం లంతే సశాం శః । శథాం వనస్త్రశనాం ని త్వం బశతాపి
స్వదోంషః । ప్యూనాం త్రాణాం సంధత్తాప నిత్వం । బశతాబ్ద్ధి శీస్త్రన క్షిపాం శణాం లంత ప్రోంతామాం సనధ్యాం తం । నబాంసి
క్షిపాంశశాం । విశేషణాం । నశధనశమితినాం త్యం । వృథ బాంశజ్ఞానజ్ఞవమిం తీస్త్రః దత్తాం నా వ్యాప్తి జ్ఞానాం భావే
శవ్యాప్తి స్తైపాపయి శాంస్త్రనక్షిపాంరశనిశ్చమాంపాందాం నసవనసనస్త్రతాపవశా । తదధనతాప్యబతమిం తప
నాం శప్యఘబిశసధ్యాం తపదనసబివ్యాప్తి ప్రైవ తాం రాం ధనతాప్యశా । తదాం వప్యష్టాం నత్వం లంతరాం పాంది
త్వం । బశః త్పుతాం దాం నక్షిపాం శణాం ఎదపరక్షలంత త్వం రాం తాం చాం విశేషణాం । దియయమితి భావః ॥ ౪ ॥

౭౯ సతవాంధు [illegible] బల [illegible] త్వాన్నం। బలవత్త్వాభావాత్ అనవయానాం తరతమాం [illegible] ప్రవర్తంతే॥ నను బలవత్త్వాభావాద్ [illegible] అంతరనాదే

నైతే [illegible] బలవత్త్వే సత తత్రాపి తు త్వసత [illegible] ఇతి। [illegible] తత్ర [illegible]

తి [illegible] తత్ర బల [illegible] యుక్త [illegible] ఇత్యాదావిత్యత్ర [illegible] పరిగ్రహః। బ

[illegible] యుక్తం [illegible] ఇత్యేతదర్థః। [illegible] బల

[illegible] భావాత్। [illegible] తేః। తదవశ్యం సబల [illegible] తదవబలత్వబలత్వ [illegible] సబ

[illegible] బలత్వ [illegible] ఇతి భావః। [illegible] బలత్వ [illegible]

[illegible] బలత్వ [illegible] ఇత్యాదితి। [illegible] ఇత్య

[illegible] పరిగ్రహః। [illegible] బలత్వ [illegible]

[illegible] ఇతి శేషః। [illegible] బలవత్త్వ [illegible] బలవత్త్వ [illegible] లత్వాత్

[illegible] బలవత్త్వ [illegible] బలవత్త్వ [illegible] లత్వాదితి

భావః। [illegible] ఇతి శేషః। [illegible] ఇతి। [illegible]

[illegible] యతి। [illegible] బల [illegible] ఇతి। బల [illegible] ఇతి [illegible] ౭౯

బాహ్యో । జలహ్రదే హంసపాదాదివ్యవస్థాయాః ॥ అసంభవాత్ సంతతిః । సమతాద్యేకదేశావయవానాం భావః । అనుపలంభాదిత్యేతదిహ । వ
రుణా ఇత్యాదినా ఇతి । తత్ర వృత్తి ఉపస్థితానామితి భావః । సంకోచవ్యం చలనస్య వృత్తిభావాభావయోః సంబంధావ్యం చలత్వ ఇతి । తాసాం
రసః సరః కటకాదిరితి వృత్తి ఉదిపదాత్ తత్ప్రాపాదిగ్రహః కథం సర్వత్ర కర్మసు కర్మతాపాది వృత్తేః దిక్సమ్యక్ వ్యుత్పత్తిసత్త్వ వ్యుత్పత్తి సంచ
ద్విత్వ సంయోగాః సంయోగవిభాగాః । సమవాయి వృత్తిసంఖ్యాయాః ప్రవృత్తిరూపాయాః చలత్వవ్యంజకతా ఇతి భావః । సమవాయి
సమవాయి నిమిత్త కారణత్వం వా । తదుక్తరూపాత్ నైతి తద్వచ్చలత్వవ్యంజకం సమవాయి తత్త్వ వృత్తి తత్స్థత్రి సత్త్వ వృత్తేః । కర్మాదినా జా
తి కర్మత్వం తదా సంపాదితం తత్ర చలత్వ దివ్యరూపాః ప్రత్యక్షం కర్మాయాం సత్తాపదార్థత్వం తత్త్వమితి తథా చ కర్మాదినా జా
త్యంతర్భావ్యం తదాచ చలత్వవ్యక్తివ్యక్తేః సత్తాపదార్థత్వ వ్యక్తిత్వ కర్మాదివృత్తి చలత్వజాతిసిద్ధిరితి భావః । సమవాయి కర్మరూపాయాః సంబం
ధతా వ్యాఖ్యాతే కథం తద్వ్యక్తిత్వం యుక్తత్త్వ పదార్థత్వ వివిధమతి ॥ (శ్రీ) ఇతి చలస్కంధః సమాప్తః ॥ (శ్రీ)
శ్రీ ॥ ఇత్థం జాతి ఉపస్థిత్వ జాతిసిద్ధౌ వృత్తేః । సమవాయి తత్ర ప్రత్యక్ష వ్యాప్తి సామర్థ్య సమవాయి కార్యాభావ ప్రత్యక్ష సమవాయి సం
... చలత్వ జాతి సిద్ధిరిత్యత్ర ఉపపా । తద్విత్వం చలత్వ వ్యక్తేః చలత్వ వ్యక్తి ఇతి । యథా చలత్వ చలత్వ సామాన్య సంచలనత్వ వ్యాపకత్వే
యథా చలపరమాణు చలత్వజాతిసిద్ధిః । తథా చ సత్త్వ జాతి వ్యాపకం సంచలనత్వం కర్మత్వాయాం ప్రతిబంధ విశేషణాం సమవాయి చలత్వ
జాతిసిద్ధి ఇత్యర్థః । యథా యథా ఉపలక్షణం సమవాయి వ్యక్తి సంయోగవృత్తి తాదాత్మ్యం సంప్రతి సమవాయి సంబంధః సంయోగ
సంయోగనాశ తదాత్మ్య చలత్వ జాతిసిద్ధి ఇత్యుపపత్తి వృత్తి । చంద్రకాంతాదావితి వృత్తి దినాంకస్య చలన ఉదేః సంగ్రహః । ఉత్తరోపబా

౬౦ ప్రకరణాదావపి। ననుత [illegible] ఇతి [illegible]

[illegible]

తథ్యం [illegible] ఇతి [illegible] ౬౦

స్రాప్తస్యం హ్రాంరహా త్వస్యతాద్భికపరి వహాణాం సర్వస్థం రహాన్త్యతోక్షయ నబరం జని నాం పరశుభి దళ్యం భిరతి । శాం శ్రా
చం ద్రేవహానాంః తౌల్యకాం లగ్రహాణాంపత్రి శ్రీ(కతి శ్రద్ధం గాం స్రాప్త్యగ్రహాణాం శ్రద్ధం గాం గ్రహాణాం సామ్యోక్షత్తు తేలల్యకాం ల
వయుచలం భుః । అనుభవత తేహా ... లంరహ త్రివకేయద్వశాం ఖాం ఖతేవు యహాం ఖం చరం చస్రాం ప్త్యకాం ఠతాచకా ద్రాం ద్రిన
ద్రాం ల్యకాం తిరిక్తం చక్షుః పర్దరం కేంయత్ర ద్రాం ల్యకాస్య చంద్రాం దిసాం ప్తస్యంభుహాం లతిసాం ప్త్యకాం ఠత్ర చద్రాం ల్యకామి వచక్షుః తస్య సల
కత్రి చవవిరతి । తదసల్ లదిత్రీం నాశం బద్ధాం థ్రిస్రాహిం గ్యోఃస్తదీ స్వస్యభాం రహాం ఇతచక్షుభ్రాం చస్రాం ప్త్యకాం ఠత్రాం భావాం లేస్య
థుం తేరస్రహాం గాం నల్ప్రదాం ల్యకాని కతేస్యు సుహాం తః చక్షుషః ప్రథుతేతత్స్రన ప్రదీపస్యభాం యహాం ఇద్రాం పతత్రిః సల్యదికపరి వహాంగాం
వద్ధస్యస్రాహిం గాంక్షత్రిం త్రింతెం గాం స్వభిబాంరాం త్రాద్యశని రహావహాం భాం వాచ్య తేల్యకాం లగ్రహాణాం బాం నిద్ధ్రవ తదభివహాన
స్యకాం లసం నికర్త్యగ్రౌద్రాం పపత్రిః ఠబిం తేర్యాహిం త్రచద్రాం లాఘ్వహాం లతిశరౌ నద్రకాం తిశరయః । యత్రాపి తేనాం చలభాం దాం
వలం చిస్త్యేవ భగవతి వి యహాం ఖహాం లనైర్భ్రాం పారేచి ఛి లఖ్యయత్స్భి వహాంనేం గ్యకాం నాం । యత్రచహాంః శాం లకాం వాం
రాభ్యః । చక్షుబాం హ్యోలాం కాం భ్యాం ఛరత్రైన చక్షుషాం తాం వదథనేం స్వ [illegible] నం యు నేరత్రాం వదథస్రహాం గాంమి తిశాం శాం చంద్ర మస్రాః
వల్యకాం లగ్రహాణాం నుపవర్యతేం త్రతి । తస్య ... ధనం చక్షుబాం హ్యోలకాం భ్యాం ఛరత్రైన చక్షుషః స్వత్రి భాం ద్రవపతాపి లస్యస్త్ర
భాం కస్తిత పదాం థేనస్రహాం లపత్రిః స్వత్రి త్రశస్య బాం హ్యోలో ద్రః చక్షుః రుత్రాపి దరహాం నాం భాం వరయతి ఠదస్వదేశస్య బాం హ్యోలా
క్రిరబిచక్షుః రుతాపి దరహాం నాం భావః । తదకేస్యు పకత్రం ... భాం క్షుభ్రాం పాం దాం న [illegible] సుపదయు పపాం దితత్రాప దితి ॥

౬౧ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ౬౧

ర్థా। తథాహి జాత్యం గుణానాం ద్రవ్యత్వాభావ్యాత్ తత్ర పతితదశత్రయాణాం గుణానాం తత్ర వర్తమానత్వేన గుణానాం ద్రవ్యాదివత్ తత్త్వాత్ అప్యద్ర
వత్వాన్న అన్వితం। అతో నానాశ్రితానాం చ సంబద్ధానాం తత్తదాశ్రయత్వాన్న అన్వితం। అతో నిష్ప్రయోజనాశ్రయత్వసంభవాదివ్యాప్తం।
ప్రయోజనాభావాత్। తద్భిన్నగుణగుణత్వాదీనాం అనన్వితానాం తత్తద్గుణానాం ద్రవ్యత్వాశ్రయత్వం ప్రమాణానాం తత్తద్గుణసాధనం
పక్షత్వేతి। పరత్వాపరత్వాదినా తత్తదవిబంధకం అన్వయవ్యతిరేకవ్యాప్తిప్రతిబంధకం అన్వితం। అతో గుణానామపి సత్త్వం।
పదార్థాంతరత్వేన జాతేరప్యనుపపత్త్యాదిదోషాత్। తత్త్వం తం। అన్వితం। అతో నరహిత ద్రవ్యత్వాభావ విజాతీయత్వ
త్వం తు నానాధర్మాశ్రయత్వాత్ బాధకాభావాత్ అన్వయ వ్యతిరేక వ్యాప్తి నిరూపణం। తేన బలవత్తరత్వాత్ సత్త్వం ద్రవ్యత్వాశ్రయ
త్వం। అన్వితం। అతో గుణత్వాదేర్ జాత్యంతరత్వం। తథాపి అన్వయస్య వ్యతిరేకత్వం విరోధాదిదోషాద్ద్రవ్యసంబంధం। సాధనాధి
సాక్షిత్వం। అతో నానాశ్రితపదార్థత్వం పవిజాతీయత్వం ప్రమాణాదివిభాగః। ద్రవ్యత్వాద్ద్రవ్యత్వాదిప్రతిబంధకానా
త్వం। అవృత్తేర్గుణానాం పత్త్రః। తద్భేతి। తద్ద్రవ్యద్రవ్యత్వం। వృత్తి విశేషలక్షణం తద్వృత్తిత్వాదివ్యాప్తం పక్షత్వేన తత్పరిమాణత్వాదిజాతి
అన్వయాభావాత్ బాధకస్య తత్ర అభావాదితి భావః। తథాత్వేన అనవస్థాదితి। నాన్యథా ద్రవ్యాభావాదితి భావః
నబాధకానాం పరత్వాపరత్వాదిద్రవ్యగ్రహణపత్తిః అనభ్యాసం యావద్వ్యవహారాదివ్యాప్త్యం। తద్వారా అభి
ధానం తత్త్వాభావాదాద్యనుపపత్తిః। యాదృశ్యద్రవ్యత్వస్య తత్తద్విశేషణతయా గుణానాం ద్రవ్యత్వాశ్రయత్వం అభిధానం తత్త్వాభావ నవత్
వానాం పరత్వాపరత్వం అనుగతజాతీయత్వాశ్రయత్వం కల్పకత్వం। గుణానాం ద్రవ్యాశ్రితత్వేన తాదృశ్యాత్ ॥

అయం

౬

జాతత్వమితి వాచ్యం। లఘుత్వరూపజాతేరవచ్ఛేదకసంబంధస్యైవ లఘుత్వపదార్థత్వాభావాత్। ద్వారా సంబంధేన
సాక్షాత్కారాపత్తిః। జాతిఘటకస్య పరంపరయా ప్రత్యేకమెవ ఘటత్వజాతావపి తథాత్వాదితి వాచ్యం। ఘటత్వం చ
ఘటత్వం తద్భిన్నత్వం ప్రత్యేకం ప్రత్యక్షతత్వమితి। సర్వేషామపి చంద్రత్వాదీనాం ఘటత్వాదివత్
సాక్షాత్త్వం ఘటత్వమపి తత్ర పదార్థే తత్తద్వ్యక్తిత్వాత్ ప్రత్యక్షత్వమితి ప్రత్యక్షత్వస్యాపి ఘటత్వాదినా। వ్యాప్తి
ఘటత్వవ్యాప్యత్వరూపప్రమాణా యత్కార్యత్వాభావప్రమాణసిద్ధా। నత్వనుమానాదిప్రమాణాభావాత్। ఉపాధిరూపమా
గంయతి వదంతి॥ ఇతి త్రిజాతిఖండనం సమాప్తం॥ శ్రీః — శ్రీ — రామచంద్రపరబ్రహ్మణే నమః। శ్రీః

యూ. [redacted] అపాంక్తేయానుపస్థితస్య తత్పక్షత్వే ప్రసజ్యమానత్వాత్ తత్పక్షం। తత్రాపాంక్తేయానాం పరిగణనం శ్రుతావప్రసిద్ధిరిత్యాహ॥ ౪
యుక్తానామేవాపాంక్తేయత్వమితి। అనుపస్థితస్య తత్పక్షత్వే అపాంక్తేయానుపస్థితస్య తత్పక్షత్వే పాదానామపి
వ్యాప్తిః। తథాపి అపాంక్తేయానుపస్థితస్య తత్పక్షత్వే ప్రవృత్తిప్రయోజనాభావాదితి ప్రత్యక్షత్వం। పాంక్తేయానుపస్థితస్య తత్పక్షత్వే
తు అనుపస్థితస్య తత్పక్షత్వే ప్రవృత్తిప్రయోజనాభావాదితి సత్త్వం। తదర్థం ప్రయోజనం। ప్రత్యక్షేపి అనుపస్థితస్య తత్పక్షత్వాది — శ్రీః
సాధనత్వం తత్పక్షసాధకమితి। తథా చ విశేషస్య ప్రత్యక్షేపి నిర్వాహకత్వం ప్రయోజనాభావాదితి సిద్ధమితి భా
వః। యదనుపలబ్ధానాం తత్పక్షత్వే ప్రత్యక్షత్వాదివినిమిత్తకానామపి సాధకత్వం ప్రయోజనాభావాదితి
సిద్ధిరిత్యుపలక్షణం। తథా ప్రవృత్త్యాదిలింగంచేతి। ప్రత్యక్షేపి లింగం [redacted] ప్రయోజనం ప్రవృత్త్యాదిలింగం సాధ్యం। తథా యుక్తా

౬

నై నా

గ్యం ధృతేతి । కృతి ష్టే సు రు ణాం: దృశ్యనృలతనంవి బొంతయత్వస్యశ్రైతి । తృతీయా తథాతస్వం యం అనుపానాదితృ

న్నైతం । అనువితిప్రకారస్తు । తేషాం యం రూపపదత్రవ్యాసవ్రతత్పు శర్దః క్తృవిదార్తితః ష్టృశ్వేత్వాప్యర్గ । పృథి వెష్ణుశర్వర్గ । అత్రోత్త

రి వృత్తిః ష్టితృప్తిసాధనవార్తికేయు రూపపదద్రవ్యాసవవ్రత ఇతి పక్షే విశేష్యాం । 2 తం అన తిరూపపదద్రవ్యాభిప్రాయత్వే తేషాం యు

పణాం విషయశబ్దసంతానః ష్టృశ్వద్యనపదత్రవ్యసం తేషాం నచనః అవిభక్త్యుపానాం యద్రవ్యసంబంధిశబ్దసంతానతాపర్గ । దండాభి

హాతభిరితశబ్దసంతానవర్గ । పృథివ్యాభిభూతచక్రాలక్షిప్తాకాణాం యు అనతితాప్యదిష్టవిశేషణాం । విభాగచక్రే శబ్దవృత్తిభార

ణాంకణాం యమూం తాం అవిభక్త్యుపా క్రతాప్యది । సంనభావతృణాం తథా అస్తినం యత్పవిభూం నాదీనాం కృతిః । ష్టృశ్వద్రవ్యనపదత్రవ్యసం

తేషాం నభూం తత్రా । అస్మదాంద్యనభిక్షిప్తతద్రవ్యధృతితాప్యర్గకాదిక్షతివర్గ । బలాదినతత్తృణాదాం పక్షితాంధనవాం కణ్యయశబ్ద

నతిప్రయత్నతదాంత్రనం తేషాం నభూం తన కృతాదాంప్యభిభాకవార్ణేయు అస్మదాదితి । 2 సం రూపపదద్రవ్యాభిభూతసంతలణాం

త్రిణాం కృత్యస్య శ్వద్రవ్యనపదత్రవ్యసం తేషాం నభ్యం । 9 [illegible] కృతాప్యర్గ । నదీస్వరాంతాం హతనాంశాం విరూకృత విభి అస్మద్రవ్యస్యనయతి । అత్ర

నిరూపణాం నసరయత్రిధనః । నియాంతవ్యంతవ్యకృతాంద్యస్యమితి । పాంనవర్గ । తెలుగువర్గః తృతాందితాప్యదినాం అనిత్యస్యనరత్న

హః । అక్సం భార్యత్ర । 2 తద్రవస్త్వంయతి । నియక్తావప్రాప్యంతాం యయుద్ధ్యానిర్ధయతి । తత్రతేషు వర్ణే అతాంనిబంధయాంనిబ

న్నైతర్ధకః । పశుంబాదీనాంమతి । నుకతాం అర్థప్రపక్షవితిక్రియః । నను తాం యోంస్యాంలాభ్యదినాంగచ్ఛతాంతాభూతాంతకాంద్ర

శాం తనపత్రహతతిహరణక్షత్రభాం తనకథ । భార్గాం యయు తనత్వమి త్రృతప్రహ । సకంతృతి । బతీయత్వైబనశర్తికయోంర

౬౨ [illegible] కరణం [illegible] ఇతి ॥
[illegible] ఇతి [illegible] తృన్ [illegible] ఇతి
[illegible] తృన్ [illegible] ఇతి [illegible]
[illegible] తృన్ [illegible] తృచ్ [illegible]
[illegible] తృన్ [illegible]
[illegible] ఇతి [illegible]
[illegible] ఇత్యర్థః । [illegible] తృన్ [illegible]
[illegible]
[illegible] ఇతి । [illegible]
[illegible] ఇతి [illegible] ఇత్యర్థః । [illegible]
[illegible]
[illegible] ఇతి [illegible]
[illegible] ఇతి [illegible] ॥ [illegible] ॥ ఇతి [illegible] సమాప్తః ౬౨

ప్రకాశతే తదా లక్ష్యం విశ్వం సజాతీయేతి అస్త్రి వక్తవ్యం భవతి తల్లాఘవం న అత్రైవ ప్రసంగాత్ । సమస్తపదాభిహితం । సజాతీయ ఇతి అ
నేకనివర్తకతయా అభావాదితి భాష్యకారాశయః । ఏతేన ఏకవ్యక్తి వృత్తిర్జాతిరితి భాష్యాద్యుక్తమపి సమ్బన్ధితయా అవ్యభిచారిత్వం యుక్తం ఇతి ప్ర
త్యుక్తం । కిం తర్హి । శ్రుతం యత్తాచ్ఛవచనం తదాకాశవిశిష్టతా । తత్ర కాలాదినిమిత్తత్వమిత్యపి నష్టమితి । యథా తత్రైవ శేషేషు పదార్థ
దైత్యాదిత్యసంశయాత్ తథా తత్త్వేషు ఇతి । ఇత్థం చ శబ్దం ఇతి యథా లింగం తదర్థానాం సిద్ధం । ఏతేన విశేషణానాం వ్యక్తిత్వేన
ప్రమాణాని విస్తృతాని సంశయితాని । తస్మాచ్ఛబ్దః ప్రవృత్తినిమిత్తం ద్రవ్యే తిష్ఠతి ద్రవ్యత్వం తతః ఉత్పత్తిద్రవ్యాణామితి తద్ద్వ
యేతి ద్రవ్యత్వం తదపి తద్వ్యక్తం ఆదాయ । దర్శితం స్వాభావికం । అత్రానుమానం నిశ్చయం తాదృశం ఏవం ఉపదేశాత్ ।
తథా హి । ఘటాదౌ వ్యవహారకాలే ఉపలభ్యమానం రూపం వ్యాప్యత్వేన తథా ఇతి । తస్మిన్ వ్యవహారకాలే వ్యవహారే వ్యాప్యత్వే ఉపలభ్య
ఇతి యత్ తస్మాన్ ఇతి । తథా వ్యవహారకాలే వ్యాప్యత్వాదౌ జాతిరుదితా । తథా సమానం ఉత్పత్తిద్రవ్యేషు సమానత్వం న సిద్ధ్య
తి సమానానం నిశ్చయం తదప్రతిబద్ధం తథా ఉపలబ్ధం । సమానత్వాదితి । ఏతదనుమానం న ఉక్తం తథా నిశ్చితానుమానం ప్రత్యక్షతో
శక్యా వ్యక్తిం నిశ్చేతుం । విశేషణే వ్యక్తిం నిశ్చయం తథా విశేషణవిశేష్యభావేన సమానం ఇతి । సమ్బన్ధతః ద్రవ్యత్వాదివృత్తి
త్వేఽపి సమానత్వం ఇత్యర్థః । ఉపాధిసమానానాం ఉత్పత్తిజాత్యాది ఉపాధిసమానానాం ద్రవ్యత్వాదితి ప్రత్యక్షతాం ప్రతిపత్తేః । తస్మాత్
స్పష్టం ప్రదర్శయితుం తత్ర ఇతి । జాతిపదార్థం ఆవిష్కరోతి ఉపాధిభేదేన సాధారణం తథా సమానం నిరూపణం సాధ్యం
నిరూపయితుం అసాధారణం సమానం న సిద్ధ్యతి సమానానాం తథా సిద్ధం । అపి స్ఫుటం । యథా సమానేషు సమానం

బహిరింద్రియ [illegible]

ఇతి శబ్ద ఇత్యనువర్తతే। బహిరింద్రియం [illegible] బహిరింద్రియ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ష్టః । తదిహ పక్షే తు బాధ్యత్వమ్ అధికరణం త్వేకం భాసతయేతి విరోధః । ప్రతికాలయోః । నను ప్రకారాంశశరీరవిషయ భవేయుః
ప్రదర్శనపరస్యేదం వచనమివ ఇత్యుపప్రదర్శనం । ఇత్యేవం తు భవేద్భాష్యత్వమిత్యేవం దృష్టం న యతయేత్యపేక్షాం స్యాత్ । తత్ర
తథా ప్రకారాంశ స్మృతేః కారణమిత్యుక్తం తథా తత్ర । తత్రాదికారణ స్మృతిప్రమాణం స్యాత్ ప్రత్యక్షాదివత్ ఇతి భావః । నను
నాస్తి । శబ్దనిమిత్తకారణత్వేన కల్పత్వం యాశ్రిత్య శబ్దస్య పరస్పరాయుక్తారణత్వం । నను యాస్య శబ్దస్య పరా
రయకారణ్యే జీవస్య స్వత్వం విశిష్టవాదివిశేషః జీవస్య శబ్దస్య పరస్పరాయుక్తారణం । అన్యత్ర స్వత్వం స్మృతి మాననా
త్రః । అత్ర [illegible] వత్త్వమితి బంధకత్వం కల్పనీయం । న దోషః కారణం । శబ్దత్వమిత్యేవ [illegible] రచిత్వం స్వాం కారస్య కథం తులా త్వం తదుపపత్తిరితి
నాస్త్యం । తథా విధి స్మృతిరూపో వేదో న తత్త్వాపపత్తిరితి తద్వ్యాపారః స్మృతేః స్వాస్థ్యం స్వప్రదం గాదీనాం ఉపపదానాం శబ్దః శబ్దాంతరమితి వేద
నత్వాదీనాం పరస్పరాయుక్తారణతాం యోగః స్మృతేః కాలప్రమాణత్వాత్ నస్త్వాదీనాం నిమిత్తకారణత్వాం యోగః । స్మృతి
నాం । స్వాస్థ్యం శబ్దమయితి ప్రతీతేః । తత్ర తత్ర అనుభవదర్శనం విషయః స్వాం నాం భావాంశః । అనుభవం అత్ర అనుభవదర్శనం ప్రత్యక్ష
స్వరూపపదం బంధస్య అనుభవత్వ పరస్పరాయుక్తారణం కారణాదిరితి వదంతి ॥ ౮ ॥ ॥ ఇత్థం ప్రకారాంశరూపః సమాప్తః
సమస్త ॥ ౧ ॥ ——— ॥ సమాప్తవర్ణనాం బంధనయోః ॥ ప్రకృతాపేక్షం సంప్రతి నిమిత్తకారణం నిర్ణయః । అత్ర
కారణసంబంధాపేక్షం స్వాశ్రితాపేక్షం న స్వాశ్రితాం నిరూపితాధికరణం తయోః నిమిత్తత్వం కాలస్వలక్షణం ।
కాలకాసంబంధాపేక్షితి కారణాంతరం । అధికరణాంతరమితి కారణం । అద్యంతే శ్రీరంగనాథోపదేశాత్ ఇతి వ్యాఖ్యాత ఇతి భావః ॥

తిపెదత్ర

౬౭ నను కార్యసహోత్పత్తికాలవృత్తి నిమిత్తకారణత్వేన సమి[illegible]షుః। అదృష్టప్రాగభావప్రతియోగిప్రాగభావప్రతియోగి[illegible]త్వాది
ప్రత్యయాః తత్ర త్వాదిత్వాదృష్టవృత్తి జనకకారణత్వేన ఘటాదియుత్తాయా। తదుత్పత్తిక కారణత్వేన స్వప్రహారే విషయస్య
తదుత్పత్తి [illegible] న్యాయాంతరేణాపత్తేః। తదుత్పత్తి ప్రతియోగిత్వ తత్వనాపత్తేరిత్యత ఆహ। సంబంధత్వేనాత్వవిశేషం ప్రతి తత్వాదలవి
శేషస్యోపాత్తసిద్ధేరుపదృష్టశేషరత్నాదత్వాభ్యాం ప్రత్యక్షకార్యసహోత్పత్తికాలవృత్తిప్రతియోగికత్వాదిత్యత ఆహ। సంబంధసంతానానిమిత్తకార
ణాత రత్నం వా।న చ కాలవృత్తికార్యసహోత్పత్తినిమిత్తేషు తత్వం నసంబంధత్వ[illegible]సహ్యత తద్వ్యాప్తి పృథక్త్వసంబంధ సంబంధం ప్రతికాల
వృత్తి సంవాయికారణత్వేన తద్వ్యాప్తి నష్టపుంఖతస్య నిమిత్తకారణత్వస్య తత్రాభావాది తత్వంబంధ ప్రత్యక్షం సంబంధః। న చ సంవా
యం సంబంధిసంబద్ధత్వాపాదికాంప్రతి తస్య సమవాయికారణత్వాభావాత్ సంబంధిసంబద్ధత్వాపాదికార్యం ప్రతి నిమిత్తకారణత్వస్య అనవాయ
వ్యాపకత్వ కార్యసహోత్పత్తి కాలవృత్తి నిమిత్తకారణత్వం బాధితం।సమవాయసంబంధేన తత్ర కాలవిశేషాయాం సంబంధాయాం సమవాయి తా
వికల్పానాతిప్రసక్తత్వాత్ అధికరణత్వేన కాలవిశిష్టాధిష్ఠానః। నను ఏతాదృశప్రతీతిః విశిష్ట సమవాయసంబంధస్య అతిరిక్తకాల
వృత్తిత్వం పదార్థాంతరస్య సహ ఉత్పత్తి కాలపూర్వవృత్తి ప్రసంగః తస్య తత్త్వాధికరణత్వం ప్రత్యక్షతః ప్రతీతిబ
లాత్ ప్రత్యక్షవృత్తి కాలవిశేషత్వాత్ సమవాయిత్వాదీనాం।సంబంధపరిష్కారాధికరణమితి।సమవాయం తదాధిమితి ప్రతీతేః స
మవాయం విషయో యాంత్వాపాదితత్వనసంబంధః। తథాహ తు సమవాయే ఘటాదౌ తదాధిమితి ప్రత్యక్షం సంపపత్తేః తచ తత్త్వమి ౬౭

ంయోర్విశిష్టానుపహారకాలత్వా। ఇదానీమిత్యాదిప్రతీతివిషయస్తథా చైకం యదానీం ఘటస్తదానీమిత్యత్ర తత్క్రియాయాం విశిష్టా-
నుపహారకాత్మకః స తత్క్రియాయాం విశిష్టానుపహారకాల ఇత్యర్థ ఇతి వాచ్యం। తథా సతి తత్తత్క్రియాయాం విశిష్టానుపహారకాలాంతరక్రియాయాం లాఘ-
వేన తత్తత్క్రియాయాం క్రియాంతరాత్మకప్రతీతివిషయక్రియాయాం తత్త్వాదితి॥ [illegible] త్వాంతరం [illegible] సంబంధేనాస్య
సంబంధోత్పత్తౌ వాచ్యః తత్ర క్రియాయాః సంబంధకాలస్య సంబంధఘటకః క్రియా తావతా వాచ్యం॥ కాలో విభుర్నిత్యశ్చ వినిగమనా [struck]
విరహాంగా అతిరిక్తస్య కాలస్య కథాంతరార్థం। యత్కాలే అతిరిక్తకాలసిద్ధిరిత్యర్థః ఏకత్వాదితి కాలః సర్వోపాధిత్వాత్ [illegible]
అతిరిక్తకాలవిషయస్య [illegible] పరత్వాపరత్వబుద్ధిరితి విశేషపరత్వప్రత్యయః [illegible] అపరత్వప్రత్యయస్య
సంబంధపరత్వాపరత్వస్య [illegible] పరత్వాపరత్వస్య సాధారణకారణం [illegible] కాలస్యాపి ఘటవత్ [illegible]
కారణం పరత్వాపరత్వయోః కాలసంబంధేన [illegible] పరత్వాపరత్వయోః సాధారణం [illegible] కాల
సిద్ధిరితి భావః। పరత్వాపరత్వయోః [illegible] తత్ర [illegible] కాలికపరత్వాపరత్వయోః ప్ర-
త్యక్షం [illegible] పరత్వాపరత్వాంతరం [illegible] కాలికపరత్వాప-
రత్వయోః [illegible] ప్రత్యక్షత్వం [illegible] కారణత్వం [illegible] యస్య
[illegible] పరత్వాపరత్వయోః [illegible] తథా చ కాలో విభుః [illegible]
[illegible] కాలస్య [illegible] కాలో విభుః [illegible] తథా [illegible]

౬౬ ప్రత్యక్షం వినిగమనా విరహాత్ ... పసన్నాం ... తదా ... తద్ధాత్వం ... కాల ఏవ తద్ధాత్వ ...
యిభావః । నను ఘటాదికాలే ఏకః తదాత్మకతా ... నానా వ్యవహార ... ఇతి
వ్యవహారాత్ అత్ర ... ఆదినానా వ్యవహార ... ఇతిచాత్ ... వ్యవహారాయోగాత్ ...
... లక్షణ ... విశేష ... ప్రతిసంబంధి ...
... యథాదవ్య వహారః విభిన్నవ్యవహార ఇతి ...
... దాదితి తథా ... విశేష ... తత్వం । ... భావః । ... లక్షణ ...
... వ్యవహార విషయత్వం । ... ఘటసత్త ...
... ప్రతియోగి ... భావ ... లక్షణ ... ఇతి । అతః
... ప్రథమక్షణ ... వ్యవహార ... దధి ... లక్షణ ... ఉత్పాదన ... ప్రతియోగి ...
... భావ ... లక్షణ ... వ్యవహార ... ప్రతి ...
... వ్యవహార ... ఉత్పాదక ...
... భావ ... వ్యవహార ... భావ ...
... వ్యవహార ... వ్యవహార ... భావ ... ఇతి । ప్రతి ౬౬

లవ్యక్తాలౌ తదుపపన్నం దర్శయితుమాహ। ప్రత్యేకస్యేం యోగాంశానాం వ్యాప్తిం నపత్రకస్య ంతోగాంశస్య నభాగం ప్రతి। స్వస్వవిభా-
గయోర్వ్యాప్తేం వ్యాప్తి। యోగాంశానాం వ్యాప్తిం న స్వస్వత్వేనైవ్యత్రకస్య। తోగాంశస్య నభాగం వ ఇత్యర్థాత్ తత్ర సంశః। కేవలం తప్తి స్వస్వస్య వ్యాప్తి। తాగం
శానాం వ్యాప్తిం నవిభాగం గ్రాహ్య ఏతి తాం పంశః। ప్రత్యేకం నవం ధిశ్చ వస్త్ర ధావద్యతే యద్యప్యంశధర్మస్య ఐక్యాత్మా తాదృగ్రామ్ భవతి తత
లవం వ్యత్తే లవ్యక్తాలౌ ఉపాంధి దృష్టానాం భిన్నానాం। దాభావిధాదాం గ్రాహ్య ప్రత్యేక త్రి। అత్రకస్య। యోగాంశస్యైకవిభాగనాశకత్వయం స
త్తాం। తప ద్వితయంం నిశయద్విత్వం ప్రతీశః। కృత్యం ద్వయం వస్త్రే యనః। కృతాం తాం యోగానాం ప్రత్యక్షం। యదివతత తావత్ సంస్థానం తన్త్వైవైక్యం
హా। తదా ప్రాప్త్యస్య। తోగాంశానాం శత్రైకవిభాగనాశకతత్వైక్యం యౌగాంప్రత్యోగం బలవత్। అతఏవ తద్వ్యక్తేతాం తదాహ।
లప్రకస్య। తోగా ఏతి। స్వేన తత్త్వకస్య। తోగాంశయం వృత్తః। ఏకస్య నశ్రైకవస్య। తోగాంశభాగ తత్కస్య। తోగానాం నతలపాం తత్ర
శష్టేర్యత్వానాం కృతానాం తత్పత్తి యదస్తాం యనః। కృతాం తావత్ త్వనిర్దిష్టాం। నద్వైతానాం ప్రశలక్షణానాం పహాప్రభయాయ తత్ర కృత్వా
అవాప్తేః। తత్ర తాం ద్వైశశ్వవినాశనాం తాభాంతాం తమ। న భవతి హాప్రభయస్య స్వకృత్వానాం తాప్రభాం వ ఇత్యత్ర ప్రతితాం తత్ర తత్ర కృతానాం
ప్రవాహం శస తత్వం। అశబ్దానాం పహాప్రభయానాం శీఘ్రత్వాత్ ఉత్పత్తి లక్షణానాం ప్రదధికరణత్వాత్ శ్రీప్రవృత్తి ద్వయం ప్రతి కృత్వా
తోగానాం శనానం శనం యదృత్తి త్రయాణాం ప్రత్యేకం వృత్తేః। తత్ర వహాప్రభయాధికరణానాం స్వానాం ప్రశ్నదతసహావహా
ప్రభయాతతి। పహాప్రభయానాం కృత్వాదిశ్వరహాం గ్రాహ్యం నాన్యత్ర ఉత్పత్తి లక్షణానాం కృతాం ఘటాదౌ భవదృత్తి ద్వయం తస్ప్రతియోగి
నాం వృత్తి తత్ర శిష్టస్య వృత్తి త్రయాణాం పశ్య తదుత్పత్తౌ తత్త్వానాం ప్రాదాది ద్వైతభిన్నత్వం। యదతి। భయం ద్వైతం ప్రతి। స్వప్రవృత్తి ద్వయ ప్రతియో

ఓమ్

తర్క

ప్రతియోగం [illegible] ॥ (౧౭) ॥ ఇతి [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

వ్యాప్యపసంఖ్యా

[illegible]

... ఇతి ది ... [illegible] ... సుఖదుః ఖాదితి ... [illegible]

[illegible]

సుఖదుఃఖసమవాయికారణతా ... [illegible]

... భావః సుఖదుఃఖ ... [illegible]

[illegible]

నవిరహాదితి వాచ్యం। వాచ్యే లఘుం భూతం తథావం న్యాసాకరణం తాంవధేదేన భవతి వాచ్యార్థ థావం న్యాసాకరణం తుల్యబలానాం యానాం: అనాద్యం
తాపదితాత్పర్యం:। నన్వ తస్మిన్ వసునన జ్ఞానం తృతీ వాకర్మయ జ్ఞానతా స్వప్నం సంస్కృతా ప్రత్యక్షం తుల్యం స్వార్థ్యం యుత। ననుతదా స్వార్థ
త్వజాతి జనకదాతస్యార్థకస్యాసాం జాన ఇత్యతఏవ। యాంశ్రుతి। అత్యాస్త్యత్వా త్రయం యుతార్థ శ్రుతా వాత్వ్య దవ్యవహ
రాదితి భావ:। ననుతర్హి న్యాయ శ్రుతి సుఖాదయ్యత్రి త్రి: సుతేన నభవతి తాత్పర్యం। అప్రత్యక్షాదేతి। ప్రదినా శరీరపరిగ్రహ:। ననుని త్యేన స్వప్నరూపా
రాణాం స్వత్వే లాదశ్యం భానయుతిని యాదృశనయాం శ్రుతనవృత్తరూపం యతా స్వత్వేన లాంపధానాయతి, శ్రుతేఅహా। నిత్యత్వ। అస్య
రాణాం చకితాపదితి బలవశవాం నాస్యహానుత్రి తాత్పర్యశని యాదృశం వాం నాభావాదితి భావ:। ననుఇం శ్రుత అప్రత్యక్షం సుతేన నైన త్వద్య
తయుతి దక్ష। విందార్థజ్ఞానరూపకార్యభావాత్। మిథ్యాజ్ఞానస్యాపి తత్త్వాసవయుక్తా త్యనవద్యత్వం ప్రతిప్రసంగ:। ప్రదక్షా స్వపదాత:
జ్ఞానాదివసతి లక్షణసంపత్తి, తత్త్వస్వరూపానాం అహం తత్త్వ నినాం చితః। ఇంద్రియార్థ సన్నికర్షోత్పత్తి మయా లం। ప్రత్యక్షప్రమాణం గ్రాహ్యం
వాచ్యప్రత్యయం త్రిణా నాతి। అదిపదసంగ్రాహ్యానాం హేశరీరత్వేతి। పరంపరయా బనకతాం సంబంధసహవ్యాదరకతాం సంబంధ
నచైతన్యజ్ఞానకత్వం। ఏతేనాత్మని ప్రమాణం యుపదర్శితం। అచేతనం చేతనాధిష్ఠితత్వయాం కరణం తేతి వాచ్య: అహం సుఖ్యాత్మ
దినా అహం జ్ఞానాకారం విదా తాత్పదిపరిగ్రహః। నచాత్మా తావత్ స్వప్రత్యక్ష ఇతి భాష్యే విరుద్ధ మితివాచ్యం। ప్రత్యత్వవివక్ష
పరమాత్మా ప్రత్యక్షాస్సాం భాష్య వాచ్య భాష్యనాసప్రదర్శితత ప్రవిష్టం ప్రతిపంనసంస్తేతి। అహం విత్తి ప్రతీతే: శరీరా ద్యతిరిక్తవిష
యత్వత్ ప్రతిపసంప్రతీత్య: నయాత్మయుకవుత యథావయుక్త త్వేనాం జ్ఞానాభావే నజ్ఞానాదికం కరణాత్మరూపం వైతన్యం

భావ

తథాచ చాంప్రవృత్తిర్వ్యక్తశరీరానుప్రవేశే చైతన్యవింతి । శరీరద్వారా త్రితిపాదార్థేః శంకతే । చైతన్యవింతి ఇజ్ఞానాదికం జ్ఞానాం వృద్ధికరణం
త్వం తదభావే ఇచ్ఛానాద్యభావే । నను త్యక్తత్వ్యక్తశరీరే చైతన్యాభావః కిం నిబంధనః తమస్తత్రత్వం ప్రాణాదిశిష్టాత్మనా విశేష ఏవ తత్రాహ
తురీయత్వేత్థే హేతుప్రాణాభావేనేతి । లాఘవాత్తు ప్రాణాపానవ్యాపారా చైతన్యవిరహేణ ప్రయోగం చక్రం యతి భావః । బాల్యాదిక్రమం పరిహరతి । ఇతి
స్మరణానుపపత్తిరితి । అనుభవాత్మ్యం తచ్ఛబ్దాల్యశరీరతత్వ తదా నివాభావాదితి భావః । నను బాల్యశరీరం తదా ఉద్భూతం వృత్తేఃలి
మశరీరాంతవింతి । సంస్కారపటుత్వాదితి । తథాచాప్యప్రయోగాద్యత్వం స్మరణత్వసంబంధినే బాల్యశరీరతానుభవన్యత్వే విశేషరీ
రసతాపన్నస్మరణానుపపత్తిరితి భావః । కార్యత్వాభిలపయుతా పదార్థాంతరవత్వం హా । వదతి నైవృద్ధి వృత్తిసాధ్యతావశాత్ । ఇ
ష్టేతి । తద్వైతజ్ఞాతా పుష్టిప్రవృత్తిప్రతితుతాపల । తదానీం నిత్యానవస్థా ప్రవృత్త్యవ్యవహితప్రాగ్భావాత్ । నను ప్రవృత్త్యనుపపత్తిః తతః
నాంబవసవరాణే తాపశ్చకత్వా మానతత్ప్రవృత్తేరబాధానుపపత్తిం పరిహరతి మనుస్మృతీతి । అన్యదపీతి । ఇష్టసాధనాదన్యపదార్థః । అత్ర
తపస్త్వనభిచాం నప్రవృత్త్యనకాంత్యుత్పత్తిసాధనతాం స్మరణాతత్త్వత్రయాణి వృత్త్వం సాధయతి । యద్ధం దతిప్రాగభావనాశేన భావాదా
హాభావేతి । నాశానంభవాదితి । నాశం ప్రతిబంధభావత్వేనైవ తత్తాపల । తత్త్వేనానాది ద్రవ్యభావనాశేప్యేవంతైనాశనం
భవనాశానంభవాదిత్యర్థః । నను మత్సురాణాం దేనాద్రవ్యం జ్ఞానాదికం ప్రతికరణత్వం కార్యత్వం బాహ్య ఇతి కరణత్వం హి వ్యాపా
రవత్త్వమితి కారణత్వం భవతి హి చక్షురాదౌ మత్సూక్ష్మం తదా గాంధికాదావ్యాపారవతి బాహ్య మనో వ్యాపారం త ప్రాప్త

౬౬ కాలవృత్తి, కృత్స్నపులేఏహి తత్సాకారం బహుశం రతెం సనిర్వకాబృత్తాద్రాం యపాతరతాభ్యాం యసాం నాదినిర్ద్రష్కరణా తాపభూపి
త్రిశం సాతకరణా త్వకారణాత్వ రతాం రవశ్య పత్ర్సశంకాప్రకత్యర్త్వం చయద్భవిక్రయాం ను గుణాన్నిశ్శల్యతివ తృష్ణం నేశంభ
రతి। అచతెనె ప్రత్యం రాం [illegible] తథాపపూంర్గాపత్తిక్రణాం అతిరిక్తనిశ్యత్సనః కృతాభ్యదనాం వరాం త్వనుశ్రతత్త్వం సంశకరణ లక్ష్య
కాభ్యశ్రేయం త్వసంపి ప్రత్యురాం దనాం మక్తిప త్వథ్గః సర్వరక్రభ్యదకత్వర్త్వకరణ త్రికత్యర్కరలాదివృ్యరహారగ్రాద్రాం సపదత్వ
ఇత్యర్థ ఇహా। విరాం ధయంయతి। విరాం దృష్టం ప్రంగణిదికరణాన్య తి, త్రి। తథాచకత్వర్త్వకరణాతాప్పదిలక్ష్యణాం పాదధ్[illegible]
[illegible]దాం తృత్వకరలాదివృ్యవహారకాద్రాం పతిరితాభ్యశయః స్పష్టతనుపమిత్యర్త్వ వివక్షిత రతాం ప్రత్త తనవ్యాం జాం వహ్నితత్ప్రకృతి
పరాం వంశస్పం భావాం లవ్యాభ్యప్త్రి తథాత్వం స్త్రైతిశపవత్వమితి॥ ఉపపూంతప దత్వ్యత్ర పలాం వయావనాం శంవప్రయతాం నాం రాం హో। న
శ ఇతి॥ వయాంరెఉపపూంలకధ్యం స్పృతిరతభ్యక్తం తత్రఉపపూంతః క్షేపాంవిరతాభ్యాం స్త్రాంయాంః పతాపాదాం హో। అధాంగదిరతి। తథా
దికవెనెంద్రి యరాం లవిం తి। పదవాంకాం క్షాం వశ్యాం నుఘయతత్త్వం బుంధ్యత ఇతాభ్యశయం వి। కధంప్రపల్తతిరతి। యుంరెనెంద్రి=
రితాం నాం ప్రైతనెపప్రృరభాద్రపృల్తృష్ణాం ప్రాం ఆపాందిత ప్రత్రహం తార్థసుక్త్రః పరాంయం ప్రాం తవరాం హాపృాం ప్రంపత్రం ప్రతి। ౯
కనం యం ద్రియాం తరిస్కైపప్రతిభాగవిష్టతత్త్వతఆహా। అద్వైతాం ను భాం తత్త్వతి। తత్రిహం తవరాం పారఅనుభవేతి।

యస్యాపి వృద్ధి కరణం యేనైవ కార్యకారణభావ విరహేణాపి సామానాధికరణ్యేక తద్వృత్తి విశేషణా । తథాపి యస్య త్రివిధ యస్తాసంబ
ంధి స్వవృత్తిః తత్ర విషయతాసంబంధేనానుభవ ఇతి । విషయత్వేపి తస్య సామానాధికరణ్య ప్రత్యాసత్త్యా కార్యకారణభా
వః ప్రవర్తతే । ఉపనీతేన సామానాధికరణ్యేపి తత్కార్యకారణభావస్తు విషయత్వసంబంధేన ప్రత్యక్షం పాదావిషయతాసం
బంధి స్వవృత్తిత్వాదిత్యర్థః కారణాదితి । చక్షుః సంయోగేనానుభవేనవిషయత్వ సత్త్వాదింద్రియం తత్సంయోగస్వరూపం తత్రానుపపన్నం
ఇంద్రియార్థ సన్నికర్షాదయం తద్విషయత్వం విషయం తత్సామానాధికరణ్య ప్రత్యాసత్త్యా ఇతి తద్వృత్తిత్వ
సంభవతి తద్విషయత్వ విషయత్వం కారణం యత్ తత్ప్రయోజనం ప్రత్యక్షానుపపత్తిః తత్కార్యకారణభావ ప్ర
వృత్తి కారణత్వం విషయత్వం సామానాధికరణ్య ప్రత్యాసత్త్య తద్విషయత్వం తద్విషయం ఇతి భావ ఇతి ధ్యేయం
యుక్తిరయం న త్వతిప్రసంగః తత్ర సంయోగ ప్రతిబంధకం తస్మాత్ విద్యతే । న చ తద్విషయత్వే త్రయాణాం తత్ప్రత్యక్షోపపత్తి
తత్ర తద్వ్యభిచారాత్ తథా తథా యతిరేకప్రమాణ । తథా నచైతదనుమితి । అనువృత్తం తదాభావ ఇతి నయుక్త మనుమానః త్వే
కర్తవ్యజ్ఞానాదేరప్రవృత్తి ప్రవృత్తౌ ప్రయుక్తం తత్రాపి తదుపదర్శనాయ । అథవా సా సమానా ఇతి । తత్ర ప్రవృత్తిర్భవతి । జ్ఞానాది ప్రవృత్తౌ అనుపపత్తిరి
త్యర్థః । న చ సమానానాం అనుభూయమానానా మనుపపత్తి విధేయతా యథా భవతి । అప్రతిపత్తిరితి । అనుమానం నచ దృశ్యజ్ఞానానాం । తత్ప్రత్యయానుభవ
సంస్కారస్మృతిరితి న చ సమానానాం అనుభవం సాధయిష్యత ఇత్యర్థః । విజ్ఞానవాదినాం కల్పనమితి విజ్ఞానవాదిన ఇతి । ఉపపత్తిరయం

౧౦ ప్రయుక్తస్య తత్తాపాదాత్మకత్వం తస్య ప్రాప్తిత్వాత్ తస్య విజ్ఞానరూపతాపాదితి బోధ్యం। తత్ర జ్ఞానత్వప్రకారం ఉక్తం తద్ద్వయస్య ద్వయమ్వా
వ్యాపకం సదితి విప్రతిపత్తిః। తత్ర విషయాణాం విషయాకారాణాం బాహ్యత్వస్య నిషేధేన అబాహ్యత్వేన ఉక్తానాం సద్రూపత్వం సిద్ధం। ద్వివిధం విజ్ఞా
నం ప్రవృత్తివిజ్ఞానరూపం ఆలయవిజ్ఞానం చేతి। తత్ర ఆలయం ఘటోయమితి ప్రవృత్తివిజ్ఞానం అహం జ్ఞానానాం తేషాం ఆలయవిజ్ఞానం తదిదం
త్రితయస్య విజ్ఞానస్య। ననుక్షణికస్య ప్రాత్మనః [illegible] తంబ్రయోగత్వం న విజ్ఞానసంభవః [illegible] సాక్షాద్విజ్ఞానాం తథాస్య చ తదా నివసంతా విద
కాభావాదత్రాపహాత్ప్రహాణ శ్రుత్యాద్యాక్షిప్తే। ననువిజ్ఞానస్య క్షణికత్వే తదాశ్రితసంస్కారస్య [illegible] తర్హిషయశ్రేణింసన్ని
ధితేష్వంశాం పరిహరతి వస్త్వేవమితి। విజ్ఞానస్య జగద్విషయకత్వం త్రివిధవిషయకత్వం వా భిన్నమితి వికల్ప్య దూషయతి
[illegible] తస్యేతి ద్వితీయాన్యత్వాభావో [illegible] ఇతి। ప్రత్యక్షరూపవిజ్ఞానస్య విషయకత్వదూషణే [illegible]
తి। శంకతే తదానీమితి। నిరాకారాణి విజ్ఞానాని [illegible] తతః ప్రకాశత్వేజ్ఞానత్వే జ్ఞానత్వస్య నిర్విషయకత్వే వ్యాప్యత్వాభావాదితి
భావః। అనర్థాంతరాణాం [illegible] తత్ర జ్ఞానత్వస్య [illegible]। అర్థస్య విజ్ఞానాతిరిక్తత్వం అనతిరిక్తత్వం చేతి వికల్ప్య దూషయతి
[illegible] తమితి। వ్యావృత్తివ్యావృత్తత్వ [illegible] ఇతి నిలపతేయ ఇతి [illegible] ఇత్యత్ర
ధర్మః। స్వీక్రియత ఇతి। తదభిన్నాభిన్నత్వే తదభిన్నత్వప్రసంగాదితి భావః। తదేవ ప్రతిపాదయతి। స్వరూపేతి [illegible] విజ్ఞానస్య ప్రతి
విజ్ఞానస్వరూపం [illegible] ధర్మః। అవిశేషాదితి [illegible] ప్రతీతిస్తు తద్భవనయోర్ని ౧౦

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

౭౧ కల్పనాదితి। గురూణాం లక్ష్మీబీజాదిషు ధర్మనిష్ఠతిలకం యోగ్యతాదిరూపసహకార్యభావాదేవ ం. గురూణాం సత్త్వేఽపి గురుత్వదుర్జ్ఞానత్వం త-
త్ర దృష్టాన్తాభావే గురుత్వం కల్పకత్వప్రసంగాభావాదితి భావః। అత్ర వదన్తి। గురుత్వ త్వత్ర తన్నికల్పితి వాచ్యత్వే బాధకత్వాత్ తన్నిరూపకత
దనపేక్ష్య ఇష్టాపత్తిరూపకదుర్జ్ఞానత్వం తద్దుర్జ్ఞానం కార్యం ప్రతి స్వం తుల్యం బాధకం। నచ తత్ర దృష్టాన్త స్వ ... ప్రసంగాభావః। తాదృ
శవాచ్యత్వస్వాకారక గురూణాం లక్ష్మీబీజాదం గురూణాం తృప్తి వారణాయ ధర్మనిష్ఠతిలకం యోగ్యతాదినాం సహకారి తృప్తకల్పనకారణాభావాత్ తా
దృశవాచ్యత్వ స్వకారత్వే గురుత్వదుర్జ్ఞానత్వప్రసంగాత్ తత్కల్పనానాం గురూణాం లక్ష్మీబీజ గురుత్వదుర్జ్ఞాన తాదృశాభావాద్వా। గురూణాం తృప్తిః। సహకా
రితా కారణానాం తేషాం ఇతి। లాఘవాత్ నవత్కల్పనికత్వసంభవే బీజనిధర్మనిష్ఠతిలకం యోగ్యతాదివాన్ గురుత్వదుర్జ్ఞానత్వప్రసంగే తు
త్రయం తృప్తి వినశ్యనాది కర్మణాం సతి సహకారిణాం కారణత్వకల్పనసంభవే ఇతి వాచ్యం। తత్ర తు సంభవ ప్రతి బీజానాం ధర
నిష్ఠ తిలకం యోగ్యతాది సహకారిణాం గురుత్వదుర్జ్ఞాన త్వేనైవ తత్కల్పనా గురుత్వదుర్జ్ఞాన తాదృశం సహకారితత్వే బాధ
ధర్మనిష్ఠ తిలకం యోగ్యతాదినాం నాఽపి తత్కల్పనే కారణవాదితి। తదనన్తరం యాదృశకారణాభావే యోగ్యతాకారణ
కం తద్వారా ధర్మకల్పనమతి కారణానాం నచ లాఘవాత్ గురుత్వదుర్జ్ఞానత్వప్రసంగే తు తాదృశం యోగ్యదం కారణం నరూపం
యోగ్యఫలవత్ఫలానిత్యవాచ్యం। ఫలవత్ఫల కారణతావచ్ఛేదకత్వ బాధకబాధకత్వే తత్తత్కల్పనా ఏవం యోగ్యం ఘట ఇతి వ
త్తిఘటజ్ఞానానుపపత్తేః। స్వార్థకాలీన ఘటజ్ఞానాదర్శనే తత్కాలీనఘటత్వ ఉభయావాన్। నచ తథాపి తద్వ్యాప్యతాఽపి తాదృశప్రతిబన్ధకః
విషయతయా। తత్ర జ్ఞాతే రవిస్ఫురణాదికల్పనే సతి సంభవే తత్కాలీనఘటవ్యక్తి ఘటత్వజాత్యా తత్కాలీనఘట ఉభయావాన్। ఏతన్న ఘటతః సి
ద్ధికల్పకాశకాంశ్చ వంశ్యం సంప్రతి సమ్మతవైశ్వ ఉపపత్తిః తత్త్వ ఇతి లాఘవ ఉపకల్పనాస్తి। యదపి ప్రతిబన్ధకధర్మాదిరూపకల్పనాపత్తిదా ౭౧

ధ్వంసో మధ్వంసో మధ్వంసాభావరూపత్వసిద్ధిరితి తదభావః। కల్పితాద్వైతకాలావచ్ఛిన్నసామగ్ర్యాం తదభావయోశ్చ [illegible]
త్వత్ అనాదికాలాదిదేశకాలాత్యంతాభావాద్ బాధకాభావాత్। అనాత్మప్రత్యక్షపరత్వాత్ నధర్మిణాం రజతాదేః తద్దమనే [illegible]
సోమధ్వంసాభావ [illegible] సంపన్నః। తస్య తద్ధర్మధర్మిణాం రజతాదీనామితి। తం [illegible] నఘట ఇత్యాదిప్రతీతేన [illegible]
ప్రత్యేకధర్మధర్మిణాం రజతాదిసంసర్గాభావ [illegible] ప్రయత్నాదితి దిక్।। బ్రహ్మాంతే [illegible] ఇతి। అత్ర నః [illegible]
[illegible] జ్ఞానస్వరూపప్రత్యక్ష ఇత్యర్థః। అత్ర నః నిత్యచిజ్ఞానస్వరూపత్వం [illegible] తన్నిత్యత్వా
దినాదర్శనేత [illegible] జగద్వ్యవహారకత్వం [illegible] తథా జీవస్య తథాభావత. భావాన్న
త్వమాత్రస్య నిత్యజ్ఞానస్వరూపత్వమితి భావః। ననుజీవస్య జగద్వ్యవహారకత్వం [illegible] వ్యవహారకత్వం [illegible]
పరం తదంతరవ్యవహారకత్వం అత్ర జీవే అనుభవసిద్ధం తత్ర తద్వ్యవహారకత్వ [illegible] ననుసత్త్వం జ్ఞాన
మితి శ్రుతిర్జీవస్య జ్ఞానస్వరూపత్వప్రతిపాదనా [illegible] సత్త్వమితి। ననుజీవస్య [illegible] నిత్యచిజ్ఞానస్వరూపత్వం
జీవస్య నిరాబాధమిత్యత్ర జీవప్రత్యక్షం [illegible] సాధయతి। జ్ఞానాజ్ఞానేతి। [illegible] ఇతి ప్రథమః [illegible]।।
సంతరాం [illegible] జీవాత్మనాం నానాత్వ [illegible] ఈశ్వరస్య [illegible] జీవాత్మత్వ [illegible]
తి భావః। [illegible] ఈశ్వరభేదః [illegible] బద్ధేతి విశేషః। [illegible] జీవాత్మ [illegible] బంధ [illegible]
[illegible] ఇతి [illegible] ఈశ్వరస్వరూప [illegible]

౭౨ ఇతి భావః। నను కథం తతో నిత్యత్వసద్భావాదితశ్చ బ్రహ్మప్రతిపాద్యత్వం బ్రహ్మణి యుక్తం బ్రహ్మప్రతిపాద్యత్వే నత్వౌపాదనాఖ్యధర్మాశ్రయత్వః ప్రమాణానాం
విషయత్వ ప్రతిబంధా ప్రతిబంధకత్వే ఇతి వాచ్యం తర్హి బ్రహ్మణః అభేదః ప్రతిద్యోతితమితి తం నిరస్య తత్రోద్ఘాటితం ఇతి। భేదస్యాపి నిత్యత్వేన
భావ్యత్వాత్ సప్రమాణేనైవ జీవబ్రహ్మణోః భేదం వ్యవస్థాపయతి। భేదస్య ప్రతిబంధకత్వాభావాత్ అనిర్వచనీయత్వాత్ నైసర్గికం నిత్యం
తత్ర భేదాంతరం కిం నిత్యమనిత్యం వా। నిత్యం చేదనిత్యత్వాభావాదేవ నిత్యత్వప్రతిపాదనం తత్ర సుతరాం కుతః। నను నిత్యమనిత్యం నిత్యం నిత్యం వా నిత్యం
ధర్మత్వాభావాదనిత్యత్వప్రసంగః బ్రహ్మణోఽపి తథా। అనిర్వచనీయత్వాద్భేదస్య నిత్యత్వానుపపత్తిః ఇత్యాశంక్య సిద్ధాంతయతి ఇతి। నను
కథమనిర్వచనీయత్వేన తదభావరూపస్య ప్రతిబంధకత్వం ప్రత్యక్షమితి। నను బ్రహ్మణి విశిష్టం సవిశేషం భవతీతి శ్రుతిః ప్రత్యక్షాదయోఽపి ప్రమాణం
దర్శయితుం తద్వృత్తిః కార్యాకారాభావ ప్రతిబంధకతాయామితి॥ అతఏవ బ్రహ్మణి విశిష్టం వ్యవహితమితి శ్రుతిః స్వప్రకాశమితి
తాత్పర్యం। నిరంజనః నిరుపాధికః। ప్రతిపాద్య వృత్తి విషయత్వాభావాత్ ప్రతిబంధకత్వమిత్యాది శ్రుతౌ తత్సిద్ధం జ్ఞానస్వరూపమితి మత్పూర్వీయా
అధికరణం బుద్ధిం తద్విజ్ఞానస్వరూపం జ్ఞానస్య రూపాభావత్వాన్న ఇతి భావః। ఆనందాదిత్వమితి ప్రతిబంధకత్వాభావాత్ త్వాదృశ్యమానత్వే
ఆనందాదీనామానందరూపత్వాభావాత్ అవబోధానందమితి నను స్వప్రకాశస్య జ్ఞానత్వమితి భావః నను ఆనందాదిత్వం నిత్యత్వం కథం
తత్త్వమసి ఇత్యాదౌ ఆనందాభావాదిత్యపి ప్రతిబంధకత్వమితి। లక్షణా కల్పనా తత్త్వపదార్థయోర్విషయత్వేన ప్రతిబంధకత్వమితి। అనుపపత్తి
మితీతి అనువాదవత్త్వేన జ్ఞానబ్రహ్మణోః ఖండనాదిభావః। కల్పితకల్పనాపత్తిరితి బహువిధకల్పనాపత్తేః తద
లాభార్థం నను స్వతః లక్షణాపత్తిరిత్యర్థః। వాచకశక్తిః మూలప్రమాణలక్షణావశ్యకత్వాదిత్యర్థః విశిష్టానాం సామానాధికరణ్యతయా ౭౨

జైదాన్వయాం సంభ్యాం దితి వాచ్యం తస్యానావశ్యకత్వాదితి। నను నఞ్తత్పురుషవిత్తాంశు ఉపదర్శం ఖ్యాపదయితాం: ఏకధర్మి
బాధకత్వలక్షణం ఏవ సామానాధికరణ్యమనుభవసిద్ధం। అనభిధాంతరయాంస్పవమానవచనతానుపపత్తిరతత్వం నివాన్ హోఽర్థః నాష్టః
అభావవతిలక్షణో తవాం పాశ్యకర్తృత్వమప్రకరణాతిప్రత్యయవిరోధాదితి। అనాదశబ్దస్య ప్రత్యక్షం సత్యనియమేన అనన్దవతి
వస్తునత్త్వత్ర్ధయాం ప్రత్యయం విశానుపపత్తిరితిభావః। సాంఖ్యమతం దూషయితుమపన్యస్యతి। అత్రనేతి। పూర్వోక్తం
త్వాల్పత్త్వేనాం జ్ఞానవత్త్వే సాధనసత్త్వమాంనాయుక్తావలత్త్వధర్మః। ప్రకృతిరితి। మూలప్రకృతిరిత్యర్థః। కర్త్రేతి। కర్తృత్వం చాత్ర
కర్తృత్వాభావాంతాం తః కరణాత్ప్రకృతిత్వం అనుకూలకృతిమత్త్వలక్షణం కర్తృత్వం స్వత్వ్రం తః కరణాధర్మత్వాదితి
ధ్యేయం। ప్రవృత్తిరూపతాం నవలితి పదస్యపత్రాదిత్యర్థః। తథా చ యథా పద్మపత్రమంభసాలిప్తం న భవతి తథా పురుషః కర్తృత్వాదిధర్మైః
ర్లిప్తో న భవతీతి భావః। తథా చ పురుషః కర్తృత్వాభావవాన్ కారణత్వాభావాదిత్యనుమానం తత్ర ప్రమాణం ఇత్యర్థః।
నను తత్ర కారణత్వస్య తదభావే హేతుసిద్ధిరతలి హానాం కారణం తద్రూపమితి। నన్వేవమితి। ఏవం జ్ఞానాదిత్యర్థః। తస్య పురుషస్య। నను
తాదృశప్రకృతిసత్త్వేఽపి మానమాహ బుద్ధిగతేతి। ప్రతిబింబరూపవనైతస్యబుద్ధ్యా వాస్తవం పరిణామం భవాందితి భావః। ప్ర
కృతిరితి మూలప్రకృతిరిత్యర్థః। నను పురుషస్య కర్తృత్వాభావే తత్తద్ధర్మాణాం ధర్మత్వాభావాదుపత్త్యభావాత్ తత్ర దర్శనమ
ఖదుఃఖయోః తత్రానుభవత్తాధ్యక్షత్వం పరమాపరమాత్మః పురుషస్య స్వచ్ఛత్వాదత్ర బుద్ధితత్త్వాత్ప్రతిబింబవశాదితి బుద్ధిగతా
ప్రతిబింబమిత్యర్థః। బుద్ధిసత్త్వ ఇంద్రియమప్రవృత్తికయా తత్వరహితమనం సంఘటితాద్ జ్ఞానేన సంబంధాద్ఘటి
పాదివిషయాకారజ్ఞానపరిణామబుద్ధ్యా తాదృశం సర్వసంబంధేన పురుషనిష్ఠపురుషస్యరూపాపత్తిరూపాధా

పురుషస్య సంసారసంపాదకః బుద్ధిసాక్షిత్వరిణామస్యల యం సంయోగ ఇత్యాది భాష్యస్య స్వాభావాద్విషయ సంయోగ ద స
౭౨ దాంభావాత్ క్లేశవత్త్వస్య సంప్రత్యయాత్ప్రత్యక్షః అత ఇహ సంబంధ తద్ద్వయం న రూపసంసారత్వాం కైవల్య సంస్థాః కింతు బుద్ధి ద
తిభావః। న స పురుషస్య సాక్షాత్సంబంధ ఏవ విషయస్య స్వస్వామిత్వ ఏవ చ తస్మిన్ సంసార నియోగ్యతా స్వం యుక్తా బుద్ధి పురుష
పరంపరా సంబంధేనైవ్యతత్ప్రయుక్తాః। తస్మాదేవేతి। తథా చ విషయేణ బుద్ధేరేవ సంబంధః పురుష సంబంధస్తు బుద్ధి పురుషయోరేవాంశ
సంసర్గాత్ ప్రమాతా న హి పురుషస్య తత్సంబంధో విషయ సంబంధో భవతి। రూపాద్యాభావాత్। న చ విషయప్రకాశ సాధనం సా
క్షాత్సంబంధ ఏవ స్వస్వామిత్వం యుక్త పరం పరంతేతి। భాష్యం। తస్య పురుషస్య భావని బంధనత్వే పురుషస్య నిత్యత్వే న త
త్స్వభావాధీన విషయ సంబంధస్య సనాతనత్వే నిత్యాభావప్రసంగాత్। విషయస్య భావాధీనత్వేను ప్రకాశకత్వ
సామర్థ్యరూప విషయస్య భావాధీనస్య సాధారణ్యే తస్య సంబంధస్య సనాతనత్వ ప్రకాశ ప్రసంగ ఇతి। యద్వా బు
ద్ధి తేజో జ్ఞానస్వభావ దర్శనాత్। తస్మాదేవేతి। తథా చ బుద్ధేః పరిణామిత్వ(?)మితి భాష్యం న తు బుద్ధిరేవ జ్ఞాన మిత్యర్థః। యదా నం బు
ద్ధి తత్ర ఉపలబ్ధిర్ భేదప్రదర్శనార్థం బుద్ధిరం శ[illegible] దర్శయతి। ద్రష్టృదృశ్యయోః పురుషాపరాగః పురుష సంబంధ ఇతి
దర్శనార్థ్యయే తథా చ తత్సంబంధః ప్రతిబింబవత్తాత్కృతార్థ్యః। తథా బుద్ధి పురుషయోరేవ భేదాగ్రహణాత్ సాక్షి [illegible]
పురుషాపరాధ వలయ తత్త్వార్థః। యం బుద్ధి యద్రూపాయాం బుద్ధి యద్దాహేయం పరిణామిత్వే దః। సంయోగ ఇతి భాష్య న రూపం
పరిణామ ఏవ విషయ యెన స్వ సాదనా బుద్ధి సంబంధ ఇత్యర్థః తస్య సాక్షిరూపత్వే నిత్యసాక్షి హేతదాపన్నస్య రూపత ౭౨

నిపరాం దృష్టాం॰ తేః। క-తర్వ్యమితి తి। పూం(రా ప్రత్యక్షపురుష్రాంపరాంగతి షి ఎవెరాం పరాం నాభ్యాం కర్తవ్యస్పృష్టుషు పాంద్రి రవభ్రాం సః। తన
కర్తవ్యమి త్యుక్తవసాం ఆయాం వాభ్యపాం రాం ద్విశేయత్యర్థః। బుద్ధిరేవపురుషస్య ఉపాంత్యకసంబంధయితి। బుద్ధిరేవపురుషస్యయా
ఉపాంత్యకస్థాంసంబంధః సఉపలబ్ధిరితి తద్ప్రత్యేకయిత్యర్థః। ఉపాంత్యకలి దృష్టాంత్రాందపర్ణాం వ లనిద్ర్య వయుక్తస్యసంబంధ ఇ
తి। తథాచ బుద్ధిరేవసహవాదతద్రూపాం కాం క(రాం మిాం దం బాం నో వియాత్యకాం(రా బుద్ధాం వాం(రాం బ తస్య ఉపః కం బంధ ఉపాంత్యక
సఉపలబ్ధిః। తతబుద్ధి(రద్రాంపలబ్ధిరితిభావః। కృతిసావహాంనాదికరణ్యనైతి। ఉదృష్టత్వతేంద్రియత్వపిధాం వి(రాం హాం కారా
విరాం తేత దం శ్రీ పనేతభాం నరూపం॰ తత్ర ప్రత్యక్షమితి బాంధాం। పరిణాం మి తాపదితి। బసపధవాం స్త్రియతాపది త్యర్థః। కృత్యాదృ
త్తిభావాం నాం వి స్థితి। కృతిః స్వసవహాం నాంధికరణాం(ప్రేంవ। ఉదృష్టంబశయతి। తస్మాదృష్టేస్య సవహాం నాంధికరణాం(ప్రేం వ। బాహ్యం బనయతేతి
కృత్యదృష్టిభావాం నాం నాం పరస్పరసాంవహాం నాం ధికరణ్యపూర్వమితి వ్రిత(రాం హాం కరాం మిాం తిసాంవహాం నాం ధికరణ్యప్రమితితి త్యర్థః।
తద్విరైకత్వరిక్తి(రవహాం నాం భాం వాం ది క్లిష్టాం(ాతేన త్రాద్విధః। బః। ప్రాం(రా ప్రత్యక్ష దాం ప వాం పవు బ్రాం ఉయః కః కత్యతాం వ త్రయాం సద్రవత
కః। బసపధర్మా శ్రియతాపలో। సుఖపదితి బాంధకసతాపలోద తద్రూపాం హాం కరాం వం తి(ప్రతేతః చైతన్యాంశజ్ఞవయ త్యాశం కాల(య
బతద్రూపాం హాం కరాం వం తి। కృత్యం(ప్రతి। బుద్ధిః కత్రాంతబిభాం వపతి। బసపధర్మాశ్రియతాపదితి బాంధకసప తత్రాం బ నతాపదితి
భాం వః। అసబుద్ధితి। కత్రాంతేతేంయాం స్వేదాం వకాం రాం దిత్యర్థః। బుద్ధినిత్యత్వయితి। కత్రాంతాంసన్నితేనసాం ప్యం నికాల తప్పనిబద్ధి
దఃకభాం భాం వాం ఉపసం సారవహాం త్వయెరాం కం అసుపప తాత్యపాం(రా ప్రత్యక్షత్వాబుద్ధి సత్వాపాసతాపభ్రాద్ధివపసం సాం రాం పనక్షాం (వాం బరా
తథాచబుద్ధినిత్యత్వ తథా పుని బంధ నసభ్యసంసారసంభవసరదాం  వతప(రాం స్తాం భాం వ ఎ వనాపలో బుద్ధిరధిత్యత్వ తప తత్ర

౨౪ జనకత్వం నశ్వరత్వే యథా॥ అజన్యత్వేనా శాశ్వతత్వం భావానాం తథా చ తదుత్పత్తిః పూర్వం తత్ప్రతిబంధకః సంసారాభావస్య దీర్ఘకాలః వస్తు
తస్య తదుత్పత్తిః పూర్వం తదా శ్రుతస్య ... అభావానాం ... రసోత్పత్త్యా సంసారః కదాచిదస్య దీర్ఘకాలత్వ యత్ అన్యదితి
బుద్ధ్యా ప్రకృతి కాల్పనికానాం దీర్ఘత్వాత్ ... సకల వస్తు తత్త్వ పరిణామాత్ ప్రకృతి ... విశేష ... తత్ర
ఇతి ... అనుభూయతే అభావాదిత్యభావత్వ దీర్ఘత్వాత్ ప్రకృతే అపరిణామాదిత్యనేన ... తదాదిత్వాది
ప్రవృత్తి ... తదర్శనాదనాదిత్వ యదుపాత్తం పరం ... దర్శనాది దీర్ఘత్వాత్ అనాదిత్వమితి
సంసారలక్షణప్రవృత్తి ... జన్మ ... తదా ... అనుభవప్రకారం బాధకోపస్థితస్య ... ఇతరేషాం
ప్రాణానామనుభవస్య ... ప్రథమప్రవృత్తస్య ... తదా ... తత్ప్రతి
జన్మనః స్వాభావికీ ప్రవృత్తిరితి భావః అనాదిత్వస్వభావత్వాదితి జనకభావత్వే ... ఇతి భావః ప్రవృత్తి
తదితి ప్రకృతి పురాణ యద్యపి తత్త్వాః సంస్కారాః ... విశేషః ... పరికల్పనాయా ... ఇతి అ
... అపరిమిత ప్రవృత్తి ... ప్రకృతిః ... అంతఃకరణం తదుపాధికః తదాదిదర్శనాత్ ... అపి
తి ... దీర్ఘత్వాత్ ... ప్రతిపాదనాదితి భావః అపి ... తథా చ ...
ప్రకృతేః ... ప్రతిపాద్యత్వే ... స్వభావ ఇతి భావః ... అధిష్ఠానం తథా
కార్యత్వేన ... ప్రవృత్తి ... విధాన ... సంబంధ ... ప్రతిపాద్యత్వం ... ౨౪

దినాం స్వతంత్రకర్తృత్వ [illegible] ఇతి భావః। [illegible] కారణం [illegible]

తత్ర [illegible] ఇతి [illegible] కార్య [illegible] కారణ [illegible] కార్య [illegible]

[illegible]

[illegible] ఇతి। తదా [illegible] ఇతి [illegible]

[illegible]

[illegible] ఇతి [illegible]

సంభవాత్ [illegible] ప్రవృత్తి [illegible] ఇతి [illegible]

[illegible] ప్రవృత్తి [illegible]

[illegible] ఇతి భావః। [illegible]

[illegible] ఇతి [illegible]

[illegible] ఇతి [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ఇతి [illegible]

[illegible]

ఉత్తరాంచవం
నవలకు

౨౭ తత్రాభావస్యతదుపాసనాః ప్రత్యక్షప్రమాణగ్రాహ్యత్వం ... ప్రమాణతయాబుద్ధిబుద్ధివిధాను త[illegible] । అనుభూతిస్మృతిత్ర స్మృతిరితితత్రానుభూతిః ప్రత్యక్షానుమిత్యాదిభేదాత్ । అనుమితిరపి తదనుగతా అపి అనుమితిరపి త్రివిధా ... ప్రయుక్త
అభావప్రతియోగిత్వేతి ప్రాభాకరాః । అనుపలబ్ధిరపి తి భాట్టాః । వేదాం తి నస్తు పంచ భావః ఇతి వ్యాపి
తి పౌరాణికాః । తత్ర పదార్థయుక్తమితి నైయాయికాః ... తి శ్రోతు విద్వాంసః ... తి శ్రీ ప్రతీతి
తు విరుద్ధ । అనుమితౌ వ్యాపకమనుమాపకమిత్యాదయో ... తి ... దావా ... తత్త్వ వ్యాఖ్యా
ర్వా [illegible]క్తమయుక్తం । అభావ ప్రత్యక్షమనుమానం తద్భావ వృత్తి ... దైవ్రత్తే భావిష్యతి అనుపలబ్ధిః
ను అభావప్రమా । తద్భావః । ప్రత్యక్షం చ యథాయ ... మనుమితౌ ... తద్భావ ఇతి భావః । అదృష్టస్య
ప్రమాణప్రత్యక్షం । తత్ప్రత్యక్షం లక్షయతి యుక్తావత్వమిం ద్రియార్థసన్నికర్షజన్యం ఇం ద్రియజన్యత్వ
మిం ద్రియసాపేక్షత్వం ... ప్రత్యక్షమితి అనుమిత్యాదావతివ్యాప్తివారణాయ ఇం ద్రియార్థసన్నికర్షమితి
ఇం ద్రియజన్యత్వవిశేషణదత్తం ... మితావ్యాదావతివ్యాప్తిస్తదవస్థైవ తత్ర శంకతే । యద్యపీతి నేవాం ద్రియజ
న్యత్వాభావాదీశ్వరప్రత్యక్షే అవ్యాప్తిరత ఆహ ఇ । శ్వరప్రత్యక్షం త్వివేతి తథా చ జన్యప్రత్యక్షమేవ లక్ష్యమి ౨౭

ప్రతీతి

తి భావః సకల తస్మిన్ పదలక్ష్యత్వే కర్త౦ వర్ణసముదాయం క్రియాపదేతి చేం క్రియాపదస్య సంకేతః ఏకత్వం సమిత్యేకే భేదశ్చ
దభిన్న సమసమితి శబ్దవాచ్యవత్ తత్ర జ్ఞ వ వాదకః యూహా అప్రవృత్తి చాంతర్జ్ఞ వఖిం సమిత్యుపదర్శితా వత్వ వప్ర
తృప్తిన్ త్ర వర్ణాయాం లక్షణం ముకుందః తద్వ్యాన సమాహార వృత్తిచ్ఛమితి వినకల్పకే మిత్యుపదర్శితః సవల వృపదేశ్యప
దేక్షే ఖం నివిశేత్ వశో లాంభిన్న తి వాచ్యం వ్యపదేశః పదవాచ్యత్వాంతదవివయ మిత్యుపా సఖ విశిష్టజ్ఞానే తత్తత్ప
దవాచ్యత్వమువక్తం భాసత్త తిప్రాబీసమతాంసుసారి తత్వాల్ అతవవర్ణ రదః సదసాం వర్ణానాం సమయ మిత్యా
నితత్ర తత్త్రాక్తం సంగచ్ఛతే వాల్ దవ్యపదేశః శబ్దప్రయోగః స చ విశిష్టజ్ఞానాదేవ తత్ర వ్యపదేశ్యత్వేన వ్యపదేశా
సహాసత్వేన వికల్పకాలంభః ప్రవసాయాత్మక మితి విశిష్ట వ్యవసాయాత్మక మిత్యుపదర్శితః విశిష్టజ్ఞానాత్మ
క మితి యావత్ ఏవం చ సూత్రే క్రియాంతర సంశయాత్మకత్వం సమప్పభిబాంవ్యపదేశ్యం వ్యవసాయాత్మ
క మితి యోగిజ్ఞానం బాధజ్ఞ లక్షణ లక్షణా వాక్యే సైజ్ఞాం సహోక్షవవస్య వధానాం రసం సత్రి తి తత్వే
త్త తావదితి జ్ఞ శ్వరప్రత్యక్షే లక్ష్యతవే [illegible] వాంఛి తతావదిత్యుపదర్శితా జ్ఞ శ్వరప్రత్యక్షే స్వలక్ష్య తవావ
చిత్రే తద్విహాయ కువేతి జ్ఞానాంతరాణాం కమితి జ్ఞానాం చేతవ్యమిత్యుపదర్శితా వాస్తవః విశిష్టజ్ఞానే వర్ణాంత్ర సప

శ్వే ౩

౭౬ విశేషణాంశస్య గుణత్వావత్రాంశస్య కారణామిత్తి। అనుమితౌ దావప్తి మాత్రాంశస్య కారణత్వమపిత్తిచే
తిరాగేణ మితౌ దావత్తి వ్యాప్తిః ఉక్తరీత్యా జ్ఞానత్వావచ్ఛేదకపరత్వే సంగ్రహాహాంతి అవశ్యంద వ్యాప్యసరదవ్యతామ
రాది జ్ఞానస్య కారణత్వే ఉపాధ్యత్ర ప్రత్యక్షే లక్షణేమిదమవ్యాప్తమితి చేన్న జ్ఞానాకారణత్వే ఉపదేశే జ్ఞానస్య త్వేగభ
ధర్మావచ్ఛిన్నకారణత్వే త్వావ్యాప్య వస్తు విశిష్టత్వావగాహనరూపమోమి ప్రత్యక్షే వ్యాప్యప్రకారకత్రవణ విశిష్టత్వేగాం భా
ప్రత్యావద్వైతమాయస్య త్వావిశిష్ట భావవత్త్వావదితి అథవా బాధస్య కారణత్వే తద్వ్యాపి బాధి జ్ఞాతి హేతో జ్ఞా
నత్వమిహావిహావివక్షితం తత్ర వ్యక్తి భజాతి రసమితిత్వా ద్వైశేషికత్వఎతే రసమిత్యా దావ్యాప్తి జ్ఞానాదిః జ్ఞా
నత్వేన కారణతాసియజ్ఞానస్య త్వపుషితకరణే తావచ్ఛేదకధర్మాత్రసి దవ్యసంభవే ప్రత్యక్షే ఇతి వక్తవ్య
జ్ఞానస్యేతి వక్తవ్యం తథాత్మప్రభుస్య కారణతావచ్ఛేదకత్వాయః స్వచ్ఛ రసేత్వ నుపరామవ శే
నతి వ్యాప్తిజ్ఞానస్య కారణత్వానం భవత్తి తదాచ్యం తత్ర వ్యాప్తి జ్ఞానస్య సంస్కారద్వారతాహేతుతత్త్వే
నచ జ్ఞానస్యవ వ్యాప్య వపయక వరత్వమేవాస్తాం కే॰ వ్యాప్తి జ్ఞానస్య సంస్కారద్వారాత ప్రహేతు త్వాకల్ప నే
తివాచ్యం ఇ భా దితః సంస్కారాస్య అనుమితౌ సదవయో నవిషయక త్వేనవితి ప్రసక్త తాదృశజ్ఞా

తృజ్ఞానస్య సాంకృప్తత్రకారకజ్ఞానస్య తత్ర జనకమిత్యపకాం జనకమిత్యం లక్షయతి పరామర్శేతి పరామర్శ
త్వం చ వ్యాప్తివిశిష్టపక్షధర్మతాజ్ఞానత్వం తథా చ వ్యాప్తివిశిష్టపక్షధర్మతాజ్ఞానజన్యజ్ఞానమనుమితి
రితి ఫలితం భవతి వంహ్నివ్యాప్యధూమవాన్పర్వత ఇతి జ్ఞానం వ్యాప్తివిశిష్టపక్షధర్మతాజ్ఞానం తజ్జన్యం పర్వతో
వంహ్నిమానితి జ్ఞానమనుమితిరితి తత్ర లక్షణే సమవాయేన ఆత్మవృత్తిత్వాదాత్మప్రత్యక్షాదౌ అతివ్యాప్తిరిత్యావి
శేషణతావచ్ఛేదకప్రకారకనిశ్చయవిధయా పరామర్శజన్యస్య విశిష్టవైశిష్ట్యబోధస్య పరిగ్రహః
పరామర్శజన్యమితి విషయవిధయా తత్ర పరామర్శస్య హేతుత్వాపత్తేర్వం హ్యాదావివ్యాప్తిరితి ధూమ
వాన్పర్వతో వంహ్నిమానిత్యనుమితౌ పక్షతావచ్ఛేదకవిధయా ధూమస్య భానాదితి భావః తాదృశేతి ఇతి
విశేష్యస్య హేతుత్వవిషయకత్వధర్మితావచ్ఛేదకమాదాయాతివ్యాప్తిరతో జనకేతి భ్రమవ్యాప్యవత్త్వజనకభావత్వ
స్య సత్త్వం తదవచ్ఛిన్నతరాంశే భావత్వాభావమాదాయ ప్రత్యక్షాదావతివ్యాప్తిః కాలమవచ్ఛిన్నస్య
మవాయేన విషయతాం తత్ర కాలికసంబంధేన తాదృశజ్ఞానాతివ్యాప్తిః కాలేనాతివ్యాప్తిరిత పక్షధర్మతా
యాం అత్ర విశేషణతాద్యవాప్యక్షణం తదవచ్ఛిన్నవతి అత్రాపి సా పక్షతావచ్ఛేదకసంబంధ

౭౭

౻౦

ష హేతుతావచ్ఛేదకానాం బంధానాం అనేకానాం వ్యాపకీభూతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకాల అవ్యాప్యత్వే రేఖా
తి మపాదాయత్ తద్విశిష్టాకారతావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వను భవత్వ వ్యాప్యతాతి మతత్వం వివక్షితం ... ప్రతి
వ్యాప్తి ... తత్త్వం ... తద్భిన్నత్వం ... వా ... ఏవము పమితావ్యాపి దావవిమర్శ ... వావాకరణా
త్వాంన చ కార్యవైజాత్యం ... ప్రతీతివాంఛ్యం నామ ... లక్షణాద్యేవ తదుపపత్తేః న చ ప్రమాణాభావి ... నా
పపత్తిః ... విశేషాత్తదుపపత్తేః అతః ... సమితాః ... విలక్షణానామ సంభవ ఇత్యతఆహ
వస్తుతస్తు ... వ్యాప్తి వారణాయవృత్యం తద్వృత్తిత్వం చ సమవాయేన ... వివక్షితం తేనా ...
... వ్యాప్తి ... తద్వారణాయ విశేష
... వృత్తిత్వ ... వ్యాప్తి ... తద్వారణాయ ... మతః ప్రత్యక్షస్య లక్ష
ణం ... తత్వం ప్రత్యక్షలక్ష ... తివ్యాప్తమతః ప్రత్యక్షస్య లక్ష
... అన్తరమాహ ఏవమితి ప్రత్యక్షే ... మితి ... దుపమితి వ్యక్తౌ ... వృత్తి ప్రత్యక్షే
సమవేత జాతిమత్త్వ ... వృత్తి ప్రత్యక్షే సమవేత జాతిమ
త్వం ... లక్షణం ... భవత ...

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

గాంధర్వాదయోగాభావాదేవ జ్ఞానాదేర భావాదేవ చైవం ఇసమితి అత్ర జ్ఞానాదేః ఏవం ఇసదిత్వస్వయం భావాదిత్యత్రాపి
జ్ఞానాదేరిత్యస్యార్థః యోగ్యః ఇత్ర త్వష్ట మితి యోగ్యగుణానాం బంధేనైవ తచ్చ ఇత్ర త్వష్ట సాధారణాదేర్గుణవిశేషగుణానాం ప్రత్యక్షసామగ్ర్య
భగవత్వజ్ఞానాదేర భావాదేవ నత్వ ఇత్ర ష్ట మితి భావః । దృష్టాదృష్టాభావాత్ దుష్టాదృష్టస్య ఫలబలేన ఏవ తాదాత్మ్యభావః
భావ ప్రత్యక్షం తదిచ్ఛాయాం ఆదితి పుణ్య త్వతాజ్ఞానం త్రంవి వస్తుతః తదతిం ద్వయోస్తత్వజ్ఞానాతిం ద్రయోస్త్వనను ప్రత్యక్షే
జ్ఞానజ్ఞానస్య తివర్ణప్రకారం తత్వాత్ తస్మాత్ ద్విత్వరూపభయాదాది నిశ్చయమితి తేషాం సుప్రత్యక్షాదితత్వదసం యోగా
గన్ధ ఇతి తదనుభావాదేకాత్ప్రత్యక్షయం విషయ ఇతి భావః । సాక్షాత్కారాదిసామగ్ర్యాః సాపేక్షస్య ప్రత్యక్షం ప్రతికాలాదేవసాప్రతీతేనం తత్ర త్వ
తదాహం [illegible] తత్రస్య ఇతి అసంభవాన్నరిలం ద్వారా ఇత్యసంభవస్య త్వయా పిసహాస్త తత్వాహాయ కేదా ఇపత్తాపత్త్యాదిగం
త్వదుక్తావత్వరసంగతత్వాభాసాంతాది తి భావః । యత్ర మతయాహాం ప్రత్యక్షత్వాదినా సుస్పష్టప్రత్యక్షే సుస్పష్టా జ్ఞా
నాన్తత్ప్రదాన రయాద్వైక్యం చబాహ్యప్రత్యక్షసాతే సవిశేషణపత్త్రరవిశేషం జాతి తక్షకాంబాహ్య పాదిలాత్ర స్వ
స్య సుప్రత్యక్షకారం తప్రాంచ సాతిరేకం త్వ త్వాలాదనావిత్వాదపి తత్ప్రత్యక్షావత్తివియాం త్వయోగస్యయోగస్య
చరమానస్యాయోగస్యవాహాతులతానైవ చయయుక్తిసిద్ధలక్షాం హింసప్రత్యక్షాలపం ఇత్రియోగామనసి
సంవిభాగః తత్రత్యవమనస్యం యోగం ఇతి తతః పునరత్రరూపత్రదేశే విషయసంయోగరూపా సుస్పష్టం
రుత్వద్వతావిపంచనుఖప్రత్యక్షమహింతపుంవక్షణాల ఆత్మమనస్సంయోగరూపమనసమవాయిరాగాంగా ప్రత్యక్షేత్యర్థః

౪ లక్ష్మై హాలర్

౭౯

హేం తత్తత్రభావాత్ తత్ర సమవాయికారణాన్య కార్యన హాభావే హేతుత్వమితి యది బేదాత్ కృనాభఖ శాస్త్రతిమ
దిశ ఏవ అసమవాయికారణాన్య కార్యసహభావే హేతుత్వమితి వక్తవ్యే తేను వ్యస్తవ్యపహితప్రాక్తా తాంతత్వం శబ్దా
శవృత్తేః సుషుప్తి ... తిప్రత్యక్షౌ పత్తిభియాం త్వచః సంయోగాదేః శహేతుత్వం విజాతీయాతత్ మనః సంయోగ
స్య హేతుత్వే ఏవ తత్ర త్వచ వారణాయ ... తాత్ తత్ మనః సంయోగస్య త్వచా మనః సంయోగస్య వృత్తిత్వేన సమన
స్కావశః త్వచ మనః సంయోగాదేరవభదకతా సంబంధేన హేతుత్వే పక్షాంసమవాయి త్వం మనః సంయోగస్య హేతుత్వే లాఘవ
వాత్ త్వచ మనః సంయోగస్య హేతుత్వే దాత్సు షాదినా ఘ్రాణః నాది కర్మ ప్రతిబంధకత్వ కల్పనా గౌరవాత్ ॥ ఏతేన యత్ర మనః
యయోః పురీతతి సంయోగస్తదా సుషుప్తిః శిరం తు పురీతతి క్రియయా మనః సంయుక్తే తత్ర పురీతత్ సంయోగస్య
సుషుప్తిః సత్ర పుర్యుత్పత్తి వారణాయ త్వచ మనః సంయోగాదేః హేతుత్వమిత్య పాస్తం పురీతతి క్రియయా మనః పురీతత్
సంయోగస్య సుషుప్తిత్వ భావాత్ తత్ర ఏవ మనః తత్ర మనః పురీతత్ ప్రవేశతి గ్రంథకారాణాం ... వశేషణం
చేత ఇతి వదంతి తమూర్త గ్రాహ్యత్వే సావర్ణత్వాదాహ । మనో మాత్రపరేతి మనోమాత్ర పరత్వ గ్రహః స్వరసతః వశహరతి
ఏవ మిత్ ఏవం విశికల్పకే ప్రమాణం దర్శయతి చక్షుస్సంయోగానంతర ఘటాది జ్ఞానస్య కారణం తాదృశ త్వాది గ్రాహ్య ఇత్యాకార
సంస్కారపతౌ ముఖ్య తత్ప్రకారకం చ వాచ జ్ఞానం కీతా తత్ ప్రకారకం యాన్నియత సంస్కారవ భర సాం
ఘటం ద్వితీయ ఘటత్వాం శిలగత్వ ప్రకారక ఘటవత్ ప్రకారక బుద్ధి తాదృశ ఘటత్వ జ్ఞానాభావే ఘటత్వ ప్రకార

కథం ఏతద్విశిష్టబుద్ధిత్వాం దృశ్యతే తత్త్వత్త్వా [illegible] తత్త్వత్తు ళివ పృశ్తాద్ధారితి భావః వైశిష్ట్య ప్రకారాంశ విశేషణ విషయతా శబ్దం
తదైతత్ప్రకారత్వే విశిష్ట విశేష్యాంశ విషయితా యాం [illegible] వైశిష్ట్యావగాహిత్వమెవ విశేష్యతా ప్రకారతా శూన్యత్వేన లభ్యతే తదా
వైశిష్ట్య [illegible] విశేష్యాంశ విషయితాయాం తద్వ్యాప్య [illegible] విశేషణస్య [illegible] విషయతాయా ఏవ
తత్రాంశె కారణాభావె విశేష్య విశేష్యతా [illegible] వగాహిత్వాత్ తద్వైశిష్ట్యావగాహిత్వాపత్తి [illegible] విశేష్యతా ప్రయోజక
విశేష్యతా ఇంద్రియసంబంధ విశేష్యతాయాః తద్వైశిష్ట్యస్య తద్వైశిష్ట్యావగాహిత్వాపత్తి రసంగతేత్యపాస్తం వైశి
ష్ట్యావగాహిత్వప్రకారతా కల్పనాయా విశేష్యతాయాః సత్వేన వైశిష్ట్యావగాహిత్వ తథా విశిష్టబుద్ధితయా విశేషణ [illegible] స్యాం గా స్యా
విశేష్యతా సత్వేపి వైశిష్ట్యావగాహిత్వ [illegible] విశేష్యతాయాం వైశిష్ట్యావగాహిత్వ [illegible]
[illegible] విషయితా [illegible] విశేష్యతా [illegible] ప్రకారతా [illegible]
[illegible] విశేష్య [illegible] ప్రకారతా [illegible]
[illegible] వైశిష్ట్య [illegible] వగాహి [illegible] వగాహిత్వ [illegible]
[illegible] వగాహిత్వ [illegible] విశిష్ట వైశిష్ట్య [illegible] వగాహిం
[illegible] విశేష్యతా [illegible] ఏవ [illegible]

౮౦

రకః పక్షేణ హేతుత్వమితి సమూలవాలంబనాత్. తరం. రక్తషు [illegible] గా మాత్ర ప్రతీత్యా పత్యావిశేష్య [illegible]
[illegible] విషయతా [illegible] సాధ్యస్య పక్షమాత్ర మహత్త్వం [illegible] ఇతి యద్యపి ప్రా [illegible]
దావమాత్ర [illegible] భావః తథాపి ప్రవృత్తి [illegible] అవచ్ఛేదక [illegible]
[illegible] సత్త్వాత్ [illegible] భావా [illegible] ఇత్యుక్తమితి [illegible]
[illegible] ఇతి [illegible]
[illegible] తదా [illegible] భావః [illegible]
[illegible] ఇతి భావః విశేష [illegible] ఇతి [illegible]
[illegible] అవచ్ఛేదక [illegible] అవచ్ఛేదక [illegible] భావ [illegible]
[illegible] మితి తథా [illegible] అవచ్ఛేదకత్వమితి [illegible]
[illegible]
[illegible] ఇతి [illegible] భావా [illegible]
[illegible] తదా [illegible] ఇతి [illegible]

పారత్వస్య శ్రోత్రశబ్దసంబంధసమవాయరూపేణ భావాదారూపత్వాపారత్వః సంనికర్షస్యేతి ప్రత్యక్షప్రత్యక్షమి
తి ప్రత్యక్షత్వాభావాద్విషయతాసంబంధేన ప్రత్యక్షమిత్యర్థః ప్రత్యక్షసముపేతేతి ప్రత్యక్షసమవేతవృత్తిలౌకికవిషయ
తాసంబంధేన ప్రత్యక్షమిత్యర్థః ఏవమగ్రేపి ప్రత్యక్షసమవేతసమవేతవృత్తిలౌకికవిషయతాసంబంధేన ప్రత్య
క్షమింద్రియసంయుక్తసమవేతసమవాయేత్యాదావిత్యర్థః ఇంద్రియప్రత్యక్షత్వే ఇంద్రియసంనికర్షప్రత్యక్షత్వహేతుః
తత్వత్వప్రత్యక్షాభావసంయోగాద్యాత్మకస్య ప్రత్యక్షాపత్తిః ఏవమంధకారే ఘటచక్షుస్సంయోగాత్ ప్రత్యక్షాపత్తిశ్చ తత్తథాహ
వస్తుతస్తు వ్యవహితస్య వమాత్రప్రత్యక్షే సంబంధే సమవాయసంయోగస్య చాక్షుషాదిప్రత్యక్షే సంబంధే సమవాయసంయుక్తసమవా
యస్య ప్రత్యక్షసత్తిత్వపి చక్షురాదిసంయోగత్వం యుక్తస్య సమవాయయోగ్యప్రత్యక్షసత్తిత్వే ప్రమాణా
భావాచ్చక్షురాదిసంయుక్తసమవేతసమవాయయోగ్యవృత్తిత్వాదిత్యభావాచ్చక్షురాద్యుపపత్తేర తథాహ పర
ంపరయా సాక్షాత్ సమవేతత్వాదిసంబంధేన ప్రత్యక్షత్వాభావాత్ అత్ర చక్షుషః ప్రత్యక్షసంనికర్షః ప్రత్యక్ష
త్వాదీనాం ప్రత్యక్షత్వాభావ ఉద్భూతత్వ ఉద్భూతరూపాభావాదిత్యర్థః తథాహి ప్రత్యక్షచక్షుష్యుక్తపదార్థేన
సంయోగాస్యైవ తత్తథాచ విషయాణాం తావదభిన్నచక్షుస్సంయుక్తసమవాయస్య ప్రత్యక్షాభావాత్ ప్రత్య
గుణవత్త్వాత్ తత్సంయోగస్య ప్రత్యక్షతాపత్తిః త్వమాంవక్ష్యతి భావః సంయుక్తసమవేతసమవాయస్య సం

యత్ర సమవాయస్య సంసర్గతా ఇతి ... ప్రత్యక్షసమవేతత్వేతి తాదృశేతి సమవాయత్వావచ్ఛిన్నత్వ ... ఇతి సమవాయత్వావచ్ఛిన్న
... యత్ర సమవాయస్య ప్రతియోగిత్వమితి భావః॥ ఏతేన ... సంసర్గత్వ ... 
... సం ... ఇతి ... చ ... సం ... ప్రతియోగితా ... తద్వత్ ... 
... ప్రతియోగితా ... ఇతి । ఏతేన ... ఇతి । ... 
... ప్రతియోగితా ... 
... విశేషణతా ... ఇతి । సకల ... 
... ప్రతియోగితావచ్ఛిన్నత్వ ... ఇతి । ... యత్ర ... విశేషణతా ...
... యత్ర ... సమవేత విశేషణతా ... 
... భావః ॥ ... సమవాయ ... 
... సమవాయో ... ప్రతియోగితా ... ఇతి । ... 
... విశేషణతా ... 
... ప్రతియోగితా ... ఇతి ... 
... విశేషణతా ... ప్రతియోగితా ... ఇత్యర్థః ॥

[illegible]

ర్ఘటగ్రహణం. కిం తు యోగ్యానుపలబ్ధిరేవేతి। భావాభావయోః ప్రత్యక్షత్వం సామగ్ర్యం యోగ్యత్వం యథాదిసాధనమితి। లాఘవాచ్చ. త్రియోగా
భావప్రత్యక్షత్వేనైవ యోగ్యానుపలబ్ధి సహకారిత్వమాత్రేణ సాధ్యం అతిరిక్తప్రమాణాకల్పనయా సాధనత్వ
మితి భావః। తత్ర యోగ్యానుపలబ్ధిరభావప్రత్యక్షే హేతుర్న వా యుక్తం వా। తత్ర మతి। ఘటాది జ్ఞానే ఘటాది జ్ఞానే
చక్షుర్వ్యాపారం తు దానే అభావప్రత్యక్షే ఇతి చేత్ న। ఇత్యాహ। ఇష్టమిత్యాదినా. తత్త్వభావప్రత్యక్షం ప్రత్యక్షమితి వాచ్యం. యదిత్యాది
ప్రత్యక్షమేవ తస్య ప్రత్యక్షం ఇతి చేత్. న హి అభావేన సహ సన్నికర్షో భావప్రత్యక్షే
త్తేః। భావాభావయోః సామగ్ర్యే భేదః. త్రియోగ సమవేతత్వం. అనాది చ. తత్తదభావయోః ప్రత్యక్షత్వం ప్రతి యోగ్యానుపలబ్ధిః. భావాభావః।
తది. త్రియోగ సమానాధికరణత్వే తత్. ప్రసంగాత్ తత్ర కారణం తదభావప్రతియోగ్యుపలమ్భః భావాభావయోః తత్ర త్రియోగమ్. తదిదం వైషమ్య
ఇతి చేత్ తదుపలమ్భే సతి తద్భావప్రత్యక్షత్వే త్రియోగ సమవేతత్వే అభావప్రత్యక్షం తత్ప్రతియోగ్యాదానాం
తదభావప్రత్యక్షే న దోషః। తత్ ప్రతి యోగ్యానుపలమ్భే భావాభావే ఆపత్తిరితి। తదేవం విద్యమానత్వాదా
ప్రత్యక్షత్వం భావాభావయోః ప్రత్యక్షత్వమితి భావః। యద్యపి సత్త్వం సాపేక్షం యోగానుపలమ్భే యోగ్యత్వే నిత్యం సాధ్యమితి। ప్రసంగాత్ ఇతి
సాధకః। తదుపలమ్భే భావాభావప్రత్యక్షత్వే తు తథాతి। అత్ర తద్వివక్షయా విశేషణత్వం భావప్రత్యక్షత్వం తదది
సాపేక్షం సాధనత్వం యోగ్యానుపలమ్భే. విశేష్యతాయాః. ఇ. జ్ఞానం చ. ప్రత్యక్షమితి యోగ్య[illegible] భావ

4

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

౨ రూం పి త తొం: క వి కి [illegible] స్యా పి జ్ఞాన త ద్వ్య తే ౨ శ క్షేత్రయోం గాన స్తూ ప తం । భు వి ర హ త్ర [illegible] భా వ ప్ర తిపన్నః । స్యా దితి
చి గ్న । స్యా హిం మ యం । ప వ త్రా భూ వ ప్ర తిపన్నః ౨ శ క్షేత్రయోం గాన రూ ప తం । భు జ న వా తు తు వా [illegible] యః ; కి । తు యో స్వ సన జా భూ వ
సప్ర తిపన్నః । ఉ యో గ ప న మి శా చ తా వ భూ వ స న ప్ర తిపన్నః । త ద ఘ క ర్ణ యు తు వ ప్ర సం । జ స్ప సం । జ తే ప్ర తి యో గ క స్త్రే
ఖ క ర ర్ణ యు తు వ ప్ర లం । భు స న వి క యు తా సం । ఋ । భూ వ చి స్య భూ వ వ వ ప్ర తి యో గి ౨ స్త్రా వం తు : । ఉ త్రా పా వ పా వ స్య
స వ త్రా మ వ సం । భు వ స త [illegible] ఖ క ర ర్ణ యు వ తు వ ప్ర సం । జ స్య స క [illegible] త తు వ । త ద ఖ క ర్ణ యు వ తు వ ౨ క్ష వా వ ప్ర ౨ రూం వ [illegible] :
జూ తి తా వ ది వి శి ష్ట స వ ప్తం । భు వ త్రి తు వ సా వ ప తం । భు వా వ వ వ తా వ స్తం । భు వి శా చ తా వ భూ వ ప్ర తిపన్నః । జా తి తు వ వి శి ష్ట వి శా
చ వ త్రి త్ర సా వ ప తం । భు ల వా వ వ వ తా వ సి । వి శా చి ప్ర భు తా వ భూ వ ప్ర తిపన్నః । ఏ వం । తా దా [illegible] స్తం । భు వ త్రి తు వ వి శా చ
వ త్రి తు యో ర ప తం । భు యా వ వ వ తా వ వా వ వ తా వ భూ వం । స్తం । భు వి శా చ యోః [illegible] శా చ భు వి స్తం । భు తు యోః ప్ర తిపన్నః
[illegible] వ తిపన్న తు వ పు వ వా వ వ [illegible] ఇతి । స్యా బా స్తు సం । ప్ర తిపన్న మి తి ఉ క్ష ప తం । భు వి ద వ యో ౨ శ క్షేత్రయోం గ వ తా వి శి ష్ట స్య
తు స వ త త్రా భూ వా ది తి భూ వః । ఆ పా వ యు తు । గ శ వ తా వ ది తి । త థా చ శ వా [illegible] యు జ [illegible] వ ప తం । భు వా వ వ వ తు వ స్య
యో గ వ తా వు వ శ తా వ తి । స త త్ర బా స్తు వ యు తి భూ వః । [illegible] జా తి తా వ ది వి శి ష్ట స వ త్రి జా వ త్రి తు వ సా వ ప తం । భు
వా వ వ వ తా వ తో । త జ స గ శ తా వ భూ వ ప్ర తిపన్నః ప త్రి త వం । స్తం । భు వి శా చ తు వ భూ వ వ తి వ శా బా భూ వ సా వ వి ప్ర తిపన్న
క్షా వ త్రి వ త అ హో । గ శ తా వ ది క మి తి । ఆ ది వ ద [illegible] వి శా బా ది వ వి ప్ర వాం : । అ యో గ వ స వ మి శా చ [illegible] జా తి కి భూ వ స్వ

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

జాతేర్వచ్ఛిం. తత్ప్రతియోగితాకత్వజాతేస్తిత్వరిక్తయోః సమవాయేనావచ్ఛిం. తత్ప్రతియోగితాకతావచ్ఛేదకత్వ తదివతి తత్రేత్యర్థః ప్రత్యక్షఖండః
మితాభావనాయోరన్యోన్యాభావాభావయోరన్యోన్యాభావయోః ప్రత్యక్షే తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే విస్తరః॥ ఘటాభావత్వాది
సామాన్యలక్షణాయాం ఇంద్రియసంయోగేన తావన్మాత్రాభావ తత్త్వప్రత్యక్షసంయుక్తవిశేషణతయా. తన్మాత్రవృత్తి. ఇత్యర్థః
ఇతి. యద్యపి ఘటాభావత్వాదిః ఇంద్రియప్రతియోగికతావన్మాత్రే. సన్నికర్షే తత్త్వయుక్తం. తథాపి సంయోగసన్నికర్ష
ప్రతియోగితావత్త్వే తత్సంయుక్త సంయుక్త విశేషణత్వాజ్ఞానప్రకారతయా తద్ఘటత్వావచ్ఛేదకః ప్రత్యాసత్తిరిత్యర్థః
వాక్యార్థః. తత్ర సామాన్యలక్షణాయాం. అత్ర యద్యపీంద్రియసంబంధసామాన్యప్రత్యాసత్తిరిత్యవచ్ఛేద
ధర్మః. తన్మాత్రచక్షుస్సన్నికర్షేణ ఘటాభావ ఇతి జ్ఞానే. జనితే. తత్ర చక్షుస్సంయోగవిశేష్యతా సామాన్యలక్షణాయాం జ్ఞానం
ఇంద్రియసంబంధవిశేష్యక జ్ఞానస్య [illegible] సంబంధాభావత్వాదేః ఘటాభావ. తదసత్త్వాత్. సామాన్యలక్షణాయాం జ్ఞాన
స్య ప్రత్యాసత్తిః న చ తదాభావత్వే. ఇంద్రియసంబంధః జ్ఞానసామాన్యలక్షణా. తత్సన్నికర్షస్య అభావత్వసత్త్వాత్. న చ తత్రేతి చేత్
సామాన్యలక్షణాజన్యజ్ఞానస్య కారణత్వమితి విశేషాదితి వాచ్యం. తత్సంబంధలక్షణజ్ఞానే ఘటాభావ ప్రత్యక్షకారణత్వాభావా
త్. తాదృశసామాన్యాభావ ఇతి. అత్ర లౌకికసన్నికర్షస్య విశేషణవిధయా ఘటత్వం. బాధకం. అన్యథా తత్ర
చ ఘటాభావాదికాలే చక్షుస్సంయోగాభావాత్ తద్గ్రహః. తాదృశస్య ఇతి భావః. ఇదమత్ర సంక్షేపః.
యత్ర చక్షుస్సంయోగవిశేష్యతాయాం పదార్థస్య ఘటాభావవాన్ ఇతి. తత్ర ఘటాభావప్రకారకజ్ఞానం. తత్ర ఘటా
యత్ర చక్షుస్సంయోగవిశేష్యతయాం ఇదం ఘటాభావవాన్ ఇతి. తత్ర ఘటాభావ ప్రకారకజ్ఞానం. తత్రైవ

౧౪

మతిత్వసామాన్యం స్వలక్షణానాం జన్యజన్యానాం పత్త్రిత్వాదీనాం యస్సామాన్యం స్వలక్షణానాం ఘటాదిజన్యేషు దర్శితం. యజన్యత్వం వాచ్యం।
స్వవద్వృత్తి యస్య సంబంధేన తత్త్రత్రౌ కల్పసంబంధ ఇత్యర్థః। జన్యస్త్రీణాం ద్విత్వతత్రజన్యస్వవత్త్వం. ద్వియజన్యత్వం స్వయంవది వివ
క్షితం. తదా లఘునా తత్వస్య యత్కించిదనయా పృథాపేక్షా తథా సామాన్యం స్వలక్షణానాం యాం సకలానాం నాశాచ్చ సామాన్యం స్వబాధాభావే స్వసామాన్యత్వాత్
శాం సామాన్యానాం కల్పసంబంధ స్వజన్యత్వే యత్నే జన్యత్వసచ్చాభావా దర్శితా ఇహ. ఇదం చతి। తథాచ ఖండనం. ద్విత్వానాం సామా
న్యలక్షణానాం జన్యజన్యత్వమితి నైకో క్తదోష ఇతి భావః। స్వసామాన్యసామాన్యలక్షణానాం జన్యజన్యత్వమితి నైకోక్తదోష ఇతి భావః। అసత్త్రరా శ్రేయ
స్వలక్షణానాం జన్యే జన్యత్వత్రిత దివశేషితే। సామాన్యస్య సామాన్యలక్షణానాం చయతి। పరం. త్రిత్వాదినా భూయం తతి ఇతరస్య జన్యతే ఇతర నైకోక్త
నాం. త్రిత్వాది సామాన్యలక్షణం తం దయి తం. భూయం మిలితానాం. త్రిత్వాదిషు కరణా త్రివాదా. తద్వశీకృతం॥ తత్త్రి దండో జన్యమితి। జన్యత్వం సామాన్య
యః॥ భూయం తద్భూదీనాం మితాదీనాం సం. వాదానాం తత్త్వ పోదికరణా ప్రత్యాసం. న్యస్వఘటత్వాదరవ ప్రత్యాసత్తి తస్య సం. భూయాత్వం
సామాన్యం ప్రత్యాసత్తిరితి భావః। మితతత్వః। పరం. పదంయం ప్రత్యాసత్తి తద్బహిః। పరం. తిమతి। తథాచ ఘట తత్వస్య పరం. పదయం కపాలాదౌ జన్యత్వా
త్రిత్వాదీనాం। విశేషసామాన్యా దోషం సం. గతి రితత్వహా। పరం. తిమతి। తథాచ ఘట తత్వస్య సమవాయాత్ జన్యత్వ కారణం తద్ఘటత్వాది సామాన్య ప్రత్యాస
త్తే। విశేషసామాన్యా దోషం సంగతిః। తత్ర సం. బంధే త్రిత్వాదీనాం సమవాయాత్ జన్యత్వ కారణం తద్ఘటత్వావది సామాన్యప్రత్యాస
సత్త్వాత్తాదిజన్యానాం పత్త్రిత్వమితి భావః। కిం. తిమతి య పం. చతత్వాద్యర్థః। కుతోం సజన్యత్వమితి। ఇత్యంశ తతః। సామాన్యలక్షణా
ఘటత్వం తత్వాంశకేశ్లిష్టసవిశేషణావిశేషణత్వే కారణం. తథాయత్వ సం. యోగ సమవాయాత్ త్రిత్వ సం. గసామాన్య
భూవాదితి। తస్మాత్ త్రివాపాదకాదోష ఇవానుత్రకోపి భూభావః। సచ తత్ర సమవాయ సమవాయాది సం. బంధే ఘటత్వా
భావాదితి। తస్మాత్ తథావారోక్తదోషఇవాత్రకోపి భూభావః।

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ది ద్వైతా దేవతా ఇతి భావః । అజాతశత్రుర్ యామ్యస్త్రైష్టుభ కలానాం నాం చారయామి సబాహ్యం దయామహే । బహుభిః ।
త్రయమితి । అలౌకికం । యోగాదికం చ । తద్విదా దాక్షిణ్య ప్రతిష్ఠితాః । నిజతత్త్వమితి । అయమర్థః । యోదా ప్రకృతి
సాక్షిణః స । నిర్గుణ ఏవ సదా తథా సాక్షిణః ఏవ సా మహత్త్వ తపస్త్రీ రక్షణాత్ ప్రకట ఇతి భావః । స్వైర్ సా మహాసకలక్షణానాం ।
తపస్త్రీ రక్ష్య కారి సకలప్రకట విశేషం । జ్ఞానం । సదేవేతి ఇతి ప్రాబం । ఏతి ఈశ్వర తత్త్వవిలం । ఖః కలమన్త్రమితి । తత్త్రయాణాం భావః ।
యద్వైత ప్రకట ఇతి భావః । అయం తత్సవశాత్ తద్వైత స । నిర్వికల్పక ప్రకటః స తా । నిర్ణయ సమాధిః । అతో నిర్ణయ తత్సర్వ
సకల యోగాత్ తత్సాధనం సకలక్షణానాం అదేవ ప్రకట తత్ప్రకాశక భావః । తత్సర్వ నా ప్రపంచ । ప్రకట తత్ప్రకాశక
నిర్భావః తత్ర మిథ్యా ఇతి । తథా చ సాక్షిణః । నిర్గుణ ఏవ సర్వదేవ శాన్తి నా ప్రపంచ మహాభావ । నిర్గుణ సర్వ సామాన్య
సమా ఉపాధి వికారాది ప్రకటభావః । సామాన్య దేవ జ్ఞానమితి యద్వి జ్ఞానమితి తత్ర ప్రతి అత్ర తత్సంప్రయ ద్విధా భావః । సామాన్య
దేవలక్షణానామ్ తత్త్వ తత్ । యోగం జనః । సామాన్య దేవలక్షణానాం నిర్వాణ స్వరూపం । అన్యైతి । అయం ప్రకటః అయం స ఉపాయః ॥
భావనా విషయతా । సంప్రజ్ఞాత సమాధి విషయతా యోగః । సనిర్గుణ ప్రత్యయ తత్ప్రాప్య తథాపి ఇతి భావః । ప్రకృతిః ।
ఖ । ప్రపంచ సవికల్పక తథాపి ఇతి । తథా చ ప్రత్యక్ష ప్రమాణం ప్రత్యక్ష తద్విధ ప్రయోజనాత్ తత్ప్రత్యయః ।
సంప్రజ్ఞాత భావః । అసంప్రజ్ఞాత ఇతి । తథా చ నిర్గుణ జ్ఞానం ప్రమాణం తద్విశేష ప్రయోజనాత్ ప్రమాణ తత్ప్రత్యయః

ప్రం. జ్వలతీతి భావః। జ్ఞానలక్షణాం స్వీకార్యే జీవయోం పం। ఏవమపి తావదిదం। కథం సాక్షాదితి చేత్ దర్భ. ఖ. చందనం చక్షుషా
జ్ఞానం యస్య యోగేనైవ [illegible] త సౌరభ్యభానం. సౌరభ్యభానం. సర్వ చక్షుః సం. యుక్త చందనాదౌ భానాదితి చేత్। సౌరభ్యత్వప్ర
కారక [illegible] తద్విషయ సామగ్ర్యాః సహకారి విరహేణ సౌరభ్యత్వ సామాన్యలక్షణాయోగం పి సౌరభ్యభానం. చక్షుః సం. యుక్త
త్తితి భావః। సురభి చందనమిత్యత్ర సౌరభ్యాదేః భానం సౌరభ్యత్వాది సామాన్యలక్షణా ప్రత్యాసత్త్యా చక్షుః సం. యుక్త
త్తి। సౌరభ్యత్వప్రకారక తాదృశ ప్రత్యక్ష సౌరభ్య [illegible] ప్రకారక ప్రత్యక్ష సామగ్రీ సహకారి
సామాః స్వీయ జన్యత్వాంగీకారే తే। ప్రత్యక్షే చ బివతీ యస్య సామగ్ర్యాః సహకారి [illegible] సత్యాం చ తన్ని ప్రత్యక్షేణాం
పం। యస్య [illegible] సత్త్వి। సౌరభ్యత్వభానమితి। ప్రత్యక్షం చ తు సౌరభ్యత్వ సర్వభానమిత్యర్థః। జ్ఞానలక్షణాయాం జ్ఞాన
[illegible] ప్ర. త్వదా ౯. సౌరభ్య తావం. స్వీ పదం ౯. త [illegible] స్వా [illegible] [illegible] త యాం సామాన్యలక్షణాయాం తద్భానాం౨ పా౬
పాదితి [illegible] వః। కేవ కథం తత్ర స్వప్న సౌరభ్యత్వా. స్వీ అత్ర హిం పి సౌరభ్యత్వ సామాన్యలక్షణాయాం జ్ఞానస్య సౌరభ్యతావ
ది భాన సాధ్యం। సౌరభ్యత్వప్రకారక సౌరభ్యవిశిష్ట జ్ఞానత్వస్య తత్త్వయోగ్యతా వచ్ఛేదకతాదితి చేన్న। సౌరభ్య
తాదివిషయ యత్ తాత్పర్యం అ కీ సర్వ విషయ సౌరభ్యతావది పాత త్వయాం ప సామాన్యలక్షణాం స. బ. స్వ సర్వ సౌర
భ్య భానాదేః సామాన్యలక్షణాయాం తద్భానాం౨ పా౬ పత్తే। సౌరభ్యత్వ సామాన్యలక్షణాయాం కాయతాం పక్షే

దేశే సారథ్యత్వ కారకత్వే చిత్రే తేజో జగా భూపాద్యైః। దేవ జన్మ లగ్నే లక్షణాం యోగః కారకా తాపాం తే కర్మవశాత్ కారకత్వం
యుక్త వస్తం యోగం ద్రష్టా కారకత్వ దేవదేవ సాంయోగా తాం పద్మే ఉత్తమ దశే ఇతి తా: కర్మం। వితే షణాజన్మ లగ్నం తు త్ర యుక్తే పద్యే
౮౭ మం జన్మ లగ్న లక్షణాం యోగం: కారకా తాపాం తే కర్మవశాం వి కర్మాది తి। దేవ విశే షణాజన్మ లగ్నే బి దేవ తాపా యుక్తే దశాం. విశే
షా యుక్తి తేవ జన్మ లగ్న లక్షణాం యోగం ద్రష్టు విశే షా ద్రష్టత్వ తేవ మితి దేవ క్షేత్ర స్థితే లగ్నే వాగ్భవం:। ఏ మం యోగ త్రే జన్మ లగ్న లక్షణా:
యోగం భవ విశే షణ కర్మం దే పం. తత్ర విశే షణాజన్మ లగ్నే కారకా తే యోగం లగ్నే వాగ్భవం ఇతి తేన తే హాసా। ఏ పా.మితి। జన్మ
లగ్న లక్షణాం యోగం జన్మ లగ్న లక్షణా యుక్త పం। తత్ర భూపం యో తేవ జన్మ లగ్నం పాం యోగం దేవ తే లక్షణాం యోగం: భవ వి పం యో భూపం యథాయుక్త
యో తేవ సం. బం. దేశే దే భూపం భూ పత తి అ భూం వి దే నాం యోగం దేవ లక్షణాం యోగం అ దే వేవ వ నాం యో భూపం భూ పదలభూ గా
సం. భూపాం వితి భూ పా:। దే వ దైవ తి। భూ పా దే వే భూ పాం వి ప్రేవ ర్థ:।౧।౨। ఇతి శ్రీ విదే శే తేవ ప్రతిన క్షేత్ర ఖం. దేష్వ యోగం క్షే:।
।౧।౨। శ్రీ ర్మా భ్యాం।౧।౨। ఇతి శ్రీ చి తా పణా వి నా య కాం యో దే యః।౧।౨। శ్రీ।౧।౨। శ్రీ।౧।౨। శ్రీ గణాధిప తే యేన దే యః। శ్రీ భూషే
। శ్రీ। శ్రీ। శ్రీ।౧।౨। ఇతి శ్రీ చి తా పణా వి నా య కాం యో దే యః।। శుభ మస్తు।।
స్తు।। అ స్తు యతి సం గతి త్రాత్ర ప్రత్యక్షం నాం ప జే వా వ వ జే వ శ భూం వా భూ ద్ర:। శ ర జే ర్దాశ్ర ఏ వ వా వ పా రి జి
జన్మ నాం ద యోగం తే। యోగం రే ప ద్రష్టా దేవి ద్రష్టే ప వికర్తాం ప్ర కృతి. ద గ్రత్ యోతి। వాన ప్రే జన్మ లగ్న తే।పరా మ గ్రామ వాన
పా ర్యతి। దేవ వా వ పా ర్థ తేవం తత్ర జన్మ లగ్నే తే తేవ సతి త జ్ఞ ప జ దేశే తేవం త ర్మ దే సం. జ వతి। వ మిత్ర వా వ ప వ భూపం మ యా

ప్రవర్తత ఇతి పరాపరశబ్దవాచ్యప్రజ్ఞానేన జనితత్వేన స్వబలభూతానాం స్వపారే నియమ్య ప్రవృత్తిం భూమాపరాన్ ప్రజ్ఞానేన స్వతేజసా నే
పరభూమి నవబ్రహ్మాకారం ద[illegible] తత్ప్రయమ పాదయతి । తత్రాపి తామాదినాం । పశ్యతీతి । భూమా పర పశ్యన్నే స్వవాచ్యాన్ ప్రజ్ఞా
దశేశ్వరదిద్యుత్ ధర్మవిధ్యంయం పాకుతాన. ప్రతిపత్తిః । యం ద్విశ్వామిత్రేణాం [illegible] స్వభూమా పర స్వాసం. ఖం. ధితే యాంజ్ఞా ఇవాచ్యప్రి
నే. తాం దర్శ్య భూమా పర పశ్యన్నే స్వవాచ్యప్రిస్వలతాం ప్రదిద్యు ద్విశ్వమిం తేజస్ప్రాణాం నమో బ్రహ్మ. నేతేదాదశే పరమర్షే. । ఏవం
యాం పే. వాచ్యప్రిస్వశరణామితి. ఉక్తిష్ఠే సే. స్వాశరసన పూర్వం వర్ణ. సతామవ ఇతి భావః । స్వవమపరాపర శబ్దాత్ ఇతి । తత్రా
చ స్వశరణాం శ్రీశ వాచ్యప్రజ్ఞానేన స్వరూపం వర్ణ. సతామన్నమవబ్రహ్మాకార ఇతి భావః । నచేత్తాపి యస్త్ర వాచ్యప్రిస్థిత
శపదాశానాం. విశ్వం. ఖలాం ప్రస్థితి యామాల్లోకం విశ్వవిశేషణామితి శతాన పరాపర శబ్దః తత్ర విశిష్టవాచ్య ౬౧
ప్రజ్ఞానేన స్వమవబ్రహ్మాకారం పరశ్చర ఏవ ఇతి వాచ్యస్వ. । వాస్తవశ్చేత్ స్వయం తావి విశేషయస్త్ర లాభ ఉదయ విశిష్టస్య
మి ఉపశ్వస్య ఇతి తావపరాపరశబ్దస్య వలనమితిహేతు తత్త్వమితి బ్రహ్మ ప్రాయం తే । స్వశరణాం తత్ర పరాపరశబ్ద
వాచ్యప్రజ్ఞానేన స్వమవబ్రహ్మాకార ఇతి తత్ర పి నేసే. స్వాశరసే. ఖం. శ్రేయం వర్ణ. వాచ్యప్రజ్ఞానేన స్వస్వ తావత్ । అత్ర నేవానః వాచ్య
ప్రజ్ఞానేన స్వపరాపరశబ్దతత్వవాచ్య పక్షతయాం లసమితి. ప్రతిహేతు తత్త్వమవనాస్తితి కుతః శరణాత్మం. అనేన
భూతశపాలాదః । పుట. ప్రతి ప్రవర్తతేవనే హేతుతాపత్తిః తేస్వ పరమి. ప్రతి పన్నేస్వమవకైశశరణాత్మమితాపరః ।

లిం॰గమస్యమితి శరీరాణామితి। ఉక్తమిత్యా పరామర్శమాత్రే॰ గ్రహంతః ఉపి తుతిం॰గపరామర్శః। తత్రాచార్య [illegible]
కారణతాగ్రహం విశిష్టజ్ఞాన సాధ్యపి కారణతాగ్రహ [illegible] పరామర్శ [illegible] లిం॰గస్య లిం॰గపరామర్శస్య [illegible]
[illegible] విది గమనావి రహే [illegible] తాసిద్ధా తత్ర [illegible] పరామర్శస్య కారణతాగ్రహ॰
తస్య లిం॰గ [illegible] లిం॰గస్య [illegible] పరామర్శ [illegible] లిం॰
[illegible] లిం॰గస్య పరామర్శ [illegible] పరామర్శస్య [illegible]
[illegible] లిం॰గ [illegible] పరామర్శ [illegible]
[illegible]
[illegible] పరామర్శ [illegible]
[illegible]
[illegible] పరామర్శ [illegible]
[illegible] పరామర్శ [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] ౧

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

యచ్ఛేత్వమేవ। తా దర్శజ్ఞానాదీనాం శ్రీమో వి శ్రేష్ఠజన్మ క్షేత్రమగ్ని కాలరణా త్పర్వాత్రయోః ద్విర్గః। సమ్యగ్యుక్త చ్ఛాయాం తత్తత్త్ర మధ్య మిత్యస్త్రీ పిం
త్రిపం ర్ప ప్రవృత్తి సామర్థ్యం ఇయం. వి నా యిగం. చ్ఛ మతత్తి కాలయణా రణా బ్రా పత్రిణాయం త్రయం మణాజ్ఞానామైర్దశ యోం బ్రా వా శ్ర
తా దర్శజ్ఞానాదం. దా షణ్ణతిబ్రా వః। మయతే పరం యగ్నలక్ష్మణా యం. త్ర. వాన ప్రదిశం పరో పం. గతి మయపో దాభు తం. ద్విశం
ప యతి। వాన పుంసాం మత్తి। తత్రి త్రి। ఘుయ కత్వం. సప్త మయవ ర్ణః। ల వాయ శ్రీశ్రీ సం. గా దత్రి। ల వాద ప్రవృత్తి ధ్యానం. ఇ ద
శ్ర ర్చ త్వం. ద్విర్ సా జ్ఞప మ త్వ విమత్వా ణాం లిల్లా సూనా యదిచేపం. బంత్సాం యాం దిగ్ సా జ్ఞప మత్వే. వి మ క్ష్వదితే దాం జ్ఞా
మ యాన మహిమ్న తానదా మతి వావప్ర బాదానిశ్ర ప్రవృత్తి తృవనాం సృత్తి। వి శిష్టా ద్వియ తాం యం ః లర తి రి క్తే తావదితి బ్రా వః।
ప్రమితో ర్థణ్యతి। త జ్ఞాచ త్రిజ్ఞా ది కర్ణాతాం దశం ప్రకృతా వధి ప్రశ్నస్త్ర ప్రత్యే [illegible] ది యత వి క్షై ద్వ త్వాపూర్వం యమౌ ర
వి శిష్ట ప్రత్యా త్వ సవ గుణాం ద్వియ తార మచ్చి ద్వ తావ దా [illegible] వావప్ర రితి బ్రా వః। ల ద్వ తావది లక్షణా యత్ర తా శయు తం.
అర్థలక్షణా దా ప్రవరం పర్ణ రివ తి। గ్నిక్షే పరా గవయ తద్జన్మ కా తె ప్ర త్వా ష్యు క ప్రం. శ్ర యం బ్రూ వి ద్వై మ గా సుమితిః। తే జ్ఞా
తృణాం తిథి జ్ఞేయం ప్రకే వాక్ప్రజన్మ నా [illegible] మత్తి ద్విత ప త్వవి తప తల్ల హే। శం. చితి। ఇ తావదా [illegible] నా సం. తాయం గ ప్రేం
ర్ష తా యోం సంగా వా న్యేషు పాది త్వాదిః సంప్రత్యం। గ్ను సావ ద్విశ ర్ణణాం ప్రవృత్తి సాం జ్ఞప మ దన్యోన్యాసాధ బాహ్య ప్రశ్న తవ। లక్ష
ణాం ర్దః। త్రి జ్ఞా చద్ యమ వావప్ర రి తి చె గ్న। మహిమ యాం ర్ధం యాం ది తాన దా జ్ఞాం యాం ద్వి శ ర ణాది మహిమ్నా ద్విగుణాం నావబ్రా
మ స్వరూపాలి కసం. బం. ధిన ప్రవృత్తే ర్ధావాన ప్రాప్తిపత్తేః సా జ్ఞప మ తాం గ్రహం వినా ద్వితా ద్వియం మక సం. బం. ధిర ప్రవృత్తి త్వవసా

పక్షం విపక్షస్యాన్యవేతయోస్సత్త్వాభావయోర్జన్యతాభావాది। తాన్వదావేవాన్వయః। జాతిభావాదికఽధికరణే సాధ్యవ
త్త్వాత్ప్రమావిరోధితాయాం యోగ్యతాయాం మత్స్యసమవాయిత్వే వర్తమానత్వస్య సిద్ధేః। స్వసత్త్వాభావజాతితాన్వదా సాధ్యధికరణే తాదృశ
వాన్వప్రత్యక్షేషు కారణం। సత్త్వాభావవాన్ జాతిత్వాభావాదితాన్వదా తు సాధ్యవత్ప్రతియోగితాన్వది వ్యాప్తిప్రత్యక్షే కారణం। ఇతి
౮౯ బాధ్యం। తత్త్వాపి సం। యోగసం। బం। ధావచ్ఛి। న్నప్రతియోగితాభావ విసాధ్యతావచ్ఛేదకాభావ స్వస్వాపేక్షయా తదన్యసావ్యవాన్వయః। తత్ ఖిత
త్వి వివక్షితం యోగ్యతాయాం తద్విశేషణత్వేనాన్వయే సాధ్యవత్త్వాత్ప్రమావిరోధితాయాం యోగ్యతాయాం వక్తవ్యం। యోగ్యత్వే తత్త్వాభావ తత్ర సంయోగే
స్వసాధ్యకరణే మాంతు తావచ్ఛేదకవిషయే తంయోగ వర్తమానత్వస్య సిద్ధేః। స్వవతి విశిష్టయోగ్యభావ విశేషనాభావ ఇత్యత్
ఆపాదా। ఏకస్య త్వప్రతి। ఇదమయుమవిషయాం। వివక్షాభావమయం యోగ్యతాయాం వ్యాప్తిరితి సాధ్యం। స్వరూపే వికల్పేన వాన్వయప్రత్యక్షే
యోగ్యవచ్ఛి। న్నప్రతియోగితాశ్రయాభావవిశేషణాన్వయాన్వయప్రతి తద్విషయతాయాం ఇతి। అత్రహింసాది కివస్త్వత్ యోగ తళి
సమయాన్వది కరణా యోగ్యవాన్వప్రత్యక్షేవ విషయత్వే సత్త్వమితి భావః। ఏతద్వ్యాపవాన్యత్ ప్రమాది తాన్వదా విశేషణస్య తాదృశస్య।
వా [illegible] మయా దాపేః। అ వాన్వప్రతితి। వాచ్యమితి గుణ తత్సత్త్వం విశేషవయోగ్యతా కరణాభావ ప్రతియోగిత్వ చైతన్య
తావత్తా వాన్వప్రతితి భావః। పక్షం పక్షయోగ్యం సాధ్యత్వం సమవాయిత్వ తద్భావ స్వ పక్షం। పక్షయోగ్యయోగ్యదవచ్ఛి చైతన్యం। తద్విషయత్వం
జాతి త్వస్య తావత్తా [illegible] ప్రతితి భావః। తాదృశ విశేషణాన్వయవచ్ఛి। [illegible] భావః। పక్షం పక్షయోగ్యం యోగం పక్షయోగ్యవాన్వయజాతితావచ్ఛి।
స్వసత్వసమవాయిత్వాభావః। నాస్త్రి తత్సత్త్వాపి విశిష్టవాన్వయిత్వస్య జన్యత్వం। యతాం తద్వ్యయం పాదాః। సాధ్యది తిథ్యాదికాసాధ్యస్య విశే
షః। వాన్వప్రత్యక్షదాదితి వాన్వప్రత్యక్షస్య కారణతావచ్ఛేదకత్వైః। పూర్వయోగ్యతివిశిష్టవానిమితి సాధ్యతావచ్ఛేదకతా

వచ్ఛిన్నధర్మికప్రతియోగితాయాం తావచ్ఛేదకతాగవచ్ఛేదకత్వప్రకారకజ్ఞానం సర్వహేతుత్వం కించిత్. ప్రకారతావచ్ఛేదకత్వా
కవాత్. ప్రత్యక్షం వానకృతి తాదృశాతివ్యాప్తేవ అనుమితిసాధ్యత్వజాతీయదానాత్ తాదృశాకారికేతి వాచ్యం. ప్రత్యక్షవిశేష
విషయత్వజాతీయదానాత్ తాదృశాకారవిషయత్వం తదవచ్ఛిన్నవిషయత్వం కిం తదా ప్రకారతావచ్ఛేదకత్వా
సవరసః స్యంచిత్ః । అక్షయతావాధికరణేతి । ప్రత్యవిశిష్టద్వయం పితాధికరణతాయాంః హేతుతావచ్ఛేదకసం.బం.ధ త్వవకత్వం
తద్సం.బం.ధ సత్తాధికరణం. గుణాః సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న తద్వత్వే తద్వ్యతిరేకవిశిష్ట సత్తాయాంః వర్ణనచారితావత్త్వ
త్రా వానప్రత్యక్షాదౌ వ్యభిచారితత్వాంత వాచ్యం. సాధ్యాభావవదవృత్తితావచ్ఛేదకహేతుతావచ్ఛేదకత్వైన వర్ణనచి
చారవదాక్రాంతియం అక్షయాయం గు.సం.ధ సర్వహేతుతావచ్ఛేదకసం.బం.ధ త్వవ విశిష్టసత్వసర్వహేతోం వర్ణనచా
8 రితావభావాత్. నావాన్ప్రసిద్ధిరితి. ప్రచురహేతుతావచ్ఛేదకవిశిష్టసత్త్వాయోగః అధికరణత్వసమానాధికరణసత్తావదేవ. విపక్షాత్ ప్రతివిశిష్ట
పికత్వ. అవాన్ప్రసిద్ధిరితి వాచ్యం హేతుతావచ్ఛేదకతావచ్ఛి. న్నద్వయం పితాధికరణతవస్యావిశిష్టితావదవశిష్ట
సత్తాత్వసమానాధికరణద్వయాధికరణతా ద్వయం పితా యతావచ్ఛేదకతయా తదవచ్ఛి. న్నద్వయం పితాధికరణత్వస్య
గుణే అభావాది తిత్రిపతికృతేదవత్తిమత్సైనవవవద్దే ఇతి । అధికరణచ్ఛేద ప్రతియోగి వచ్ఛేదక సమవాయ ఇతి భావః ప్రతి
తియోగి సాధికరణ వత్తి. ప్రతియోగి సాధికరణ వత్తిత్వ విశిష్టితావదితి ప్రతియోగి వాధికరణ
వివక్షితతావదితవ ... హేతుసమానాధికరణ ... యత్వ ... సత్తావాన్ జాతేరితాదౌ సత్తా ద్రవ్యాభావసత్వ

ఇత్యుక్త ప్రతియోగి వైయధికరణ్యాభావాభావ్యావ్యాప్తిరత్ర బోధ్యా । ఏవం ప్రతియోగ్యసమానాధికరణేతి । ఇష్టాపత్తిరితి । ప్రతియోగ్యసమానాధిక
౬౦ రణాభావేత్యస్య యత్సమానాధికరణాభావాంతేత్యుక్తౌ తదర్థః । తథాచ యత్సమానాధికరణ తదవిశిష్టానాం బలాదేవ
తాదృశప్రతియోగ్యనధికరణ వృత్తిత్వలాభాదితి భావః । సత్తాధికరణవృత్తి । తథాచ వహ్ని విశిష్టసత్తాభావ
ప్రతియోగి సమానాధికరణో ఘటాభావః । తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకమేవ విశిష్టసత్తాత్వమితి వ్యాప్తిరితి భావః । వి
శిష్టేతిః సాత్యవ్యాప్తిః । ఏవమగ్రిమ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన ప్రతియోగ్యనధికరణ వృత్తిత్వం తాదృశ
వ్యాప్యస్తావదేవ తాదృశ పక్షే ప్రసంగాదిత్యవతరణికాం వదతి । సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన ప్రతియోగ్యనధికరణ వృత్తి
త్వస్య చ తదర్థః । అపి చ విశిష్టత్వమితి తథాచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన
అవచ్ఛేదక తావచ్ఛిన్న తదసాధ్యావ్యాప్తిః । సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న తదభావ ప్రతియో
గితా విశిష్టస్య తు సం. సం. ద్వయాంశ ప్రవిశ్య గౌరవమితి భావః । విశిష్టేతిః సాధ్యావ్యాప్తిః సమవాయేన వహ్నిత్వాభావస్య సాధ్యతా
వచ్ఛేదకత్వం । యోగ్యప్రతియోగి వ్యధికరణాభావ తదధికరణ వృత్తితావదితి భావః । తత్తద్యోగి ప్రతియోగితావచ్ఛే
దకాత్వ చ్ఛిన్న సాధ్య ప్రసన్నయో ర్వ్యాప్తి చిదితి । యోగ్యతయా సప్రతియోగితావచ్ఛేదకం । తత్ర వచ్ఛిన్న సాధ్యతయా సవిశేషేణ తదర్థః ।
పూర్వోక్తేనాప్యత్ర తదవిశిష్టేతి । పూర్వోక్తేనావ్యాప్తి తదవిశిష్టస్య సమవాయేన స్వాభావాభావః । సామాన్యాభావః తథా వ్యక్తి తదర్థః ।
స్వాభావాభావ తదధికరణే పూర్వోక్తేనావ్యాప్తి తదవిశిష్టస్య స్వాభావాభావాభావ త్రిభావస్య నియమ ఇత్యుక్తేనావచ్ఛేద సంబంధ

[illegible]

దితి భావః। [illegible] విశిష్టసత్త్వఘటాభావా [illegible] విశిష్టసత్త్వఘటాభావా

[illegible] భావః। [illegible] విశిష్టఘటాభావ [illegible]

[illegible] ఇతి భావః। [illegible]

[illegible] ఇతి భావః। [illegible]

[illegible] విశిష్ట [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ఇతి భావః। [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

జం. శ్రీ కర్తృత్వేనాయం తద్దేవచ్ఛేదకత్వస్యాకల్పిసం. యోగంగాం భూం వృత్తివస్తుతాస్త్వావచ్ఛిన్న వానప్తి ఇతి భూం వృత్తిత్రవ్యయత్వ ధర్మావచ్ఛి.
న్నాధికరణాత్వం. హి తదధికరణానవత్త్వ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛి. న్నసామానాధికరణ్యసస్య లఘుం ధర్మాణ్యేషు సస.
భూదపియభావ సం. న్యాయదృష్టే యత్ర ఘటిత వ్యతిరేకాదేః। సాధ్యతావచ్ఛేదకసం. బం. ధేన ప్రతియోగి తద్ధికరణాత్వవిశిష్టాల
వాన్ప్తిం. శ్రీ. కరేత్యేవతి। యత్ర కాలఘట విశిష్టభూతలాభావో నాస్తి। అభావీయ విశేషణతా కాలిక విశేషణతా ఘటితసా
మానాధికరణసం. బం. ధేన యత్ర కాలఘట విశిష్టస్య భూతలస్య అభావస్త్వతత్త్వేః। యత్ర కాలఘటాభావాదితి। అభా
వీయన విశేషణతా సం. బం. ధేన యత్ర కాలఘటాభావాదిత్వేః। సామానాధికరణ్యఘటిత కాలికం తత్. విశేషణతా విశేషణస.
బం. ధాభావాయత్ర విశేషణావిశేష్యభావయత్వం. తత్ర విశిష్టాధికరణ ఘటితమయం దతిభావః। యత్ర కాలమా
త్రవృత్తి విశేషణతా విశేషణా సాధ్యతాయాం. యత్ర కాలాదేవ తత్ విశిష్టఘటాభావాపి ప్రతియోగి అవధికరణః తత్ర
తత్స. బం. ధే యత్ర కాలాదేవ విశిష్టఘటాధికరణాప్రసిద్ధేరత్తది। వస్తుతస్త్వితి। అత్ర ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస. బం.
ధే ప్రతియోగి తద్ధికరణాపేం తదధికరణావృత్తిత్వభావ విరోధ సాధ్యతావచ్ఛేదకస. బం. ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వఘటిత తదనధికరణ కాలాఘటవాది తాదృశావ్యాప్తిస్తద్వ్యాప్తి సాధ్యతావచ్ఛేదకస. బం. ధావచ్ఛి. న్నతావత్తా వత్తం
తియోగితాయాం: అప్రసిద్ధేః తత్ప్రతియోగితాద్యాకారకభావాయ భావప్రవర్తనం. తాదృశావచ్ఛి. న్న యత్ర యత్ర విశిష్టాభా
వప్రతియోగితాయాం. వ. విశిష్టత్వావచ్ఛి. న్న తావత్త్వం. యోగ్యత్వ విశిష్టాభావ ప్రతియోగితాయాం. సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య. యో
గావచ్ఛి. న్న తత్సమానాధికరణ్య ధర్మావచ్ఛి. న్నతావత్తా విశేషణాయయత్వం. బం. ధావచ్ఛి. న్న ధర్మావచ్ఛి. న్న

త్వయోరైర్ఘ్యర్థః। న. ఆయోగ్యహేతుప్రాభావవ్యాప్తియోగ్యతాయాం. ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నభావ. హేతుత్వప్రయోజకత్వాభావవ్యాప్తిత్వం ధూమత్వావచ్ఛిన్నవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవ్యాప్తి
వారణాయ సాధ్యం సిషాధయిషేతి। అప్రసిద్ధమితి। తథా చ సాధనప్రసిద్ధిరితి భావః। యది చ. బుద్ధివాదివచన సాధ్య సిద్ధత్వాదిః. బుద్ధి
వాదిషు ప్రవృత్తియోగ్యతాయా భావపరిచయః। సిద్ధ్యబుద్ధివాదిషు తత్ర ప్రవృత్తియోగ్యతా. విషయత్వమపి తద్బోధకత్వాత్। తథా
యత్ర చ సిద్ధ్యసత్త్వేపి బుద్ధివాదియాం. సాధ్యసిద్ధిః ఏవ స్వప్రయోజనత్వమితి. పూర్వదిశా యోగ్యతా। సిద్ధే సాధ్యమితి। యూంతి పక్ష
తాద్యర్థం పక్షసిద్ధిసాధ్య సిషాధయిషాభావ. విషయత్వం తి। పక్షవృత్తిత్వమితిరితి। తథా చ సిద్ధే సాధ్యం సిషాధయిషాయాం తద్యోగ
శేషధర్మత్వమపి సిద్ధత్వ. తన్మతే పాదకత్వభావప్రయోజ్యత్వం తస. పక్షతావచ్ఛేదకతయా పక్షతా. యాన్ పక్షతావచ్ఛేదకతయా. సిషాధ
కారితత్వమపి న. గతి రితి బాధకాభావాత్ పక్షతాలక్షణం సత్త్వసత్త్వేతి యోగ్యం. ఉక్తే పక్షతాలక్షణం। సాధనం. కింతు సిషాధయిషా. సిద్ధి
లాభార్థమేవ. సిద్ధసాధనం విరహత్వమితి। సిద్ధిసత్త్వే సిషాధయిషా సత్త్వే యత్ర ప్రత్యక్షం సాధ్యం విరహితసిద్ధ్యభావ. పక్షతా
త్వం. నిషిధ్యతే। సిషాధయిషాయాం సిద్ధ్యాభావసత్త్వే పక్షత్వేతి। మతాంతరే సిషాధయిషాసత్త్వే ఏవ పక్షత్వమితి శ్రేయః. సిషాధయిషా విరహ
విశిష్టసిద్ధ్యభావ విశిష్టాభావత్వ. సిద్ధిసత్త్వేపి. సిద్ధిసత్త్వమితి। అత ఇతి। అత్ర సామాన్యలక్షణే పక్షతా సత్త్వ
దర్శనమతభేదః। అత్ర సిషాధయిషాయాం. సత్త్వాసత్త్వయోః. సత్త్వాభావయోర్భావ ప్రయోజకసత్త్వాసత్త్వం విశిష్టాభావ
విరహప్రయోజక విశిష్టాభావ సత్త్వాసత్త్వాదితి భావః। సిద్ధ్యసత్త్వయోః సత్త్వం-చేతి। సత్త్వం. విశిష్టాభావ విరహప్రయోజక
ప్రత్యక్షసత్త్వసత్త్వం. విరహవిశిష్టాభావప్రయోజకత్వవిశిష్టాభావ సత్త్వసత్త్వాదితి భావః। సిద్ధిసత్త్వాదితి సిద్ధిసత్త్వే తత్ర భావ
యత్ర పక్షతాయాః. అభావాదితి భావః। సిషాధయిషావిరహవైశిష్ట్యం-చ సిద్ధౌ ఏకదా పక్షత్వం వ్యాప్తిత్వే

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

మునయస్త్రిం । అమరాన్ సా దేవత్వం త్రివిష్టాం దక్షిణామువిధయస్సిద్ధిస్తత్రాణ్యమి తేన తేషాం త్రావిష్టత్త్వేన । భగవాన్ యోగిభిర్యమితి తేన ప్రకా
శితో జ్ఞానదేవ యజ్ఞ గతేరం సిద్ధౌ వరం త్రైజగత్పవం । హా చ నం । తా వత్త్వ మయశ్చిద్ధి తత్సన్నిధం జాయతాం మితి జ్ఞానా వాల్లభ్యం । భగవాన్ యో
తు తత్త్వజ్ఞానం తద్దేవ త్రైజగత్పవం । కల్పనా గా శ్రావాదితి తేన తేఽమపా । వశిష్ఠ వామదేవ ప్రభృతయః ఋషయః తిరిక్తం । సన్నిధి మితి తేన స్వ రూపా జ్ఞానా
తు తత్త్వజ్ఞానత్వేనయోగాం త్రైజగత్ తేషాం కల్పనాగా శ్రావాదితి తే ఆ హ । వశిష్ఠ వామదేవ త్రైవిక్రమ తత్త్వమిత్తి తేన ప్రభావేన
వశిష్ఠః తేన ఇత్యాదిః । జ్ఞానస్య మహిమ్నః తత్త్వజ్ఞానం బుద్ధిర్వైజ్ఞానం విధయ నిద్ధిః । భగవాన్ । అవ్యక్త తత్త్వమి తి భిర్విశేషవ ప్రమాణం
భుం । ధ్రువతి తేజా చ అర్య మితి తేన ప్రకాశ జ్ఞానం త్రైజగత్తేన తత్త్వమి తి గోస్వామీతి భావః । తజ్జ్ఞానం తేన ప్రవిశ్య ఫలం పరం
ఎవ మితి తాన జ్ఞానమితి విధి । ఇజ్యాయాః తత్త్వజ్ఞానం త్రైజగత్తేషాం తదిజ్యా వశిష్ఠ వర్ణ త్రైజగత్ తావదితి భావః । ఇదం తు
బోధనం । ప వశిత్వ వప్పుగమితి జ్ఞానయతా మి తాన దశగతి జ్ఞానం । ప వర్ణితే త్రావ పచ్చ । సిద్ధ్యత్సవశ్య తేన ప్రకాశ తాని రూపం పి తప
మిత్థం విధయ శతేన ప్రకాశ శతా శాంతమితి మిత్తి గా చ రిజ్ఞాతవా అర్యగతిరూపం సిద్ధి వ్యాప్తం త్రైజగ తేనం ప్ర తేన జ్ఞా తిరిక్తం జన్మనిర్గం । జా
యతా మి తాన దత్వర్య గతి జ్ఞానం । తు తత్త్వ దివ్యాక్తిం తత్వాదిత్తం స్వశరి జ్ఞానం । తత్త్వ దివ్యక్త్యా వాగ్ గ । ర భా తే । సిసా ద్వైధం కాలే పవిత్రం
వ మహిమ్నం ని తి సిద్ధి స్థితేన పి ప వర్ణితోం వమహిమ్నం ని తేన యమి తేన తేన తే ప్రక్తః । తా దశశ సిద్ధిః శతా దశజ్ఞానం యమితి । ప్రతిప్రతి బంధిక తేన
సాన శేతల క్త్రం । సిసా ద్వైధం వి శ్రపం కాల ఇతి । విశేషణ వక్త వేనతి । ప వర్ణితోం మహిమ్నం ని తాగ దన యమి తాగ దన యమి తాం ప వర్ణ
తేప చ భి । స వి శ్వ పద తా ని రూపం పి తేన మహిమ్నా తావప చ భి । స ప్ర కాశ తా శాంతి ని మయ్య తేన ప్రతిబంధ కార్య వక్త్రం తేన వర్ణః । తత్త్వయోగా
గ్ వశం హం । తన్నితి । సిద్ధిరూపే తత్వపకాశకం సాధనం సాధక శతాదిర్నశిద్ధ వర్ణపచ్చ దః । సాధనం సాధక శతానిగా యమితి । ప్రతీతేతి । సాధనం
సాధక శతావధనం త్రైగుణ్యం యమితి । ప్రతితిప తేన వర్ణః । అర్యజ్ఞాన పద్య దకాం వచ్చ దన అర్యమితి రపి సాధనం సాధక శతాదవగాహం

మహావిద్యాసూత్రాదిశ

పర్యాప్తి? ఇతి చేత్ అత్ర. ఉచ్యతే: అత్ర యోగ్యానాం జన్యానాం గాంస్వం. ద్వితీయసత్త్వ అధికరణ సత్త్వ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూత ప్రవిష్ట
తావత్ తత్తత్ ఇతి రిక్తత్వభూమా వచ్ఛేదకత్వ? ఇత్థం ప్రతియోగి వ్యాప్యాయామన్వయ యం ది తావదా వ్యాప్యాభావవిశిష్ట ప్రదాదా
వ్యాప్యత్వపర్యాప్తి: ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూత ప్రతియోగితా ధర్మజన్యే? వ్యాప్యాభావవిశిష్ట ప్రతివిషయక తత్త్వస్య
స్వతావత్। విశిష్ట ప్రతిస్వప్రకారకత్వ ఇతి రిక్తతావదితి తత్తత్ క్షణ। యదివ విషయక తావచ్చేత్। [illegible]దివ వ్యక్తినాం ప్ర యోగ్యతా యం
తిత్తి। బాధప్రత్యక్షత్వ ప్రతిబంధకతా సన ప్రవర్తి విశిష్ట సన్నికర్ష వ్యాప్యాభావ ప్రకారక తావదితి తదర్థ:। అనుమితి వినా ధిత్వ విశేషమి
తి వినా ధితా వచ్ఛేదకత్వ వి? క్షతి:। వ్యాప్యాభావ వా దా వ్యతి వాన ప్ప్రి ఇతర ధా తు వ్యాప్యాభావ విషయక తత్త్వస్య ప్రవర్త
తవిశిష్ట సన్నికర్ష వ్యాప్యాభావ ప్రకారక తత్[illegible] వం [illegible] మితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూత ప్రవిష్ట తావత్ తత్తా ఇతి వ్యాప్తి సాధ్య
ఇతి భావ:। యథా ధర్మ విశిష్ట ఇతి విషయక తు తత్ర గా ఇతి వ్యాప్తి తత్ తత్ క్షణ తత్ర తావదితి గా। యత్ వ్యాప్యాభావ విశిష్ట ప్ర
వర్తితే సాధ్యప్రసక్తిత్వ యథా ధర్మవిశిష్ట ప్రదిన ప్య. వ్యాప్యాభావ తత్వ విశిష్ట. వ్య. వ్యాప్యాభావ ప్రయుక్త దాదా యత్ తత్తా ఇతి వ్యాప్తి రితి వా
చ్యం। యథా ధర్మవిశిష్ట ఇతి విషయక అనతిరిక్త వృత్తి తత్వ సాధ్య వచ్ఛేదక తత్ సన్నికర్షే? ఇతి యత్ తత్ యథా వ్యాప్యాభావ విషయ
క తత్వ సన్ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూత వ్య. వ్యాప్యాభావ వ్యత్తి జన్య? వృత్తిత్వ తత్తా ఇతి వ్యాప్తి ర భావ తత్ । ? షై ప్ర. ప్ర [illegible] తావ వ్య.
వ్యాప్యాభావ విశిష్ట ప్రదాదా వ్యాప్తి రితి వాచ్యం। యథా ధర్మ విశిష్ట విషయక త్వాది తత్ సన్ యత ప్రమాణ వచ్ఛి. న్న విషయక తత్త్వ
ది తత్ ధర్మ క తావత్ తత్ తత్వమి తు సన్న చ తద్వత్త్వమితి ధర్మక తావత్। ప్ర ఇతి జన్యే ? చ వ్యాప్యాభావ యా వచ్ఛి. న్న విషయక తత్వ
భావ తత్। అథా తత్ అతి రిక్త వృత్తిత్వ భూమా ప్ర సాధ్య వచ్ఛేదక తత్ సన్ విషయక అనుమితి ప్రతిబంధకా భావ వ్యతి ప్ర దా
వ్యాప్యాయామన్వయి తి ? . శ యత ప్ర దా వ్యాప్యాభావ వా ? తావ తత్ ? షై యత అత్ర యోగ్యానాం జన్యానాం స్వం. ది తే తా ధర్మ ? ష్ట యచ

వ॰ పూర్వాభావవిశిష్టప్రత్యక్షవిషయకత్వసత్వసత్తావత్వం ఘట ఇతి చేద్ ఘటజ్ఞానే ర్విషయత్వత్వజ్ఞానే ర్వ్యవసాయానామపి యోగ్యాః పదార్థాః
జన్యజ్ఞానానాం చ. అతిరిక్తో యః విశేషత్వం తాదృశవిశిష్టయోర్విశిష్టయోర్దృశ్యత్వవిశిష్టవిషయకత్వం అనుమితిప్రతిబంధకతా ని
త్తిరిక్తవర్తిత్వమితి తత్ ఘటాభావదితి చేత్. సమ్ప్రతిపక్షసాధ్య తద్దోషస్య దిశ్యం కేతి. నచ యత్ర తత్ర విశిష్టసాధ్యప్రసిద్ధతావ
దితి. సామానాధికరణ్యతయా పూర్వాభావానవచ్ఛిన్నాభావాదితి భావః. ఇష్టాపత్తేరితి. తథా చ సత్ప్రతిపక్షతాం ప్రతి పక్షాభావ
వర్జ్యనపి సహిష్ణుత్వమితి భావః. అనేన ప్రతిబంధకతా తజ్జన్యవిషయసాధ్యపిదా పత్తేరిదం తదా తావపత్తేరితి. పక్షే
సాధ్యాభావవ్యాప్యవత్తాం ఘటం. సత్తాం వ్యాప్తితావపత్తేరితి అర్థః. ఇష్టం చ యత్ర పక్షే విశిష్టవిషయకత్వజ్ఞానే సత్
ప్రతిబంధకత్వం తాదృశవిశిష్టజ్ఞానస్య పక్షధర్మత్వ. తథా చ తావదికల్పతావదిత్యాది సాధ్యాభావవిశిష్టపక్షే ప్రతిబంధః. యత్ర
పక్షే విశిష్టస్య వ్యభిచారితావది విశిష్టవ్యభిచారాదికల్పం దాయలక్షణానాం కేవలఘటత్వం. వ్యభిచారాదివిషయకత్వ
స్వప్రతిబంధకతాశూన్యత్వ వ్యభిచార ఇతి జ్ఞానే వర్తిత్వ తిరిక్తవర్తిత్వతావత్. కింతు వ్యభిచారాదివిశిష్టతావదికయాం దా
ద్యోతి వ్యభిచారాదివిశిష్టపక్షతావదికస్య తదా పక్ష ఇతి భావః. యస వ్యభిచారాదివిశిష్టజ్ఞానం దానం పక్షతైవ తేదవ
త్వసత్వం తావభావాత్ జ్ఞానం తద్విశిష్టత్వ వ్యాపకతాం సాధ్య తే. నచ తాదాత్మ్య తేదవత్వమత్ర విశిష్టానాం యదనుమితి వాచ్యం.
తథా సతి పూర్వాభావవిశిష్టస్యాదాదః తాదాత్మ్యం ద్రవ్యమిత్యాది ప్రతి పక్షతాదృశం సర్వథా ప్రత్యక్షం సాధ్యాది తత్తథా పి॥ తే
దవత్వం చేతి. నచ పూర్వవ్యభిచారవిశిష్టస్య తావదః పూర్వ విషయతావత్ ద్రవ్యత్వాప్తిరితి వాచ్యం. యథా ద్రవ్యత్వవిశిష్టవిషయ
కజ్ఞానే త్వేన యోగ్యత్వం కారణమితి ప్రతిబంధకత్వం. తాదృశవిశిష్టాంశే యత్ తద్విశిష్టపక్ష తావదితి. సమ్ప్రతిపక్ష
దిశి తదాపత్తేరాదిరాం. యత్తదాపత్తేరితి. యస పూర్వాభావ పూర్వాదివ్యాప్తేః యత్త్వదిరాం సాధాతాం. శక్యతేవ పితేసాః

త్యయాంతేష్వపవాదా ప్రవృత్తాః। సిద్ధమంత్రమితి। పక్షే విశేష్యానాం సామాన్యప్రకారకైర్దిష్ట్యయోర్వై విరోధితత్వము. తదర్థః। అపవాదాన్యయాంస్తు।
సిద్ధాంతేష్వవిరోధే విశేషణసిద్ధప్రత్యపేక్షా సామాన్యాంశోరోత్తరసాన్యభావాః పృష్ఠేతా। తదిసిద్ధికారణస్య యాంగ్విషయక్ప్రత్యపేక్షాసా
మాన్యకారణవిచారానియమితాన్వప్రవృత్తిరితాన్వయః। తత్కథం యద్యగ్రప్రత్యపేక్షా సామాన్యభావాపన్నపక్షతాసుప్రసంగ్రహప్రత్యపేక్షాసామ
౧౭ న్యకారణేకత్వం నానియమితిరితన్నత్ర్తత [illegible] విషయజిజ్ఞాసానియతావదాదృతం ప్రకృతమితః। స్వసిద్ధాం। త్వయాం యాం। ఇద. తదుభయదర్శనమితాన్
దినాప్తం తదపేక్ష్య ప్రత్యపేక్షం భావతితిస్వ। నిరూపం తత్ర ప్రత్యపేక్షం ప్రతియోం తదుభయం తత్సర్వవిశేషదర్శనే సమస్తాందితిభావః। ఏతా
దృశే ప్రత్యపేక్ష సామాన్యే విశేషపరిణాంతానియాపదే। త్వత్ ఏవ పరాలనియమితి సామాన్యస్యం। ప్రవృత్తిదర్శనాం। సావతేం ప్రీత్య
నాం అనియమితి సామాన్యే దర్శనే ప్రయోగం సాపేక్షత్వః। సావతేం దర్శనేతి। తేతు పక్షేతాసుషు ప్రవిష్టత్వాత్ తదర్థః। జాత్యసిద్ధా స
తాన్వయజ్ఞానజ్ఞానే। జాయతామితి జ్ఞానయంయద్ధు ముద్ర యతాపదాత్ర తత్ర విశేష్యమితి గౌరవజ్ఞానాద్విశేషజ్ఞానకారణ
ప్రత్యపేక్షా సామాన్యే కారణమనియమితి సమితాపదేన సామాన్యాపాదనమితి తత్ప్రకారకజ్ఞానత్వేన ఉపస్థితే జ్ఞానత్వాస్వపశ్చ
కత్వేన [illegible] ఏకరూపేణ నాస్తి జ్ఞానత్వాసం। భావాత్। ఏవమయపర్యయప్రత్యపి సాధ్యదర్శనే విరోధే సవాస్త్యసం। బ। ధ్వని విశేషణా
యాం। సిద్ధాయయాంతయపి తత్సామాన్యం నాధికరణస్య చపేష్వస। తయాంగాది సామాన్యా [illegible] తత్సామాన్యప్రయోగ చపేష్వస। యయుక్తం
నః ప్రతియోగికవిజాతీయస్య। యోగ్యపిత్తే సామాన్యం నాధికరణైకదేశే దేశకాంక్ష గాతేయాం: ప్రతిబం. ధకతావసంఖ్య
యావిత్తాన్వయం ఇతి దిక్। ఏవం పూర్వోక్తం తత్ర య దనుపసమాంగ్విషక ప్రత్యపేక్షసామాన్యాః। సావతేం। త్రిగాం పనుయాం సవిషయ కారణ
మితిం। ప్రతిప్రతిబం. ధకత్వేన ఏయం యామం శం. కాన్యస్య. భావతితేనాపి ప్రతిబద్ధతావచ్ఛేదకరూపేణ సమాగ్విషయత్వాయాః

[illegible] సామగ్రీ [illegible]
[illegible] ప్రతిబంధక సామగ్రీ [illegible]
సామగ్రీ [illegible] ప్రతిబంధక [illegible]
[illegible]
అనుమితి సామగ్రీ ప్రతిబంధకత్వ [illegible] అనుమితి [illegible] సామగ్రీ [illegible]
[illegible] అనుమితి [illegible] ఇతి భావః [illegible] అనుమితి [illegible] ప్రతిబంధక [illegible]
[illegible] అనుమితౌ ప్రతిబంధక [illegible] అనుమితి [illegible]
[illegible] ప్రతిబంధక [illegible] అనుమితి [illegible] ఇతి భావః [illegible]
నను [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ఇతి భావః [illegible]
[illegible] ప్రతిబంధక [illegible]
తా [illegible]
[illegible] ఇతి భావః [illegible]

ఇత్యత్ర ...

ధూమం వహ్నివ్యాప్తి తద్యథా ధూమ ... ష్టత్వం సాధ్యత్వాభావా తత్వాభావాత్ । జ్ఞానేతి । ఏకజ్ఞానే విషయతావచ్ఛేదకత్వ ... తత్వోర్తః తద్వ్య
వ్యాప్తౌ హేతు ... తత్వ తత్త్వాభావ ... తద్ధూమవాది ... తావిత్యర్థః ... ప్రతిబంధకత్వాత్ ...
తత్త్వభావాత్ । జ్ఞానే ... సంబంధ ... తత్వ ... ప్రతిబంధకతా ... సంబంధ ... తత్వకల్పనే ... సంబంధే ...
తత్తత్వ ... తత్రేతి । బాధ ... తాత్పర్యం ... తావితార్థః । ప్రతిబంధకతా ... ప్రతిబంధ ... తదభావ ... 
... తితి ... వహ్న్యభావ ... ప్రతిబంధకత్వం ... తత్వ ... వచ్ఛిన్న ...
వితావత్తత్వతా ... వచ్ఛిన్న ... ప్రతిబంధ ... తాపి ... 
... తత్వ ... ప్రతిబంధకతా ... 
... వహ్ని ... సంబంధ ...
... ప్రతిబంధకతా ... వచ్ఛిన్న ... ప్రతిబంధకతా ...
... ప్రతిబంధకతా ... అవచ్ఛిన్న ... ప్రతిబంధకతా ... 
... ప్రతిబంధకతా ... అవచ్ఛేదకత్వ ...
ఇతి దిక్ । ... ప్రతిబంధకతా ... ప్రతిబధ్యతా ...
... వచ్ఛిన్న ... సంసర్గ ...
... ప్రతిబంధకతా ... వచ్ఛిన్న ...
... ప్రతిబధ్యతా ... అవచ్ఛేదకత్వ ...

ప్రతిబద్ధత్వాత్ స్వోక్త దోషతేయం సంభావ్యః । తాదృశ్యాం ప్రతీతౌ తత్త్వవాన్తవ కే ప్రతిబద్ధత్వాత్ । పాశ్చాత్య జ్ఞానాదా ఉపాస్తేః ।। పశ్య
గౌణీయం జ్ఞప్తి విశేషిణా ద్విజస్యాపి । పశ్చాచ్ఛాంకరస్యాపి గ్రాహ్య మయా స్ఫుటం తత్త్వ బాధితత్వాత్ సంగత్వ ప్రతీతాభావాత్ప్రతీతిః ।। పశ్చ
చారాడే రూపమితి వితాత్వయం చారాడిష్టు వ్యాప్తి జన్యా గౌణ రాత్ర తత్వయం ప్రతిబద్ధత్వాయం: తధావిధా ప్రతీతే తత్వ అభావ పక్ష
తావత్ । కిం చ తత్త్వ మయం ఏవ చ । న పక్షే తత్త్వ మయం ఏవ చ నిష్ఠా దోషత్తత్త్వ మయం ఏవ చ । గ్రాహ్యం తు కారణమితి తత్త్వరూపో జన్యానా గతత్వ
వి రూపత్వం జ్ఞానాదౌ నిత్యం అసాధారణ తత్త్వం వ నిష్ఠ మయం ఏవ అదితాదృశ తాం త్వా దిః కాంచన యు తావద్భాం వాదిం
తావద్భాసస్తా ఏవం చ ద్వితీయ నిష్ఠ వత్త్వం వ నిష్ఠ మయం సైతత్వ దాగ్రహం పి హింతావద్భాసః సాపత్వాత్
జ్ఞానామితి రూపసిద్ధి రత్నాకరే । యథా జ్ఞానస్యా సాధ్యత్వాత్ । సంభవతి । వాయు గతం శ్వా నిష్ఠ మతి తాం దా స తత్త్వం తు తావద్భాసః
సంభవతీతి భావః । ఏం తావద్భాసలక్షణ మయ త్వాదయితి । నిష్ఠ మయం నిషు అద్వైతాం । తి కాది లక్షణే మకస్య చ తత్త్వ చిహ్నం పక్షాల
దిశ్యాం యు సర్వం యం అద్వైతం । తి కాదినాం లక్షణానాం నామ యా । ఏ పమితి । సాధారణం దితాపదిగా అసాధారణాం ఏ పపం పారిణాః పరి
గ్రహః ।। తత్త్వ సాధ్యమితి తత్త్వరూపో జన్యానా గతత్వ విరూప జన్య వి షయ తావద్భావాత్ । కథం తావద్భాస తత్త్వమితి తస్య తథా
శతాని జ వయం హా । త్రైవతి । ఏ పమిపత్రి మం కే యు తన్నితి వ్యాప్తి ఘట కాం పశ్చాద్భాంకరం । పశ్చాద్భాంకరస్య స్వప్రతిబంధకత్వాత్
దితి భావః । ప్రతిబద్ధత్వాదితి । వ్యాప్తి ఘటక భూతసామానాధికరణ్య గ్రహః ప్రతిబద్ధత్వాదితి తత్త్వదోషః । ఏవం సాధారణానాం
రణానాం అనుపసంహారిణాం వ్యాప్తి జన్య ప్రతిబంధకత్వం పక్షం పక్షతావచ్ఛేదక ఏ కహిం తావద్భాస మయ పప జన్యతే సాధారణా
నా పశ్చాచ్ఛాంకర గ్రహం [illegible] సామానాధికరణ్య గ్రహ స్వ అనుపసంహారిణాం చ పపతితి కవాద్ప్తి గ్రహ స్వప్రతిబంధక
ధాంతి భావః । ప్రాచాం మతే మయం హా । అదిన త్వతి । పక్షే సాధ్య సంశయ దశాయాం మయ ఏవ సాధారణ స్వయం తావద్భాస తాం త్వ
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

పదాం రిత్యా ? శక్త్యం ప సవప్రకల్పతాగు పదార్థాః । ఉపస్థితి మూల త్రిసూత్రక్త్రయం పసనసవయా పస తే ఏవ రుప యుక్త సాంభాం జేతాయాం ।
అత్ర యోం జ కత్వాదిత్వ సవరూపం సూచయతి । అ నేన ఇతి । ప్రకృతి పక్ష స్వరూపం వక్తా బీజం ప్ర దర్శయతి । అత్ర త్వాదిగ్రా । ప్రకృతి ప
క్ష స్వరూపం శయ జికత్వం యుం వక్తా బీజం కత్వనమితి ప్రతిబంధకత్వం తదభా వ[illegible]న పవప త్రా గన్ని కసాన నిమిత్తం జకత్వ
యోగ్యాభావాదితి । కత్వ సం కా రయతః । యుం వ ఇత్యే య పక్ష స్వతి । అత్ర త్రిచాదిత్వాదిగా । అ నేమితి శబ్దవత్వాదితి । అ నేమితి ।
ప్రతి తదభావ వాన పవపత్రా గన్నికసన ప్రతిబంధకత్వయోం గ్రాహ్యా వః । క్షప్ర పుష్టత్వద భావా నేమితి సా య గ్రాహ్యావమే వ తత్త్వ ॥ భావాది
భావ వ[illegible] కసం శయం గ మి తద్వ ప ప త్రా బోధ కాభావాత్ । సం శయం గ మితి ప్ర తనజ్ఞయ వాన పవత్త్రా ర చ్ఛేయ తవ
గాతిరిక్తం తు తా కలవ గ ప్రయుక్తగా రహా భావా ద్వైతి భావః । గ స్యు ఇష్ట యభా వక సా మగ్రీ సత్వ జ్ఞయ భాం గం తదాబ
త్రాది వా ష సతపవి తత్వ జ్ఞత్వ భ జ్ఞయ స్వర త్రా [illegible] రూపాః । భాసా ప త్తి రి తవత్ల హగ । మబలి కేచతి । తథా చ తత్ర మిత్ర
త్వసా క్షా త్కార స్వైవ ప్రతి బంధకత్వయం త్రు క్ష త్వ యోమే ష్టితిరూ వ దా ష స్వ ప్రతి బంధక త్వం లు ఇతా వప తసా క్షా త్కార
సా మ గ్రా న ఇత్ కబల త్వ మేష్ట యం రత్వ దాష్ట స త్వవ పి ప్త్యక్షవత్వ యవష్ఠ తవయో । స్వత్వ తా సం శయ సౌద వయం త్ । తత్ర మగ్రాః స
య బలి త్వ మ వక ల్పన త్ ఇతి భావః । జన్నక యం త్రతా వళ జన్న కతావ చ్ఛి న్న విశిష్ట దా ష విశిష్ట యం జన గారవా దితి । కారకా
రణ భావ వద వయ కల్పక గారవాదితి భావః । క్షణయ నే మితి రితి । అ నే మితి రపితే ప్రతిబధ్యతా వ చ్ఛే దకా ౦ తా త్ తామదీ
తి భావః । కక్ష్య తపా శ్లయ వాన పవత్త్రా రక్షయం తపు తకాషికస । శబల ఇతాన శ కల కజ్ఞ వత్త్వ వతా ప దావ పవ వత్త్రా
రి క్త పాయ దవన్ప్రా యం గ్రావం కనపా వ తన్న త్రావ పాయత్ర చతి । అత్రయం సి ద్ధా వధి త్వాదినా సవ రూపం సా సి ద్ధావాన పవ తావ స్సిద్ధ్యా
వతిత్య హా ః । సా ధ్యా ప్రసి ద్ధావధి తా వద నాయా ధిక రణం రిం కతా తి । సా ధావప్ర సి ద్ధ్యాదయ ఇతి ఆదినా సా ధ్యా ప్ర సి ద్ధి ప రిగ్రహః ।

కేషాం॰ చాత్వర్త మాహం హా। ఏవం వస్తున్న్యహాని త్యాదినా। వదం॰ తి త్వధి నా సవరిసః। తత్సిద్ధిపం॰ తిగిలక్షణం మయావప్తి స తావత్త్వం॰ వావత్వ
తావసిద్ధిః।గిచాతత్రయావప్తి స తవపిత్రిధ్రణం మతవసావగివస్త్ర దకితయణం తదవస్తుడిగియావప్వ తావసిద్ధి రితియాచత్వం।అరితి
రిక్తే వర్తత్రితవణం పాదవస్త్ర దకితవస్వగిరుదూం మతవపిస తావత్ సవరణం పసం॰బం॰ధ్యణం హం దవస్త్ర దకి తావభ్యాం యా పావకర్త
౯౭ తావసిద్ధిరి తవమిగి।తథా సద్భిః వష్టుమాం సాం సాన్ధి దిమతఇత్వాదా వపి యావవస్త తావసిద్ధ్యా వత్తైః సాసాన్ధి వవచిక్షేయణం గాంతావది
జాతెలక్షు త్త్వత్ సాం సాన్ధిదిః సవరణం పసం॰బం॰ధ్యణం పా వస్త్ర దకి తావభ్యాం యాత్।అస్త్రవానిలధ్రణం మతావదిః సవరణం పసం॰బం॰ధ్య
ణం పాదవస్త్ర దకితావభ్యాం యాత్। తదవస్త్రడిగియావత్త్వభ్యాం వరణం పా యావవస్వ తావసిద్ధి నేతు తసావః మిం తావభ్యాం సతవ॰ అస్య
మితి కారనో భ్యాం తయావప్తి జన్మనా విరాధి తావత్।గిచావస్త్ర మర వనావ వర్తత్రి ప్రథమయ యాదితి ప్రథమయ తవసాం మాంగాధిక
రగౌర్వగి యావత్త్వత్వ గాంహింజన్మనాత్।అగ్నిమి తావవత్తి యారనాం యహం తుతావస్త్ర దకో వస్త్రడిగియావప్తి జన్మగిన్నైవవకార
గాతయణం తదివరా ధి తయణం ఇరుక్త యాధ్యావ్యతావసిద్ధి ర్గతావభ్యాం సత్యతియాచనం। తావత్తా వనగితిరిక్త యోర్త్రి తవరణం పా వస్త్ర దకి
తవజన్మగి సవకారం రనా త్రైమితత్ర ప్రరణం పసం॰బం॰ధ్యణం పా వస్త్ర దకి తావభ్యాం వర్తమానసగ్రాహరణభ్యాం యాగివగాం హింతయర్థా విరా
ధి తావత్త్ర స్యార్థావర్ణవిరిత్యగా స్మతి యావపవ తావసిద్ధి గిరహం తావభ్యాం సః। పు రుషః స్వధిశిగిరి గిసహావత్తి ఇతి। సాం ధ్యావభ్యాం యాదిరి తానది
నాసా ధ్వావదవత్వసవ వత్తౌ వర్తత్రి సాధావధిష్త్ర వరిగ్రహః।తక్షేమిగిశితదభ్యాం వగిక్రియః।అనా హరయణం పోషం మయాంకావ్యజన్మనా నా
ప్తం॰ దితత్త్రమిగిక్ష తదభ్యాం వగిక్రియః।బాధ్య బుద్ధ్య త్త్రరిక్షణా లౌకికశిదికిత్వాజగివిశిష్టబుద్ధేః విసభ్యాంవిశితావవాహం।
తాకిశి సత్త్రకికహాంపి ఇతి।గివమంతదిం॰త్రి యజగిలౌకిక బా ధ్రిబియధాం త్రే గిం॰ తది॰త్రి యజగిలౌకిక విశిష్ట బుధ్యావత్తి
రితి విశిష్ట। అలౌకికే తవం॰త్రతిబం॰ధ్య తావస్త్రదకణం తా వగివిశివతది॰త్రి యజసతదివశిష్ట బుద్ధౌ తది॰త్రి యజగితా

౩

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

౯౮

[illegible] ఇతి వాచ్యం। [illegible]
[illegible] లౌకిక [illegible]
[illegible] సాక్షాత్కార [illegible] లౌకిక [illegible]
[illegible] సాక్షాత్కార [illegible]
[illegible] ఇత్యాది [illegible]
[illegible]
[illegible] ప్రతిబన్ధ [illegible] ప్రతిబన్ధక [illegible]
[illegible] ప్రతిబన్ధ [illegible]
[illegible] లౌకికసన్నికర్షజన్య [illegible] లౌకిక [illegible]
[illegible] లౌకికప్రత్యక్ష [illegible]
[illegible] లౌకిక ప్రత్యక్ష [illegible] ప్రతిబన్ధక [illegible]
[illegible] లౌకికసన్నికర్షజన్య [illegible] సాక్షాత్కార [illegible] లౌకిక
[illegible] లౌకిక [illegible] ఇతి చేన్న।
[illegible] ఇతి। [illegible] లౌకికసన్నికర్ష [illegible]
[illegible] లౌకిక ప్రత్యక్ష [illegible] ప్రతిబన్ధ [illegible]
[illegible] ఇతి చేన్న। [illegible] లౌకికప్రత్యక్షప్రతిబన్ధక [illegible]

లౌకికప్రత్యక్షసామగ్ర్యభావో [illegible] ప్రత్యక్షః । [illegible]

[illegible] ప్రతిబంధకః । [illegible] ప్రతిబంధకత్వ [illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
66 [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] భాష్యే । [illegible] ప్రతి [illegible] తాత్పర్యం [illegible]
[illegible] తదర్థః । [illegible] ఇతి । [illegible]
[illegible] తదర్థః । [illegible]
[illegible] ఇతి [illegible] భాష్యే । [illegible]
[illegible]
తి । [illegible] తదర్థః । [illegible] ఇతి । అత్ర [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ఇతి భాష్యే । [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ఇతి భాష్యే । [illegible]
[illegible] తదర్థః । [illegible]
[illegible] ఇతి భాష్యే । [illegible]

[illegible]

[illegible]

ది తి। విశుద్ధయో: పరం మ[illegible] తత్ర విశుద్ధయో: [illegible] పరం మ[illegible] ఇతి [illegible] సవ [illegible]

[illegible] తిష్ఠ [illegible] తేజసా [illegible] విశుద్ధం [illegible] ఇతి। [illegible] ఇత్యాది [illegible]

[illegible] తత్ర [illegible] తత్ర [illegible]

[illegible] ఇతి [illegible] తత్ర [illegible]

[illegible] ।। శ్రీ [illegible] ।। శ్రీ ।।

।। శ్రీ గణాధిపతయే నమః ।। శ్రీ [illegible] నమః ।। [illegible]